50 lat studiów informacyjno-bibliotekoznawczych na Uniwersytecie Jagiellońskim

REDAKCJA NAUKOWA
Dorota Rak

BIBLIOTEKA JAGIELLOŃSKA 2023

50 lat studiów informacyjno-bibliotekoznawczych na Uniwersytecie Jagiellońskim

50 lat studiów informacyjno-bibliotekoznawczych na Uniwersytecie Jagiellońskim

redakcja naukowa

DOROTA RAK

Biblioteka Jagiellońska
Kraków 2023

50 lat studiów informacyjno-bibliotekoznawczych na Uniwersytecie Jagiellońskim

REDAKCJA NAUKOWA
dr Dorota Rak

RECENZJA
dr hab. Renata Frączek, prof. UKEN

PROJEKT OKŁADKI
Dorota Rak, AI

REDAKCJA I KOREKTY
Pracownia edytorska WIELE KROPEK

PROJEKT TYPOGRAFICZNY I SKŁAD
Tomasz P. Bocheński / WIELE KROPEK

Złożono pismami Karmina i Karmina Sans Joségo Scaglionego
i Veroniki Burian (TypeTogether) na licencji Adobe® Fonts.

Publikacja finansowana ze środków Wydziału Zarządzania
i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego.

Copyright © by Uniwersytet Jagielloński, Biblioteka Jagiellońska, 2023
Wydanie pierwsze, Kraków 2023

ISBN 978-83-67127-36-3

Instytut Studiów Informacyjnych
Uniwersytetu Jagiellońskiego
ul. prof. Stanisława Łojasiewicza 4
30-348 Kraków

Biblioteka Jagiellońska
ul. Adama Mickiewicza 22
(wejście od ul. Oleandry)
30-059 Kraków

Spis treści

Słowem wstępu 7

Między przeszłością a teraźniejszością

Maria Kocójowa
Meandry studiów Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej w Krakowie 13

Andrzej Linert
Konferencje i debiuty 29

Aneta Januszko-Szakiel, Paloma Korycińska
Sympozjum „Oblicza transferu" – przykład współpracy Instytutu Studiów Informacyjnych UJ z otoczeniem społeczno-gospodarczym. 47

Między teraźniejszością a przyszłością

Anna Gruca
Dzieje wydania *Zoologii* Feliksa Pawła Jarockiego.
Przyczynek do mecenatu nad książką naukową w pierwszej połowie XIX wieku . . 67

Marek Nahotko
Znój, szaleństwo czy przyjemność katalogowania? 81

Maria Próchnicka
Wykorzystanie informacji instytucjonalnej
w ocenie i doskonaleniu programu studiów. 95

Diana Pietruch-Reizes
Zarządzanie informacją parlamentarną. Dokumenty i informacja
w Parlamencie Europejskim 107

Magdalena Wójcik
Usługi informacyjne jako przedmiot badań interdyscyplinarnych 121

Dorota Rak
Design Thinking w działalności bibliotekarskiej i informacyjnej –
przegląd literatury 135

Monika Krakowska
Doświadczanie informacji (*information experience*) jako kategoria
zachowań informacyjnych człowieka. Próba eksplikacji 149

Magdalena Zych
User experience w kontekście sztucznej inteligencji. 173

◆

Słowem wstępu

Z wielką radością i dumą rozpoczynamy obchody jubileuszu 50 lat studiów informacyjno-bibliotekoznawczych na Uniwersytecie Jagiellońskim. Ta wyjątkowa rocznica stanowi doskonałą okazję do zanurzenia się w bogatej historii Instytutu Studiów Informacyjnych oraz refleksji nad wkładem w rozwój nauki tych wszystkich, których losy splotły się właśnie tutaj. Dzisiaj z dumą patrzymy na te pięćdziesiąt lat, w ciągu których nasi studenci stawali się specjalistami, pełniącymi niejednokrotnie kluczowe funkcje w różnych instytucjach i organizacjach, a kadra na pierwszym miejscu zawsze stawiała dbałość o wysoką jakość pracy badawczej, dydaktycznej i organizacyjnej.

Choć tradycja badań i edukacji w zakresie nauk o bibliotekach i informacji ma na Uniwersytecie Jagiellońskim długą tradycję, to dopiero powołanie do życia Zakładu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej 10 maja 1974 r. pod kierownictwem Stanisława Grzeszczuka, „osadziło" studia informacyjno-bibliotekoznawcze na stabilnym gruncie uniwersyteckim (Kocójowa, 2000). W 1992 r. ZBIN został przekształcony w Katedrę Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, na czele której w 1994 r. stanęła Maria Kocójowa, a w 1996 r. Katedra została zastąpiona przez Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej działający w ramach utworzonego wówczas Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej (Sapa, 2014). Jednostka dwukrotnie zmieniała swoją nazwę. Od 2002 r. funkcjonowała jako Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, zaś od 1 czerwca 2019 r. jest znana jako Instytut Studiów Informacyjnych UJ.

Idee dotyczące roli bibliotek i innych ośrodków informacyjnych, ale także procesów związanych z zarządzaniem informacją, zmieniały się na przestrzeni lat. Różne były także potrzeby i oczekiwania otoczenia społecznego w związku z postępującą

50 lat studiów informacyjno-bibliotekoznawczych na Uniwersytecie Jagiellońskim,
red. Dorota Rak, Biblioteka Jagiellońska, Kraków 2023

transformacją cyfrową. Na wszystkie te czynniki reagowali kolejni dyrektorzy Instytutu: Wanda Pindlowa, Maria Kocójowa, Maria Próchnicka, Remigiusz Sapa oraz Magdalena Wójcik. Dzisiaj Instytut Studiów Informacyjnych UJ musi nieustannie dostosowywać się do nowych wyzwań, a jednocześnie pozostawać wierny swoim fundamentalnym wartościom. Jego współczesny charakter odzwierciedla zaangażowanie w nowoczesne technologie, zmiany społeczne i rozwój nowych badań nad informacją. To miejsce, gdzie studenci i pracownicy naukowi wspólnie eksplorują wyzwania współczesnej informacyjnej rzeczywistości, tworząc przestrzeń dla innowacji, badań i kształcenia przyszłych specjalistów w dziedzinie studiów informacyjnych. W ciągu lat Instytut zdobył uznanie dzięki badaniom naukowym, konferencjom i publikacjom. Kładzie również duży nacisk na współpracę międzynarodową z uczelniami i instytucjami z różnych części świata, co umożliwia studentom i badaczom uzyskanie różnorodnej perspektywy oraz uczestnictwo w międzynarodowych projektach badawczych.

Niniejsza książka jest próbą uchwycenia tej niezwykłej podróży i stanowi kontynuację opowieści o historii naszego Instytutu, którą mogliśmy poznać w tomie *Biblioteka i informacja w komunikowaniu* pod red. Marii Kocójowej (Kraków, 2000), wydanej z okazji 25-lecia Studiów Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, a także licznych późniejszych publikacjach. Przeszukując strony tego jubileuszowego tomu, Czytelnik znajdzie teksty, które rzucają światło na różnorodne aspekty studiów informacyjno-bibliotekoznawczych na Uniwersytecie Jagiellońskim, ukazując zarówno wyzwania, jak i sukcesy, z jakimi zetknęliśmy się na naszej drodze.

Publikacja została podzielona na dwie części. W pierwszej, zatytułowanej *Między przeszłością a teraźniejszością*, znajdziemy opracowania odnoszące się do historii rozwoju kierunku, Instytutu, a także podejmowanych działań i inicjatyw. Maria Kocójowa zaprasza nas w podróż po meandrach studiów na kierunku Bibliotekoznawstwo i Informacja Naukowa, odkrywając korzenie i rozwój tej fascynującej dziedziny. Następnie, pod przewodnictwem Andrzeja Linerta, przenosimy się w świat konferencji i działalności publicystycznej, ukazujących dynamiczny rozwój naukowego dialogu. Kolejny etap podróży to tekst Anety Januszko-Szakiel i Palomy Korycińskiej o Sympozjum „Oblicza transferu", stanowiącym przykład wyjątkowej współpracy Instytutu Studiów Informacyjnych UJ z otoczeniem społeczno-gospodarczym. To zderzenie teorii z praktyką, które dobrze pokazuje, jak studia w ISI UJ wchodzą w interakcje z rzeczywistością społeczną.

W drugiej części, zatytułowanej *Między teraźniejszością a przyszłością*, przenosimy się do współczesności i kierujemy spojrzenie w stronę obecnych i przyszłych badań pracowników naukowo-dydaktycznych Instytutu. Pierwszy tekst w tej części został poświęcony historii wydania *Zoologii* Feliksa Pawła Jarockiego. Anna Gruca prezentuje w nim jednocześnie rozwój mecenatu nad książką naukową w XIX wieku. Marek Nahotko zabiera nas z kolei w świat katalogowania, zastanawiając się, czy proces tworzenia porządku w chaosie informacyjnym jest szaleństwem, przyjemnością, a może

jednym i drugim. Maria Próchnicka analizuje, jak informacja instytucjonalna staje się kluczowym narzędziem w doskonaleniu programu studiów, tworząc most między teorią a praktyką. Z kolei Diana Pietruch-Reizes przenosi nas do realiów Parlamentu Europejskiego, rzucając światło na zarządzanie informacją parlamentarną, gdzie dokumenty i informacja są kluczowymi elementami procesu decyzyjnego. Magdalena Wójcik bada obszar usług informacyjnych jako przedmiot badań interdyscyplinarnych, przedstawiając, jak różnorodne perspektywy mogą wzbogacić nasze zrozumienie tego obszaru. Dorota Rak wprowadza nas w świat Design Thinking w działalności bibliotekarskiej i informacyjnej, gdzie kreatywność i innowacje stają się kluczowymi elementami w dynamicznym środowisku informacyjnym. Monika Krakowska eksplikuje pojęcie „doświadczanie informacji" jako kategorię zachowań informacyjnych człowieka, rzucając nowe światło na interakcję jednostki z informacją. Magdalena Zych analizuje User Experience w kontekście sztucznej inteligencji, ukazując, jak technologia kształtuje nasze doświadczenia związane z informacją.

Niech ta książka stanie się źródłem inspiracji, refleksji i wdzięczności za chwile spędzone na nauce. Dedykujemy ją wszystkim naszym Absolwentom, Studentom i Pracownikom, którzy uczestniczyli i uczestniczą w tej niezwykłej, pięćdziesięcioletniej podróży, a także tym, którzy dopiero zaczną swą przygodę z naszym Instytutem.

Dorota Rak

Bibliografia

Kocójowa, M. (2000). Srebrna rocznica w Instytucie Bibliotekoznawstwa i informacji naukowej Uniwersytetu Jagiellońskiego. W: M. Kocójowa red. *Biblioteka i informacja w komunikowaniu*. Kraków: WUJ, s. 9–13.

Sapa, R. (2014). Przemiany i perspektywy: Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego w Krakowie. *Forum Bibliotek Medycznych* 7(1), 35–54. http://bg.umed.lodz.pl/images/wydawnictwa/forum/ForumNr13.pdf

MIĘDZY PRZESZŁOŚCIĄ A TERAŹNIEJSZOŚCIĄ

MARIA KOCÓJOWA
mkocojowa@gmail.com
ORCID: 0009-0008-3084-0808

◆

Meandry studiów Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej w Krakowie

Abstrakt: Celem artykułu jest ukazanie innowacyjności studiów bibliotekoznawstwa i informacji naukowej na UJ, począwszy od 1974 r. aż po XXI w. Podstawą źródłową była zachowana dokumentacja, publikacje, a przede wszystkim własne doświadczenia jako członka kadry od początku istnienia Zakładu BIN na UJ.
Słowa kluczowe: bibliotekoznawstwo, edukacja, informacja naukowa, konferencje BIN

Wprowadzenie

W latach 70. XX w. sytuacja polityczna i gospodarcza w Polsce nie sprzyjała rozwojowi bibliotek. W okresie ciągłych niedoborów we właściwie każdej dziedzinie życia codziennego rola tych placówek była zdecydowanie niedoceniana. Dopiero włączenie ich w system oświaty uchwałą Sejmu (w nawiązaniu do światłych tradycji Komisji Edukacji Narodowej) zapoczątkowało zmiany w kształtowaniu modelu funkcjonowania bibliotek, a w tym systemu kształcenia przyszłych bibliotekarzy.

Ta sprzyjająca sytuacja otworzyła nowe szanse na kształcenie tej grupy zawodowej zgodnie z potrzebami użytkowników oraz wciąż wyraźną koniecznością nadrobienia braków kadr bibliotecznych spowodowanych II wojną światową, okupacją nazistowską oraz, co najważniejsze, wobec wymagań bieżącej praktyki bibliotecznej. Zjawisko tych braków, rozdźwięk między teorią i praktyką były najbardziej drastyczne i symptomatyczne w bibliotekach publicznych i szkolnych oraz w zakresie dokumentacji i informacji naukowej – zwłaszcza w bibliotekach i placówkach informacyjnych bibliotek naukowych i fachowych. Konieczność przekwalifikowywania kadry bibliotek czytelnie

50 lat studiów informacyjno-bibliotekoznawczych na Uniwersytecie Jagiellońskim, red. Dorota Rak, Biblioteka Jagiellońska, Kraków 2023

wykazał opracowany centralnie w 1971 r. System Informacji Naukowej Technicznej i Organizacyjnej (SINTO) (Lescy, 1976a, s. 282–283).

W latach 1971–1973 pod egidą Biblioteki Narodowej w Warszawie powstał ogólnokrajowy Raport o stanie bibliotek polskich 1971–1973 (Raport, 1974) uwzględniający m.in. stan zaawansowania kształcenia bibliotekarzy oraz prognozy potrzeb w zatrudnieniu tej grupy zawodowej do 1980 r. Szacowano zapotrzebowanie na ok. 2500 osób w bibliotekach naukowych, aż 4400 w bibliotekach publicznych i szkolnych, w których dotąd często w ogóle brakowało stałych etatów i wykwalifikowanych bibliotekarzy, a nawet osób z wykształceniem średnim. Prognozowano, że rocznie w samych szkołach akademickich przyrost absolwentów powinien zatem wynosić ok. 1200 osób, co było nierealną liczbą przy istniejącej sieci akademickiego kształcenia. Niedobory kadrowe zostały również mocno wyeksponowane w *Materiałach przygotowanych na VII Zjazd Bibliotekarzy Polskich w Zielonej Górze* w 1975 r. w referacie Krystyny Kuźmińskiej (Kuźmińska, 1995), która przeprowadziła w 1973 r. szczegółowe badania w bibliotekach resortu Ministerstwa Kultury i Sztuki.

W tej sytuacji władze ministerialne zdecydowały się na powołanie od roku akademickiego 1974/75 kilku nowych ośrodków kształcenia z pełnymi studiami wyższymi dziennymi i zaocznymi z bibliotekoznawstwa i informacji naukowej, w tym aż dwóch w Krakowie (UJ i WSP). Dopełniły one nieliczną w Polsce działalność dydaktyczną akademicką prowadzoną w tym zakresie od 1947 r. na Uniwersytecie w Łodzi; od 1951 r. w Warszawie (UW, pierwsze pełne studia tylko stacjonarne); we Wrocławiu (UWr, od 1956 r. pierwsze polskie studia dla pracujących, a od 1957 r. również studia stacjonarne); od 1967 w Poznaniu (Więckowska, 1975). Równolegle już w 1950 r. w Warszawie powstał główny Instytut Badawczy Informacji Naukowo-Technicznej, przekształcony w 1960 r. w Centralny Instytut Badawczy Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej, a w jego miejsce Rada Ministrów powołała w 1971 r. uchwałą nr 35 Centrum Informacji Naukowo-Technicznej i Ekonomicznej jako koordynatora działalności z informacji naukowej praktycznej i następnie uchwałą nr 36 – Instytut Informacji Naukowej i Technicznej z założeniem wykonywania nowoczesnych w skali światowej zadań badawczych z informacji naukowej (Lescy, 1976b, s. 142–143).

W Krakowie od dłuższego czasu wskazywano na konieczność podniesienia kwalifikacji bibliotekarzy, m.in. przez rozszerzenie specjalizacji bibliotekarskiej dla studentów Wydziałów Filologicznego i Filozoficzno-Historycznego, prowadzonej od 1 października 1949 r. do 30 czerwca 1951 r. i kontynuowanej w formie Międzywydziałowego Studium Bibliotekoznawstwa Biblioteki Jagiellońskiej od 1 października 1970 r. do 30 czerwca 1975 r. Inicjatorami tych działań byli: doświadczony bibliotekarz i wieloletni dyrektor bibliotek w Poznaniu, następnie BJ – prof. dr Jan Baumgart, przy współudziale swego zastępcy młodego, pełnego inicjatyw badacza literatury staropolskiej – dr. hab. Stanisława Grzeszczuka. Owe formy, które dały podstawy do kształcenia akademickiego w Krakowie i uruchomiły niezwykle cenne zaplecze BJ i innych

bibliotek krakowskich, okazały się niewystarczające. 27 czerwca 1974 r. z chwilą powołania kompletnych 4-letnich studiów dziennych i zaocznych Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej (dalej BIN) przy Instytucie Filologii Polskiej Uniwersytetu Jagiellońskiego ostatecznie je zlikwidowano. Nowy kierunek studiów powołany na UJ (równolegle w WSP) miał wypełnić lukę w Polsce Południowej w ofercie kształcenia bibliotekarzy.

Kierownictwo IFP i Wydziału Filologicznego okazało zrozumienie dla nowych potrzeb bibliotek, w których wielu absolwentów polonistyki znajdowało zatrudnienie. Kończyli w tym celu wspominaną już specjalizację lub Studium. Studenci BIN z całej Polski odbywali w krakowskich bibliotekach cenione praktyki. *Spiritus movens* powstającej na UJ placówki był pełen inwencji prof. dr hab. Stanisław Grzeszczuk, wicedyrektor BJ ds. wydawniczych i zbiorów specjalnych przy dyrektorze prof. Janie Baumgarcie, następnie dyrektor tej instytucji. Wynegocjował on najpierw pomieszczenia w BJ: salę wykładową na II piętrze głównego gmachu BJ oraz dawne mieszkanie dyrektora BJ – wejście od ul. Karasia oraz skompletował pierwszy zespół dydaktyczny, złożony głównie z pracowników BJ.

Przyjęłam wówczas w 1974 r. jego propozycję zatrudnienia na etacie adiunkta w Zakładzie BIN IFP UJ w Krakowie. Byłam w tym czasie po studiach bibliotekoznawstwa i informacji naukowo-technicznej w Warszawie i doktoracie na Uniwersytecie Warszawskim w 1973 r. oraz miałam 13-letnią praktykę zawodową w zbiorach specjalnych w Bibliotece XX. Czartoryskich, Oddziale Muzeum Narodowego w Krakowie. Przygotowywałam do druku książkę doktorską (Kocójowa, 1978). Propozycja prof. Grzeszczuka była dla mnie bardzo atrakcyjna, gdyż zapowiadała kreatywne uczestniczenie w tworzeniu nowego bytu i zdobywanie doświadczenia w interesujących pracach edukacyjnych.

Ze względu na szczegółowe publikacje na temat sytuacji wyjściowej kadry i studentów BIN UJ (Kocójowa, Stolzman, 1980, s. 138–177; Kocójowa red., 2000) czuję się zwolniona z powtarzania tych danych, postaram się natomiast wskazać motywację celów i wydarzenia sprzyjające wypracowywaniu przez kadrę nowych, coraz efektywniejszych sposobów rozwoju studiów z BIN na UJ, zmieniających się na kolejnych etapach: podczas organizacji w latach 70. XX w., poprzez stabilizację w latach 80. XX w. oraz przełomowe lata 90. XX w., aż po przekształcenia i rozwój w XXI w.

Mierzenie sił na zamiary: formowanie studiów i zespołu BIN na UJ w latach 70. oraz stabilizacja w latach 80. XX w.

Włączyłam się w prace organizacyjno-programowe na UJ od 1974 r., czyli od początku zmian. Większy wpływ miałam od 1979 r., kiedy prof. Stanisław Jaworski, dziekan Wydziału Filologicznego UJ, powołał mnie na kierownika studiów zaocznych BIN oraz rektor UJ prof. dr hab. Aleksander Koj powierzył mi pełnienie obowiązków kierownika

Katedry BIN UJ – za prof. Grzeszczuka w trakcie jego rocznego urlopu naukowego. Moje działania przypadły na okres gorącej dyskusji o kształcie zespołu i programów BIN na UJ.

Zespół był nietypowy – składał się głównie z pracowników Biblioteki Jagiellońskiej, specjalistów-praktyków pracujących wcześniej w różnych działach bibliotecznych, ale rzadko posiadających stopnie naukowe wymagane w karierze akademickiej. Na ogół byli to bibliotekarze dyplomowani, czyli po egzaminie państwowym, dającym dodatkowe uprawnienia i ukierunkowującym absolwentów innych kierunków niż bibliotekoznawstwo i informacja naukowa. Można zatem powiedzieć, że przyuczanie do zawodu – ważna od lat domena pracy w BJ – uzyskało naturalną kontynuację, wzbogaconą o wyniki praktyki oraz literatury zawodowej, a dzięki rozbudowanym kontaktom zagranicznym BJ i UJ również o doświadczenia międzynarodowe, początkowo głównie z Krajów Demokracji Ludowej oraz ZSRR.

Wymieniony wcześniej Raport dał asumpt do prac od 1974 r. nad Programem rozwoju bibliotekarstwa polskiego do 1990 r. (Program, 1978), w którym sprecyzowano braki w nowoczesnym kształceniu bibliotekarzy i nadzieje związane z ich zapełnianiem. Odtąd prace modyfikujące i ujednolicające programy kształcenia w skali ogólnopolskiej były prowadzone w powołanej przy Ministerstwie NSzWiT Komisji Dydaktyczno-Wychowawczej w dwóch podzespołach, obu pod kierunkiem prof. Heleny Więckowskiej. Rozszerzono dyskusję na tematy teoretyczno-metodologiczne w powiązaniu z praktyką – tak aby mogły stanowić podstawę programową. Sprecyzowano rolę ministerialnej Komisji Dydaktyczno-Wychowawczej w zakresie wspomagania standaryzacji i ujednolicenia studiów BIN w kraju oraz monitorowania postępu w reformie przewidującej wspólne studia z bibliotekoznawstwa i informacji naukowo-technicznej. Jej rola okazała się skomplikowana ze względu na znaczne różnice w opiniach środowiska. Wprowadzenie modyfikacji było też utrudnione z powodu przywiązania placówek kształcących do realizowanego programu, trudności w pozyskaniu wykwalifikowanej kadry, jak i w organizacji zaplecza warsztatu naukowego studiów (szczególnie brak skryptów) oraz niekończącej się dyskusji na temat modelu teoretycznego nauki i dróg zbliżenia go z potrzebami praktyki bibliotecznej, w których obok dotychczasowych założeń przydatności dla roli w kulturze, nauce i oświacie musiała zostać dodana rola informacyjna, ważna m.in. dla wykorzystania w gospodarce, a przerzucająca punkt ciężkości badań ze zbiorów i opiekujących się nimi osób na poznawanie preferencji w potrzebach użytkowników.

W efekcie zarysował się proces odchodzenia od dotychczasowego modelu bibliotekoznawstwa, ograniczonego właściwie do funkcjonowania placówki bibliotecznej, zastępowany modelem integrującym zjawiska społeczno-kulturalne związane z rolą bibliotek. Najczęstsze na tym polu badania historyczne nad książką wg modelu bibliologii (synonim nauki o książce) lansowała prof. dr hab. Barbara Bieńkowska z UW (Mlekicka red., 1993), rozległość tematyki badań bibliologicznych ukazano interesująco w pracy zbiorowej (Kuźmina red., 2007). Warto tu wspomnieć, że prof. Karol

Głombiowski z UWr już wówczas zapoczątkował prace nad połączeniem badań nad informacją i książką z modelem nauki o komunikacji społecznej.

Prowadzona dyskusja miała wpływ na ustalenie podstaw ogólnopolskiego, wspólnego programu akademickiego studiów BIN. Ostatecznie zdecydowano, że studia będą 4-letnie: pierwsze dwa lata miały stanowić wspólną bazę, a kolejne dwa obejmować specjalizację do wyboru. Uczelnie mogły prowadzić zajęcia w dwóch wariantach programu ogólnopolskiego: 1) humanistyczno-społecznym opartym na funkcjonalnym modelu nauki o książce Krzysztofa Migonia oraz 2) matematyczno-społecznym nadążającym za wskazaniami nauki o informacji. Oba ministerialne warianty programu zostały sformułowane na podstawie doświadczeń dydaktycznych na czterech uniwersytetach: UW (Anna Sitarska, Halina Chamerska), UWr (Krzysztof Migoń, Marta Skalska-Zlat, Anna Żbikowska-Migoń), w Poznaniu (Stanisław Kubiak), na UJ (Grzeszczuk, Wanda. Pindlowa, Małgorzata Stolzman) oraz wiedzy i kompetencji specjalistów z Instytutu Książki i Czytelnictwa Biblioteki Narodowej (Jadwiga Kołodziejska), Biblioteki PAN w Warszawie (Maria Dembowska) z uwzględnieniem wskazań Ministerstwa Kultury i Sztuki oraz Ministerstwa Oświaty i Wychowania.

Burzliwą dyskusję w środowisku wywołało wprowadzenie matematyczno-społecznego profilu programu z nowymi nazwami przedmiotów, bliższymi praktyce europejskiej i, o zgrozo dla humanistów, proponującego przedmiot „matematyka" ze względu na konieczność wykształcenia umiejętności algorytmicznych niezbędnych m.in. przy tworzeniu systemów biblioteczno-informacyjnych. Program ten zorientowany był szczególnie na informację, kładł nacisk na działalność informacyjno-społeczną bibliotek, pozwalał na przyswajanie nowej terminologii zbliżonej do tej używanej w krajach rozwiniętych, a w kolejnych latach stopniowo, najpierw bardziej teoretycznie (wizyty ze studentami w Cyfronecie AGH) przygotowywał do wykorzystywania komputerów w pracach bibliotecznych czy tworzenia baz danych. Tę wersję opracował zespół: Anna Sitarska (sekretarz), członkowie: Czesław Daniłowicz, Maria Dembowska, Karol Głombiowski, Jadwiga Kołodziejska, Helena Więckowska pod kierunkiem Haliny Chamerskiej (Więckowska 1975 – tablica porównawcza obu wersji programów).

Aprobatę ogólnopolską zyskał społeczny model nauki o książce ulokowany przez prof. Głombiowskiego i prof. Migonia w nauce o komunikacji społecznej, z naciskiem położonym przez prof. Bieńkowską na integracyjną rolę bibliologii w historycznych naukach humanistycznych. Za program humanistyczno-społeczny, przyjęty zresztą przez większość ośrodków kształcenia z BIN na poziomie wyższym, bliższy tradycyjnemu pojmowaniu roli bibliotek przede wszystkim w kulturze, nauce i oświacie, odpowiadał zespół pod kierunkiem prof. Więckowskiej oraz jej zastępcy prof. Migonia (od 1977 r. przewodniczącego). Do członków zespołu należał m.in. Stanisław Grzeszczuk z UJ.

W ramach ujednolicania programów w skali kraju krakowski zespół IBN zdecydował się na przyjęcie profilu matematyczno-społecznego jako bardziej przyszłościowego dla studentów, dającego im lepsze perspektywy rozwoju i szerszy wachlarz możliwości

zatrudnienia, nie tylko w bibliotekach. W profilu tym przewidziano większą liczbę godzin w ramach specjalizacji, co umożliwiało swobodniejszy dobór zajęć w zależności od możliwości kadry i zainteresowań studentów. Rychło okazało się, że na studiach zaocznych lepszy będzie jednak profil humanistyczno-społeczny, bardziej dopasowany do bibliotek publicznych i szkolnych, skąd rekrutowało się wielu studentów. Taki podział się sprawdzał – studenci dzienni mieli zajęcia w profilu matematyczno-społecznym, zaoczni zaś pozostali przy humanistycznym. Zmiany te zostały poparte przez UJ na wspólnym posiedzeniu przedstawicieli Wydziału Kultury Miasta Krakowa, dyrektora MBP w Krakowie, przedstawicieli Wydziału Filologicznego UJ i Zakładu BIN UJ w dniu 25 lutego 1977 r. Był to pewnego rodzaju ewenement w skali ogólnopolskiej – prowadzenie dwóch profili studiów na jednej uczelni.

Studia w obu profilach na UJ trwały początkowo, jak w całej Polsce, 4 lata (w 1980 r. przedłużono je do lat 5): pierwsze dwa obejmowały wspólne zajęcia podstawowe, podczas kolejnych dwóch studenci mogli wybierać przedmioty w zależności od specjalizacji. Profil matematyczno-społeczny dawał zdecydowanie większe możliwości wprowadzania innowacji, choć był on na pewno trudniejszy w realizacji. Ambitny zespół kadry UJ postanowił sprostać temu zadaniu, zwłaszcza że został wzmocniony etatowo samodzielnymi pracownikami naukowymi, nieprzeciętnymi, kreatywnymi indywidualnościami otwartymi na wszelkie zmiany, jak: prof. dr hab. Wiesław Bieńkowski, kierownik warszawskiej Pracowni/Zakładu Bibliografii Bieżącej Instytutu Historii PAN w Krakowie; doc. dr Zbigniew Jabłoński, światły dyrektor Biblioteki PAN w Krakowie, oraz dr hab. Jacek Wojciechowski, znawca bibliotek publicznych i bardzo aktywny dyrektor MBP/WBP w Krakowie, a także okresowo: prof. Migoń z UWr i dr hab. Sitarska (UW), gorliwa pomysłodawczyni profilu kształcenia z informacji naukowej – by wspomnieć najaktywniejszych. Zespół BIN UJ nie tylko wdrożył propozycje programowe, ale i odpowiedzialnie angażował się w kreowanie przyszłości przez nowatorskie prowadzenie zajęć dydaktycznych, publikacje i co najważniejsze inicjowanie prac na stopnie naukowe, początkowo doktoraty, potem habilitacje i wreszcie pierwsze profesury belwederskie (Jacek Wojciechowski i Krystyna Bednarska-Ruszajowa) i uczelniane (Maria Kocójowa, Wanda Pindlowa).

W początkach kształtowania programu kształcenia w zakresie informacji naukowej nieocenioną pomoc w utworzonym Zakładzie BIN UJ świadczyła, początkowo zatrudniona na pracach zleconych, a od 1976 r. na etacie, Wanda Pindlowa, specjalizująca się w badaniach potrzeb użytkowników. Była pracownicą oddziału informacji naukowej Biblioteki Głównej AGH w Krakowie, następnie kierownikiem zespołu informatyków do spraw automatyzacji tej placówki, prowadzonej wówczas przez tuza bibliotekarstwa i informacji naukowej dr. Władysława Piaseckiego, inicjatora m.in. cotygodniowych szkoleń wewnętrznych pracowników (wprowadził obowiązek referowania innowacyjnych treści z zagranicznych artykułów).

Odrębną próbą dla zespołu okazało się wprowadzenie specjalizacji od 3. roku studiów – z dużą liczbą przedmiotów opcjonalnych. Rozwiązanie organizacyjne z przydzieleniem od 1977 r. osobnych opiekunów naukowych dla każdej specjalizacji dobrze się sprawdziło: za specjalizację z informacji naukowej, najchętniej wybieraną przez studentów, odpowiadała na studiach dziennych i zaocznych dr Pindlowa; z historii książki doc. dr Stolzman; ja za tę z bibliotekarstwa. Trzeba było też poprowadzić seminaria magisterskie. Ze względu na zły stan zdrowia prof. dr Jan Baumgart wycofał się z prowadzenia zajęć. W sukurs przyszli: prof. Bieńkowski, doc. Jabłoński oraz dr Pindlowa, dr Stolzman oraz pisząca te słowa.

Praca dydaktyczna niedawno czynnych pracowników bibliotek ze studentami przyniosła bardzo dobre efekty, tak w atmosferze, jak i realizacji nauczania. Warto szczególnie przypomnieć i podkreślić klimat wzajemnej życzliwości i wsparcia wśród kadry, ale też w stosunkach między wykładowcami a studentami. Byliśmy bardziej jak członkowie rodziny niż współpracownicy, każdego studenta znaliśmy z imienia i nazwiska. W tym kontekście inicjatywa studentów dziennych, którzy zorganizowali w roku akademickim 1975/76 w ramach integracji z kadrą uroczysty półmetek studiów BIN w pałacu Pod Baranami nie powinna dziwić. Właściwie od początku działalności Zakładu BIN staraliśmy się zachęcać studentów do szerszej działalności, nieograniczającej się wyłącznie do zajęć programowych. I tak już w 1978 r. z inicjatywy prof. Grzeszczuka, seminarzyści zaoczni z Koła Naukowego Bibliotekoznawców zorganizowali dwie sesje wyjazdowe z udziałem kadry, przygotowując na nie referaty (w lutym w Polańczyku, a w czerwcu w Tomaszowie Mazowieckim). Odegrały one ważną rolę pobudzającą działalność naukową studentów – organizowane przez eksperymentalne Koło Naukowe stanowiły *novum* na studiach zaocznych. Działalność ta wzbudziła zainteresowanie Ministerstwa, które wyróżniło najciekawsze wystąpienia dyplomami. Zresztą często się zdarzało, że najlepsze prace roczne studentów lub fragmenty prac magisterskich, których tematy były dobierane pod kątem potrzeb praktyki, drukowano na łamach wydawnictw lokalnych.

W Zakładzie BIN UJ zawsze chętnie korzystano z doświadczeń innych ośrodków naukowych zarówno z Polski, jak i z zagranicy. Wyjazdy zagraniczne, początkowo, jak we wszystkich innych dziedzinach nauki na UJ, były ograniczone do Krajów Demokracji Ludowej, w przypadku kierunku BIN była to Litwa, Bułgaria, Czechosłowacja – studenci odbywali tam praktyki. W ramach umów uczelni z uniwersytetami w Wilnie i w Sofii pracownicy wspólnie prowadzili tematy badań naukowych, zawsze z kontekstem książki lub informacji. Szybko udało się nawiązać kontakty również z uczelniami z Europy Zachodniej. Szczególnie ważna była długoletnia współpraca z Essen (od 1983 r.), odbywająca się dzięki dyrektorowi biblioteki uniwersyteckiej, który znając sytuację w Polsce, zapraszał pracowników na doroczne konferencje o bardzo wysokim poziomie i pokrywał koszty wyjazdów w czarnym okresie separacji Polski podczas stanu wojennego.

Stworzył on prawdziwe okno na świat, dzięki któremu orientowaliśmy się w nowych problemach i priorytetach bibliotek. Również studenci wyjeżdżali tam na praktyki. Podobną rolę pełniły konferencje w innych krajach rozwiniętych, ale koszty wyjazdów przeważnie były zbyt wysokie. Współpracę bilateralną już od 1980 r. honorował też prof. Frank Hogg z Aberystwyth w Walii i zapraszał pracowników i studentów BIN z UJ.

Pierwsze publikacje Zakładu były wyrazem dbałości o studentów. Początkowo były to krótkie omówienia autorskie poszczególnych przedmiotów dla studentów zaocznych przygotowane przez prowadzących zajęcia i zawierały: zakres treściowy, lektury, wymagania egzaminacyjne. Otrzymały nazwę poradników (pierwszy: Pindlowa, 1980). Najaktywniejszy był prof. Wojciechowski (1985, 1989, 1992). Wkrótce autor nadał poradnikowi rozszerzoną formę popularnego podręcznika do czytelnictwa i nadal sukcesywnie aktualizuje kolejne wydania. Obszerny wybór tekstów opracowany zespołowo otrzymał nagrodę ministerialną (Bednarska-Ruszajowa, Kocójowa, Pindlowa, 1980, 1982). Kolejno ukazywały się inne poradniki (Bednarska-Ruszajowa, Kocójowa, 1981; Pankowicz, 1983; Ryznar, 1983).

Ważnym wydarzeniem dla naszej małej społeczności była przeprowadzka w czerwcu 1987 r. na ul. Gołębią nr 16 do wyremontowanego zabytkowego budynku.

Studenci w ciągu kolejnych lat zasłużyli na kilka dyplomów ministerialnych, a Zakład BIN IFP UJ zyskał wiele przychylnych opinii. Prawidłowy rozwój Zakładu był uzależniony od awansu młodej kadry na stopnie naukowe. Obroniono wówczas kilka prac doktorskich, najlepsze z nich zostały skierowane do druku. Niestety przy ówczesnych możliwościach wydawniczych trwało to niezwykle długo. Z tego powodu na UJ na przełomie lat 80. i 90. XX w. narodziła się nowa cenna inicjatywa: Towarzystwo Autorów i Wydawców Prac Naukowych „Universitas". Wydawnictwo to miało przyspieszyć proces publikowania prac na stopnie naukowe i szybko zostało zaakceptowane przez środowisko UJ. Kadra Zakładu BIN również chętnie wykorzystywała nowe możliwości. Pomysłodawcami byli: dr Wojciech Magdziarz i grupa historyków, socjologów oraz –, co bardzo istotne – informatyków z UJ. Wykorzystanie komputerów w procesie wydawniczym bardzo ułatwiło i przyspieszyło cały proces. Mnie zaproszono do piastowania funkcji sekretarza. Od początku nawiązałam dobre kontakty w ministerstwie, które pomagały uzyskać konieczne środki finansowe. We wczesnych latach 90. przez 3 lata pełniłam funkcję prezesa, co wymagało wielu starań, m.in. najtrudniejszych o fundusze w ministerstwie w związku z rosnącymi kosztami ze względu na dużą liczbę publikowanych prac. W początkowym okresie wydawnictwo opierało się bowiem na dofinansowaniu z ministerstwa i bezpłatnym wolontariacie prac wydawniczych prowadzonym przez nauczycieli akademickich UJ. Wolontariat jednak długo się nie utrzymał. Zgłoszeń tekstów z całego UJ, a w związku z tym pracy, było tak wiele, że członkowie zdecydowali o przejściu na status dochodowej firmy wydawniczej, która dotąd z powodzeniem działa. Pierwotne założenia zakładające wyłącznie pracę społeczną były bezprecedensowym pomysłem w skali kraju, ale po

krótkim entuzjazmie, trudnym do utrzymania wobec pustych kieszeni nauczycieli akademickich – i dlatego zreformowanym.

Przełomowe lata 90. XX w. i zmiany początku XXI w.

Szybko zachodzące zmiany polityczne, gospodarcze i społeczne w latach 90. XX w. miały też wyraz w rozwoju Zakładu BIN. Kadra starała się w pełni wykorzystywać możliwości, jakie się przed nią otwierały. Lata te stanowiły nową fazę studiów i badań naukowych BIN. Były brzemienne w ustalenie pozycji studiów BIN na UJ, połączone z awansem w 1992 r. Zakładu na Katedrę BIN, a w 1996 r. na Instytut BIN na nowo utworzonym Wydziale Komunikacji Społecznej UJ (Kocójowa, Pindlowa, 1992, 1997). Była to trudna droga, zwłaszcza wobec niespodziewanych śmierci samodzielnych pracowników w latach 80. i 90. XX w.: Zbigniewa Jabłońskiego (†1984), Małgorzaty Stolzman – (†1986), Wiesława Bieńkowskiego (†1991), Stanisława Grzeszczuka (†1999).

Do zauważenia pozytywnej roli Katedry BIN IFP UJ na forum krajowym przyczyniły się publikacje, również te z wynikami badań międzynarodowych, wyjazdy służbowe na staże w kraju (Krystyna Bednarska-Ruszajowa do UWr, Wanda Pindlowa do IINTE), jak i te organizowane w Katedrze BIN UJ (staż naukowy dr. Tadeusza Frączyka z MNK), a przede wszystkim konferencje organizowane w Krakowie. O potrzebie publikowania prac młodych pracowników, a nawet wyróżniających się studentów, nie zapominano przez wszystkie lata działalności Zakładu/Katedry/Instytutu. W latach 90., w okresie rozkwitu Polskiego Towarzystwa Bibliologicznego powołanego do badań nad dziejami książki, było to możliwe m.in. na łamach publikacji zbiorowych towarzyszących spotkaniom z referatami naukowymi w jego Oddziale w Krakowie (Kocójowa red., 1990; 1991a; 1991b). Jednak młodzi niechętnie rozwijali się w tym kierunku, bardziej byli zainteresowani tematami z informacji naukowej, najchętniej związanymi z nowymi technologiami. Stąd pojawił się pomysł wydawania prac zbiorowych dotyczących określonej, bardziej aktualnej tematyki – środki uzyskane z Komitetu Badań Naukowych na dofinansowanie badań statutowych i badań własnych pozwoliły na realizację tego zamierzenia. W 1993 r. zaczęła się ukazywać własna seria wydawnicza w Zeszytach Naukowych UJ pt. „Prace z Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej" (Kocójowa red., 1993); do 1999 r. wydano 5 tomów. Z kolei od 1995 r. rozpoczęto publikację drugiej serii – prac naukowych z BIN, często monograficznych, świadczących o profilowaniu dorobku naukowego pracowników kadry; do 2000 r. ukazało się 10 tomów. Nie miejsce tu na wymienianie wszystkich opublikowanych w tym okresie pozycji, warto jednak podkreślić, że działalność wydawnicza pozwalała poznawać i rozwijać zainteresowania badawcze młodych naukowców na forum krajowym.

Ogólnokrajowa narada robocza na UJ akademickich przedstawicieli BIN, promowana i sfinansowana przez Ministerstwo w 1995 r., dała początek corocznym ogólnopolskim spotkaniom konferencyjnym w Krakowie, umożliwiającym wgląd w ważne dla rozwoju

kształcenia problemy i możliwość dyskusji o nich. Moja ówczesna propozycja wypełnienia przez kierownictwo jednostek przygotowanej na UJ ankiety do raportów pozwoliła na rzeczywistą orientację w potrzebach 11 jednostek kształcących z BIN i ich możliwościach nauczania na poziomie akademickim nowoczesnej informacji oraz zagadnień związanych z komputeryzacją, jak i dyskusję ogólnokrajową w środowisku oraz z ministerstwem. Zebrano w ten sposób informacje o liczącym się zaczynie akademickim mogącym wpłynąć na unowocześnienie praktyki, a ministerstwo zyskało rzeczywisty obraz sytuacji oraz potrzeb poszczególnych ośrodków BIN. Szczęśliwie zbiegło się to z procesem budowania integracji Polski z Unią Europejską, a więc przygotowaniami do akcesji 1994–2004, przyjęciem do NATO w 1999 r., uwolnieniem od żelaznej kurtyny w związku z układem z Schengen w 2007 r. oraz wprowadzaniem demokratycznych reguł w komunikowaniu budowanego społeczeństwa informacyjnego. Te ogólne procesy ułatwiły stopniowe włączanie się w forum międzynarodowe BIN nauczycieli BIN UJ oraz przyjazdy specjalistów z innych krajów do Krakowa, częściowo gości UW, którzy, przynajmniej początkowo, przyjeżdżali, żeby zobaczyć nasze piękne miasto. Kontakty zagraniczne, nawiązywane w trakcie wyjazdów naukowych kadry do krajów Europy Zachodniej i Stanów Zjednoczonych, pozwoliły z biegiem lat na wzbogacenie programu naszych ogólnopolskich konferencji o wystąpienia specjalistów z zagranicy. Na obradach omawiano współcześnie ważne tematy, jak: edukacja permanentna, *distance education*, wykluczenie informacyjne, pokonywanie barier cywilizacyjnych, różnorodność środków technicznych w komunikowaniu, rynek pracy, elektroniczne wydawnictwa czy badania interdyscyplinarne.

Zawsze dbałam, aby na konferencjach były też akcenty humanistyczne: postery, miniwystawy, np. ekslibrisów, spotkania z bibliofilami, m.in. z Rycerskiego Zakonu Bibliofilskiego w Krakowie – wieczór przy świecach z artystami, twórcami książki artystycznej z Łodzi (Janusz i Jadwiga Tryznowie), Koszalina (Urszula Kurtiak i Edward Ley), Krakowa (Zbigniew Sałaj).

Warto w tym miejscu podkreślić rolę współpracy międzynarodowej rozwijanej przez lata, w miarę otwierających się możliwości – zaczynając od wspomnianej już z uniwersytetami w Wilnie i Sofii, poprzez nawiązaną już w latach 80., również wieloletnią z uczelniami w Essen i Aberystwyth. Z czasem najważniejsze w przekazie nowości stały się zagraniczne konferencje oraz stała współpraca z Anglią i Niemcami, opisana szczegółowiej w pracy zbiorowej (Kocójowa red., 1998), później z Francją (wyjazdy studyjne do Grenoble – Maria Próchnicka, 1993, 1995) czy Uniwersytetem w Bratysławie na Słowacji. Po poznawaniu BIN w Europie przyszedł czas na zapoznanie się z pragmatycznym bibliotekoznawstwem w USA. Udało się włączyć do współpracy bilateralnej UJ z Nowojorskim Uniwersytetem Stanowym Buffalo State w USA. Z semestralnych wyjazdów naukowo-dydaktycznych, niezwykle rozwijających nowe idee, skorzystali z IBIN UJ w 1992 r. Sabina Cisek, w 1993 r. piszaca te słowa wraz z dr Wandą Pindlową, w 1994

mgr Władysław Szczęch oraz z prywatnego stypendium Kathy Kubali – dr Barbara Mauer-Górska.

Nasi studenci odbywali staże lub nawet studiowali okresowo na uczelniach zachodnich (w 1989 r. praktyka studentów w Wilnie, w 1992 r. staż w Aberystwyth, w 2000 r. studia w Niemczech i Francji). W Krakowie chętnie też gościli studenci z innych krajów. W 1990 r. praktykę odbyła u nas stażystka z Chin Tian Jin, w 1993 r. studenci z Wilna, a w kolejnych latach studiowały osoby z Czech i Kazachstanu, a nawet Hiszpanii. Z cyklami wykładów przyjeżdżali do Krakowa pracownicy naukowi zagranicznych uczelni (np. w 1992 r. cykl wykładów *Business information* wygłosił Michael Lowe z Anglii, a w 1994 r. Wojciech Zalewski z Uniwersytetu Stanforda w USA).

Wszelkie inicjatywy wykraczające poza program studiów, a mające umożliwić kadrze czy studentom szeroko rozumiany rozwój, były zawsze przyjmowane z entuzjazmem. Legendą owiane zostało wyjazdowe, ogólnopolskie seminarium doktoranckie prowadzone przez prof. dr. hab. Wiesława Bieńkowskiego przez dekadę (1990–1999, czyli aż do śmierci profesora), m.in. w Łańcucie – coroczny wyjazd na tzw. majówkę (1–3 maja). O jego niepowtarzalnym klimacie i walorach naukowych dało świadectwo 9 doktorantów w specjalnej publikacji na 10-lecie wyjazdów, pod wiele mówiącym tytułem: *Wszechświat zwany biblioteką, czyli łańcuckie peregrynacje z Mistrzem* (Gruca, Kabata, Suchoń red., 1999). Wynika z tej książki, pisanej sercem i wydanej nakładem własnym, że prof. Bieńkowski naprawdę otwierał przed doktorantami od 1990 r. „wszechświat", którym czuli się zafascynowani... W 1995 r. w 45-lecie jego pracy naukowej pracownicy i studenci Zakładu BIN UJ wyrazili uznanie i wdzięczność za jego mądrość, dobroć i zaangażowanie, organizując obchody jubileuszowe w najstarszej siedzibie UJ, z udziałem władz UJ i Instytutu Filologii Polskiej. Uświetniły je kwieciste mowy i wspaniałe torty, którymi nie pogardził jubilat – od zawsze wielbiciel słodkości. Towarzyszyła tej ceremonii książka jubileuszowa dedykowana prof. Bieńkowskiemu (Kocójowa red., 1995). Również ostatnia, 16. organizowana przeze mnie konferencja została poświęcona interdyscyplinarnym badaniom przewodnim w dorobku naukowym prof. Bieńkowskiego.

W pamięci na długo pozostał wyjazd studentów i pracowników bibliotek i archiwów na sympozjum w Rzymie zorganizowany w kwietniu 1999 r. Sympozjum poświęcone było dokumentacji europejskiego znaczenia królowej Jadwigi w związku z promowaniem jej na patronkę Europy. Studenci opracowali dokumentację w zbiorach polskich i włoskich, a wyniki badań przedstawili w referatach wygłoszonych podczas konferencji. Choć działania te nie odniosły zakładanego skutku, umożliwiły jednak zmierzenie się studentów z pracą naukową i występem publicznym, a ponadto bezpośrednie spotkanie z papieżem Janem Pawłem II. Opracowania utrwalone zostały w pracy zbiorowej (Kocójowa red., 1999), a referaty wygłoszone powtórnie w Krakowie w maju tego samego roku dla polskiej publiczności.

Na początku lat 90. XX w. ciepło została przyjęta inicjatywa spotkań opłatkowych bibliotekarzy krakowskich, organizowanych wspólnie z PTB i Biblioteką PAT w Krakowie, a kontynuowanych corocznie w styczniu. Gromadziły one 200–300 osób i pozwalały integrować środowisko, a także informować o działalności Zakładu BIN IFP UJ i o innych przedsięwzięciach akademickich (J. Bednarczyk, 2004, s. 183–187).

Przełomem w działalności Katedry BIN UJ okazało się utworzenie w 1996 r. nowego wydziału na UJ: Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej. Katedrę Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej przekształcono w Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, w którego ramach powstały: Zakład Bibliotekoznawstwa, Zakład Informacji Naukowej, Zakład Książki i jej Funkcji w Komunikowaniu Społecznym, Zakład Metodologii Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, Laboratorium komputerowe (pracownia); Ośrodek Dokumentacji (pracownia) oraz Biblioteka. W skutek odłączenia się od IFP UJ nowy instytut się usamodzielnił, zyskując niezależność finansową.

Te przekształcenia wytyczyły nowe możliwości rozwoju m.in. BIN. Dla mnie osobiście zbiegły się z przyjęciem obowiązków samodzielnego nauczyciela akademickiego (habilitacja w 1990 r.) i przypadły w dużej mierze na moją kadencję jako wybranego prodziekana nowego Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej 1996–1999, a później na dwie kadencje – też z wyboru dyrektury Katedry/Instytutu BIN do 2005 r. włącznie. Z woli rektora prof. Franciszka Ziejki Instytut został przeniesiony na nowy III kampus UJ, nowocześnie wyposażany, zgodnie z nowymi potrzebami kierunku. Lata te pozwoliły na eksperymenty międzynarodowe: wydawnictwa, konferencje, granty podnoszące prestiż Nowego Wydziału i Instytutu BIN UJ. Trzeba też przyznać, że Ministerstwo Nauki i Szkolnictwa Wyższego życzliwie potraktowało wysiłki zespołu i je sukcesywnie finansowało, m.in. ogólnopolskie coroczne konferencje w Krakowie od 1995 r., w których celowo lokowałam nadzieję na integrację środowiska uczelni i bibliotek. Pogłębiało ją wydawnicze opracowywanie i publikowanie materiałów pokonferencyjnych przez zespół BIN UJ. Szeroką komunikację ułatwiło też nadanie im formy elektronicznej oraz status ogólnopolski. Umożliwiło to zdobycie wiedzy o dążeniach i nowych zadaniach podejmowanych w kraju.

Zagraniczni wykładowcy zdominowali prowadzenie przedmiotu: Najnowsze kierunki BIN na świecie. Od 1997 r. ważną pomoc w kreowaniu zajęć stanowili wolontariusze z USA, którzy wspomagali ich prowadzenie, zwykle będąc na rocznych stażach – zwłaszcza podczas zajęć z edukacji na odległość prof. Johna Eliisona z Buffalo, które przy asyście w Polsce prof. Wandy Wawro z USA ukończyło 5 studentów z UJ. Stopniowo poprawiała się znajomość języka angielskiego wśród studentów – w drugiej połowie lat 90. XX w. zniknęła konieczność tłumaczenia zajęć. W końcu można było porównywać standardy polskie i zachodnie. Kolejnym niezwykłym wydarzeniem było zaproszenie na początku lat 2000 przez dr Wandę Pindlową Konferencji Młodzieży (studentów i młodych pracowników nauki), czyli Bobcatsss do Krakowa, pierwszy raz do kraju postkomunistycznego.

Brak uprawnień do nadawania stopni naukowych w IBIN UJ przyczynił się do dalszej integracji i zacieśnienia kontaktów ogólnopolskich, głównie z Wrocławiem, Warszawą i Katowicami. Zaprosiłam też niesamodzielnych pracowników naukowych do Rady Młodych, żeby lepiej poznać ich priorytety i bolączki. W moim przekonaniu zadaniem chwili była przede wszystkim integracja bibliotekarzy i pracowników instytucji kształcących – postępująca komputeryzacja połączyła ich w poszukiwaniu wspólnych celów badań naukowych i inicjatyw promocyjnych. Byłam usatysfakcjonowana, że udało się stworzyć takie forum na konferencjach w Krakowie. Natomiast dzięki pracownikom konsulatu amerykańskiego w Krakowie i jego służb informacyjnych, zwłaszcza niezawodnej i pełnej empatii Janinie Galas, która nawiązała stałą współpracę z amerykańskimi specjalistami, w placówce tej organizowano minitelekonferencje w języku angielskim, które wkrótce stały się wizytówką i atrakcją spotkań IBIN UJ, dając możliwość bezpośredniej konwersacji z wielkim światem.

Równocześnie z sukcesem dopełniona została pierwsza dobrowolna, eksperymentalna uniwersytecka akredytacja studiów BIN na UJ w 2000 r., którą na zlecenie Ogólnopolskiej Uniwersyteckiej Komisji Akredytacyjnej koordynowałam w skali kraju dla całego kierunku BIN. Był to też okres zmiany nazwy kierunku studiów, w której staraliśmy się o wysunięcie na pierwsze miejsce nazwy informacja – Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa – zgodnie z sytuacją w praktyce. Modyfikację tę zapoczątkował rektor Franciszek Ziejka, wielki humanista i patron wydarzeń godnych UJ, zmieniając w tym duchu nazwę kierunku i instytutu.

Rok 2007 zaskoczył mnie bardzo sympatyczną uroczystością przy okazji wręczenia mi dedykowanej książki. Towarzyszącą uroczystość zorganizowali studenci – było radośnie, śpiewał zespół studencki Acces, stworzony za mojej dyrektury dzięki pasji dr Palomy Korycińskiej. W odpowiedzi na te zaszczyty na spotkaniu pożegnalnym w Instytucie, w związku z przejściem na emeryturę, każdemu pracownikowi z podziękowaniem i dedykacją wręczyłam miniaturki książek, aby nie zapomnieli o przesłaniu humanistycznym swojej pracy, zawsze dla mnie ważnym. Wyrazy wdzięczności składam autorom i redakcji, wszystkie nazwiska mają dla mnie ciepłe skojarzenia i stanowią jasną cząstkę mojego życia nie tylko zawodowego. Jednocześnie tematyka publikacji potwierdza linię moich idei i zainteresowań jako nauczyciela akademickiego: zmian się nie boimy, tylko się z nimi mierzymy! Szczególnie dziękuję za dedykację – mam nadzieję, że w choć w części na nią zasłużyłam: „Profesor Marii Kocójowej, Wybitnej Badaczce, Propagatorce i Miłośniczce książek, Mistrzyni wielu pokoleń bibliotekoznawców. Przyjaciele, współpracownicy i uczniowie".

Bibliografia

Bednarczyk, J. (2004). Integracja krakowskiego środowiska bibliotekarzy, opłatki styczniowe prowadzone przez przedstawicieli kurii krakowskiej i Uniwersytetu Jana

Pawła II w Krakowie. W: Maria Kocójowa red. *Przestrzeń informacji i komunikacji społecznej*. Kraków: UJ, s. 183–187.
Bednarska Ruszajowa, K.; Kocójowa, M. (1981). *Poradnik metodyczny do nauki przedmiotu Proseminarium bibliotekoznawstwa i informacji naukowej*. Kraków: WUJ.
Bednarska-Ruszajowa, K.; Kocójowa, M.; Pindlowa, W. (1982). *Podstawy bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Wybór tekstów*. Wyd. 2 zm. Kraków: WUJ.
Gruca, A. (2017). Wkład bibliofilstwa w rozwój bibliologii, t. 1. W: *Encyklopedia książki*, t. 1, s. 79–86.
Gruca, A.; Kabata, J.; Suchoń, A. red. (1999). *Wszechświat zwany biblioteką, czyli łańcuckie peregrynacje z Mistrzem*. Kraków: nakładem autorów.
Kocójowa, M. (1978). *Pamiątkom ojczystym ocalonym z burzy dziejowej. Muzeum im. Emeryka Hutten Czapskiego*. Stańków–Kraków: WL.
Kocójowa, M. (1990). *Z problemów metodologii i dydaktyki bibliotekoznawstwa i informacji naukowej*. Zeszyty Naukowe UJ, Prace Historycznoliterackie.
Kocójowa, M. red. (1991a). *Kultura książki w Krakowie doby autonomii galicyjskiej*. Wrocław: Wiedza o Kulturze.
Kocójowa, M. red. (1991b). *Książka polska w okresie zaborów*. Kraków: Universitas.
Kocójowa, M. (1993). *Nowe kierunki w dydaktyce i metodologii bibliotekoznawstwa i informacji naukowej*. Zeszyty Naukowe UJ. Prace z Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej.
Kocójowa, M. red. (1995). *Studia bibliograficzno-bibliologiczne, praca zbiorowa dla uczczenia 45-lecia pracy naukowej Profesora Wiesława Bieńkowskiego*. Kraków: WUJ.
Kocójowa, M. red. (1998). *Światowa strategia edukacji bibliotekarzy i specjalistów informacji naukowej*. Kraków: WUJ.
Kocójowa, M. red. (1999). *Europejskie znaczenie świętej Jadwigi Królowej: dokumentacja w zbiorach polskich i włoskich*. Kraków: WUJ.
Kocójowa, M. red. (2000). *Kalendarium 1974–2000*. https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/157752/kocojowa_kalendarium_1974–2000_2000.pdf?sequence=1&isAllowed=y
Kocójowa, M. (2017). Kreatywność a profesjonalne informacje. W: Arkadiusz Pulikowski red. *Kultura książki i informacji. Księga jubileuszowa dedykowana profesor Elżbiecie Gondek*. Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego, s. 395–410.
Kocójowa, M.; Bobiński G. S. (1995). *Rola bibliotek w rozwoju demokracji*. Kraków: WUJ.
Kocójowa, M.; Pindlowa W. (1992). *Katedra Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej: działalność naukowa i dydaktyczna*. Kraków: Universitas.
Kocójowa, M.; Pindlowa W. (1997). Informacje o Instytucie Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej oraz o Wydziale Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego. W: M. Kocójowa red. *Rynek pracy a studia bibliotekoznawstwa i informacji naukowej*. Kraków: WUJ, s. 203–212.

Kocójowa, M.; Pindlowa, W. (1997). The Institute of Librarianship and Information Science, The Jagiellonian University (ILIS UJ). In: W. Pindlowa ed. *Electronic Future of Academic Libraries*. Kraków: JU Press, pp. 96–105.

Kocójowa, M.; Stolzman M. (1980). Studia bibliotekoznawcze w Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 1974/75–1977/78. *Biuletyn Biblioteki Jagiellońskiej*, nr 1–2, s. 137–177.

Kuźmina, D. red. (2007). *Bibliologia. Problemy badawcze nauk humanistycznych*. Warszawa: Wydaw. SBP.

Kuźmińska, K. (1995). Uwagi o rozmieszczeniu kadr bibliotekarskich i pracowników ośrodków informacji naukowej, technicznej i ekonomicznej. Propozycje dotyczące kształcenia, dokształcania i doskonalenia. Sekcja Kształcenia i Doskonalenia kadr. W: *Materiały przygotowane na VII Zjazd Bibliotekarzy Polskich w Zielonej Górze* (materiały powielane).

Lescy, M. i K. (1976). System Informacji Naukowej Technicznej i Organizacyjnej (SINTO). W: *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*. Warszawa: PWN, s. 282–283.

Lescy, M. i K. (1976). IINTE. W: *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*. Warszawa: PWN, s. 142–143.

Migoń, K. (1976). Nauka o książce. W: *Encyklopedia współczesnego bibliotekarstwa polskiego*. Warszawa: PWN, s. 217–219.

Migoń, K. (1979). *Z dziejów nauki o książce*, Wrocław: Ossolineum.

Migoń, K. (1984). *Nauka o książce. Zarys problematyki*. Wrocław: Ossolineum.

Migoń, K. (2017). Bibliologia. W: A. Żbikowska-Migoń; M. Zlat red. *Encyklopedia książki*. T. 1: *Eseje*. Wrocław: Wydaw. Uniwersytetu Wrocławskiego, s. 256–257.

Mlekicka, M. red. (1993). *Bibliologia dyscypliną integrującą. Studia ofiarowane prof. Barbarze Bieńkowskiej*. Warszawa: PAN. Instytut Historii Nauki, Oświaty i Techniki.

Pankowicz, A. (1983). *Poradnik do nauki przedmiotu „Wstęp do badań historycznych dla bibliotekoznawców"*. Kraków: WUJ.

Pindlowa, W. (1980). *Poradnik metodyczny do nauki przedmiotu informacja naukowa*. Kraków: WUJ.

Pindlowa, W. (1994). *Informetria w nauce o informacji naukowej. Metody i problemy*. Kraków: Universitas.

Pindlowa, W. (1998). Unia Europejska a kształcenie wyższe bibliotekarzy i pracowników informacji naukowej w Polsce. W: M. Kocójowa red. *Światowa strategia edukacji bibliotekarzy i specjalistów informacji naukowej*. Kraków: WUJ, s. 141–146.

Próchnicka, M., Korycińska-Huras A. red. (2007). *Między przeszłością a przyszłością: książka, biblioteka, informacja naukowa – funkcje społeczne na przestrzeni wieków*. Kraków: WUJ.

Program rozwoju bibliotekarstwa polskiego do 1990 (1978). Warszawa.

Raport o stanie bibliotek polskich 1971–1973 (1974). Warszawa.

Ryznar, Z. (1983). *Poradnik do nauki przedmiotu „Banki danych"*. Kraków: WUJ.

Sitarska, A. (2002). Dylematy kształcenia bibliotekarzy i pracowników służb informacyjnych. *EBIB*, nr 8.
Więckowska, H. (1975). Akademickie kształcenie bibliotekarzy. *Przegląd Biblioteczny* 43(3), 219–232.
Wojciechowski, J. (1981). *Poradnik do nauki przedmiotu „Metodyka i organizacja czytelnictwa"*. Kraków: WUJ.

Meanders of Library and Information Science studies in Kraków

The aim of the article is to show the innovation of library and information science studies at the Jagiellonian University, starting from 1974 until the 21st century. The source base was the preserved documentation, publications and, above all, my own experience as a staff member from the beginning of the BIN Department at the Jagiellonian University.
Keywords: library science, education, scientific information, BIN conferences

ANDRZEJ LINERT
andrzej.linert@uj.edu.pl
ORCID: 0009-0007-6679-2628

◆

Konferencje i debiuty

Autor w latach 1999–2015 był wykładowcą w Instytucie Studiów Informacyjnych UJ. Jego wykłady adresowane były do studentów studiów stacjonarnych, zaocznych i podyplomowych. Obejmowały początkowo wybrane zagadnienia z zakresu współczesnej literatury polskiej oraz literatury powszechnej, z czasem ich zakres poszerzony został o wykład monograficzny, dotyczący przemian w powieści XX i XXI w., a także wykłady z zakresu książki dla dzieci i młodzieży, zagadnień wydawniczych i księgarskich oraz wybranej problematyki z obszaru współczesnego dramatu polskiego. Autor w pierwszym podrozdziale wymienia zakresy problemowe i tytuły ogłoszonych w tym czasie jego książek i artykułów naukowych. Z kolei drugi podrozdział zawiera informacje dotyczące działalności kierowanego przez niego Zakładu Książki i jej Funkcji w Komunikowaniu Społecznym oraz problematyki zrealizowanych pod jego kierunkiem 120 prac magisterskich. Wspomina również opublikowane pod jego redakcją 4 tomy „Debiutów Bibliologiczno-Informatologicznych" oraz ogłoszoną drukiem w ramach planowanej „Biblioteki »Debiutów Bibliologiczno-Informatologicznych«" pozycję zwartą. Ostatnie dwa podrozdziały poświęcone zostały organizowanym pod jego opieką w latach 2004–2014 Ogólnopolskim Konferencjom Studenckiego Koła Naukowego Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, a także 30 wydanym pod jego patronatem numerom pisma „Ibinacja" – oficjalnego organu Studenckiego Koła Naukowego IBIIN w latach 2004–2014.
Słowa kluczowe: Debiuty Bibliologiczno-Informatologiczne, Ibinacja, Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej, prace badawcze, Studenckie Ogólnopolskie Konferencje Naukowe IINiB, wykłady, Zakład Książki i jej Funkcji w Komunikowaniu Społecznym

Wykłady i prace badawcze

Poszukując w pamięci głównych wyznaczników mojej pracy dydaktycznej w Uniwersytecie Jagiellońskim w latach 1999–2015, myślę, że poza wykładami, konwersatoriami i seminariami magisterskimi, a także kierownictwem Zakładu Książki i jej Funkcji w Komunikowaniu Społecznym, były to przede wszystkim organizowane systematycznie w ramach Koła Naukowego Studentów w latach 2004–2015 Studenckie Ogólnopolskie Konferencje Naukowe IINiB oraz przygotowywane przez młodzież debiuty naukowe i prasowe na łamach rocznika „Debiuty Bibliologiczno-Informatologiczne" oraz czasopisma „Ibinacja".

Wszystko zaczęło się wiosną 1999 r., kiedy zapytałem dziekana Wydziału Zarządzania i Komunikacji dr. hab. Emila Orzechowskiego, czy jako człowiek z zewnątrz, mógłbym habilitować się na Wydziale Humanistycznym Uniwersytetu Jagiellońskiego. W wyniku jego rekomendacji po kilku tygodniach zostałem zaproszony przez kierujące Instytutem Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej prof. Marię Kocójową i prof. Wandę Pindlową do wygłoszenia dla słuchaczy starszych lat bibliotekoznawstwa wykładu na temat stanu badań nad dramatem i teatrem polskim. W efekcie jeszcze tego samego dnia otrzymałem propozycję zatrudnienia w pełnym wymiarze godzin od nowego roku akademickiego 1999/2000 jako wykładowca literatury współczesnej. Równocześnie po pewnym czasie poproszony zostałem przez dziekana Wydziału Humanistycznego prof. dr. hab. Jana Michalika na rozmowę i złożenie wymaganych habilitacją dokumentów.

Moje zajęcia początkowo obejmowały wybrane zagadnienia z zakresu współczesnej prozy i poezji polskiej, a także literatury powszechnej. Z czasem ich zakres poszerzony został o wykład monograficzny dotyczący przemian w powieści XX i XXI w. oraz wykłady z zakresu książki dla dzieci i młodzieży, zagadnień wydawniczych i księgarskich oraz wybranych zagadnień z zakresu współczesnego dramatu i teatru. Adresowane były one do słuchaczy studiów stacjonarnych, zaocznych i podyplomowych. W sumie tygodniowo uczęszczało na nie kilkuset studentów.

Mówiąc najogólniej, zawierały one zagadnienia z zakresu zarówno teorii literatury, jak i wiedzy obejmującej najciekawsze wybrane zjawiska z współczesnej historii literatury powszechnej i polskiej, a także działalności wydawniczej. Obejmowały ponadto wybrane aspekty funkcjonowania współczesnego życia literackiego, ważne z punktu widzenia przyszłej działalności zawodowej studentów oraz ich świadomego uczestnictwa w życiu kulturalnym kraju. Dobór tematów cząstkowych planowałem w ten sposób, aby zdobyta wiedza przydatna była w zarządzaniu informacją w przyszłej działalności bibliotekarskiej i wydawniczo-księgarskiej, a także stanowiła podstawę do samodzielnej, krytycznej analizy dokonań artystycznych, w odróżnieniu od manifestacji wtórnych. Służyły temu przygotowywane prezentacje multimedialne, dotyczące wybranych aspektów życia literackiego i indywidualnej twórczości literackiej. W ich trakcie dokonywaliśmy interpretacji założeń ideowo-artystycznych twórczości

najwybitniejszych pisarzy i ich dzieł literackich. W tym celu świadomie zmierzałem do wykształcenia wśród słuchaczy nawyku permanentnego śledzenia rozwoju życia literackiego i uczestnictwa w aktualnych wydarzeniach kulturalnych. W związku z planowaną działalnością informacyjną, biblioteczną i wydawniczo-księgarską, za rzecz niezbędną uznawałem konieczność pogłębiania wiedzy o literaturze za pośrednictwem mediów.

Równocześnie przygotowywałem się do kolokwium habilitacyjnego na Wydziale Humanistycznym UJ. Za sprawą prof. dr. Jana Michalika prace organizacyjne przebiegały niezwykle sprawnie. W efekcie, nie przerywając zajęć i wykładów, 25 listopada 1999 r. habilitowałem się na podstawie książki zatytułowanej *Teatr Śląski im. Stanisława Wyspiańskiego 1949–1992* (Linert, 1998). Równolegle prowadziłem badania naukowe i niebawem ogłosiłem przy współudziale Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej Uniwersytetu Jagiellońskiego monografię zatytułowaną *Teatr Polski w Bielsku Białej 1945–2000* (Linert, 2001). Książka wyróżniona została nagrodą indywidualną Ministra Edukacji Narodowej i Sportu za 2002 r., a następnie w październiku 2003 r. nagrodą im. Karola Miarki za „wybitny dorobek wzbogacający wartości kultury regionu i kraju". Jej kontynuacją po latach była książka *Teatr Apolina i jego muz* (Linert, 2015). Dodajmy, że problematyce międzywojennego życia teatralnego w Bielsku-Białej poświęciłem ponadto pracę zatytułowaną *Teatr w kręgu „Ha-Szacharu". Z kroniki żydowskich występów teatralnych w Bielsku i Białej w latach międzywojennych* (Linert, 2004a). Problematyki tej dotyczył także szkic zatytułowany *Życie teatralne Żydów Bielska i Białej w latach międzywojennych* (Linert, 2004b). Sporego wysiłku i nakładu czasu wymagała także ogłoszona drukiem w 2010 r. obszerna i wielotomowa publikacja *Bielsko-Biała. Monografia miasta* pod red. Idziego Panica, w tym tom IV: *Bielsko-Biała w latach 1918–2009*. Dla jej potrzeb opracowałem trzy syntetyczne szkice. Były to: *Życie kulturalne (Bielsko w niepodległej Polsce 1918/1920 – 1939)* (Linert, 2010a, s. 119–138), *Kultura (Bielsko-Biała w Polsce Ludowej 1945–1989)* (Linert, 2010b, s. 567–594) oraz *Kultura i oświata (Bielsko-Biała w III Rzeczypospolitej. Odzyskana samodzielność 1990 – 2009)* (Linert, 2010c, s. 667- 693). Życia społeczno-politycznego Bielska-Białej w latach okupacji i latach powojennych dotyczył także obszerny biogram represjonowanego po wojnie Władysława Niemczyka, nauczyciela, partyzanta, oficera AK i sybiraka, ogłoszony w 2008 r. pt. *Władysław Niemczyk – nauczyciel, partyzant Armii Krajowej, Sybirak (1915–1994)*.

Efektem zainteresowań historią Teatru Śląskiego była natomiast książka zatytułowana *Śląskie sezony. Teatr Katowic 1907–2012* (Linert, 2012). Stanowiła ona próbę bilansu dokonań teatru katowickiego od momentu jego otwarcia w 1922 r. do 2012 r. Poprzez sztukę teatru i podejmowane przez działające w jego murach zespoły artystyczne próbowałem opisać wysiłki wielu pokoleń ludzi teatru, którym w Katowicach przyszło realizować zadania artystyczne w szczególnie trudnych uwarunkowaniach narodowych, politycznych i społeczno-kulturowych Górnego Śląska. Chodziło o to,

aby wskazać, jak zapoczątkowaną w czasach pruskich działalność sceniczną realizowały kolejne pokolenia artystów niemieckich i polskich. Pytanie zasadnicze dotyczyło tego, jak teatr zagospodarował przestrzeń miasta, jakie formy i wartości dominowały w poszczególnych okresach. Wreszcie książka była próbą odpowiedzi na pytania, jaką funkcję pełnił, jakie powinności spełniał i co przekazał o mieszkańcach Katowic i całego górnośląskiego regionu oraz jakie były podstawowe cele grup tworzących na tym terenie teatr. Te ostatnie były bowiem w różnych okresach czasu odmiennie formułowane, w zależności od tego, jak czas i rządzące ekipy polityczne definiowały jego zadania społeczne oraz kto i kiedy te postulaty głosił. Jednym słowem, jaki był i jak zmieniał się jego etos w kolejnych sezonach śląskich. Książka była więc próbą odpowiedzi, jak diametralnie różnym celom i zadaniom służyły przygotowywane w jego murach widowiska w latach 1907–2012. Stąd w toku postępowania badawczego starałem się podkreślić dominującą rolę czasu i historii, głównych determinantów zmian zachodzących w życiu teatralnym miasta.

W latach pracy na Uniwersytecie Jagiellońskim w kręgu moich zainteresowań badawczych pojawiła się dodatkowo problematyka polskiego życia teatralnego Chorzowa. Pokłosiem tych zainteresowań były m.in. szkice publikowane systematycznie w „Zeszytach Chorzowskich" zatytułowane: *Teatr Rozrywki w Chorzowie – zarys działalności 1984–2000*. Równocześnie w kręgu moich zainteresowań były ponadto m.in. szkice zatytułowane *Losy śląskiego środowiska aktorskiego w latach 1939–1945*; *Ryszard Zaorski 50 lat na scenie*; *Występy Teatru Polskiego z Katowic na scenie Oberschlesisches Landetheater w Bytomiu w okresie międzywojennym*; *Teatr Śląski im. Stanisława Wyspiańskiego 1945–2007* czy *Juliusz Słowacki na scenie Teatru Śląskiego w latach 1922–2008*. Ten ostatni był pokłosiem mojej wieloletniej współpracy z Towarzystwem Przyjaciół Nauk w Przemyślu.

Ponadto w 2012 r. drukiem ukazały się: *Górnośląska tradycja teatralna* oraz *Teatr śląsko-lwowski*. Problematyki teatralnej Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego dotyczyła także książka zatytułowana *Bernard Krawczyk i jego teatry. 55 lat na scenach Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego* (2008, poświęcona życiu i twórczości scenicznej jednego z najwybitniejszych aktorów scen śląskich i zagłębiowskich. Po jej ukazaniu się, 1 maja 2009 r. mianowany zostałem na stanowisko profesora nadzwyczajnego Uniwersytetu Jagiellońskiego. Cztery lata później, 9.09.2013 r., Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej Bronisław Komorowski nadał mi tytuł profesora nauk humanistycznych. Do tego czasu ogłosiłem w sumie kilkanaście książek z zakresu historii teatrów Górnego Śląska i Zagłębia Dąbrowskiego i ponad 100 tekstów naukowych i popularnonaukowych w recenzowanych czasopismach naukowych i popularnonaukowych oraz pracach zbiorowych.

Z kolei pokłosiem moich zainteresowań ogólnopolską problematyką życia teatralnego były następujące szkice i biogramy: *Mecenat teatralny dwudziestoleci*, *Herody. Teatr Stuleci*, a także obszerne biogramy ludzi teatru opublikowane w *Słowniku*

badaczy literatury polskiej pod red. Jerzego Starnawskiego, w tomach VIII, IX i X, wydanych nakładem Łódzkiego Towarzystwa Naukowego latach 2006–2009. Były to m.in. biogramy opracowane z punktu widzenia wkładu do dziejów badań nad literaturą polską np. Jerzego Tadeusza Mariana Gota (t. 8, Łódź 2006, s. 61–64), Jana Wawrzyńca Mieczysława Brzękowskiego (t. 9, Łódź 2007, s. 18–22), Marii Czanerle (t. 9, s. 30–32), Adolfa Dygasińskiego (t. 9, s. 41–44), Cezarego Jellenty (t. 9, s. 58–63), Józefa Karola Jana Nepomucena Kotarbińskiego (t. 9, s. 75–82), Stanisława Koźmiana (t. 9, s. 87–91), Jana Teofila Nowakowskiego (t. 9, s. 112–116), Konstantego Puzyny (t. 10, Łódź 2009, s. 215–219), Krystyny Bednarskiej-Ruszajowej (t. 10, s. 13–17). Łącznie na potrzeby m.in. *Polskiego słownika biograficznego*, *Śląskiego słownika biograficznego*, *Chorzowskiego słownika biograficznego*, *Bytomskiego słownika biograficznego*, *Słownika badaczy literatury polskiej* i *Słownika pracowników książki polskiej* opracowałem ponad czterdzieści niejednokrotnie bardzo obszernych i szczegółowych biogramów ludzi przede wszystkim nauki, literatury i sztuki.

Ponadto systematycznie publikowałem w miesięczniku społeczno-kulturalnym „Śląsk", na łamach którego łącznie ogłosiłem około dwudziestu obszernych tekstów, poświęconych dziejom kultury i teatru Górnego Śląska, a także na łamach takich pism jak: „Dziennik Zachodni", „Fakty", „Gazeta Wyborcza", „Kalendarz Beskidzki", „Kronika", „Kraków", „Loutkarz", „Panorama", „Poglądy", „Polityka", „Scena", „Sonda", „Teatr" i w okolicznościowych programach Teatru Śląskiego w Katowicach, Teatru Polskiego i Teatru Lalek Banialuka w Bielsku-Białej oraz Śląskiego Teatru Lalki i Aktora Ateneum w Katowicach.

Zakład Książki i jej Funkcji w Komunikowaniu Społecznym

Równocześnie w ramach podstawowych obowiązków nauczyciela akademickiego od 1.10.2002 r. pełniłem obowiązki kierownika Zakładu Książki i jej Funkcji w Komunikowaniu Społecznym, prowadząc badania nad dziejami książki i jej wielorakimi zadaniami komunikacyjnymi. Z tego zakresu na wstępie opublikowałem np. *Bibliotekę Teatru Lwowskiego w świetle protokołu Naczelnej Izby Kontroli z 1951 r.* (2004); *Wokół problematyki książki polskiej w Bielsku-Białej w latach międzywojennych – bilans dokonań* (2007) oraz kilka biogramów w *Słowniku pracowników książki polskiej* (2010). Były to m.in. teksty poświęcone: Krystynie Bednarskiej-Ruszajowej (wespół z Marią Kocójową), Stanisławowi Grzeszczukowi, Zbigniewowi Tomaszowi Jabłońskiemu, Stanisławie Tokarz-Wisłockiej (współautorstwo z Aliną Majewską).

Równolegle problematyce książki i jej funkcjom komunikacyjnym poświęcone były tematy powstałych pod moim kierunkiem dwóch rozpraw doktorskich oraz wszystkich prac magisterskich napisanych w latach 2000–2015 na studiach dziennych i wieczorowych. Problematyka ich w decydującym stopniu uwarunkowana była zainteresowaniami poszczególnych seminarzystów, podobnie jak i tytuły powstałych dysertacji

doktorskich, sfinalizowanych w latach 2011 i 2018. Obrona pierwszej, mgr. Macieja Waltosia, zatytułowanej *Towarzystwo Przyjaciół Nauk i jego biblioteka w Przemyślu (1909–2009)*, odbyła się 21.11.2011 r. na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Recenzentami pracy byli prof. dr hab. Krystyna Heska-Kwaśniewicz i prof. dr hab. Jerzy Starnawski. Doktor Maciej Waltoś pełni od 2015 r. funkcję dyrektora Przemyskiej Biblioteki Publicznej.

Drugą była rozprawa mgr Doroty Łajki (obecnie Rak), zatytułowana *Funkcje informacyjna i naukowa podhalaników w Archiwum Muzeum Etnograficznego im. Seweryna Udzieli w Krakowie*. Obrona odbyła się 31.01.2018 r. w Instytucie Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej UJ w Krakowie. Pracę recenzowały dr hab. Aneta Firlej-Buzon i prof. dr hab. Irena Socha. Drukiem ukazała się ona nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego (Rak, 2018). Doktor Dorota Rak kontynuuje pracę naukową w Instytucie Studiów Informacyjnych UJ.

Recenzowałem ponadto 11 marca 2002 r. rozprawę doktorską mgr. Krzysztofa Jaśki pt. *Rozwój podziemnego ruchu wydawniczego w Krakowie w latach 1982–1990*, której promotorką była prof. UJ dr hab. Maria Kocójowa, a drugim recenzentem prof. dr hab. Małgorzata Komza z Uniwersytetu Wrocławskiego. Opiniowałem również rozprawę mgr Alicji Badetko, napisaną pod kierunkiem prof. UŚ dr hab. Zygmunta Woźniczki na Uniwersytecie Śląskim w Katowicach, zatytułowaną *Dzieje kabaretu na Górnym Śląsku w latach 1953–1981*. Jej obrona odbyła się 12.07.2010 r. na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach. Tam także recenzowałem rozprawy mgr. Krzysztofa Karwata *Genologiczne problemy monografii teatru jako instytucji kulturalnej. Na przykładzie Teatru Rozrywki* (praca napisana została pod kierunkiem prof. UŚ dr. hab. Dariusza Pawelca; jej obrona odbyła się 25.05.2012 r. na Wydziale Filologicznym Uniwersytetu Śląskiego w Katowicach) oraz Magdaleny Mikruty-Majeranek *Projektowanie interakcji za pomocą nowych mediów we współczesnym teatrze tańca* (rozprawa powstała pod kierunkiem prof. dr. hab. Tadeusza Miczki w Instytucie Nauki o Kulturze UŚ). Natomiast jesienią 2013 r. recenzowałem rozprawę habilitacyjną dr Karoliny Prykowskiej-Michalak z Instytutu Kultury Współczesnej Uniwersytetu Łódzkiego.

Z kolei problematyka moich seminariów magisterskich dotyczyła m.in. takich zakresów tematycznych, jak: dzieje księgozbiorów i zadania bibliotek publicznych, szkolnych i klasztornych; specyfiki i zadań regionalnych wydawnictw książkowych i prasowych; rękopisów i wydawnictw internetowych; roli książki w twórczości naukowej; biblioterapii w środowisku osób niepełnosprawnych; roli ilustracji książki dla dzieci i młodzieży; dokumentów życia społecznego; rynku książki; specyfiki zbiorów specjalnych oraz form pracy bibliotekarza z użytkownikiem. Łącznie powstało około 120 ćwiczebnych prac naukowych, z których kilka zostało wyróżnionych w konkursie na najlepszą pracę magisterską Nagrodą Młodych SBP im. Prof. Marii Dembowskiej. Pierwszą Nagrodę Młodych SBP w 2006 r. otrzymała praca Anny Dury

pt. *Emigracyjny księgozbiór Lidii i Adama Ciołkoszów w Miejskiej Bibliotece Publicznej im. J. Słowackiego w Tarnowie*; wydana w całości nakładem SBP, ukazała się w 2007 r. W następnych konkursach, cyklicznie organizowanych co dwa lata, wyróżnione zostały prace: mgr Jadwigi M. Zielińskiej *Księgozbiór Włodzimierza Puchalskiego w Muzeum Niepołomickim* oraz mgr Agnieszki Górskiej *Księgozbiór Antoniego Ojrzyńskiego w zbiorach Centralnej Biblioteki Górskiej w Krakowie* (2008), mgr Marii Honkisz *Społeczno-kulturalny ruch wydawniczy w Zagłębiu Dąbrowskim w latach 1989–2009* (2010), Doroty Łajki (Rak) *Wydawnictwa i programy Teatru im. Stanisława Ignacego Witkiewicza w Zakopanem w latach 1985–2010* (2013).

Próbą spopularyzowania podejmowanych w ramach Zakładu badań była idea wydawania pod auspicjami Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa oraz Biblioteki Jagiellońskiej UJ rocznika zatytułowanego „Debiuty Bibliologiczno-Informatologiczne". W tym wypadku korzystaliśmy ze wsparcia dyrektora Biblioteki prof. dr. hab. Zdzisława Pietrzyka. W zamyśle przedsięwzięcia tkwił aspekt poznawczy i popularyzatorski oraz chęć mobilizacji studiujących do rzetelnej i wytrwałej pracy. Służyć temu miała perspektywa publikacji osiągniętych wyników pod własnym nazwiskiem. Była to zatem inicjatywa, która dorobek naukowy absolwentów dokumentowała jako bezsprzeczną wartość, a zarazem stanowiła dowód rzetelności odbytych studiów. W słowie od redakcji pierwszego tomu pisaliśmy: „Prezentacja po raz pierwszy własnego nazwiska w zbiorowej publikacji, firmowanej nazwami dwóch cenionych placówek naukowych w kraju, jest nie tylko formą intelektualnego uznania, ale jest także specjalnym rodzajem wyróżnienia, wzmacniającego wiarę młodego człowieka we własne siły" (Linert, 2013, s. 4).

Zebrane w pierwszym tomie teksty dotyczyły wyłącznie zagadnień bibliologicznych i przygotowane zostały w trakcie seminariów magisterskich prowadzonych w latach 2006–2012. Od początku planowana jednak była w przyszłości również publikacja tekstów z zakresu informatologii. Ta pojawiła się już w drugim tomie, ale dopiero w ostatnim, czwartym numerze pisma zdołaliśmy zamieścić po raz pierwszy kilkanaście tekstów z zakresów informacji naukowej, a także problematyki wydawniczo-księgarskiej i archiwalnej. Tym samym stworzona została względna równowaga pomiędzy oboma członami wydawnictwa. Przygotowane pod kierunkiem profesorów Wiesława Babika, Zdzisława Pietrzyka i Andrzeja Linerta w trakcie seminariów magisterskich teksty, pozwalały zorientować się czytelnikom w tematyce prowadzonych u nas badań.

Pismo przez cały czas swojego istnienia ukazywało się jako efekt bezinteresownej działalności społecznej licznego grona pracowników nauki, zarówno naszego Instytutu, jak kilku naukowców z zaprzyjaźnionych z nami krajowych instytutów i ośrodków naukowych. Byli to m.in. dr hab. Maciej Fic z Instytutu Historii Uniwersytetu Śląskiego, dr Adam Bańdo z Katedry Zarządzania Informacją Uniwersytetu Pedagogicznego w Krakowie, dr Beata Taraszkiewicz z Biblioteki Uczelnianej Akademii Pomorskiej w Słupsku oraz dr Maciej Waltoś – dyrektor Przemyskiej Biblioteki Publicznej

Ilustracja 1. Okładka IV rocznika „Debiutów Bibliologiczno-Informatologicznych" (2016), wg projektu Ewy Walde-Nowak
Źródło: Debiuty Bibliologiczno-Informatologiczne (2016). https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/39316/discover (odczyt: 30.04.2023)

w Przemyślu. Niezbędne na potrzeby pisma recenzje wydawnicze bezinteresownie przygotowywali przez cały okres lat 2013–2015 dr hab. Anna Gruca, dr Sabina Cisek, dr Irena Gruchała, dr Małgorzata Janiak, dr Małgorzata Jaskowska, dr Paloma Korycińska, dr Monika Krakowska, dr Magdalena Wójcik i dr Piotr Lechowski.

Pomysł wydawania „Debiutów Bibliologiczno-Informatologicznych" swoim autorytetem wspierali prof. dr hab. Zdzisław Pietrzyk i dr hab. Remigiusz Sapa. Redaktorem technicznym przez cały czas istnienia pisma była dr Małgorzata Jaskowska. Funkcję sekretarza redakcji pełniły mgr Dorota Rak i mgr Ewa Valde-Nowak, przygotowująca również kształt graficzny pisma.

Na marginesie „Debiutów „Bibliologiczno-Informatologicznych" wspomnijmy, że osobną inicjatywą była próba publikacji w całości najciekawszych prac licencjackich i magisterskich w ramach tzw. „Biblioteki »Debiutów Bibliologiczno-Informatologicznych«" (Pająk, 2014, s. 11–12). Wraz z prof. dr. hab. Zdzisławem Pietrzykiem do współpracy zaprosiliśmy niemal całą kadrę Instytutu. Nad zgłaszanymi do druku w formie książkowej pracami czuwać mieli w pierwszej kolejności ich promotorzy. Inicjatywę wsparł dziekan, prof. UJ dr hab. Jacek Ostaszewski, a także dyrektor Instytutu, dr hab. Remigiusz Sapa. W tej sytuacji dr Małgorzata Jaskowska zaproponowała druk pracy licencjackiej Jekateriny Szerengowskiej, zatytułowanej *Doświadczenie podstawowej konserwacji i restauracji księgozbioru. Poradnik ochrony użytkowych księgozbiorów bibliotecznych*. Autorka, absolwentka psychologii i kulturoznawstwa Kamczackiego Uniwersytetu Pedagogicznego oraz Szkoły Technicznej w Pietropawłowsku Kamczackim na kierunku programowania i zarządzania sieciami lokalnymi, przedstawiła w formie poradnika

podstawowe informacje z zakresu konserwacji i katalogowania księgozbiorów dla osób nieposiadających w tym zakresie specjalistycznego wykształcenia. Praca po zrecenzowaniu ukazała się w 2014 r. nakładem Wydawnictwa Uniwersytetu Jagiellońskiego w opracowaniu graficznym Anny Sadowskiej.

Studenckie Ogólnopolskie Konferencje Naukowe IINiB 2004– – 2015

Jedną z najważniejszych działalności członków Koła Naukowego IINiB była próba pisania i edytowania krótkich tekstów i ich prezentacji podczas organizacji corocznych studenckich konferencji naukowych. Szczególnie istotnym elementem tej działalności była potrzeba zdobywania umiejętności logicznego uzasadniania i dokumentowania wygłaszanych tez, opinii, a także odpowiedniego doboru faktów przytaczanych w trakcie wypowiedzi pisemnych i ustnych. Studenci, powołując się na dorobek bibliologii i informatologii oraz dyscyplin pokrewnych, zdobywali umiejętność i nawyki niezbędne do porozumiewania się z wykorzystaniem różnych kanałów i technik komunikacyjnych. Kształtowane w ten sposób kompetencje społeczne za każdym razem warunkowane były indywidualnymi zainteresowaniami autorów. Stąd podejmowane przez członków Koła tematy poszczególnych konferencji były wypadkową zainteresowań młodzieży. O doświadczeniach związanych z organizacją studenckiej konferencji naukowej pisała m.in. Marta Iwańczuk w tekście *Dlaczego konferencje? Cz. 1. Organizacja studenckiej konferencji naukowej* (Iwańczuk, 2007).

Pierwsza konferencja w 2004 r. zorganizowana została z myślą o uczczeniu faktu wstąpienia Polski do Unii Europejskiej. Jej pokłosiem była wydana nakładem Koła publikacja *Ludzie książki i ich księgozbiory. Materiały z konferencji Koła Naukowego Studentów Instytutu informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa Uniwersytetu Jagiellońskiego – Kraków 7 V 2004* pod red. Magdaleny Kasprzyk i Anny Kwiecień (2005). W tomie tym piętnastu autorów zaprezentowało obok szkiców poświęconych powszechnie cenionym bibliofilom, ludziom nauki, księgarzom i literatom, analizę wybranych księgozbiorów i wyzwalanych przez nie pasji życiowych. W części pierwszej tomu, zatytułowanej *Księgozbiór jako wyraz życiowych pasji*, zawarte zostały następujące szkice: Anny Dury *Księgozbiór emigracyjny Lidii i Adama Ciołkoszów w Miejskiej Bibliotece Publicznej im. Juliusza Słowackiego w Tarnowie*, Moniki Klimek *Maciej Malicki i jego księgozbiór*, Joanny Rodziewicz *Księgozbiór ks. dra Stefana Misińca – proboszcza parafii im. św. Mikołaja w Chrzanowie*, Barbary Grabowskiej *Edward Lasoń – bibliofil z Krzeszowic*, Anny Flaszy *Księgozbiór bocheńskiego malarza Marcina Samlickiego*, Anny Molendy *Księgozbiór ludowej poetki Felicji Wołyńskiej*, Kamili Patoły *Łagiewniki w księgozbiorze Lesława Połomskiego*. Z kolei w części drugiej, zatytułowanej *Ludzie książki: bibliotekarze, księgarze, dokumentaliści*, znajdują się artykuły: Barbary Kuźniar *Adam Bar jako bibliograf*, Agaty Gębury *Jan Baumgart – współtwórca*

kilkudziesięcioletniej historii bibliotekarstwa polskiego, Katarzyny Zwolak *Odbitki i nadbitki prof. Jerzego Zatheya (1911–1999)*, Katarzyny Radeckiej *Józef Pociecha – redaktor i edytor*, Agnieszki Sapiejki *Problematyka bibliotekarstwa w kręgu zainteresowań naukowych Zofii Walczy*, Kingi Plewy *Jan Wiktor w Miejskiej Bibliotece Publicznej w Bochni*, Wojciecha Chrzanowskiego *Feliks Pieczątkowski – księgarz z powołania*, Magdaleny Skoczylas *Kronikarz i dokumentalista Władysław Skoczylas*.

Z czasem kolejne konferencje organizowane były z udziałem doktorantów bibliotekoznawstwa. Corocznie zmienna tematyka tych spotkań pozwalała studentom koncentrować swoją uwagę na rzeczach szczególnie ich interesujących. Zazwyczaj w konferencjach uczestniczyło kilkudziesięciu studentów, przedstawicieli niemal wszystkich ośrodków kształcenia bibliotekarzy w Polsce. Obradom konferencyjnym przysłuchiwali się zwykle pracownicy nauki, w tym m.in. profesorowie Jacek Wojciechowski, Jerzy Pietrzyk, Maria Kocójowa, Wanda Pindlowa, Anna Sitarska, Aniela Fitowa, Wiesław Babik, a także w miarę systematycznie młodsi pracownicy nauki wraz ze słuchaczami pierwszych lat studiów. Przeciętnie wygłaszano od ośmiu do kilkudziesięciu referatów w trakcie jednego, a bywało że i dwóch dni obrad. Przykładowo podczas III Ogólnopolskiej Konferencji Studenckich Kół Naukowych Bibliotekoznawców wygłoszonych zostało 8 referatów. W spotkaniu zatytułowanym *Program studiów z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa – założenia i realizacja* udział wzięło około stu przedstawicieli studenckich kół naukowych z pokrewnych instytutów z Uniwersytetu Warszawskiego, Uniwersytetu Śląskiego, Akademii Pedagogicznej w Krakowie, Uniwersytetu Wrocławskiego i gospodarzy. Całość obrad podzielona była na dwa bloki tematyczne. Pierwszy dotyczył realizowanych współcześnie programów nauczania w Instytutach Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa w Polsce, a drugi problematyki międzynarodowych programów stypendialnych (Klin, 2006).

Wypracowany na wstępie model organizacji konferencji obowiązywał z drobnymi korektami do końca 2014 r. Wyjątkowo w trakcie VII Ogólnopolskiej Konferencji Studenckich Kół Naukowych (26–27.11.2010 r.) uległ poszerzeniu o drugi dzień obrad. Wtedy to pierwszego dnia całość wystąpień również podzielona została na dwa bloki tematyczne. Pierwszy dotyczył miejsca *public relations* we współczesnej bibliotece. Z kolei druga część spotkania toczyła się pod hasłem *Zastosowanie narzędzi Web 2.0 w działaniach* PR *bibliotek*. Przez autorów pochodzących z czołowych krajowych ośrodków uniwersyteckich oraz Instytutu Książki w Warszawie oraz Uniwersytetu Jagiellońskiego wygłoszonych zostało łącznie 10 referatów (Toczek, 2010). Z kolei w drugim dniu obrad poświęconym działalności promocyjnej zagranicznych placówek bibliotecznych mgr Krystyna Kaczmarczyk z Biblioteki Politechniki Krakowskiej podzieliła się swoimi doświadczeniami w zakresie PR i zaprezentowała różne formy jego realizacji w bibliotece uczelnianej wraz z praktycznymi przykładami ich zastosowania, a następnie wygłoszone zostały dwa dodatkowe referaty dotyczące form PR w Port

Washington Public Library w USA oraz w bibliotekach szkolnych Wielkiej Brytanii na podstawie Cheltenham College Senior Library. W sumie w latach 2004–2014 odbyło się 11 konferencji z udziałem kilkudziesięciu prelegentów z niemal wszystkich ośrodków bibliotekoznawczych w kraju.

Autorami haseł poszczególnych konferencji byli zazwyczaj członkowie Koła, po konsultacji z kadrą naszych wykładowców. W poszczególnych latach zdefiniowane zostały one następująco:

1) *Ludzie książki i ich księgozbiory* – I Instytutowa Konferencja Koła Naukowego Studentów – 7.05.2004 r., zorganizowana dla uczczenia wstąpienia Polski do Unii Europejskiej.
2) *Ośrodki informacji* – rzeczywistość a oczekiwania – II Ogólnopolska Konferencja Studenckich Kół Naukowych Bibliotekoznawców – 20.05.2005 r.
3) *Program studiów z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa* – założenia i realizacja – III Ogólnopolska Konferencje Studenckich Kół Naukowych Bibliotekoznawców – 26.10.2005 r.
4) *Przyszłość zawodu bibliotekarza i pracownika informacji naukowej – w Polsce i na świecie* – IV Ogólnopolska Konferencja Studenckich Kół Naukowych – 23.11.2006 r.
5) *„Open Acces.– idea z przyszłością?* – V Ogólnopolska Konferencja Studenckich Kół Naukowych – 6.03.2009 r.
6) *Information Literacy w świetle potrzeb społeczeństwa XXI wieku* – VI Ogólnopolska Konferencja Studenckich Kół Naukowych – 27.11.2009 r.
7) *Czyń dobrze i mów o tym wszystkim, czyli nowoczesne public relations bibliotek z wykorzystaniem narzędzi Web 2.0* – VII Ogólnopolska Konferencja Studenckich Kół Naukowych – 26.–27.11..2010 r.
8) *Bibliofil w sieci internetowej* – VIII Ogólnopolska Konferencja Studenckich Kół Naukowych" – 25.11.2011 r. (Dedio, 2012).
9) *Biblioteka – centrum kultury* – IX Ogólnopolska Konferencja Studenckich Kół Naukowych – 23.11.2012 r.
10) *Informacja w świecie współczesnej komunikacji* – X Ogólnopolska Konferencja Studenckich Kół Naukowych – 15.11.2013 r.
11) *Zarządzanie informacją – przedmiot badań i narzędzia usprawnień praktycznych* – XI Ogólnopolska Konferencja KNS IINiB UJ – 14.11.2014 r.

W sumie w ich organizację zaangażowanych było zazwyczaj od kilkunastu do kilkudziesięciu osób. Początkowo, w latach 2004–2006, przewodniczącą Koła była Urszula Klin (zastępcy: Michał Wysocki, Anna Krzak), a następnie kolejno Michalina Miedzianowska, Natalia Toczek i Justyna Mucha w roku akademickim 2011/12 (zastępcy: Karolina Piaśnik i Karolina Szlachcic). W latach 2012–2014 z ogromnym zaangażowaniem funkcję tą pełniła Karolina Piaśnik (zastępcy: Karolina Dedio, Alicja Szyrszeń), a od 6.05.2014 r. Martyna Ambroziak. Bogaty serwis zdjęć dokumentujących

pracę koła w latach 2009–2013 opracowała Karolina Piaśnik-Krakowska w serwisie Facebook (https://www.facebook.com/photo/?fbid=10151996557630040&set=pb.100063523502994.-2207520000). Oprócz tego niemal co roku trzy–cztery osoby brały dodatkowo aktywny udział w studenckich konferencjach naukowych organizowanych przez ośrodki bibliotekoznawcze m.in. w Katowicach, Wrocławiu i Warszawie. Relacje z ich obrad zamieszczane były na łamach „Ibinacji" (Piaśnik, 2012; Dziurosz, 2012). Angażowało się w ten sposób dodatkowo kilkunastu kolejnych studentów.

Równolegle sprawując od 2002 r. opiekę nad Kołem Naukowym Studentów IINiB UJ, jego cele i zadania wspólnie z młodzieżą zdefiniowaliśmy jako konieczność poznania czołowych bibliotek polskich w ramach rozpisanego na trzy etapy programu Polskie Biblioteki Cyfrowe (Mucha, 2012). Dlatego też w latach 2002–2014 chętni wizytowali biblioteki m.in. we Wrocławiu, w Poznaniu, w Kurniku, w Katowicach, w Lublinie, w Łodzi, w Krakowie i w Warszawie. Jedną z pierwszych relacji z wyjazdu do Zakładu Narodowego im. Os.lińskich we Wrocławiu w 2006 r. zamieściła Katarzyna RRadecka w „Gazecie Festiwalowej Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej UJ" – nosiła ona tytuł *Koło Naukowe Studentów INiB zwiedza świat*.

Osobnym polem działania członków Koła był udział w studenckich konferencjach naukowych organizowanych przez ośrodki naukowe w Polsce oraz współorganizacja corocznych Festiwali Nauki, obchodów Uniwersyteckiego Dnia Pamięci, corocznych Spotkań Opłatkowych Pracowników Książki Miasta Krakowa, a także uczestnictwo w akcjach „Objazdowego Bibliotekarza" oraz Bookcros.ng i Pres.ros.ng na terenie Kampusu UJ.

„Ibinacja" – organ prasowy Koła Naukowego Studentów IINiB

Równolegle z organizacją studenckich konferencji naukowych członkowie Koła wydawali własne pismo – „Ibinację". W sumie ukazało się 30 numerów, które dzisiaj są ceną kroniką dziejów Instytutu. Dokumentują nie tylko zachodzące przemiany społeczne, ale i zainteresowania, mody, zwyczaje oraz pasje młodych autorów. Początki gazetki sięgały 2002 r., kiedy to ukazał się jej pierwszy numer pod opieką dr. Piotra Lechowskiego. Tytuł był akronimem historycznej już nazwy Instytutu Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej (IBIIN). Autorem jego był ówczesny student Grzegorz Kubas. Pismo zrodziło się z potrzeby działania i chęci dokumentacji życia naukowego i kulturalnego młodzieży. Od numeru drugiego zakres problemowy pisemka uległ poszerzeniu za sprawą dokumentacji corocznych studenckich konferencji naukowych i publikacji coraz częstszych już w tym czasie relacji, sprawozdań z krajowych i zagranicznych wyjazdów, a także podróży. Ponadto obok aktualnych informacji i propozycji z zakresu informacji naukowej, edukacji, biznesu, administracji, szeroko rozumianej kultury i życia codziennego, na łamach jego z czasem starano się publikować najnowsze dane dotyczące rynku wydawniczego i księgarskiego.

Ilustracja 2. Okładka czasopisma „Ibinacja", nr 24 (2013).
Źródło: Ibinacja (2013). https://www.uj.edu.pl/documents/9044791/10862882/Ibinacja_nr24_maj2013.pdf (odczyt: 30.04.2023).

Pismo pomyślane zostało jako rocznik. Początkowo skład redakcji liczył zaledwie 5 osób i ulegał stałej fluktuacji. Skład redakcji pierwszego numeru tworzyli: Katarzyna Kopeć, Agnieszka Pater, Piotr Picheta, Robert Tarasek i Joanna Tenerowicz. W skład redakcji nr. 2 weszli zaś Marta Iwańczuk (redaktor naczelna), Anna Molenda (redaktor techniczna) oraz Mieszko Czaja, Magdalena Kasprzyk, Urszula Klin, Kinga Plewa i Katarzyna Radecka. Chodziło o to, aby kolejne roczniki studenckie, w tym jak największą ich liczba, w sposób fakultatywny zdobywały doświadczenie w pracy redakcyjnej, w tym m.in. umiejętność redagowania pisma, przeprowadzania jego korekty, składu i przede wszystkim zwięzłego formułowania myśli i publikowania w przyszłości syntetycznych tekstów w lokalnych internetowych pismach bibliotecznych. Sami studenci w słowie od redakcji nr. 2 „Ibinacji" pisali: „Mamy nadzieję, że tematyka przez nas poruszana okaże się materią interesującą i inspirującą. Jest odmienna od idei, która przyświecała pierwszemu numerowi »Ibinacji«. Chcemy tworzyć pismo, które spełni pasje poznawcze, poszerzy pole widzenia i pobudzi wyobraźnię" (Pawłowska, 2007). Na jego łamach obok artykułu Anny Srockiej zatytułowanego *Pamięci Jana Pawła Wielkiego* oraz wiersza Moniki Kopeć, zamieszczone zostały recenzje książkowe, relacja Anny Kwiecień z konferencji *Biblioteka i informacja w komunikacji społecznej*, sprawozdanie Katarzyny Radeckiej z wycieczki do Wrocławia, artykuł o Kodeksie Etyki Bibliotekarza i Pracownika Informacji, życiorys hrabiego Edwarda Raczyńskiego oraz pierwsza z cyklu krzyżówek bibliotekoznawczych, tzw. bibliożówka. Z czasem stała się ona stałym elementem pisma, charakteryzującym się dość wysokim poziomem trudności.

Próba wydawania lokalnego – mającego początkowo zasięg instytutowy – pisma miała w sobie wszelkie, poza dokumentacją pracy Koła, znamiona działań ćwiczebnych.

Spowodowane to było w znacznym stopniu postępującymi zmianami w programie nauczania i redefinicją nowych obszarów działalności placówek bibliotecznych. Nie bez znaczenia była także myśl, aby za sprawą wydawanego pisma nie tylko wyzwalać w kolejnych rocznikach studentów indywidualne umiejętności redakcyjne, pozwalające uwierzyć w ich własne siły, ale także uczyć podejmowania skutecznych działań reklamowych. Przykładowo w nr. 5 „Ibinacji", opublikowanym 5.11.2006 r., znajdujemy program zorganizowanej tego dnia Ogólnopolskiej Konferencji Studenckich Kół Naukowych Bibliotekoznawców: *Przyszłość zawodu bibliotekarza i pracownika informacji naukowej – w Polsce i na świecie*. Z kolei nr 6–7 służył w większym stopniu promocji działalności koła naukowego. Objętość pisma wzrosła z 12 do 16 stron.

Słuszność realizacji tego rodzaju założeń programowych stosunkowo szybko się sprawdziła. „Ibinacja" mimo swego instytutowego zasięgu stałą się okazją do zdobywania wielorakich umiejętności. Martyna Pawłowska, studentka drugiego roku IINiB pisała: „»Ibinacja« pozwala mi realizować się w tym, co sprawia mi największą przyjemność – w pisaniu. Piszę o tym, co mnie interesuje, traktuję to zajęcie jako formę samorealizacji artystycznej. Współpraca z redakcją »Ibinacji« była pierwszym krokiem na drodze do poważnego zaangażowania się w działalność Koła. Dzięki możliwości robienia tego, co lubię najbardziej, zmobilizowałam się do aktywności nie tylko artystycznej. Nie zaprzeczę też, iż mam ogromną satysfakcję, gdy widzę, jak pozytywnie odbierane są moje felietony" (Pawłowska, 2007). Zaangażowanie młodzieży dało się zauważyć zwłaszcza za sprawą podwójnego numeru „Ibinacji" z marca 2007 r., kiedy to w stopce redakcyjnej odnajdujemy 16 nazwisk początkujących redaktorów. Byli to: Agnieszka Buraczek, Karolina Grodecka, Ewa Habera, Iwona Huber, Marta Iwańczuk, Katarzyna Kasprzyk, Monika Kopeć, Anna Kwiecień, Michalina Miedzianowska, Monika Niemira, Kamila Patoła, Martyna Pawłowska, Agnieszka Piwowarczyk, Marcelina Rębilas, Małgorzata Stankiewicz, Teresa Strózik. W tej sytuacji istnienie „Ibinacji" z początkiem lutego 2011 r. odnotowała redakcja ogólnopolskiego portalu Stowarzyszenia Bibliotekarzy Polskich EBIB i objęła czasopismo swoim patronatem, prezentując jego zawartość na własnej stronie internetowej. Przypominając patronat SBP, warto także wspomnieć, że z chwilą ukazaniem się numeru 25 w czerwcu 2013 r. redakcja magazynu dodatkowo rozpoczęła współpracę z portalem *Lustro Biblioteki*, który stał się jej kolejnym patronem.

Dodajmy, że w ciągu kilkunastu laty ukazywania się pisma udało się zainteresować tą formą pracy na rzecz książki i czytelnictwa w Polsce kilkanaście roczników młodych bibliotekarzy. Na jego łamach debiutowało ponad 100 autorów, a kilkoro pełniło funkcję redaktora naczelnego pisma (w sumie byli to m.in. Katarzyna Kopeć, Martyna Pawłowska, Monika Kopeć, Marta Iwańczuk, Michał Wysocki, Karolina Piaśnik, Alicja Szyrszeń, Jekaterina Szerengowska i Wojciech Pająk). Sporym zainteresowaniem cieszyły się tzw. numery specjalne, np. nr 13, zawierający teksty 13 referatów, wygłoszonych 6.03.2009 r. w trakcie v Ogólnopolskiej Konferencji Studenckich Kół Naukowych *Open acces.– idea z przyszłością?*. Przygotowany w gronie kilkunastu autorów i redaktorów

pod red. Martyny Pawłowskiej numer na 40 stronach zawierał pełne teksty większości studenckich wystąpień. Podobnie nr 20. „Ibinacji", poświęcony IX Ogólnopolskiej Konferencji Studenckich Kół Naukowych, zorganizowanej 23.11.2012 r. pod hasłem *Biblioteka – centrum kultury*, zawierał skróty najciekawszych 10 wystąpień, z grona 16 wygłoszonych referatów. Dotyczyły one m.in. problematyki współpracy bibliotek z domami kultury oraz wielorakich pomysłów na nowe inicjatywy kulturalne. Ponadto znalazł się tekst na temat teorii trzeciego miejsca i kształcenia biblioterapeutów w Polsce. W skład redakcji tego numeru pisma wchodzili: Karolina Piaśnik (redaktor odpowiedzialna i korekta), Alicja Szyrszeń (redaktor naczelna), Milena Kalczyńska (projekt okładki i zdjęcia), Joanna Skowrońska (skład). Natomiast autorami tekstów byli: Agata Ceckowska, Marek Deja, Dorota Jakimiuk, Marcin Karwowski, Beata Komańska, Natalia Kraińska, Adela Kulesza, Agata Olkowska, Magdalena Paul, Karolina Piaśnik, Alicja Szyrszeń.

Specjalny był także numer 24. z marca 2013 r., zatytułowany *W rosyjskiej sieci*. Redaktorem odpowiedzialnym była wspominana już Szerengowska, która wcześniej, w numerze 20. z listopada 2011 r. opublikowała interesującą informację na temat istniejącego na Kamczatce katalogu OPAC. Z czasem objęła funkcję redaktora odpowiedzialnego, w tym m.in. 24. numeru specjalnego „Ibinacji" z marca 2013 r. Na jego łamach pisano o tym, jak Rosjanie komunikowali się w tym czasie ze światem, wspomniano przemilczane fakty rosyjskiej kultury, przypomniano, kto zapoczątkował rosyjski NetArt, opisano, kiedy i kto założył pierwszy rosyjski teatr, jaki los spotkał Hobbita w Związku Radzieckim i z czym jeździli po Rosji XIX-wieczni malarze. Autorami tych tekstów byli Johann Frizi, Barbara Krawczyk, Małgorzata Nowak, Anna Malanowska, Sebastian Suder i Jekaterina Szerengowska. W sumie do listopada 2014 r. wydanych zostało 30 numerów. Niestety, w ostatnich latach jego istnienia kilka jego wydań ukazało się już tylko w formie internetowej.

Na koniec podkreślmy, że na lata 1999–2015 przypadł dynamiczny czas rozwoju Polski i samego Uniwersytetu. W tym okresie Polacy nie tylko skutecznie przezwyciężali opóźnienie kraju, ale i niebawem wstąpili do NATO, a z czasem i do Unii Europejskiej. Szanując konstytucję i trójpodział władzy, Polska znakomicie się rozwijała. W opinii świata była obiektem zazdrości i podziwu. Dowodem tego było nie tylko samo zaangażowanie studentów, ale i zmieniające się warunki lokalowe uczelni. Zajęcia, które początkowo odbywały się w ciasnych pomieszczeniach na ul. Gołębiej oraz w dzierżawionych mieszkaniach na ul. Karmelickiej i ul. Józefa Sarego, z początkiem XXI w. przeniesione zostały do powstałego w pobliżu Pychowic i osiedla Ruczaj-Zaborze nowego budynku Kampusu 600-lecia Odnowienia UJ przy ul. Gronostajowej 7. Tam też z rozmachem można było zorganizować w 2004 r. pierwszą konferencję studencką. Kiedy następnie, zimą 2009 r., przenieśliśmy się do kolejnych nowoczesnych i przestronnych, znakomicie wyposażonych sal wykładowych Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej przy ul. prof. Stanisława Łojasiewicza 4, wszystkim nam,

zarówno studentom, jak i nauczycielom akademickim, towarzyszyła postawa autentycznego entuzjazmu i zaangażowania. Był to zatem ze wszech miar sprzyjający nauczaniu czas optymizmu.

Bibliografia

Debiuty Bibliologiczno-Informatologiczne (2016). https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/39316/discover (odczyt: 30.04.2023).

Dedio, K. (2012). Bibliofil w sieci Interbetowej. Sprawozdanie z konferencji w Krakowie, *Ibinacja* 21, 6–7.

Dziurosz, W. (2012). Nowe przestrzenie biblioteki. Sprawozdanie z konferencji we Wrocławiu, *Ibinacja* 21, 9–10.

Iwańczuk, M. (2007). Dlaczego konferencje? Cz. 1. Organizacja studenckiej konferencji naukowej, *Ibinacja* 6–7, 12–13.

Klin, U. (2006). Ogólnopolska Konferencja Kół Naukowych „Program studiów z zakresu informacji naukowej i bibliotekoznawstwa – założenia i realizacja", *Ibinacja* 3, 5–6.

Linert, A. (1998). *Teatr Śląski im. Stanisława Wyspiańskiego 1949–1999*. Katowice: Instytut Górnośląski.

Linert, A. (2001). *Teatr Polski w Bielsku-Białej 1945–2000*. Bielsko-Biała: Urząd Miejski.

Linert, A. (2004a). *Teatr w kręgu „Ha-Szacharu": z kroniki żydowskich występów teatralnych w Bielsku i Białej w latach międzywojennych*. Bielsko-Biała: Urząd Miejski; Kraków: WZIKS UJ.

Linert, A. (2004b). Życie teatralne Żydów Bielska i Białej w latach międzywojennych. W: E. Udalska red. *Żydzi w lustrze dramatu, teatru i krytyki teatralnej*. Katowice: Wydaw. UŚ, s. 173–184.

Linert, A. (2010a). Życie kulturalne. W: I. Panic red. *Bielsko-Biała. Monografia miasta*. Bielsko-Biała: Urząd Miejski, s. 119–138.

Linert, A. (2010b). Kultura. W: I. Panic red. *Bielsko-Biała. Monografia miasta*. Bielsko-Biała: Urząd Miejski, s. 567–594.

Linert, A. (2010c). Kultura i oświata. W: I. Panic red. *Bielsko-Biała. Monografia miasta*. Bielsko-Biała: Urząd Miejski, s. 667–693.

Linert, A. (2012). *Śląskie sezony. Teatr Katowic 1907–2012*. Katowice: WN Śląsk.

Linert, A. (2013). Od redakcji!, *Debiuty Bibliologiczno-Informatologiczne* 1, 4.

Linert, A. (2015). *Teatr Apollina i jego muz*. Bielsko-Biała: Urząd Miejski.

Mucha, J. (2012). Biblioteki cyfrowe – etap 3 – Kraków, *Ibinacja* 21, 5–6.

Pająk, W. (2014). Ruszyły „Debiuty Bibliologiczno-Informatologiczne", *Ibinacja* 30, 11–12.

Pawłowska, M. (2007). Ibinacja, *Biuletyn EBIB* 6(87). http://www.ebib.info/2007/87/a.php?pawlowska (odczyt: 20.04.2023).

Piaśnik, K. (2012). Użytkownicy – jak ich łapać i zatrzymać? Sprawozdanie z konferencji w Katowicach, *Ibinacja*, 10–12.

Rak, D. (2018). *Funkcje informacyjna i naukowa podhalaników w zbiorach Archiwum Muzeum Etnograficznego w Krakowie*. Kraków: WUJ.
Toczek, N. (2010). *Konferencja studentów INiB*. https://isi.uj.edu.pl/aktualnosci-inib/-/journal_content/56_INSTANCE_Bj6e/1017121/2264354 (odczyt: 25.03.2023).

Conferences and debuts

In the years 1999–2015, the author was a lecturer at the Institute of Information Studies of the Jagiellonian University. His lectures were addres.d to full-time, extramural, and postgraduate students. Initially, they included Selected Is.es In the Field of Contemporary Polish Literature and General Literature. Over time, their scope was expanded to include a monographic lecture on Changes in the 20th and 21st Century Novels as well as lectures on Books for Children and Youth, Publishing and Bookstore Is.es and selected is.es in the area of Contemporary Polish Drama. The author in the first subchapter entitled "Lectures and research works" lists the problem areas and titles of his books and scientific articles published at that time. The second subchapter, in turn, contains information on the activities of the Book Department and its Function in Social Communication headed by him and the is.es of 120 master's theses completed under his supervision. He also mentions the four volumes of *Bibliological and Informatological Debuts* published under his editorship and the book published as part of the planned Library of Bibliological and Informatological Debuts. The last two subchapters are devoted to the National Conferences of the Student Scientific As.ciation of the Institute of Library and Information Science organized under his supervision in the years 2004–2014, as well as the 30 is.es of the *Ibinacja* magazine published under his patronage—the official organ of the Student Scientific As.ciation of IBIIN in the years 2004–2014.
Keywords: lectures, research works, Institute of Library and Information Science, Department of the Book and its Function in Social Communication, Library and Information Science Debuts, Student National Scientific Conferences IINiB, Ibinacja

ANETA JANUSZKO-SZAKIEL PALOMA KORYCIŃSKA
Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej
Instytut Studiów Informacyjnych
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
aneta.januszko-szakiel@uj.edu.pl paloma.korycinska@uj.edu.pl
ORCID: 0000-0002-9309-8136 ORCID: 0000-0002-4010-079X

◆

Sympozjum „Oblicza transferu" – przykład współpracy Instytutu Studiów Informacyjnych UJ z otoczeniem społeczno-gospodarczym

Tradycje Instytutu Studiów Informacyjnych UJ, profile absolwentów, zapisy strategii Uniwersytetu Jagiellońskiego i wymogi ustawodawcze implikują zacieśnienie więzów między uczelnią i środowiskiem pozanaukowym w celu profesjonalizacji programów studiów i budowania wpływu społecznego. Służy temu m.in. stworzona w ISI UJ wspólnie z kołem naukowym nowatorska formuła dialogu z otoczeniem społeczno-gospodarczym uczelni w postaci cyklu ogólnopolskich sympozjów naukowo-wdrożeniowych „Oblicza transferu", których genezę i efekty omówiono w artykule, stosując metodę analizy jakościowej źródeł zastanych *desk research*. Wciąż rozrastająca się sieć wielostronnych powiązań między ISI UJ i różnymi grupami jego interesariuszy, zewnętrznych i wewnętrznych, ze świata nauki i spoza tego horyzontu, jest aktualnym medium transferowania kompetencji absolwentów kierunków studiów prowadzonych w ISU UJ na rynek pracy, ale też poligonem dla przyszłych badań, które pozwoliłyby przeanalizować działania związane z sympozjum w perspektywie np. teorii aktora-sieci lub teorii afordancji.
Słowa kluczowe: interesariusze, „Oblicza transferu", transfer kompetencji, wpływ społeczny

Wprowadzenie

Instytut Studiów Informacyjnych UJ wypracował własne rozwojowe sposoby wzmacniania i dyskontowania współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym uczelni, korzystając w tym celu z zasobów swojej kadry, studentów, pracowników administracji oraz materialno-organizacyjnego zaplecza Uniwersytetu. Podejście takie, służące między innymi budowaniu udokumentowanego wpływu społecznego, jest zgodne z celami strategicznymi UJ oraz z wymogami ewaluacyjnymi stawianymi uczelniom

przez ustawodawcę i Polską Komisję Akredytacyjną. W Strategii rozwoju Uniwersytetu Jagiellońskiego do 2030 r. zapisano: „Uniwersytet współpracuje z przedsiębiorcami, administracją publiczną i organizacjami społecznymi, poszukując rozwiązań istotnych problemów środowiskowych, zdrowotnych, technologicznych, gospodarczych i społecznych oraz skupiając się na rozwoju kultury i edukacji. Stale ulepsza mechanizmy transferu rozwiązań naukowych do biznesu oraz działa na rzecz wsparcia przedsiębiorczości akademickiej. Dba też o znajdowanie w otoczeniu partnerów wspierających materialnie i organizacyjnie Uniwersytet w realizacji jego funkcji badawczych i dydaktycznych. Podtrzymuje więzi z absolwentami i pozyskuje ich na rzecz działania dla dobra Alma Mater" (Uniwersytet Jagielloński, 2021). Głębokie, empirycznie sprawdzalne i obopólnie pożyteczne sprzężenie uczelni z kręgami jej zewnętrznych interesariuszy jest podstawą koncepcji tzw. trzeciej misji (*third mis.on*, TM) uniwersytetu (Hoerner, 2020; Kola, 2023), która w języku polskiej legislacji przekłada się na ustawową powinność prowadzenia działalności naukowej w taki sposób, aby generowała ona wymierny wpływ na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki (Rozporządzenie..., 2019, § 23.1). W ślad za obowiązującymi w tym względzie regulacjami Komisja Ewaluacji Nauki uściśla, że „celem oceny wpływu społecznego [...] jest podkreślenie znaczenia oraz docenienie zastosowania wiedzy naukowej zarówno w lokalnym, jak i globalnym otoczeniu społeczno-gospodarczym. [...] W działalności naukowej coraz częściej dąży się nie tylko do wytwarzania wiedzy, ale również do wdrażania uzyskanych wyników, z silnym naciskiem na kontekst wpływu społecznego działalności naukowej i zaangażowanie społeczne. Wdrożenie wyników badań często jest źródłem satysfakcji naukowców oraz skutecznym narzędziem dla instytucji naukowych, aby pokazać społeczeństwu, że nauka przyczynia się do rozwoju społecznego i gospodarczego" (Komisja Ewaluacji Nauki, 2021). Nastawienie na ścisłą kooperację z odbiorcami działań naukowo-dydaktycznych uczelni i wdrażanie efektów tej pracy uwyraźnia się także naturalnie w standardach ewaluacyjnych opisanych w Statucie PKA z 2018 r., w szczególności w kryterium 6 standardu kształcenia 5.2, zakładającym weryfikację, czy w uczelni „prowadzona jest współpraca z otoczeniem społeczno-gospodarczym, w tym z pracodawcami, w konstruowaniu programu studiów, jego realizacji oraz doskonaleniu" (Polska Komisja Akredytacyjna, 2018).

Dyrektywy te są zbieżne z polityką ISI UJ wdrażaną zarówno przez kierownictwo poprzednich kadencji, w czasach, gdy nosił on nazwę Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa UJ, jak i przez władze obecne. Utrwaloną od lat praktyką jest np. powierzanie zajęć dydaktycznych specjalistom z rynku informacji, w szczególności pracownikom i kadrze zarządczej instytucji publicznych oraz zapraszanie ekspertów o takim profilu na wybrane zajęcia w charakterze konsultantów i opiniodawców. W minionej dekadzie Instytut promował także, przez kilka lat, skierowaną do wszelkich zainteresowanych odbiorców komercyjną ofertę działań, które na ich rzecz mogły

być realizowane przez studentów w ramach dydaktyki, z merytorycznym wsparciem nauczycieli akademickich. Inną formą włączania przedstawicieli środowiska zewnętrznego uczelni do prac Instytutu jest Zespół ds. Jakości Kształcenia stanowiący „ciało doradcze Dyrektora ISI UJ oraz kierownika kierunku *zarządzanie informacją* i *elektroniczne przetwarzanie informacji* (studia pierwszego i drugiego stopnia). Oprócz władz Instytutu organ ten zrzesza opiekunów lat obu wymienionych kierunków, delegatów studenckich (starostów poszczególnych lat obu kierunków) oraz właśnie przedstawicieli interesariuszy zewnętrznych, głównie pracodawców" (Instytut Studiów Informacyjnych UJ, 2023b).

Kanwą dla przedsięwzięć ISI UJ opisanych w tym artykule była dwuczłonowa ścieżka specjalizacyjna pod nazwą Transfer informacji w społeczeństwie (nauka, technika, gospodarka) – wprowadzona do programu studiów II stopnia na kierunku Zarządzanie informacją w roku akademickim 2014/2015. Ścieżka ta, zreformowana i przemianowana w roku 2018/2019na Transfer informacji, w warstwie założeń wyprzedzała wprawdzie cytowane wyżej akty prawne, niemniej w samym Instytucie postrzegana była jako naturalna, bynajmniej nie rewolucyjna, emanacja wykształconej w nim przez lata kultury informacyjnej i organizacyjnej, a zarazem dydaktyczny kanał upowszechniania dorobku kadry naukowej. W latach, o których mowa, wszyscy badacze w ISI UJ, zarówno o orientacji bibliologicznej, jak i informatologicznej, zajmowali się wprost lub pośrednio zagadnieniami mediacji/pośrednictwa w procesach informacyjnych na styku różnych środowisk, w tym w ujęciu ekologicznym, organizacją informacji i wiedzy pod kątem skutecznego transferu, analizą funkcji bibliotek i ośrodków informacji w dystrybucji informacji i budowaniu społeczności lokalnych, a także wzajemną komunikacją między światem nauki a instytucjami otoczenia społeczno-gospodarczego. Ponadto w dydaktyce były już wówczas silnie akcentowane, podobnie zresztą jak dzieje się to obecnie, treści związane z interdyscyplinarną koncepcją trzeciego miejsca (*third place*), początkowo w odniesieniu do bibliotek, a następnie, w miarę rozwoju badań informatologicznych, także do instytucji innego przeznaczenia i do spontanicznie tworzonych środowisk/społeczności informacyjnych. Ścieżka Transfer informacji, pierwotnie oferowana jako opcjonalna (jedna z trzech do wyboru na studiach II stopnia), a następnie wprowadzona do *truncus comunis*, odzwierciedlała zatem – i nadal odzwierciedla, wzorem innych złożonych modułów dydaktycznych prowadzonych w ISI UJ – pełne spektrum zatrudnień badawczych kadry Instytutu, czego dowód zainteresowany czytelnik znajdzie w indywidualnych bibliografiach dorobku naukowego dostępnych w wyborze na stronie internetowej ISI UJ (Instytut Studiów Informacyjnych UJ, 2023a) oraz w aktualnym sylabusie przedmiotu (Aplikacja Sylabus UJ, 2023). Wieloletnie cykliczne działania ISI UJ, skupione pod parasolową nazwą Oblicza transferu, omówiono na podstawie danych zgromadzoną metodą analizy jakościowej źródeł zastanych *desk research* (Sygut, 2020).

Sympozjum „Oblicza transferu"

W piątym roku (2019) funkcjonowania specjalizacji Transfer informacji, w jej wersji pierwotnej, sprzed reformy, w zespole dydaktycznym, w porozumieniu z działającym w Instytucie studenckim kołem naukowym, powstał pomysł, aby efekty pracy akademickiej pokazać na forum publicznym, zwołując w tym celu otwartą konferencję naukowo-wdrożeniową, podczas której studenci mogliby przedstawić swoje nowatorskie projekty związane z zarządzaniem informacją, a jednocześnie nawiązać dialog i ewentualną współpracę z przyszłymi pracodawcami. W ten sposób zapoczątkowany został trwający do dzisiaj cykl imprez pod nazwą „Oblicza transferu" organizowanych tradycyjnie przez Instytut Studiów Informacyjnych UJ i Koło Naukowe Studentów ISI (w pierwszej edycji sympozjum nosiło ono statutową nazwę Koło Naukowe Studentów Instytutu Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa).

Pierwsze sympozjum „Oblicza transferu", do którego jako partner przystąpiło Stowarzyszenie Profesjonalistów Informacji, odbyło się 7 czerwca 2019 r., stacjonarnie, w budynku kampusu Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej UJ, będącym siedzibą ISI UJ. W otwartym zaproszeniu do uczestnictwa organizatorzy napisali: „Transfer niejedno ma imię. Na styku nauki i biznesu oznacza świadome wyszukiwanie i (dwukierunkowe) przeszczepianie innowacji. W komunikacji społecznej – intencjonalne lub niecelowe przenoszenie treści między podmiotami. W psychoterapii – szczególny składnik relacji łączącej terapeutę i pacjenta. Procesy transferu można obserwować w każdym obszarze życia społecznego. Temu też poświęcone jest otwarte sympozjum OBLICZA TRANSFERU, podczas którego wraz z zaproszonymi prelegentami i publicznością będziemy badać puls transferu. Głos zabiorą przedstawiciele biznesu, nauki, kultury oraz studenci. I każdy, kto będzie chciał wypowiedzieć swoje zdanie na forum. Do wspólnej dyskusji zaprosiliśmy również psychoterapeutów, którzy omówią zagadnienie transferu (przeniesienia) w pracy z pacjentem." (Oblicza transferu, 2019). W zaproszeniu, oprócz sygnału o wszechstronności zainteresowań studentów zarządzania informacją, wybrzmiał także ważny wątek epistemologiczny, obecny w dydaktyce, a mianowicie przypomnienie o tym, że język może – a nie powinien – być barierą w komunikacji między przedstawicielami różnych dyscyplin naukowych i obszarów działalności praktycznej. Z uwagi na wieloznaczność słowa „transfer" do wspólnej dyskusji zaproszeni zostali również psychologowie i psychoterapeuci, którzy z jednej strony przedstawiali słuchaczom swoje własne rozumienie i operacjonalizacje tego desygnatu, a z drugiej strony dawali świadectwo, że posługiwanie się terminem polisemicznym w zbiorowym dialogu nie musi rodzić żadnych nieporozumień. Nie była to wszak jedyna korzyść z ich uczestnictwa w sympozjum, o czym dalej.

Pierwsze sympozjum, a po nim wszystkie kolejne, miało postać serii krótkich wykładów utrzymanych w stylistyce TEDX, zakończonej dyskusją plenarną z udziałem prelegentów i słuchaczy. 7 czerwca 2019 r. jako pierwszy wystąpił Piotr Mrzygłód

z referatem pt. *Archetypy Junga w służbie biznesu* (Piotr Mrzygłód 2023, Mrzygłód 2023)[1]. Ten krakowski przedsiębiorca, architekt marketingu, trener biznesu, wykładowca, absolwent Harvard Busines.School zgodził się opowiedzieć studentom ISI UJ o tym, jak samodzielnie lansował stworzoną przez siebie innowacyjną metodę diagnozowania kompetencji kadry zarządczej w organizacjach dochodowych, opartą na kategorii archetypów. Innymi słowy: przedstawiał kolejne etapy transferowania nowego narzędzia wspomagającego gospodarowanie kompetencjami w przedsiębiorstwie z perspektywy własnej jednoosobowej firmy, będąc twórcą i jedynym promotorem własnego produktu. Obecność tego prelegenta na sympozjum stała się zaczątkiem dalszych kontaktów, jako że Mrzygłód chętnie przyjmował zaproszenia do udziału w zajęciach kursowych prowadzonych w Instytucie, występując w charakterze bezstronnego konsultanta oceniającego potencjał wdrożeniowy różnych studenckich projektów dotyczących zarządzania informacją i kompetencjami w firmach. Następnie przyszła kolej na dwa odrębne, ale komplementarne wystąpienia: 1) wieliczańskiego przedsiębiorcy Adama Kociołka z firmy Practic (https://practic.com.pl/pl/), który z perspektywy odbiorcy relacjonował swoje doświadczenie współpracy ze studentami ISI UJ w działaniach z zakresu B+R (Adam Kociołek, 2023) oraz 2) trójki studentów, Szczepana Ostrowskiego, Jakuba Misia i Michała Plichty, którzy pod kierunkiem dr Anety Januszko-Szakiel wykonywali dla tego zleceniodawcy konkretne zadania w tej dziedzinie, na warunkach komercyjnych (analiza mapy trendów Instytutu Hatalskiej). Była to pierwsza publiczna prezentacja przykładu obustronnie zadowalającej zawodowej współpracy w obszarze transferu innowacji, nawiązanej między podmiotem rynkowym a studentami ISI UJ. Została ona zapoczątkowana w roku akademickim 2018/2019 wizytą na zajęciach w ISI UJ, podczas której Adam Kociołek przedstawiał zapotrzebowanie swojego przedsiębiorstwa na analizy konkurencji, analizy trendów oraz usługi badawczo-rozwojowe z zakresu opracowania i testowania tworzyw biodegradowalnych, co zaowocowało wykonaniem przez studentów kierunku ZI w ISI UJ użytecznej dla Practic analizy słabych sygnałów (w trakcie zajęć kursowych). Trzeba odnotować, że wkrótce po sympozjum „Oblicza transferu" doszło do podpisania przez ISI UJ i firmę Practic listu intencyjnego otwierającego drogę do dalszych wspólnych działań dydaktyczno-wdrożeniowych.

Czwarty referat, pt. *Transfer, tłumaczenie, przekład*, wygłosił Marcin Behlert, tłumacz konferencyjny, członek AIIC, właściciel krakowskiej agencji tłumaczeń, który podkreślił wagę sprawnej komunikacji językowej w procesach biznesowych, a zarazem zaprosił studentów do współpracy w ramach praktyk. Duże zainteresowanie wzbudził także wykład Tomasza Kreczmara, dziennikarza, publicysty i tłumacza zajmującego się grami komputerowymi, wideo i fabularnymi, byłego szefa pasma programowego

1 Odesłania do źródeł dotyczących ekspertów podano tylko wówczas, gdy brakuje ich w oficjalnych materiałach promujących kolejne edycje sympozjum „Oblicza transferu".

Hyper+ i redaktora naczelnego magazynu „Magia i Miecz" (Tomasz Kreczmar, 2023). Prelegent ten, znany studentom z mediów, ale też osobiście, z fakultatywnego warsztatu z grywalizacji w biznesie, który przeprowadził w ISI UJ w listopadzie 2018 r., dzielił się ze słuchaczami swoją zawodową wiedzą na temat finansowania społecznościowego na rynku gier. Część studentów obecnych na obradach pamiętała Kreczmara również z zajęć ze specjalizacji Infobrokering, podczas których wystąpił w symulacji rozmowy biznesowej infobrokera z klientem. Kolejną mówczynią była Patrycja Hrabiec-Hojda, przedstawicielka patronującego sympozjum Stowarzyszenia Profesjonalistów Informacji, której referat nosił tytuł *Bibliotekarze i infobrokerzy w rejonach bezpieczeństwa* (Patrycja Hrabiec-Hojda, 2023). SPI dołączyło do sympozjum jako partner na zasadzie wzajemności, w ramach współpracy z ISI UJ przy organizacji cenionych konferencji branżowych pod hasłem „Warsztat pracy infobrokera" (Stowarzyszenie Profesjonalistów Informacji, b.d.). Dalej, po pierwszej turze dyskusji, wystąpił Jakub Kowalik, założyciel autonomicznego krakowskiego teatru Scena Supernova, który omawiał zawiłości uruchamiania offowej przestrzeni sztuki performatywnej w Krakowie (scenasupernova.pl). Zaproszenie Kowalika wpisywało się w serię podejmowanych wcześniej i potem spotkań z artystami scen krakowskich Dariuszem Cywką z Teatru Otwartego oraz Aną Nowicką i Moniką Kufel, założycielkami teatru Barakah, które w ramach zajęć z Uczestnictwa w systemie kultury analizowały procesy zarządzania informacją w teatrach utrzymujących się ze środków własnych. Obrady pierwszego sympozjum „Oblicza transferu" zamykał panel dyskusyjny pod hasłem *Przeniesienie (transfer) w psychoterapii*, poprowadzony z udziałem publiczności przez psychoterapeutów z Krakowskiego Instytutu Psychoterapii (kip.edu.pl). Nawiązane wówczas kontakty okazały się płodne, gdyż wkrótce po wybuchu pandemii, zimą 2020 r., specjalistki z KIP złożyły ofertę bezpłatnych warsztatów radzenia sobie ze stresem dla studentów ISI UJ, zaś ówczesny kierownik ośrodka, Rafał Perkowski, wielokrotnie gościł na zajęciach dydaktycznych w charakterze eksperta, a ponadto wziął udział we wszystkich następnych edycjach sympozjum. W sesji inaugurującej cykl „Oblicza transferu" w maju 2019 r. uczestniczyło prezencyjnie ok. 120 studentów wszystkich lat kierunku Zarządzanie informacją w ISI UJ.

Podobną liczbę słuchaczy zgromadziła kolejna odsłona sympozjum, zorganizowana przez ISI UJ już pół roku później, 15 listopada 2019 r., ponownie przy walnym udziale Koła Naukowego, którego przewodniczącą była wówczas Anna Haręza (Instytut Studiów Informacyjnych UJ, 2019). Edycja druga, odbywająca się jeszcze stacjonarnie, miała postać otwartej publicznej debaty nt. *Transfer wiedzy w blogosferze popularnonaukowej* z udziałem panelu ekspertów w składzie: Paulina Łopatniuk (Gdański Uniwersytet Medyczny, Wydział Lekarski, Katedra i Zakład Fizjopatologii, autorka bloga *Patolodzy na klatce*), Maria Cibicka (kierownik Działu Społeczeństwa Informacyjnego Wojewódzkiej Biblioteki Publicznej w Krakowie), Artur Wójcik (Biblioteka Jagiellońska, autor bloga *Sigillum Authenticum*), Mariusz Gogól (biolog, biochemik, popularyzator

nauki, Instytut Zootechniki Państwowy Instytut Badawczy), Rafał Perkowski (psychoterapeuta, etnolog, mediewista, Krakowski Instytut Psychoterapii, Sorbonne Université, Paryż). W nawisach podano afiliacje prelegentów według stanu z listopada 2019 r. W rolę moderatorki wcieliła się dr Sabina Cisek z Instytutu Studiów Informacyjnych UJ. Podczas obrad poruszane były kwestie kontroli jakości informacji i anonimowości w blogach popularnonaukowych, relacji między blogerami popularnonaukowymi a ich publicznością, postaw blogerów wobec pseudonauki oraz *junk learning*. W świetle zjawisk informacyjnych zauważanych podczas pandemii COVID-19, która wybuchła zaledwie trzy miesiące później, tematyka i treść debaty okazały się wręcz prorocze, w szczególności odnośnie do szeroko omawianych w jej trakcie zagadnień dezinformacji i tzw. ruchu altmed. Z grona panelistów trwałe kontakty nawiązały się z Arturem Wójcikiem, który wielokrotnie odwiedzał studentów ISI UJ na zajęciach, by wspólnie dyskutować m.in. o metodach detekcji i neutralizowania fake newsów, dezinformacji i misinformacji w przekazach medialnych dotyczących historii, oraz z Pauliną Łopatniuk. Oboje eksperci weszli do grupy stałych uczestników cyklu sympozjów „Oblicza transferu", a z Pauliną Łopatniuk dodatkowo realizowane były działania o charakterze naukowym (por. Polskie Towarzystwo Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TEPIS 2022, s. 5).

Rok 2020 upłynął pod znakiem kryzysu sanitarnego. Sympozjum zostało wznowione w roku następnym, z nowymi władzami Koła Naukowego w osobach Marty Szmal (przewodniczącej) i Weroniki Śmietany (wiceprzewodniczącej), w formie zdalnej, z uwzględnieniem wniosków z dwóch spotkań poprzednich oraz wolą pokazania zarówno społeczności studentów ISI UJ, jak i zewnętrznym interesariuszom wspierającym profesjonalizację kształcenia i zatrudnienie, jak wiele udało się zrobić mimo niesprzyjających warunków i niemal dwóch lat nauki na odległość. Trzecie sympozjum „Oblicza transferu: Empowerment profesjonalny i rynkowy studentów Instytutu Studiów Informacyjnych UJ" odbyło się 14 maja 2021 r. na platformie MS Teams iz gromadziło blisko 200 uczestników, głównie studentów ISI UJ. Wówczas obrady przybrały też formę, w której kontynuowane są do dzisiaj: polegały mianowicie na tym, że w dwóch równoległych sekcjach studenci kierunku Zarządzanie informacją przedstawiali w dwudziestominutowych wystąpieniach rzeczywiste lub oczekiwane efekty swoich oryginalnych projektów badawczych bądź wdrożeniowych, a następnie prowadzili na ich temat równorzędną, partnerską dyskusję z ekspertami branżowymi zaproszonymi przez organizatorów (czyli ISI UJ i Koło Naukowe, które w międzyczasie zmieniło swoją nazwę na KNISI UJ – Koło Naukowe Studentów Instytutu Studiów Informacyjnych UJ). Obrady moderowały członkinie koła. Prezentowane projekty studenckie miały swój początek w zajęciach kursowych, a także w działaniach podejmowanych w ramach koła naukowego lub podczas obowiązkowych praktyk zawodowych. Zasada była i pozostaje taka, że czynny udziału w sympozjum biorą studenci, którzy zgłosili się samodzielnie, przy czym może zrobić to każdy, lub zostali zgłoszeni

jako kandydaci przez swoich wykładowców i zgodzili się wystąpić – indywidualnie lub w zespole.

Program trzeciego sympozjum „Oblicza transferu", dostępny pod linkiem http://bit.ly/programOT, obejmował 14 wystąpień studenckich (w programie wyszczególnione są nazwiska wszystkich prelegentów). Pierwszą grupę stanowiły prezentacje dwóch prototypów kulinarnych aplikacji mobilnych stworzonych w narzędziu Figma. W grupie drugiej znalazło się siedem projektów innowacyjnych produktów i usług informacyjnych o potencjale wdrożeniowym: 1) usługi wsparcia dla użytkowników informacji w sytuacji ghostingu, 2) usługi polegającej na wykorzystaniu wniosków z analizy zachowań informacyjnych użytkowników aplikacji Tinder do przewidywania zachowań konsumenckich w e-handlu (referat *Zagadkowa chwiejność zachowań informacyjnych użytkowników aplikacji Tinder*), 3) program tutoringowy dla osób dotkniętych abnegacją informacyjną, 4) innowacyjna metodyka rozpoznawania habitusów w zakresie PIM (*personal information management*), propozycja dla sektora HR 2020, 5) projekt takiej samej usługi, lecz opracowany przez inny zespół autorski w roku akademickim 2020/2021, 6) projekt hackatonu na temat wykorzystania technologii VR w medycynie. Natomiast referaty trzeciej grupy miały charakter demonstracyjny w tym sensie, że ich autorzy pokazywali próbki swoich realnych umiejętności z myślą o przeciągnięciu uwagi zaproszonych na obrady pracodawców i specjalistów dziedzinowych. Zaliczały się do niej prezentacje: 1) pakietu standardowych usług informacyjnych z zakresu analityki danych, szkoleń i badań *user experience*, 2) wyników analizy rynku usług digitalizacyjnych, 3) produktu informacyjnego *Vademecum hodowcy bydła*. To ostatnie opracowanie, autorstwa studentek Sylwii Raj, Agaty Stępień i Marty Szmal, powstało w ramach cyklu nadprogramowych zajęć pod nazwą Atelier wyszukiwawcze, prowadzonych w roku akademickim 2020/2021 z inicjatywy koła naukowego. Po zapoznaniu się z charakterystyką *Vademecum* podczas obrad sympozjum obecne na nim przedstawicielki firmy Vetoquinol Biowet złożyły zamówienie na wykonanie komercyjnych badań zleconych, które przy wsparciu prawno-administracyjnym CITTRU UJ zostały zrealizowane i odebrane przez zleceniodawcę we wrześniu 2022 r. (nr PSP badań zleconych: K/KDU/000784). Zgodnie z życzeniem firmy praca ta została powierzona temu samemu zespołowi, który przygotował wysoko ocenione przez niego *Vademecum*. Drugim wymiernym, a bezpośrednim następstwem III edycji „Oblicz transferu" było zaproponowanie praktyk zawodowych studentom ISI UJ przez zarząd Fundacji Promyk na postawie rekomendacji udzielonej przez zaproszonego na obrady przedstawiciela Fundacji, Rafała Perkowskiego. Latem 2021 r. grupa studentów wykonała dla Fundacji analizę efektywności komunikowania za pośrednictwem prowadzonych przez nią mediów społecznościowych.

Od 2021 r. organizatorzy sympozjum korzystają z cennej pomocy powołanego w ISI UJ Zespołu ds. Promocji, skupiającego studentów wszystkich lat kierunku Zarządzanie informacją, a kierowanego przez dr Dorotę Rak. To właśnie ona opracowała

logo i plakaty cyklu sympozjów, prowadziła jego promocję w mediach społecznościowych (i nadal to czyni), a także wysunęła pomysł, aby w kolejnych wydarzeniach informujących o „Obliczach transferu" publikowanych w oficjalnym profilu FB ISI UJ zamieszczać biogramy uczestniczących w obradach ekspertów[2]. Podczas III edycji sympozjum ze studentami kierunku „Zarządzanie informacji" dialogowali: Rafał Olejniczak, profesjonalny mentor i niezależny konsultant w dziedzinach zarządzania i komunikacji w organizacjach; Jacek Branas, specjalista w zakresie teorii ograniczeń (TOC); Piotr Puchalski radca prawny i mediator gospodarczy; Tomasz Laski, broker nieruchomości; Izabela Piotrowska-Mrzygłód i Elżbieta Jarzynka z firmy Vetoquinol Biowet; projektantka mebli Magdalena Kasprzyca; Jacek Woźniakiewicz, dyrektor WBP w Krakowie; Joanna Cichocka-Gula, dyrektorka Art Inkubatora Goyki 3 w Sopocie; Michał Barszcz i Magdalena Krippner z firmy IPMB Management; Rafał Perkowski z Fundacji „Promyk" w Krakowie; analityczka finansowa Małgorzata Pyto; dr Żaneta Kubic z Muzeum UJ; Paulina Łopatniuk (afiliacja jw.); dr Zofia Gródek-Szostak z Katedry Ekonomiki i Organizacji Przedsiębiorstw Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie; dr Leszek Szafrański z Biblioteki Jagiellońskiej oraz dziennikarz Łukasz Wojtusik. Do kręgu ekspertów dołączyły także Karolina Szlęzak i Kinga Urbańska, genealożki, historyczki, archiwistki, założycielki firmy genealogicznej Your Roots in Poland oraz Stowarzyszenia Twoje Korzenie w Polsce. Specjalistki te zostały pozyskane przez KNISI UJ, które wcześniej zaprosiło je do wygłoszenia otwartej prelekcji o wyszukiwaniu informacji o przodkach w ramach własnych działań edukacyjnych Koła. W analogiczny sposób do zespołu eksperckiego dołączyła dr Magdalena Kasprzyca z Katedry Mebla Wydziału Architektury Wnętrz, Wzornictwa i Scenografii Akademii Sztuk Pięknych im. Eugeniusza Gepperta we Wrocławiu, która w roku akademickim 2020/2021 odwiedziła studentów ZI ISI UJ na zajęciach, by posłuchać ich wypowiedzi na temat kompetencji researcherskich w tworzeniu projektów wzorniczych (briefów wzorniczych). Warto również odnotować, że w roku 2021 po raz pierwszy w roli ekspertki wystąpiła również dr inż. Gabriela Konopka-Cupiał, dyrektor Centrum Transferu Technologii CITTRU UJ, której współpracownicy od tamtej pory, niezawodnie i w licznej reprezentacji, uczestniczą w sympozjach co rok. Ponadto w nieformalnych spotkaniach konsultacyjnych poświęconych konkretnym projektom studenckim, a zorganizowanych po samym sympozjum, swoją wiedzą dzielili się: tłumacze Maria Gawron-Zaborska, Justyna Osińska-Piątkowska, Anna Juszczak, Patrycja Łobacz, Marcin Łakomski, Wojciech Wójtowicz oraz pracujący w Katedrze Przekładoznawstwa UJ dr Łukasz Wiraszka; Monika Własynowicz-Krakowska, specjalistka w zakresie zarządzania zasobami ludzkimi; Dominika Rosiak, specjalistka w dziedzinie zarządzania zasobami ludzkimi z firmy Immofinanz; dr hab. Renata Frączek (Instytut Nauk

2 Wizytówki ekspertów III edycji sympozjum znajdują się w zakładce: https://www.facebook.com/events/2067845136727506/?active_tab=discus.on.

o Informacji, Uniwersytet Pedagogiczny w Krakowie); Małgorzata Zygmunt, Anna Rusinek i Magdalena Babkiewicz z firmy Vetoquinol Biowet; Maja Zagajewska i Alicja Biedroń z Fundacji Promyk; Beata Łosicka-Zduńczyk, psycholog kliniczna; Iwona Olechowska, psychoterapeutka; dr hab. Joanna Gorecka-Kalita, prof. UJ (Instytut Filologii Romańskiej UJ).

Począwszy od trzeciego spotkania z cyklu „Oblicza transferu" wydarzenie zyskało wymiar ogólnopolski, przyciągając ekspertów zarówno ze świata nauki, jak i przedsiębiorczości, instytucji otoczenia biznesu, trzeciego sektora oraz podmiotów kultury. Zawsze licznie brali (i biorą) w nim udział członkowie kadry naukowo-dydaktycznej ISI UJ.

Edycja czwarta, zorganizowana zdalnie 27 maja 2022 r., okazała się największym dotychczas sukcesem frekwencyjnym, gdyż do obrad prowadzonych na platformie MS Teams dołączyło ponad 270 uczestników (*Oblicza transferu...*, 2022). Zespół ds. Promocji ISI UJ przygotował film promujący wydarzenie, opublikowany w oficjalnym kanale Instytutu na YouTubie (*Oblicza transferu 4: studenci tworzą innowacje*, 2022). Program sympozjum wyszczególniający nazwiska wszystkich autorów-prelegentów, dostępny pod linkiem https://bit.ly/OT_2022, obejmował 16 referatów. Wystąpienia studenckie, podobnie jak rok wcześniej, dzieliły się na kilka grup tematycznych. Przedstawiono mianowicie: 1) pięć prototypów aplikacji mobilnych, 2) sześć innowacyjnych projektów badań i usług informacyjnych o potencjale wdrożeniowym, 3) dwie prezentacje demonstrujące umiejętności studentów zyskane w toku nauki na kierunku Zarządzanie informacją, 4) dwa referaty dotyczące nowych inicjatyw edukacyjnych podejmowanych w ISI UJ, 5) jedno „świadectwo", czyli swobodną wypowiedź opisującą z perspektywy studenta merytoryczne doświadczenia wyniesione z praktyk zawodowych (w tym przypadku w Muzeum Uniwersytetu Jagiellońskiego). W grupie drugiej znalazły się: projekt transformacji cyfrowej MŚP do modelu Przemysł 4.0, projekt badań UX platform e-commerce uwzględniający w szczególnym stopniu reakcje afektywne użytkowników (tytuł referatu: *LOST IN UX. Człowiek a e-commerce*), projekt badań UX serwisów internetowych uwzględniający zespół cech zachowań informacyjnych przejawianych przez pasjonatów, nazwany przez autorów wystąpienia awidnością informacyjną (tytuł referatu: *Lost in UX – awidność informacyjna pasjonatów*), projekt aplikacji do sterowania rozmową z klientem w *call center*. Oprócz projektów stworzonych z myślą o sektorze biznesu, uczestnicy paneli studenckich mieli okazję poznać projekty przedsięwzięć służących w zamyśle interesowi ogólnemu, tj. scenariusz hackatonu „Czy można uchronić się przed ghostingiem?", spełniający kryteria innowacji społecznej, oraz projekt badań nad odbiorem polskiego stand-upu oparty na wykorzystaniu metod informatologicznych. Do wystąpień uwypuklających umiejętności studentów kierunku ZI zaliczały się: referat sprawozdający wyniki pilotażowego badania nad odbiorem reklamy z zastosowaniem metod zarządzania informacją oraz prezentacja oferty usług rynkowych w zakresie UX i optymalizacji stron internetowych.

W odniesieniu do efektów propagowania osiągnięć studentów kierunku ZI ISI UJ na forum „Oblicz transferu" warto wspomnieć o tym, że referat dotyczący innowacyjnej aplikacji mobilnej do kierowania rozmową z tzw. trudnymi interesantami *call center* nawiązywał wprost do trzech komplementarnych prac licencjackich, w intencji wdrożeniowych, które powstały w ISI UJ w ramach indywidualnego programu studiów w roku 2022. Autorka jednej z nich, Regina Latusek, skorzystała następnie z propozycji publikacji obszernych fragmentów swojej rozprawy w monografii wieloautorskiej z cyku *Horyzonty informacji*, wydawanego przez Instytut Studiów Informacyjnych UJ. Tekst, który ogłosiła w czwartym tomie z tego cyklu, nosi tytuł *Zachowania informacyjne w sytuacji antagonizmu. Projekt wdrożeniowy* (Latusek, 2022). Prócz tego dwa inne referaty, oba pod hasłem *LOST in UX*, stały się osnową prac licencjackich realizowanych w ISI UJ w roku akademickim 2022/2023 (jedna z nich została już obroniona).

Potrzebne jest też dopowiedzenie w kwestii wystąpień zaanonsowanych w programie jako *Nowe rozwiązania dydaktyczne w ISI UJ*. Autorzy pierwszego z nich, dr Żaneta Kubic z Muzeum UJ i Łukasz Ściebior ze współpracującej z tą instytucją firmy MobileMS, kierowali swój przekaz do studentów wszystkich roczników, zainteresowanych analityką danych, a ewentualnie również odbyciem praktyk zawodowych w Muzeum UJ (które od lat współdziała w tym zakresie z ISI UJ), mówiąc o rozwoju nowych narzędzi leksykograficznych dla systemu bazodanowego MuzUJ (Komunikat nr 18 Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego..., 2021), a w szczególności o tym, że dla celów dydaktyki prowadzonej w ISI UJ przez dr Kubic firma MobileMS udostępni wersję próbną bazy, aby w możliwie największym stopniu urealnić warunki szkolenia studentów w czynnościach związanych z profesjonalnym kuratorstwem danych (zwłaszcza *data wrangling/cleansing* i *data enhancing*). Na odrębne słowo zasługuje też wystąpienie drugie, które miało postać wielogłosowej wymiany spostrzeżeń na temat pierwszego w ISI UJ zbiorowego minigrantu zdobytego przez Koło Naukowe Studentów ISI UJ. Otóż z inicjatywy wiceprzewodniczącej Koła Weroniki Śmietany, przy pełnym wsparciu przewodniczącej Marty Szmal, powstał pomysł zorganizowania dla studentów ISI UJ 12-godzinnego cyklu zdalnych anglojęzycznych seminariów z elementami warsztatu na temat integracji innowacyjnych systemów informacyjnych w kontekście Przemysłu 4.0. Wniosek o udzielenie minigrantu (dokument WZIKS.2.4.2022.1) w ramach programu WZIKS_ROZWÓJ KOMPETENCJI, finansowanego przez Dziekan Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej UJ, został rozpatrzony pozytywnie (ID konkursu WZIKS.2.4.2022), dzięki czemu studenci mieli sposobność odbycia w maju i czerwcu 2022 r. ciągu merytorycznych dyskusji z Łukaszem Brzyskim, międzynarodowym ekspertem w dziedzinie wdrażania innowacji informacyjnych w przedsiębiorstwach (Łukasz Brzyski, 2023), który później gościł także na zajęciach kursowych kierunku ZI. Na forum „Oblicz transferu" uczestnicy seminariów rozmawiali z Łukaszem Brzyskim o zagadnieniach, które wspólnym sumptem, na zasadzie partnerskich uzgodnień stosownych do potrzeb i możliwości obu stron,

postanowili wprowadzić do agendy cyklu seminariów, tj. projektowania architektury zintegrowanych systemów informacyjnych w przedsiębiorstwie na podstawie diagnozy przepływów informacyjnych i z uwzględnieniem istniejącej piramidy automatyzacji, praktycznych aspektów pozyskiwania, przechowywania i wykorzystywania danych w przedsiębiorstwach typu *smart* (elementów kuratorstwa danych), a także narzędzi informatycznych oraz strategii marketingowych i zarządczych (w szczególności metodyk zwinnych) wspomagających proces transformacji cyfrowej przedsiębiorstwa. Wspólne wystąpienie członków KNISI UJ i Łukasza Brzyskiego, w swojej formule premierowe, miało również na celu zachęcenie studentów ISI UJ do udziału w przyszłych inicjatywach tego rodzaju, które są istotnie kontynuowane – w maju i czerwcu 2023 r. Koło wraz z Instytutem zorganizowało bowiem otwarte szkolenie online z zaawansowanych technik wyszukiwania informacji medycznej pod kątem pracy w sektorze HTA (*health technology as.s.ent*) współprowadzone przez Annę Matkowską z Biblioteki Collegium Medicum UJ, w którym mogli uczestniczyć wszyscy chętni, w szczególności aktywni zawodowo absolwenci ISI UJ.

W czasie czwartej edycji „Oblicz transferu" z prelegentami dyskutowali jako eksperci[3], po raz pierwszy: dr hab. Beata Kędzia-Klebeko, prof. US (Instytut Literatury i Nowych Mediów, Uniwersytet Szczeciński); dr hab. Inga Kawka, prof. UJ (Katedra Prawa Konstytucyjnego, Wydział Prawa i Administracji UJ); dr Mira Marcinów (Instytut Filozofii i Socjologii Polskiej Akademii Nauk); Łukasz Gacek i Marina Bąkiewicz (Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości UJ); Łukasz Brzyski; Paulina Mikuła (vlogerka, właścicielka kanału YT *Mówiąc Inaczej*); infobroker podróżniczy Maciej Tyl; Janek Malinowski, improwizator, komik, organizator wydarzeń artystycznych, menadżer stand-uperów Abelarda Gizy i Michała Lei, a także, po raz kolejny: Paulina Łopatniuk, Michał Barszcz, dr inż. Gabriela Konopka-Cupiał, Marcin Behlert, Rafał Perkowski, dr Zofia Gródek-Szostak. Ekspertami „Oblicz transferu" w 2022 r. byli także, po raz pierwszy, lecz nie ostatni, badacze z Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu pozyskani przez przewodniczącą KNISI UJ Martę Szmal – dr Iwona Czerska (Katedra Badań Marketingowych) oraz Jakub Dębski (Mercedes Benz, doktorant w Katedrze Zaawansowanych Badań w Zarządzaniu), który gotów był poszerzyć współpracę z ISI UJ, goszcząc na zajęciach kursowych specjalizacji Transfer informacji, a także publikując w czwartym tomie monografii *Horyzonty informacji* artykuł pt. *Elektromobilność w Polsce i strategie rozwoju branży automotive* (Dębski, 2022). W tekście tym autor wskazuje możliwe obszary badań interdyscyplinarnych z udziałem informatologów. W podobnym kierunku rozwijają się też kontakty z dr Iwoną Czerską, która złożyła do publikacji w piątym tomie *Horyzontów informacji* (planowany rok wydania: 2023) artykuł pt. *Marketing relacyjny w medycynie jako narzędzie komunikacji z pacjentem*.

3 Wizytówki ekspertów IV edycji sympozjum znajdują się w zakładce: https://www.facebook.com/events/327160782877425/?active_tab=discus.on.

We wrześniu 2022 r. w zamkniętych konsultacjach nazwanych umownie „Seminarium Select" (pierwsze takie odbyły się w lipcu 2021 r.), poświęconych co do zasady inkubowaniu najlepiej rokujących projektów studenckich i przedyskutowaniu tych, które zostały ukończone po terminie sympozjum, wzięli udział eksperci: dr hab. Tomasz Basiuk, prof. UW (Ośrodek Studiów Amerykańskich, Uniwersytet Warszawski); Aneta Wolak, analityczka danych finansowych; Monika Curyło (Biblioteka Wydziału Filologicznego UJ); Edyta Grzyb (Biblioteka Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej UJ); Joanna Ślaga, dr Żaneta Kubic i Artur Wójcik (Muzeum UJ); Maja Zagajewska, Alicja Biedroń i Rafał Perkowski (Fundacja „Promyk", Zielony Domek w Krakowie); dr hab. Agnieszka Barczak-Oplustil (Katedra Prawa Karnego UJ); Łukasz Kwiatek (Centrum Kopernika Badań Interdyscyplinarnych UJ); Marina Bąkiewicz (Akademicki Inkubator Przedsiębiorczości UJ) oraz dwie absolwentki ISI UJ: Klaudia Smoleń (Biblioteka Wydziału Prawa i Administracji UJ) i Ewa Tomana (Biblioteka Collegium Medicum UJ). Po raz kolejny grono ekspertów zasilili też przedstawiciele środowiska translatorycznego i przekładoznawczego: tłumacze Marta Guzy, Justyna Osińska-Piątkowska i Marcin Łakomski, a także liczna reprezentacja władz Polskiego Towarzystwa Tłumaczy Przysięgłych i Specjalistycznych TEPIS w osobach dr Marty Czyżewskiej (prezes TEPIS, Instytut Germanistyki, Uniwersytet Warszawski), członkiń Rady Naczelnej TEPIS Pauliny Leśniak (Szkoła Tłumaczeń i Specjalistycznych Języków Obcych Wydziału Filologicznego Uniwersytetu Szczecińskiego), Urszuli Dei i dr Aleksandry Podgórniak-Musil oraz Beaty Sadziak z Zarządu Zagranicznego Koła PT TEPIS. Obecność reprezentantek TEPIS na seminarium „Select" organizatorzy zawdzięczali owocnym kontaktom nawiązanym w roku poprzednim z ekspertką trzeciej edycji „Oblicz Transferu" dr hab. Beacie Kendzi-Klebeko, prof. US, pełniącej funkcję wiceprezes i sekretarz Koła Zachodniopomorskiego TEPIS z siedzibą w Szczecinie. To dzięki jej pośrednictwu dzisiejsza absolwentka, a wówczas studentka II roku studiów pierwszego stopnia kierunku ZI w Instytucie Studiów Informacyjnych UJ, Anna Klasa wykonała dla TEPIS w ramach praktyk zawodowych analizę ważnych dla Towarzystwa aspektów zarządzania przez nie informacją w środowisku sieciowym, której wyniki przedstawiła podczas seminarium SELECT, uzyskując korzystną ocenę ze strony odbiorcy, co otworzyło perspektywę wdrożeniową.

26 maja 2023 r. odbyło się piąte sympozjum naukowo-wdrożeniowe „Oblicza transferu", które tym razem zgromadziło 15 prelegentów, 20 ekspertów oraz ponad 150 słuchaczy. Tym razem referaty podczas obrad w sekcjach równoległych wygłaszali studenci obu kierunków prowadzonych w ISI UJ: Zarządzania informacją i Elektronicznego przetwarzania informacji. Począwszy od tego roku akademickiego (2022/2023) do stałego zespołu organizującego, wraz z KNISI UJ, sympozjum i wydarzenia mu towarzyszące w osobach Anety Januszko-Szakiel, Palomy Korycińskiej i Małgorzaty Stanuli dołączyła Magdalena Zych.

Zbierając dane do tego artykułu, w szczególności te, które miały posłużyć do opisania piątej odsłony „Oblicz transferu", autorki uzmysłowiły sobie, że sympozjum oplata i odżywia wciąż gęstniejąca sieć powiązań komunikacyjnych między Instytutem Studiów Informacyjnych UJ i społecznością jego interesariuszy. Prześledzenie ścieżek przepływu informacji, które skutkowały powstaniem tych stale rozgałęziających się kontaktów, a także wstępna analiza transakcyjna stojących za tymi relacjami wzajemnych korzyści, skłoniły autorki do przekonania, że operację „Oblicza transferu" warto poddać oglądowi badawczemu jako studium przypadku, z wykorzystaniem teorii aktora-sieci lub teorii afordancji. Badanie takie zostało przeprowadzone, a jego wyniki będą opublikowane w postaci artykułu w jednym z nadchodzących tomów *Horyzontów informacji*.

Podsumowanie

Trwałość inicjatywy „Oblicza transferu" (2019–2023) i stopniowe kumulowanie się jej praktycznych efektów, chociażby w postaci studenckich publikacji naukowych, ofert praktyk zawodowych i współpracy dydaktycznej z interesariuszami, pozwala przypuszczać, że jest to, w obecnym kształcie, środowiskowo akceptowana, a przy tym innowacyjna forma promowania kompetencji absolwentów ISI UJ, tworzenia synergii z rynkiem pracy i budowania mierzalnego wpływu społecznego, a w związku z tym potencjalne narzędzie w przyborniku doskonałości akademickiej.

Z rekapitulacji doświadczeń z czterech omówionych w tym tekście odsłon sympozjum naukowo-wdrożeniowego „Oblicza transferu", organizowanego od początku wspólnie z Kołem Naukowym Studentów Instytutu Studiów Informacyjnych UJ, wynikają następujące główne wnioski:

- inicjatywa ta pozwoliła na stworzenie stałej grupy interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych gotowych do profesjonalnego komunikowania się ze studentami ISI UJ w duchu wspierającego partnerstwa, bez elementów ocennych konotujących nadrzędność,
- wzajemne upodmiotowienie studentów ISI UJ i uczestniczących w sympozjach interesariuszy może być źródłem wpływu społecznego,
- ogół operacji komunikacyjnych towarzyszących sympozjom uwidacznia stopniowe zacieśnianie kontaktów ze środowiskiem biznesowym, dotychczas w szczególności z branżą tłumaczeniową, a też z innymi ośrodkami naukowymi i podmiotami trzeciego sektora,
- złożoność działań informacyjnych tworzących zaplecze cyklu sympozjów uzasadnia zbadanie go jako kazusu z zastosowaniem adekwatnych przedmiotowo metod praktykowanych w nauce o informacji.

Bibliografia

Adam Kociołek (2023). W: *LinkedIn.com*. https://pl.linkedin.com/in/adam-kocio%C5%82ek-07225919b (odczyt: 10.08.2023).

Aplikacja Sylabus UJ (2023). *Transfer informacji. Karta opisu przedmiotu*. https://sylabus.uj.edu.pl/pl/6/1/3/9/130?masterElement=9 (odczyt: 10.08.2023).

Dębski, J. (2022). Elektromobilność w Polsce i strategie rozwoju branży automotive. W: Paloma Korycińska red. *Horyzonty informacji 4*. Kraków: Biblioteka Jagiellońska, s. 49–58. https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/310579/korycinska_horyzonty_informacji_4_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y (odczyt: 10.08.2023).

Hoerner, C. (2020). *Le nouvel esprit de l'université : une institution au défi de la troisième mis.on. Thèse de doctorat présentée à l'Université de Liège par Céline Hoerner en vue de l'obtention du grade de Docteur en Sciences Politiques et Sociales. Sous la direction de Jean-François Bachelet.* https://orbi.uliege.be/bitstream/2268/246637/1/These-Celine-Hoerner-mai-2020.pdf (odczyt: 10.08.2023).

Instytut Studiów Informacyjnych UJ (2019). *Transfer wiedzy w blogosferze popularnonaukowej*. https://isi.uj.edu.pl/en_GB/o-instytucie/aktualnosci/-/journal_content/56_INSTANCE_ZC2NVFXO2JBA/1017121/143889762 (odczyt: 10.08.2023).

Instytut Studiów Informacyjnych UJ (2023a). *Kadra*. https://isi.uj.edu.pl/kadra (odczyt: 10.08.2023).

Instytut Studiów Informacyjnych UJ (2023b). *Zespół ds. Jakości Kształcenia EPI*. https://isi.uj.edu.pl/studia-epi/zespol-ds.-jakosci-ksztalcenia1 (odczyt: 10.08.2023).

Kola, A. M. (2023). Social Innovations Implemented by HEIS as Elements of Proces.of Teaching Accreditation and Research As.s.ent in Poland. *Torun International Studies* 1(17), 101–110. doi: http://dx.doi.org/10.12775/TIS.2023.008 (odczyt: 10.08.2023).

Komisja Ewaluacji Nauki (2021). *Podręcznik dla ekspertów oraz dla ewaluowanych podmiotów w zakresie opisu wpływu działalności naukowej na funkcjonowanie społeczeństwa i gospodarki*. https://polon.nauka.gov.pl/pomoc/knowledge-base/podrecznik-dla-ekspertow-oraz-ewaluowanych-podmiotow-w-zakresie-opisu-wplywu-dzialalnosci-naukowej-na-funkcjonowania-spoleczenstwa-i-gospodarki/ (odczyt: 10.08.2023).

Komunikat nr 18 Rektora Uniwersytetu Jagiellońskiego z dnia 11 maja 2021 roku w sprawie: startu produktywnego systemu bazodanowego MuzUJ (2021). https://bip.uj.edu.pl/documents/1384597/146948005/kom_18_2021.pdf/c5c36ffb-1ca5–4df9-aeb2-d1bbc982f571 (odczyt: 10.08.2023).

Latusek, R. (2022). Zachowania informacyjne w sytuacji antagonizmu. Projekt wdrożeniowy. W: P. Korycińska red. *Horyzonty informacji 4*. Kraków: Biblioteka Jagiellońska, s. 25–48. https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/bitstream/handle/item/310579/korycinska_horyzonty_informacji_4_2022.pdf?sequence=1&isAllowed=y (odczyt: 10.08.2023).

Łukasz Brzyski (2023). W: *LinkedIn.com*. https://pl.linkedin.com/in/lukaszbrzyski/pl (odczyt: 10.08.2023).

Mrzygłód, P. (2023). https://marketing-sprzedaz.pl/ (odczyt: 10.08.2023).

Oblicza transferu – otwarta sesja dyskusyjna (2019). https://www.facebook.com/events/%C5%82ojasiewicza-4-sala-0304-parter-wydzia%C5%82-ziks-uj/oblicza-transferu-otwarta-sesja-dyskusyjna/695836160858507/ (odczyt: 10.08.2023).

Oblicza transferu – Studenci tworzą innowacje (2022). https://www.facebook.com/events/d41d8cd9/oblicza-transferu-studenci-tworz%C4%85-innowacje/327160782877425/ (odczyt: 10.08.2023).

Oblicza transferu: Empowerment profesjonalny i rynkowy studentów Instytutu Studiów Informacyjnych UJ (2021). https://www.facebook.com/events/2067845136727506/?active_tab=discus.on (odczyt: 10.08.2023).

Oblicza transferu 4: studenci tworzą innowacje (2022). https://www.youtube.com/watch?v=jTURACi20Ac (odczyt: 10.08.2023).

Patrycja Hrabiec-Hojda (2023). W: *LinkedIn.com*. https://pl.linkedin.com/in/patrycja-hrabiec (odczyt: 10.08.2023).

Piotr Mrzygłód (2023). W: *LinkedIn.com*. https://pl.linkedin.com/in/piotrmrzyglod/pl (odczyt: 10.08.2023).

Polska Komisja Akredytacyjna (2018). *Załącznik do uchwały Nr 4/2018 Polskiej Komisji Akredytacyjnej z dnia 13 grudnia 2018 r. STATUT POLSKIEJ KOMISJI AKREDYTACYJNEJ (tekst ujednolicony uwzględniający zmiany wprowadzone uchwałą Polskiej Komisji Akredytacyjnej z dnia 18 lutego 2019 r. nr 1/2019)*. http://www.pka.edu.pl/wp-content/uploads/2018/01/Statut_PKA_2018.pdf (odczyt: 10.08.2023).

Rozporządzenie Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego z dnia 22 lutego 2019 r. w sprawie ewaluacji jakości działalności naukowej. Dz.U. 2019, poz. 392. https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WDU20190000392 (odczyt: 10.08.2023).

Stowarzyszenie Profesjonalistów Informacji (b.d.). *Warsztat Pracy Infobrokera*. https://www.spi.org.pl/warsztat-pracy-infobrokera/ (odczyt: 10.08.2023).

Sygut, M. (2020). Desk research. W: *Encyklopedia Zarządzania*. https://mfiles.pl/pl/index.php/Desk_research (odczyt: 10.08.2023).

Tomasz Kreczmar (2023). W: *Wikipedia*. https://pl.wikipedia.org/wiki/Tomasz_Kreczmar (odczyt: 10.08.2023).

Uniwersytet Jagielloński (2021). *Strategia rozwoju Uniwersytetu Jagiellońskiego do 2030 r.* https://www.uj.edu.pl/documents/10172/147755975/Nowa_Strategia_UJ_wersja_polska.pdf/cabe7379–5ee6–4f70-a352-a39dce9d336e (odczyt: 10.08.2023).

Symposium "Facets of transfer" – example of how the Jagiellonian University's Institute of Information Studies collaborates with its external stakeholders

The traditions of the Institute of Information Studies of the Jagiellonian University (JU IIS), profiles of graduates, provisions of the JU's strategy and legislative requirements imply closer ties between the university and the non-academic community in order to profes. onalize study programs and build social impact. This purpose is served, i.e., by the innovative formula of serial nationwide scholarly symposiums "Facets of Transfer" created by JU IIS, together with its Student Research Group, as an open platform for dialogue with the socio-economic environment of the academia. Based on desk research method, the paper discuss the origin and effects of this initiative. The ever-expanding network of multilateral connections between JU IIS and various groups of its stakeholders, both external and internal, from the academia and beyond, is a current medium for transferring the competences of graduates to the labor market, but also a potential ground for future research, which would allow to analyze the ramifications of the symposium e.g. from the viewpoint of actor-network theory or affordance theory.
Keywords: competences transfer, "Facets of Transfer", social impact, stakeholders

MIĘDZY TERAŹNIEJSZOŚCIĄ A PRZYSZŁOŚCIĄ

ANNA GRUCA
Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej
Instytut Studiów Informacyjnych
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
anna.maria.gruca@uj.edu.pl
ORCID: 0000-0001-6530-9779

◆

Dzieje wydania *Zoologii* Feliksa Pawła Jarockiego
Przyczynek do mecenatu nad książką naukową w pierwszej połowie XIX wieku

Indywidualny mecenat wydawniczy nad książką naukową na ziemiach polskich w XIX w. nie doczekał się dotąd całościowego opracowania. Badania nad nim utrudnia brak bibliografii publikacji, których wydanie sfinansowały prywatne osoby. Cennym źródłem do badań tego zagadnienia są listy prenumeratorów poszczególnych dzieł oraz drukowane w nich dedykacje z podziękowaniem autorów dla mecenasów. Świadectwem funkcjonowania różnych form wsparcia publikowania dzieł naukowych są losy wydania *Zoologii* Feliksa Pawła Jarockiego, pierwszego polskiego podręcznika akademickiego z tego zakresu. Wydanie sześciu tomów tego dzieła było możliwe dzięki wpłatom prenumeratorów, dotacji ministerialnej oraz finansom prywatnej osoby. Trudności z pozyskaniem funduszy na wydanie spowodowały, że kolejne tomy *Zoologii* pozostały w rękopisie.
Słowa kluczowe: mecenat wydawniczy, Feliks Paweł Jarocki, Klementyna z Sanguszków Małachowska, dedykacje drukowane, książka naukowa, podręczniki zoologii

Zjawisko mecenatu, określane jako „bezinteresowna i wszechstronna opieka nad twórczością artystyczną bądź też naukową" (Mężyński, 1982, s. 47), znane jest od starożytności. Mówi się o mecenacie instytucjonalnym oraz prywatnym. Opieka nad ludźmi pióra i nauki, która jest przedmiotem szczególnego zainteresowania w tym artykule, przybierała w ciągu wieków różne formy. W epoce staropolskiej możni opiekunowie zatrudniali literatów, np. jako sekretarzy, dając im w ten sposób źródło utrzymania i możliwość twórczości. W epoce książki drukowanej pomoc mecenasa polegała zazwyczaj na finansowaniu kosztów wytłoczenia książki oraz ochronie przed nielegalnymi przedrukami. Ale też fundowano stypendia, finansowano podróże edukacyjne,

ułatwiano dostęp do bibliotek (Buchwald-Pelcowa, 1999, s. 35). Szczególnego znaczenia nabrał mecenat w okresie zaborów. Państwa zaborcze i ich instytucje nie były zainteresowane wspieraniem polskiej nauki i kultury. Jak pisał Andrzej Mężyński, polityka zaborców nie tylko nie popierała, ale wręcz utrudniała wydawanie dzieł, które „mogły wpłynąć na rozbudzenie lub utrzymanie świadomości historycznej i poczucia tożsamości narodowej Polaków" (Mężyński, 1982, s. 49). Z kolei wydawcy komercyjni byli w niewielkim stopniu zainteresowani wydawaniem dzieł naukowych, które najczęściej nie generowały zysku (Mężyński, 1999, s. 143). Wiele z nich pozostałoby więc w rękopisach, gdyby osoby prywatne nie sfinansowały ich druku.

Zagadnienie prywatnego mecenatu wydawniczego okresu zaborów nie zostało jeszcze dostatecznie zbadane, choć postulaty o konieczności podjęcia badań nad nim pojawiały się w literaturze bibliologicznej. Andrzej Mężyński przedstawił model badań nad prywatnym mecenatem wydawniczym na przykładzie działalności na tym polu Jana Działyńskiego, który opublikował własnym nakładem 66 dzieł naukowych. Powinien on objąć program wydawniczy mecenasa, porównany następnie ze zrealizowanym repertuarem wydawniczym. Kolejnym etapem byłoby zbadanie warunków produkcji książki, w tym jej kosztów, a ostatnim – opis dróg dotarcia wydanych przez prywatnego nakładcę książek do czytelników (Mężyński, 1981, s. 77–83.

Mężyński kilkukrotnie wracał do zagadnienia prywatnego mecenatu wydawniczego, upominając się zwłaszcza o podjęcie takich badań w odniesieniu do książek naukowych, z których wiele mogło się ukazać tylko dzięki wsparciu finansowym prywatnego nakładcy (Mężyński, 1982, s. 47–58). Badania takie pozwoliłyby określić ilościowy udział w polskim rynku wydawniczym tej epoki publikacji naukowych, które ukazały się dzięki wsparciu mecenasów prywatnych. Punktem wyjścia powinno być według niego opracowanie bibliografii publikacji, które ukazały się prywatnym nakładem (Mężyński, 1982, s. 51–53). Oprócz ustalenia danych statystycznych, istotne byłoby też określenie cech charakterystycznych dla produkcji i rozpowszechniania książek publikowanych tą drogą, ustalenie wysokości cen i nakładów, które wpływały na rozpowszechnianie książek, szaty zewnętrznej publikacji, zależnej od możliwości finansowych i gustu mecenasa (Mężyński, 1982, s. 54–56).

Andrzej Mężyński powrócił do tego problemu w artykule *Czy istniał mecenat wydawniczy wobec książki naukowej w XIX wieku?* (Mężyński, 1993). Oprócz powtórzenia postulatu konieczności podjęcia badań nad prywatnym mecenatem wydawniczym, zwrócił uwagę na związane z nim zagadnienie bezinteresowności, które nie zawsze da się zaobserwować w przypadku finansowania wydania przez osoby prywatne. Dotyczy to zwłaszcza częstych w XIX wieku sytuacji wydawania źródeł, dotyczących historii rodziny, czy też publikowania nakładem własnym przez autorów (Gruca, 2007, s. 153–164). Nie umniejszało to zdaniem Mężyńskiego zasług tych osób dla polskiej nauki, która wzbogaciła się dzięki temu w wartościowe teksty, niemające szans ukazania się nakładem wydawców profesjonalnych, a tym bardziej z poparciem instytucji

państw zaborczych. Natomiast o większej bezinteresowności mecenasów można mówić w przypadku książek z zakresu nauk ścisłych, które zazwyczaj nie przynosiły zysku ze sprzedaży, a ich tematyka w żaden sposób nie promowała mecenasa czy jego rodziny.

Z kolei w artykule *Mecenat nad publikacjami naukowymi w XIX wieku* Mężyński poza przypomnieniem swoich wcześniejszych ustaleń omówił działalność najwybitniejszych mecenasów tego okresu, jak Józef Maksymilian Ossoliński, Edward Raczyński, Adam Tytus i Jan Kanty Działyńscy, Włodzimierz Dzieduszycki, dzięki hojności których ukazało się wiele dzieł naukowych (Mężyński, 1999).

Postulowane przez Mężyńskiego całościowe badania nad prywatnym mecenatem wydawniczym nie zostały do dnia dzisiejszego podjęte. Niewiele też pojawiło się prac podejmujących to zagadnienie w odniesieniu do pewnego okresu, czy ośrodka wydawniczego. Julian Dybiec, charakteryzując mecenat oświatowy i naukowy w Galicji, wspomniał też o mecenacie wydawniczym, dzieląc go na indywidualny i zbiorowy (Dybiec, 1981, s. 99–114, 132–146). Jako formy tego pierwszego wskazał publikowanie przez członków rodzin ziemiańskich źródeł do historii rodu, udzielanie pożyczek na druk w zamian za zyski ze sprzedaży, tworzenie funduszy wydawniczych. Z kolei Magdalena Kwiatkowska zajęła się mecenatem nad książką naukową w Królestwie Polskim (Kwiatkowska, 2017). Zwróciła uwagę na trudności w badaniach nad mecenatem prywatnym, wynikające z braku w wielu publikacjach naukowych (do roku 1865 stanowi to według niej ok. 50%) informacji o nakładcy. Scharakteryzowała ponadto działalność w zakresie wspierania wydawania publikacji naukowych najbardziej zasłużonych osób z kręgów arystokracji i ziemiaństwa. Wskazała też na rolę, jaką w tym zakresie odegrali członkowie redakcji „Biblioteki Warszawskiej", założonej w 1841 r.

Najczęściej jednak zagadnienia mecenatu wydawniczego pojawią się w opracowaniach dotyczących działalności poszczególnych osób. Takich analiz doczekała się aktywność na tym polu Tytusa i Jana Działyńskich (Molik, 1974; Chłopocka, 1976), Edwarda Raczyńskiego (Wojtkowski, 1929) czy Aleksandra Przezdzieckiego (Biernacki, 2005).

O formie mecenatu wydawniczego jaką była subskrypcja pisała Anna Dymmel (Dymmel, 1992). Wydanie dzieła poprzedzało ogłoszenie prenumeraty, a subskrybenci wnosząc przedpłatę, czasami na więcej niż jeden egzemplarzy, finansowali jej wydanie. Dawało to również możliwość ustalenia realnego nakładu, mającego szansę na zbyt. Sposobem podziękowania prenumeratorom były listy ich nazwisk drukowane w książkach. Są one jednocześnie ważnym źródłem do badania mecenatu nad publikacjami naukowymi. Pozwalają ustalić kategorie osób wspierających swoimi datkami opublikowanie dzieła, a także krąg jego rozchodzenia się.

Innym interesującym źródłem do badania mecenatu wydawniczego są listy i przedmowy dedykacyjne oraz dedykacje, drukowane w książkach (Gruca, 2021, s. 114–129). Są one wyrazem podziękowania osobie, która sfinansowała wydanie dzieła (Czekajewska, 1965, s. 84–88; Ocieczek, 1977, s. 448–450).

Należy wspomnieć, iż zagadnieniem mecenatu wydawniczego zajmują się również historycy literatury w kontekście publikowania dzieł literackich i opieki nad literatami. Pojawiają się ponadto prace poświęcone mecenatowi artystycznemu w ogóle, poruszające finansowanie powstawania także dzieł muzycznych, spektakli teatralnych, dzieł sztuki czy architektury (Kostecki red. 1999; Babiak, 2010; Bąbiak, 2016).

Interesującym przykładem na funkcjonowanie mecenatu wydawniczego i problemów, jakie z wydaniem swojego dzieła mógł mieć autor, są dzieje opublikowania w latach 1821–1838 sześciotomowego podręcznika Feliksa Pawła Jarockiego *Zoologia czyli Zwierzętopismo ogólne podług najnowszego systemu ułożone*.

Feliks Paweł Jarocki urodził się 14 stycznia 1790 r. w Pacanowie (Brzęk, 1962–1964, s. 632–633). Uczył się w Krakowie najpierw w niemieckiej szkole św. Barbary, a następnie w Gimnazjum św. Anny. Jednocześnie uczęszczał do Haupt-Normal-Muster Schule, gdzie uczył się architektury i rysunku. Następnie studiował na Uniwersytecie Krakowskim nauki przyrodnicze i humanistyczne. Jeszcze w czasie studiów pracował jako nauczyciel fizyki i kaligrafii w krakowskiej szkole departamentowej. W 1814 r. uzyskał stopień doktora nauk wyzwolonych i filozofii. Został wówczas zatrudniony w szkole departamentowej w Poznaniu jako nauczyciel fizyki, chemii i historii naturalnej. Po roku został wysłany na dwuletnie studia uzupełniające w celu „dalszego doskonalenia się w fizyce, chemii i we wszystkich trzech działach przyrodzenia" (Brzęk, 1955, s. 41). Udał się najpierw do Berlina, gdzie na tamtejszym uniwersytecie słuchał wykładów z zoologii profesora Martina Heinricha Carla Lichtensteina. Porządkował też opisywał pod jego kierunkiem zbór ryb. Zbierał równocześnie materiały do planowanego podręcznika zoologii. Po roku udał się do Paryża, zwiedzając po drodze muzea przyrodnicze. W Paryżu oprócz słuchania wykładów pracował w gabinetach zoologicznych i muzeach. Tu również robił notatki do planowanego podręcznika.

Po powrocie do kraju został nauczycielem historii naturalnej i fizyki w wojewódzkiej szkole w Kaliszu pełniąc jednocześnie funkcję dyrektora pensji żeńskiej. W 1818 r. Komisja Rządowa Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego powierzyła mu zadanie spakowania i przewiezienia do Warszawy z Gronowic na Śląsku zbioru zoologicznego, który Komisja zakupiła od przyrodnika i kolekcjonera, Sylwiusza Minkwitza, na potrzeby niedawno utworzonego Uniwersytetu Warszawskiego. Zbiór ten stał się zaczątkiem Gabinetu Zoologicznego Uniwersytetu, którego organizacją zajął się Jarocki, stale powiększając jego zasoby (Fedorowicz, Feliksiak, 2016, s. 5–15). Objął również utworzoną wówczas w Uniwersytecie katedrę zoologii. Po zamknięciu Uniwersytetu w 1831 r., Jarocki pozostał na stanowisku dyrektora Gabinetu Zoologicznego i funkcję tę sprawował do przejścia na emeryturę w 1862 r. Zmarł trzy lata później, 25 marca 1865 r.

Przystępując do wydania *Zoologii czyli Zwierzętopisma ogólnego podług najnowszego systemu ułożonego* Jarocki ówczesnym zwyczajem ogłosił prenumeratę. Ogłoszenie, dołączone też do pierwszego tomu dzieła, nosi datę 6 czerwca 1820 r. (Jarocki, 1821a). Jarocki wykładał wówczas zoologię na Uniwersytecie Warszawskimi i wydanie swojej

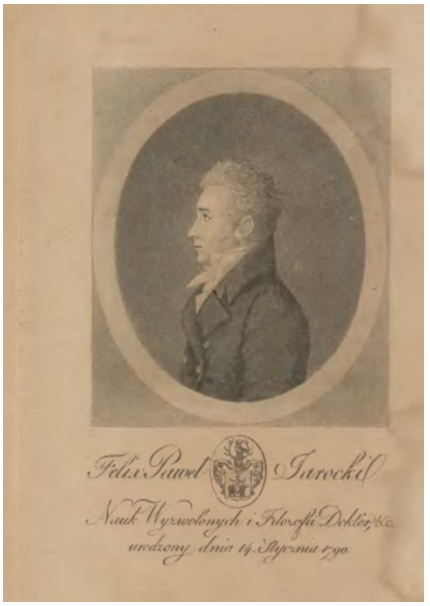

Ilustracja 1. Portret Feliksa Pawła Jarockiego
Źródło: F. P. Jarocki, *Pisma rozmaite wierszem i prozą*, t. 1. Warszawa 1830. Pomorska Biblioteka Cyfrowa

pracy uzasadniał brakiem podręcznika z tego zakresu. W ogłoszeniu opisał krótko zawartość swojego podręcznika oraz wskazywał, że nie jest to dzieło w pełni oryginalne i podawał nazwiska autorów zagranicznych, z których prac czerpał informacje. Prenumerata miała dotyczyć pięciu tomów o różnej objętości, zależnej od treści (każdy tom miał objąć jedną gromadę zwierząt), a cena była zróżnicowana w zależności od rodzaju papieru i miała wynosić 35 lub – 25 zł. Jednocześnie Jarocki podkreślał, iż cena ta będzie wyższa dla osób kupujących jego pracę poza prenumeratą. Przedpłatę miały przyjmować księgarnie Zawadzkiego i Węckiego w Warszawie i Wilnie, Ambrożego Grabowskiego oraz D.E. Friedleina w Krakowie, w Poznaniu księgarnia Tomasza Szumskiego i redakcja „Gazety Poznańskiej", w Krzemieńcu księgarnia Natana Glücksberga. Jarocki zwracał się ponadto z prośbą do księgarzy prowincjonalnych i urzędów pocztowych o przyjmowanie prenumeraty, zapewniając odpowiedni procent ze sprzedaży. Kończąc zwracał się do przyszłych odbiorów: „Hojność Twoja, Światła Publiczności! ułatwiając i przyspieszając wydanie tego dla Słuchaczów Uniwersytetu tak potrzebnego Dzieła, będzie oraz dla mnie, najsilniejszym bodźcem do kończenia innych rozpoczętych, i do przedsięwzięcia nowych pism w tym zawodzie" (Jarocki, 1821a, s. nl. 4).

Według przyjętego zwyczaju listy prenumeratorów drukowane były na początku poszczególnych tomów. Objęły one 279 przedpłacicieli. Znaleźli się wśród nich przedstawiciele różnych grup społecznych. Największą grupę stanowiły osoby parające się nauką i dydaktyką: 55 osób, czyli ok. 20% (Dymmel, 1992, s. 124). Udział studentów i uczniów wyniósł odpowiednio 17% i 16% (Dymmel, 1992, s. 127). Byli to głównie studenci Wydziału Lekarskiego i Prawniczego Uniwersytetu Warszawskiego,

uczniowie Liceum Krzemienieckiego, Liceum Warszawskiego oraz Konwiktu Księży Pijarów w Warszawie. Osoby ze sfer ziemiańskich stanowiły 6% (Dymmel, 1992, s. 121). Ponadto wśród prenumeratorów znaleźli się lekarze, urzędnicy, prawnicy, duchowni i wojskowi (Dymmel, 1992, s. 128–131). *Zoologię* zaprenumerowały także biblioteki szkół wojewódzkich w Warszawie, Kaliszu, Kielcach, Pułtusku, Płocku, Łęczycy, Łukowie, Łomży, wydziałowych w Opolu, Białej, Sandomierzu, Szczebrzeszynie, Wąchocku, Wieluniu, Włocławku, podwydziałowych w Siedlcach, Szczucinie, Tykocinie, Warcie, Wągrowie oraz Szczególnej Szkoły Leśnictwa w Warszawie, Konwiktu Księży Pijarów w Warszawie. Niektóre z tych bibliotek zamówiły dwa lub trzy egzemplarze. Z kolei wileński księgarz Józef Zawadzki wniósł przedpłatę na 13 egzemplarzy, a jego warszawski wspólnik, Józef Węcki – 15 egzemplarzy. Wśród prenumeratorów można też zauważyć nazwiska osób, które uiściły przedpłatę, nie ze względu na swoje zainteresowania naukowe, ale by prawdopodobnie wesprzeć autora finansowo. Można do nich zaliczyć wysokich urzędników państwowych, np. Stanisława Grabowskiego – ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego Królestwa Polskiego, Franciszka Ksawerego Druckiego Lubeckiego – ministra skarbu, senatorów Królestwa Polskiego: Stanisława Małachowskiego i Jana Tarnowskiego, Antoniego Henryka Radziwiłła – namiestnika Wielkiego Księstwa Poznańskiego. Podobna sytuacja mogła mieć miejsce w przypadku dostojników kościelnych: biskupa płockiego Adama Prażmowskiego czy Józefa Koźmiana, biskupa kaliskiego. Prenumerata na *Zoologię* była przyjmowana przez cały czas ukazywania się poszczególnych tomów.

Tom pierwszy *Zoologii – Zwierzęta ssące i nibyssące* – ukazał się w 1821 r. W tym samym roku wyszedł tom drugi: *Ptaki*. Kolejne dwa tomy: *Gady i płazy* oraz *Ryby* opublikowane zostały w 1822 r. Wszystkie cztery tomy tłoczone były w drukarni Onufrego Łątkiewicza w Warszawie. Łątkiewicz uczył się zawodu w Wilnie, następnie przeniósł się do Warszawy, gdzie od 1820 r. prowadził własną drukarnię. Uważany był za dobrego fachowca, a opuszczające jego zakład druki charakteryzowały się starannym wykonaniem, dlatego też chętnie powierzano mu druk książek naukowych (Słodkowska, 2002, s. 212). Dla dzieła Jarockiego poziom drukarni był szczególnie istotny ze względu na liczne tabele oraz ryciny, które zamieszczone były w poszczególnych tomach.

Po ukazaniu się pierwszego tomu profesorowie Uniwersytetu Warszawskiego: Jakub Fryderyk Hoffmann oraz Adam Maksymilian Kitajewski wydali pozytywną opinię o jego wartości naukowej, co umożliwiło Jarockiemu dwukrotne otrzymanie wsparcia finansowego od Komisji Rządowej Wyznań Religijnych i Oświecenia Publicznego (Brzęk, 1955, s. 45). Pomogło mu to wydać kolejne tomy, bo jak zaznaczył we wstępie do tomu piątego, wpłaty z prenumeraty nie były wystarczające na pokrycie kosztów druku (Jarocki, 1825, s. nl. 3).

Kolejny, piąty tom *Skorupiaki i pająki*, został opublikowany z opóźnieniem, w 1825 r. Jarocki poprzedził tekst listem *Do Czytelnika*, w którym wyjaśniał przyczyny zwłoki. Jako główny powód wskazał nieterminowe wykonanie ilustracji przez litografa,

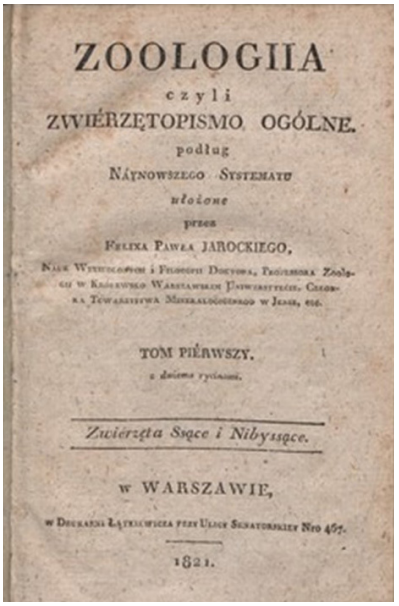

ZOOLOGIIA
czyli
ZWIERZĘTOPISMO OGÓLNE.
podług
NAJNOWSZEGO SYSTEMATU
ułożone
przez
FELIXA PAWŁA JAROCKIEGO,
TOM PIERWSZY.
Zwierzęta Ssące i Nibyssące.
w WARSZAWIE,
1821.

Ilustracja 2. Karta tytułowa *Zoologii* Feliksa Pawła Jarockiego
Źródło: Polona.

Tomasza Polakiewicza. Choć nie obiecywał ilustracji ogłaszając prenumeratę, to jednak uznał za szczególnie istotne zamieszczenie ich właśnie w tomie poświęconym skorupiakom i pająkom, bo w literaturze polskiej brakowało prac na ten temat. Nie była to jednak jak się wydaje główna przyczyna opóźnień. Jarocki wspomniał bowiem o trudnościach finansowych związanych z opublikowaniem tego tomu. Być może stąd się wzięła zmiana drukarni, tłoczącej ten tom. Była nią Drukarnia Rządowa Jego C.K. Mości. Miała ona przywilej na wykonywanie druków dla urzędów i instytucji państwowych, a ponadto przyjmowała zamówienia od autorów na druk dzieł naukowych (Słodkowska, 2002, s. 200).

We wspomnianym liście *Do Czytelnika* Jarocki zapowiadał ukazanie się dwóch kolejnych tomów Zoologii, które będą poświęcone owadom. Ogłosił jednocześnie na nie prenumeratę, która wynosiła 28 zł lub 18 zł, w zależności od rodzaju papieru. Datę wyjścia tych tomów uzależniał od szybkiego zebrania przedpłat. Jednakże na tom ten przyszło czytelnikom czekać kilkanaście lat. Jedną z przyczyn opóźnienia było oskarżenie Jarockiego o przywłaszczenie sobie odkryć Jakuba Wagi. Jarocki nie tylko nie podał jego nazwiska prezentując kilka odkrytych przez niego gatunków skorupiaków, opisanych w nieopublikowanej jeszcze rozprawie konkursowej, nagrodzonej przez Wydział Filozoficzny Uniwersytetu Warszawskiego, ale zmienił ponadto ich nazwy (Kowalska, 1974, s. 86). Zapewne to nieuczciwe zachowanie Jarockiego, które brat Jakuba, Antoni Waga, opisał w artykule opublikowanym w „Pamiętniku Umiejętności Sztuk i Nauk", mogło się przyczynić do tego, że trudno mu było znaleźć wydawcę na kolejny tom *Zoologii*. Część pierwsza tomu szóstego: *Owady* wyszła bowiem dopiero w 1838 r., drukiem Maksymiliana Chmielewskiego (Rogala, 1972, s. 114–115). Tom ten

mógł się ukazać dzięki hojności Klementyny z Sanguszków Małachowskiej. Informuje o tym wierszowana dedykacja, zamieszczona na początku tomu, w której Jarocki podziękował swojej protektorce. Warto przytoczyć jej tekst, bo oddaje sens i potrzebę mecenatu nad książką naukową:

Pani! my przeydziem; bo los taki jest Człowieka;
Lecz dzieło drukowane wieków się doczeká,
A przechodząc z rąk do rąk w późne pokolenia,
Poniesie zasłużoną cześć Twego Imienia;
Bo za sczérém świadectwem, które oddá wszędzie,
Słynąć będzie w czci godnym Mecenasów rzędzie
Tym bardziéy, że nie wzniosłe i urocze kwiaty,
Lecz ścisłych nauk gałęź chronisz od zatraty:
Gałęź nauk Przyrody tak ważną w swéy treści! –
Mnie bez zasług w Twym Domu, znanemu z powieści
Darem na druk, méy pracy nowe dałaś życie,
Ozdobo Płci i wieku! Krwi Książąt zasczycie!
Nie do mnie zań dziękować; bo dziełem wydaném
W przedmiocie u nás dotąd ledwie w cząstkach znanym
Bogacą język własny, innych Sławian mowy
Bogacisz z téy nauki w plon wyrazów mowy:
Dlá Ciebie więc u wszystkich pełne czci wspomnienia:
Pomnik sutszy niż z bronzu, trwalszy niż z kamienia!
Lat dwanaście leżało w ukryciu me dzieło,
I byłoby wraz ze mną w grobowcu spoczęło:
Twoim nakładem wyszło: na Ciebie jedynie
Sława, zasczyt i wdzięczność w potomności spłynie.

Adresatka dedykacji, Klementyna z Sanguszków 1° v. Ostrowska, 2° v. Małachowska urodziła się 18 grudnia 1786 r. (Krawczyk, 2022). Była córką Janusza Modesta Sanguszki i jego drugiej żony Anieli z Ledóchowskich.

Jej pierwszym mężem był Władysław Tomasz Ostrowski (1790–1869), późniejszy marszałek Sejmu Królestwa Polskiego podczas powstania listopadowego, a także tłumacz George'a Gordona Byrona, Jamesa Macphersona, Johanna Wolfganga von Goethego i Friedricha Schillera. Małżeństwo przetrwało tylko pięć lat. Przyczyny rozstania się małżonków nie są do końca znane. W każdym razie po rozwodzie utrzymywali przyjazne stosunki. Po raz drugi Klementyna z Sanguszków wyszła za mąż w 1828 r. za młodszego od dwadzieścia jeden lat Napoleona Leona Małachowskiego (1807–1838). Po śmierci matki i na mocy ugody zawartej w 1823 r. ze swoim bratem, Karolem Sanguszką, stała się niezależna finansowo. Była m.in. właścicielką dóbr lubartowskich

Ilustracja 3. Vincenzo Camuccini: Klementyna z Sanguszków 1° v. Ostrowska, 2° v. Małachowska
Źródło: https://iderepublica.pl/nauka/zapomniani-polscy-romantycy/klementyna-z-sanguszkow-1-v-ostrowska-2-v-malachowska

na Lubelszczyźnie, a brat wypłacił jej ponadto dużą sumę pieniędzy (Marszalska; Graczyk, 2022, s. 86). Swoją pozycję majątkową wykorzystywała do wspierania różnych przedsięwzięć artystycznych. Sfinansowała m.in. budowę kościoła św. Karola Boromeusza w Warszawie, który został zbudowany w latach 1841–1849 według projektu Henryka Marconiego. Wspierała także pisarzy i uczonych. Pokrycie kosztów wydania tomu *Zoologii* Jarockiego nie było jej jedynym przedsięwzięciem zakresie mecenatu wydawniczego. Zapisała się przede wszystkim jako osoba, która sfinansowała paryskie zbiorowe wydanie poezji Adama Mickiewicza.

O wsparcie tej idei zwrócił się do niej Leonard Chodźko. Chodziło tu przede wszystkim o pokrycie kosztów odlania polskich czcionek, bo żadna francuska drukarnia takimi nie dysponowała. Wcześniej we Francji wydano tylko dwie książki w języku polskim i to czcionkami nieuwzględniającymi specyfiki polskiego alfabetu (Chodźko, 1828, s. V-VI). Chodźko zaplanował wydanie utworów Mickiewicza w dwóch tomach, w nakładzie 1000 egzemplarzy, którego koszt wyniósł 6000 franków. Cenę sprzedaży ustalono na 10 franków. Cały dochód miał otrzymać Mickiewicz. Małachowska zabrała 200 egzemplarzy do kraju, by je tu rozsprzedać. Jednak nie czekając na dochód ze sprzedaży, przesłała weksel Mickiewiczowi (Syga, 1955, s. 64). Co ciekawe, nie był on zadowolony z otrzymania funduszy od Małachowskiej. Jak pisał do Joachima Lelewela, był zaskoczony, że nieznana mu osoba wspomaga go finansowo. Ostatecznie jednak, z pewnym opóźnieniem, przesłał jej list z podziękowaniem (Syga, 1955, s. 66). Chociaż paryska edycja poezji Mickiewicza nie zawierała nowych utworów, to jednak opublikowanie ich poza krajem miało znaczenie dla spopularyzowania jego twórczości

w Europie i utrwalenia jego kultu. Charakteryzowała ją piękna szata zewnętrzna. Użyto dobrej jakości papieru, Miała starannie skomponowaną kartę tytułową i zawierała portret Mickiewicza według rysunku Joachima Lelewela.

Wydanie *Zoologii* Jarockiego dobrze ilustruje formy mecenatu prywatnego, dzięki któremu mogło się ukazać wiele naukowych publikacji w XIX wieku. Ogłoszona przez autora prenumerata okazała się niewystarczająca do zebrania odpowiednich funduszy na opublikowanie całego dzieła. Wydanie jednego tomu sfinansowała Klementyna Małachowska. Jednakże na druk kolejnych tomów nie udało się już Jarockiemu pozyskać funduszy. Z zaplanowanych jedenastu tomów ukazało się tylko sześć, a reszta pozostała w rękopisie (Brzęk, 1962–1964, s. 633). *Zoologia* Jarockiego była pierwszym polskim podręcznikiem akademickim z tego zakresu i najobszerniejszym jaki się w ogóle ukazał. Jak wyliczył Gabriel Brzęk, objętość wydrukowanych tomów wyniosła 2431 stron tekstu, 140 stron różnego rodzaju wykresów oraz 275 tablic synoptycznych (Brzęk, 1955, s. 44). Ponadto zawierały one w 64 ryciny. Choć narracja podręcznika była nużąca, monotonna, ujęta w liczne tablice i trudna w odbiorze, a dzieło przeładowane szczegółami budowy zwierząt, to pozytywnie oceniano jego wartość naukową, mimo pewnych błędów, wynikających z braku krytycyzmu Jarockiego wobec prac, z których korzystał (Brzęk, 1955, s. 47). Pomimo tych ułomności, podręcznik Jarockiego był używany przez wiele lat przez studentów uniwersytetów w Warszawie, Krakowie i Lwowie. Sam Jarocki natomiast wymagał od studentów na egzaminach dokładnej, niemal dosłownej znajomości swojego podręcznika, co powodowało ich protesty i skargi do władz uczelni (Brzęk, 1955, s. 47).

Warto jeszcze wspomnieć, że *Zoologia* nie była pierwszym i jedynym dziełem Jarockiego wydanym przy wsparciu mecenasa, o czym mogą świadczyć dedykacje drukowane w jego pracach. W 1819 r. opublikował *Spis ptaków w gabinecie Zoologicznym Królewsko Warszawskiego Uniwersytetu znayduiących się a podług naynowszego systemu ustawionych*. Wprawdzie na karcie tytułowej znalazła się informacja, iż dzieło to wyszło nakładem i drukiem Zawadzkiego i Węckiego. Jednak Jarocki poprzedził dzieło dedykacją dla ministra wyznań religijnych i oświecenia publicznego Stanisława Kostki Potockiego jako „miłośnika, czciciela i opiekuna" muz polskich. „Szczególniejszemu nauk miłośnikowi" – Stanisławowi Grabowskiemu, kolejnemu ministrowi wyznań religijnych i oświecenia publicznego, przypisał pierwszy tom swoich *Pism rozmaitych wierszem i prozą*, wydany w 1830 r. Z kolei wydane w 1859 r. dzieło *Spis zwiérzokrzewów i promieniaków w Gabinecie Zoologicznym Okręgu Naukowego Warszawskiego znayduiących się* dedykował prawosławnemu arcybiskupowi diecezji wołyńskiej, Arseniuszowi, jako „prawdziwemu nauk miłośnikowi i ludzi naukowych szczodremu protektorowi". Można przypuszczać, że za tymi przypisaniami krył się jakiś rodzaj wsparcia, którego udzielili Jarockiemu adresaci dedykacji.

Bibliografia

Barańska, A. (1998). *Kobiety w powstaniu listopadowym 1830–1831*. Lublin: Towarzystwo Naukowe KUL.

Bąbiak, G. P. (2016). Mecenat na ziemiach polskich XIX w. Próba charakterystyki zjawiska. W: J. Lekan-Mrzewska; M. Kulesza; B. K. Osulewicz red. *Kolekcjonerzy, zbieracze, kwestarze w literaturze i kulturze XIX i XX wieku*. Lublin: KUL, s. 23–52.

Bąbiak, G. P. (2010). *Sobie, ojczyźnie czy potomności. Wybrane problemy mecenatu kulturalnego elit na ziemiach polskich w XIX wieku*, Warszawa: Neriton.

Biernacki, A. (2005). *Aleksander Przezdziecki (1814–1871). Życiorys uczonego i mecenasa*, Kraków: Collegium Columbianum.

Biernacki, A. (1984). „W interesie Długoszowym" starania i zasługi. *Studia i Materiały z Dziejów Nauki Polskiej*, Seria A, z. 16, s. 111–124.

Brzęk, G. (1955). *Historia zoologii w Polsce do r. 1918*. Cz. 3: *Materiały do historii ośrodka warszawskiego*, Lublin: UMCS.

Brzęk, G. (1962–1964). Jarocki Feliks Paweł (1790–1865). W: K. Lepszy red. *Polski słownik biograficzny*, t. 10. Wrocław: Zakład Narodowy im. Ossolińskich, s. 632–633.

Buchwald-Pelcowa, P. (1999). Mecenat nad piśmiennictwem i książką w dawnej Polsce. W: J. Kostecki red. *Z dziejów mecenatu kulturalnego w Polsce*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, s. 33–90.

Chłopocka, H. (1976). Edytorstwo naukowe Tytusa Działyńskiego. *Pamiętnik Biblioteki Kórnickiej* 12, 65–90.

Chodźko, L. (1828). Przedmowa wydawcy. W: A. Mickiewicz, *Poezye*, t. 1. Paryż: u przedsiębiorców Barbezat i Delarue, s. I–VII.

Czekajewska, A. (1965). *Kultura umysłowa Polski XVI wieku w świetle listów dedykacyjnych*. Studia i Materiały do Dziejów Nauki Polskiej, Seria A, z. 7, s. 47–109.

Dybiec, J. (1981). *Mecenat naukowy i oświatowy w Galicji 1860–1918*. Wrocław i in.: Ossolineum.

Dymmel, A. (1992). *Prenumeratorzy piśmiennictwa naukowego wydanego w Królestwie Polskim w pierwszej połowie XIX wieku*, Lublin: Agencja Wydawniczo-Handlowa.

Fedorowicz, Z. (1966). Zarys historii zoologii w Polsce do 1960 r. *Studia i Materiały do Dziejów Nauki Polskiej*, Seria B, z. 10, s. 9–43.

Fedorowicz, Z.; Feliksiak, S. (2016). *150-lecie Gabinetu Zoologicznego w Warszawie (1818–1968)*, Warszawa: Muzeum i Instytut Zoologii PAN.

Gruca, A. (2007). *Nakładem własnym… Autorzy jako wydawcy swoich prac w Krakowie w dobie autonomii galicyjskiej*. Kraków: Wydaw. UJ.

Gruca, A. (2021) *„Poświecenie pisem drukowanych zwyczaj wprowadził…". Drukowane dedykacje w książce okresu zaborów*. Kraków: Wydaw. UJ.

Jarocki, F. P. (1821a). *Zoologia czyli Zwierzętopismo ogólne podług najnowszego systemu ułożone*, t. 1: *Zwierzęta ssące i nibyssące*, Warszawa: w drukarni Łątkiewicza.

Jarocki, F. P. (1821b). *Zoologia czyli Zwierzętopismo ogólne podług najnowszego systemu ułożone*, t. 2: *Ptaki*, Warszawa: w drukarni Łątkiewicza.
Jarocki, F. P. (1822a). *Zoologia czyli Zwierzętopismo ogólne podług najnowszego systemu ułożone*, t. 3: *Gady i płazy*, Warszawa: w drukarni Łątkiewicza.
Jarocki, F. P. (1822b). *Zoologia czyli Zwierzętopismo ogólne podług najnowszego systemu ułożone*, t. 4: *Ryby*, Warszawa: w drukarni Łątkiewicza.
Jarocki, F. P. (1825). *Zoologia czyli Zwierzętopismo ogólne podług najnowszego systemu ułożone*, t. 5: *Skorupiaki i pająki*, Warszawa: w Drukarni Rządowej Jego Cesarsko-Król. Mości.
Jarocki, F. P. (1838). *Zoologia czyli Zwierzętopismo ogólne podług najnowszego systemu ułożone*, t. 6: *Owadów cz. 1*, Warszawa: w drukarni Maksymiliana Chmielewskiego.
Kowalska, K. (1974). Antoni Waga i jego związki z ziemią łomżyńską 1799–1890. W: W. Grębecka red. *Rodzina Wagów w kulturze polskiej*. Warszawa: PWN, s. 77–95.
Krawczyk, K. (2022). *Klementyna z Sanguszków 1° v. Ostrowska, 2° v. Małachowska – „opiekunka rymów Mickiewicza"*. https://iderepublica.pl/nauka/zapomniani-polscy-romantycy/klementyna-z-sanguszkow-1-v-ostrowska-2-v-malachowska/ (odczyt: 1.09.2023)
Kwiatkowska, M. (2017). Prywatny mecenat publikacji naukowych w Królestwie Polskim. Rekonesans. W: B. Iwańska-Cieślik, E. Pokorzyńska red. *Dzieje książki i prasy. Przegląd badań za lata 2013–2015*. Bydgoszcz: Wydaw. Uniwersytetu Kazimierza Wielkiego, s. 165–178.
Marszalska, J. M.; Graczyk, W. oprac. (2022). *Testamenty i układy majątkowe książąt Lubartowiczów-Sanguszków*. Wrocław: Chromcon.
Mężyński, A. (1993). Czy istniał mecenat wydawniczy wobec książki naukowej w XIX wieku? W: M. Mlekicka red. *Bibliologia dyscypliną integrującą. Studia ofiarowane Profesor Barbarze Bieńkowskiej*. Warszawa: Wydaw. IHNOiT, s. 81–86.
Mężyński, A. (1999). Mecenat nad publikacjami naukowymi w XIX wieku. W: J. Kostecki red. *Z dziejów mecenatu kulturalnego w Polsce*. Warszawa: Biblioteka Narodowa, s. 143–170.
Mężyński, A. (1982). *O potrzebie i metodach badania prywatnego mecenatu wydawniczego w dziedzinie publikacji naukowych XIX w.* Studia o Książce, t. 12, s. 46–58.
Mężyński, A. (1981). *Propozycja modelu badawczego prywatnego mecenatu wydawniczego (na przykładzie działalności Jana Działyńskiego)*. Studia o Książce, t. 11, s. 71–92.
Molik, W. (1974). *Jan Działyński jako mecenas sztuki i nauki*. Poznań: PWN.
Ocieczek, R. (1977). O listach dedykacyjnych literatów polskich XVII wieku. (Wprowadzenie do badań). *Ruch Literacki* 18(6), 447–459.
Rogala, J. (1972). Chmielewski Maksymilian. W: Irena Treichel red. *Słownik pracowników książki polskiej*. Warszawa–Łódź: PWN, s. 114–115.
Słodkowska, E. (2002). *Produkcja i rozpowszechnianie wydawnictw w Królestwie Polskim 1815–1830*. Warszawa: Biblioteka Narodowa.

Syga, T. (1955). *Te księgi proste. Dzieje pierwszych polskich wydań książek Mickiewicza.* Warszawa: PIW.
Wojtkowski, A. (1920). *Edward Raczyński i jego dzieło.* Poznań: Biblioteka Raczyńskich.

The history of the publication of *Zoologia* by Feliks Paweł Jarocki. A contribution to the patronage of scientific books in the first half of the 19th century

Individual publishing patronage of scientific books in Poland in the 19th century has not yet been comprehensively studied. Research on it is hampered by the lack of a bibliography of publications whose publication was financed by private individuals. A valuable source for research on this issue are the lists of subscribers to individual works and the dedications printed therein with the authors' thanks to their patrons. The fate of the edition of Feliks Paweł Jarocki's *Zoology*, the first Polish academic textbook in this field, is testimony to the functioning of various forms of support for the publication of scientific works. The publication of six volumes of this work was possible thanks to contributions from subscribers, a ministerial subsidy and the finances of a private person. Difficulties in obtaining funds for publication resulted in subsequent volumes of Zoology remaining in manuscript.
Keywords: publishing patronage, Feliks Paweł Jarocki, Klementyna Małachowska née Sanguszko, printed dedications, scientific book, zoology textbooks

MAREK NAHOTKO
Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej
Instytut Studiów Informacyjnych
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
marek.nahotko@uj.edu.pl
ORCID: 0000-0002-4823-8080

◆

Znój, szaleństwo czy przyjemność katalogowania?

Dla Małgosi,
mojego ulubionego katalogera

Biblioteka zajmuje szczególne miejsce w ludzkiej kulturze, a instytucja ta nie może istnieć bez tworzenia spisów zgromadzonych obiektów, czyli katalogowania. Czynność ta, niezrozumiała i niewidoczna dla ogółu, jest bardzo różnie traktowana: od poglądów o niewdzięcznej pracy nieprzynoszącej żadnej satysfakcji do tworzenia wokół katalogowania aury tajemniczości i niezwykłości. Obecnie katalogowanie, rozumiane szeroko, jako tworzenie spisów wszelkiego rodzaju dla grupowania rzeczy podobnych i rozdzielania różnych, staje się czynnością wykonywaną powszechnie. Świadczą o tym liczne serwisy internetowe, w których katalogowane są rzeczy wszelkiego rodzaju.
Słowa kluczowe: katalogowanie, klasyfikowanie, przyjemność, czynniki afektywne

Wstęp

Najnowsze kierunki badań, w informatologii ogólnie oraz w badaniach zachowań informacyjnych w szczególności, coraz częściej dotyczą środowisk, zachowań i systemów poza bibliotekami. W ten sposób właśnie po raz pierwszy pojawiły się badania modeli poszukiwania informacji w życiu codziennym (Savolainen, 2018), obejmujące konteksty poza informacyjną działalnością zawodową, w tym związane z rozrywką i innymi działaniami służącymi przyjemności. Nie oznacza to jednak, że czynności związane z pracą zawodową, w szczególności zachowaniami informacyjnymi w tym kontekście, nie mogą być źródłem przyjemności. Takie połączenie powinno dawać zresztą najlepsze efekty. Artykuł jest próbą powiązania obu tych kierunków – indywidualnych zachowań informacyjnych w warunkach pracy zawodowej w bibliotece. W artykule przedstawiamy to podejście z punktu widzenia procesów katalogowania bibliotecznego,

które mają specyficzny charakter. Z jednej strony jest to jedna z najbardziej typowych funkcji bibliotecznych, a z drugiej jedna z najmniej widocznych z zewnątrz.

Katalogowanie biblioteczne jest niewdzięcznym zajęciem. Użytkownicy biblioteki go nie doceniają, często w ogóle nie domyślając się potrzeby realizacji tego rodzaju zadań. Z drugiej strony, działania te nie tylko są niezbędne dla funkcjonowania biblioteki, ale także stanowią o jej wyjątkowym charakterze, gdyż odróżniają ją od innych zasobów informacyjnych, takich jak Google i inne wyszukiwarki internetowe. Bibliotekarze katalogujący zbiory (katalogerzy) opisują i organizują zasoby biblioteczne, umożliwiając ich precyzyjne wyszukiwanie wśród światowych, zróżnicowanych i stale przyrastających zbiorów informacji (Belantara, Drabinski, 2022). W ten sposób wpływają na losy nie tylko opisywanej pozycji, ale także całej biblioteki, decydując o rozmieszczeniu zbiorów na półkach i sposobach dotarcia do nich, co ma oczywiście szczególne znaczenie w przypadku otwartego dostępu do zbiorów, gdzie stosowany jest układ rzeczowy. Pomimo wszystkich wysiłków i starań służących tworzeniu wartościowych opisów katalogowych oraz wpływu, jaki te wysiłki mają na sposoby obrazowania i odkrywania wiedzy, kunszt i źródła przyjemności indywidualnych katalogerów pozostają nieopisane. Chodzi tu bardziej o katalogerów i ich satysfakcję niż jakość samego katalogowania, choć oczywiście powinna zachodzić tu dodatnia korelacja. Zwracając uwagę na elementy afektywne, w tym szczególnie na przyjemność, które towarzyszą katalogującym bibliotekarzom w ich pracy, staramy się przywrócić znaczenie czynnika ludzkiego działaniom i czynnościom, które często uznajemy za wykonywane mechanicznie, bez głębszej refleksji. Przyjrzenie się tym działaniom od tej strony pozwala zwrócić uwagę na wartość infrastruktury krytycznej, która powstaje dzięki pracy i zdolnościom bibliotekarzy (Mattern, 2014). W rzeczywistości dzięki nim powstają całe sieci infrastruktury: architektonicznej, technologicznej, społecznej, epistemologicznej i etycznej.

Praca katalogerów, ukryta przecież przed publicznością, tym bardziej uznawana bywa za nieciekawą i niewymagającą szczególnych kwalifikacji. Jest to oczywiście mniemanie błędne, o czym będzie mowa w dalszej części artykułu. Dodatkowo, jak twierdzi Burnett (2009, s. 708), to, co jest postrzegane przez jednych jako trywialne i mało ważne, dla innych może być nadzwyczajnie ważne i znaczące. Dotyczy to szczególnie infrastruktury krytycznej, która nie musi – a często nawet nie powinna – być łatwo widoczna dla ogółu, więc przeciętny jej użytkownik nie musi mieć wiedzy o jej znaczeniu. Przyczynia się do tego komputeryzacja działalności informacyjnej, szczególnie najnowsze technologie, takie jak Linked Data, które powodują, że działalność informacyjna i (sieciowe) zasoby informacyjne stają się tak rozproszone, że z punktu widzenia użytkownika ich proweniencja jest niedostrzegalna i traci znaczenie. W ten sposób biblioteki jako elementy infrastruktury krytycznej tworzą powiązane ze sobą obszerne sieci ludzi i idei, w tym katalogerów potrafiących prezentować idee w wyszukiwalny sposób.

Katalogowanie w znoju

Wszyscy znamy stereotypy związane z pracą w bibliotece, a w szczególności z katalogowaniem. Bibliotekarstwo uważane jest za zawód sfeminizowany, odpowiedni dla kobiet oraz związany z niskimi zarobkami i niewielkim prestiżem społecznym (Zemon, Bahr, 2005). Uczelniani katalogerzy postrzegani bywają jako ascetyczni, słabo wynagradzani wyznawcy porządku bibliograficznego, przebywający w zakamarkach bibliotecznych gmachów, gdzieś na zapleczu lub w podziemiach, siedzący przed komputerami pomiędzy stosami książek i innych materiałów bibliotecznych, z nieodłączną linijką i ołówkami w zasięgu ręki. Co gorsza, te same stereotypy mówią o niemożności lub braku chęci dostrzegania przez nich pełnego sensu uniwersum bibliograficznego spoza drobnych jego cząstek (dokumentów) znajdujących się akurat na biurku, angażujących całkowicie zdolności intelektualne (Banush, 2008). Taka praca nie może oczywiście przynosić jej wykonawcom satysfakcji, rozumianej jako pozytywne odczucie pracownika dotyczące jego płacy, wykonywanych czynności, możliwości awansu, stosunku do współpracowników i przełożonych (Baro, Fyneman, Zoukemefa, 2013).

Tak jak w każdym stereotypie, w tym także jest ziarnko prawdy (choćby te poukładane wszędzie stosy materiałów...) utopione w morzu nieporozumienia i niezrozumienia. Między innymi już od dawna znacznie wzrosła rola katalogerów w odniesieniu do pracy z użytkownikami bibliotek oraz ich udział w intelektualnym i naukowym życiu macierzystej instytucji. Działają oni wszędzie tam, gdzie przydatna jest znajomość katalogów i umiejętność wyszukiwania informacji. Trwałość tych stereotypów, pomimo zasadniczej zmiany charakteru pracy związanej z katalogowaniem, sprowadzającej je do absurdu, powoduje, że pozostają one istotnym problemem, gdyż decydują o negatywnym sposobie postrzegania aktywności katalogerów, ograniczając jednocześnie możliwości bardziej holistycznego postrzegania bibliotekarstwa jako całości.

Badania katalogerów podejmujących pierwszą pracę (Murgride, 2008) wykazały, że adepci tego zawodu traktują katalogowanie jako zajęcie nudne, wymagające wysokiej powtarzalności czynności, czemu winne są m.in. przepisy i standardy, które zawierają według nich zbyt wiele szczegółów. Nic dziwnego, że postrzegają oni katalogerów jako szare myszki przebywające w zaciemnionych pomieszczeniach otoczone zwałami tomów zbiorów, przepisów i zasad katalogowania. Komputeryzacja procesów bibliotecznych nie poprawia tego obrazu, gdyż powoduje obawy o ograniczenie możliwości tworzenia obszernych rekordów, które odzwierciedlałyby różne punkty widzenia i zróżnicowane cechy opisywanych materiałów. Inni (Berman, 1981, s. 76) twierdzą, że rozpowszechniony pogląd o katalogowaniu jako procesie mechanicznym powoduje negatywną selekcję: pojawianie się słabszych i mniej kreatywnych, niesamodzielnych katalogerów. To z kolei grozi zubożeniem punktów dostępu do zbiorów poprzez katalog, powodującym frustracje zarówno czytelników, jak i personelu bibliotecznego. Efektem jest brak zainteresowania katalogerów rezultatami własnej pracy, co zamyka błędne koło tych negatywnych zjawisk.

Oprócz stereotypów istnieje także wiele rzeczywistych problemów związanych z pracą przy katalogowaniu zbiorów. Pomijając nawet często nieadekwatne zarobki do wymagań i kwalifikacji (Albanese, 2008; Ola, Adeyemi, 2011), katalogerzy borykają się także z innymi, specyficznymi dla ich pozycji problemami. Wbrew wcześniej opisanym stereotypom, polscy bibliotekarze w ponad 90% stwierdzili, że ich praca wiąże się ze stresem przynajmniej czasami (Donnersberg, 2022). Jednym z często poruszanych problemów jest stały brak czasu, a co za tym idzie: praca w stałym poczuciu nienadążania za potrzebami. Tym bardziej utrudnione jest prowadzenie dodatkowych zajęć, które służą edukacji i pomocy użytkownikom czy pracom na rzecz środowiska (np. przygotowywanie publikacji). W dodatku wyniki pracy katalogerów często są uzależnione od przebiegu współpracy z innymi osobami, pracownikami zarówno biblioteki, jak i innych instytucji, np. katalogów centralnych. Praca z tak zróżnicowanymi grupami ludzi (pracownicy własnej instytucji, innych instytucji, użytkownicy) uznawana jest za jeden z istotnych czynników stresotwórczych (Jaskowska, 2010, s. 50). Prawdziwym wyzwaniem jest implementacja nowego systemu bibliotecznego, która co prawda zdarza się w bibliotece mniej więcej co pokolenie, ale wówczas powoduje znaczne obciążenie dodatkową pracą, m.in. związaną z migracją katalogu i kartotek wzorcowych. Niezbędne są dodatkowe szkolenia oraz prace wdrożeniowe, realizowane równolegle do zadań standardowych.

Susan Star (1999, s. 378) zaproponowała badanie funkcjonowania systemów informacyjnych i roli ich „niewidzialnych" pracowników jako elementu infrastruktury, porównywalnej do innej infrastruktury krytycznej, takiej jak sieci elektryczne lub komunikacyjne. Zwróciła ona uwagę na potrzebę badania „nudnych rzeczy" w celu wydobycia idei i założeń będących podstawą do projektowania systemów informacyjnych. Twierdzi ona, że systemy informacyjne jako część infrastruktury (być może nawet krytycznej) funkcjonują jakby „w tle", zapomniane, ale wpływające na funkcjonowanie ludzi i rzeczy nawet wtedy, gdy są w znacznym stopniu niedostrzegane. Taka infrastruktura bywa doceniana dopiero wtedy, gdy ona sama lub inna infrastruktura krytyczna przestaje działać (Celedón et al., 2012). Praca katalogera – być może właśnie dlatego, że niewidoczna dla użytkowników biblioteki – w powszechnym odczuciu uważana jest za monotonną oraz żmudną i nieprzynoszącą żadnej satysfakcji. Nie cieszy się ona także dobrą opinią wśród studentów bibliotekoznawstwa, co być może jest jedną z przyczyn rugowania tych zajęć z programu studiów w Polsce.

Przyjemność z katalogowania

Na szczęście można znaleźć także bardziej pozytywne opinie, wskazujące na katalogowanie jako zajęcie stymulujące intelektualnie i przyjemne. Co interesujące, początkujący katalogerzy, indagowani przez wspomnianą już Mugridge (2008, s. 75), po rozpoczęciu pracy w tym charakterze przestali traktować swoją pracę jako nudną. Odwrotnie,

większość nowych katalogerów twierdziła, że lubi swoją pracę za jej różnorodność. Po krótkim czasie znacznie bardziej entuzjastycznie nastawieni twierdzili oni, że katalogowanie jest przygodą zapewniającą przyjemne niespodzianki oraz wyzwania. Praca nie jest nudna, gdyż nie ma dwóch takich samych dni, co z kolei wymaga stałego uczenia się nowych, fascynujących umiejętności. Odwrotnie, jest ona intelektualnie wyzywająca, wymagająca prowadzenia własnych „śledztw" i łączenia faktów dla stworzenia dobrego rekordu. Umożliwia dostęp do niedostępnych przeciętnej osobie informacji o świecie. Wielu studentów bibliotekoznawstwa uważało katalogowanie za działalność ograniczoną i nieinteresującą, jednak zwykle do czasu, kiedy uzyskali możliwość sprawdzenia się w tej roli. Wówczas uznawali, że jest coś wyjątkowego w możliwości spędzania czasu z pracami najlepszych specjalistów z określonej dziedziny.

Emerytowana bibliotekarka w swoich wspomnieniach stwierdza, że katalogowanie wcale nie jest nudne (McClure, 2013, s. 258). Potrzebny jest tylko otwarty umysł, gdyż praca wymaga stałego rozszerzania wiedzy przy pomocy literatury obejmującej opracowywane zagadnienia. Katalogerzy są osobami najlepiej znającymi zbiory wraz z ich silnymi i słabymi stronami. Ponieważ katalogi są ich dziełem, dysponują oni wiedzą, którą Sandy Folsom nazywa wręcz „intymną", dotyczącą stosowanego słownictwa i struktury zbiorów (Folsom, 2000). Wbrew pozorom wiedza ta, w szczególności dotycząca słowników kontrolowanych, przydatna jest także w stosunku do pozabibliotecznych zasobów informacyjnych, baz danych, a nawet wyszukiwarek internetowych. Z drugiej strony rozpowszechniony *copy cataloging* powoduje, że funkcje te przejmują osoby tylko przeszkolone (paraprofesjonaliści), a profesjonalni katalogerzy zyskują nowe zadania: zarządcze, komunikacyjne, szkoleniowe i związane z obsługą systemu komputerowego (Glasser, 2007). Jednym z nich jest kontakt katalogerów z użytkownikami, który daje lepsze pojęcie o trudnościach doznawanych przez nich podczas stosowania katalogu. Stanowisko katalogera bywa wysoko cenione, traktowane jako intelektualna podstawa bibliotekarstwa. Tak zróżnicowane opinie dotyczące katalogowania i katalogerów, od wyobrażenia szarej myszki do centralnej roli w bibliotece i organizowanym przez nią przepływie informacji, stanowiącym podstawę do uczucia przyjemności, świadczy o różnorodności poglądów na to stanowisko jako jego inherentną cechę.

Belantara i Drabinski (2022) wyróżniły następujące powody osiągania przyjemności z katalogowania:

1. **Radość z posiadania kunsztu.** Tworzenie rekordów katalogowych (inaczej niż kopiowanie opisów) wymaga rozległej wiedzy technicznej i dziedzinowej. Trzeba być specjalistą nie tylko w zakresie standardów i zasad katalogowania, co już jest umiejętnością niedostępną innym (zasady RDA liczą ponad tysiąc stron druku, a MARC jest dla niewtajemniczonych kompletnie nieczytelny), ale także w opracowywanej dziedzinie, a czasem również w zasadach działalności wydawniczej. Wiedza ekspercka katalogera, gromadzona przez lata, ułatwia poprawną analizę treści dokumentu i właściwy dobór elementów opisu formalnego i rzeczowego.

Jej elementem jest wiedza gatunkowa (Nahotko, 2018, s. 140), dotycząca zasad gatunkowych opisywanego dokumentu i opisu bibliograficznego. Zgodnie z teorią gatunków, ich stosowanie powoduje powstawanie modyfikacji, stąd z jednej strony potrzeba ścisłego przestrzegania zasad katalogowania, a z drugiej – wymóg własnych, indywidualnych wyborów opartych na osądzie sytuacji. Uzewnętrznieniem tego rodzaju radości może być przyjemność z bycia pierwszą osobą katalogującą określony dokument i umieszczającą jego opis w katalogu centralnym. Samodzielne tworzenie jak największej liczby opisów, w odróżnieniu od ich zwykłego kopiowania, jest oznaką kunsztu ich katalogera, powoduje jego wyróżnianie się w środowisku. Kunszt może polegać także na dokładnej znajomości funkcjonowania systemu bibliotecznego. Przejawiać się to może w odmiennym traktowaniu danych katalogowych w zależności od sposobu ich późniejszego wykorzystania w tym systemie.

2. **Radość z łamania zasad.** Przyjemność może pochodzić także z innych źródeł, nie tylko poczucia własnego kunsztu. W pewnych okolicznościach bibliotekarze zmuszeni są do wychodzenia poza utarte schematy i standardowe rozwiązania przez tworzenie własnych, lokalnych zasad i schematów klasyfikacyjnych. Tak było na przykład przez dłuższy czas z klasyfikowaniem techniki komputerowej w UKD, w czasie, gdy wszystkie, nadzwyczaj gwałtownie rozwijające się zastosowania komputerów wciąż umieszczone były w dziale: 681.3 Maszyny matematyczne. Ta niedogodność prowadziła do tworzenia własnych lokalnych struktur organizacji informacji, lepiej odpowiadających potrzebom informacyjnym użytkowników. Katalogerzy czerpali satysfakcję będącą źródłem przyjemności z tworzenia rekordów, które mogły być wyszukane przy pomocy ogólnych zasad, gdy jednocześnie stosowany był proces, który Belantara i Drabinski (2022, s. 568) nazywają „katalogowaniem w cieniu", pozwalający indywidualnie wzbogacać opisy. Pomimo istnienia opasłych zasad katalogowania, efekt zawsze zależy od indywidualnych decyzji katalogera. Przez tworzenie rekordów lepiej odzwierciedlających rzeczywistość kataloger może lepiej uwidocznić niewłaściwie reprezentowane elementy tej rzeczywistości. W jakimś sensie więc katalogowanie, a szczególnie współkatalogowanie, może być uważane za proces ograniczania różnic w reprezentacji rzeczywistości, dzięki czemu rekordy mogą być włączane w dominujące struktury wiedzy. Jednak system określający podobieństwo opisywanych obiektów (każdy system klasyfikacyjny) umacnia poglądy dominujące w dyskursie dyscypliny, jednocześnie marginalizując, a nawet odrzucając to, co się w nim nie mieści (Olson, 2001, s. 121). Jak piszą Bowker i Star (2000, s. 5), każdy standard i każda kategoria wzmacnia jakiś punkt widzenia jednocześnie usuwając w cień inne.
3. **Radość z posiadania i rozpowszechniania wiedzy.** Typowym widokiem w oddziale opracowania zbiorów są stosy dokumentów rozłożone na stołach i wózkach oczekujące na opracowanie. O ile bibliotekarze pracujący w innych miejscach

nie mają sposobności bliższego i stałego obcowania ze zbiorami, o tyle katalogerzy każdą pozycję muszą wziąć do ręki i zapoznać się z jej treścią. W ten wprost namacalny sposób uzyskują oni osobistą wiedzę o zbiorach, poszukują najlepszych sposobów reprezentacji każdej jednostki z punktu widzenia potrzeb domniemanego użytkownika. Dokonują przemyślanych wyborów i znajdują silną przyjemność w przekazywaniu swojej wiedzy, odnajdywaniu sensu w swoich opisach i celebrowaniu swojego udziału w rozwoju nauki i inspiracji naukowców. Jak twierdzi Miksa (2008), każdy aspekt działalności bibliotecznej wymaga myślenia, ale katalogowanie ma szczególną siłę stymulującą. Może to być traktowane jako przyjemność z dawania czegoś od siebie dla dobra innych (Greenshields, Polkinghorne, 2022, s. 461). Szczególnie rozpowszechnianie informacji może być źródłem przyjemności, co jest dobrze widoczne w zachowaniach informacyjnych współczesnych internautów (Tinto, Ruthven, 2016). Efekty pracy katalogerów także są widoczne w sieciach globalnych, co powoduje przyjemność z możliwości prezentacji swoich umiejętności szerokiej publiczności, zyskując uznanie innych katalogerów i użytkowników. Przyjemność może wynikać także z realizacji zainteresowań badawczych, na przykład w dziedzinie starej książki, nie tylko ze względu na opis jej pięknych detali, ale także prowadzenia badań dotyczących jej twórców: drukarzy, ilustratorów, introligatorów. Wyniki tych badań mogą trafić do pól uwag (grupa 5xx), co autorki przyrównują do przypisów w artykule naukowym, wskazujących na rozległość wiedzy i pieczołowitość badawczą. Katalogerzy odczuwają przyjemność z obcowania z otaczającymi ich zbiorami oraz ze zdobywania wiedzy, którą te zbiory dostarczają, a także stosowania tej wiedzy podczas tworzenia opisów.

Miksa (2008, s. 20) dodaje do tego wykazu kolejny powód osiągania przyjemności, jakim jest **poczucie władzy**. Katalogowanie jest rodzajem sprawowania władzy, daje więc poczucie sprawczości, a biorąc pod uwagę dominację elektronicznego środowiska informacyjnego, ten rodzaj władzy jest bardzo zachęcający, bo zapewnia zasięg globalny. Katalogujący ma wpływ na sposób reprezentacji świata i rozumienia go przez użytkowników katalogu. Uczucia tego nie zapewniają wyszukiwarki internetowe, kategoryzujące i pozycjonujące informację w wyniku pracy nieznanych i niezrozumiałych algorytmów.

Ogólnie mówiąc, przyjemność z katalogowania, podobnie jak przyjemność ze zdobywania, posiadania i rozpowszechniania informacji ogólnie, może pochodzić z takich aktywności, jak poszukiwanie, używanie, przekazywanie informacji (Savolainen, 2022), co jest zasadniczym atrybutem katalogowania. Praca taka jest przykładem *infotainment*, kontaminacji informacji i rozrywki dającej przyjemność, co powoduje porównania przyjemności z działalności informacyjnej (np. katalogowania) z przyjemnością pochodzącą z oddawania się rozrywce. Związane jest to także z redukcją niepewności, ograniczaniem entropii, na czym, ogólnie mówiąc, polega katalogowanie.

Rozpoczynając proces katalogowania, kataloger znajduje się w stanie pozytywnie doświadczanej niepewności, łączonej z otwartością umysłu dla badania nowego, ciekawością, a nawet dreszczykiem emocji (Hovious, 2022). Katalogowanie jest wówczas procesem eksploracji nieznanego, co staje się źródłem wręcz uzależniającego poczucia przyjemności. Pragnienie eksploracji informacji o nieznanych obszarach wiedzy przy jednoczesnej umysłowej odporności na negatywne emocjonalne skutki niepewności – są uwarunkowaniami niezbędnymi dla wszelkiego rodzaju procesów badania i odkrywania (Anderson, 2006). Prowadzi ono do pozytywnych doznań obcowania z niepewnością, takich jak zaciekawienie odkrywaniem nowej wiedzy i dostępem do nieznanej informacji lub ekscytacja towarzysząca odnajdywaniu nowych problemów do rozwiązywania w procesie kreatywnych badań. Pobudzane są innowacyjne myślenie i kreatywność, co staje się źródłem stanu intelektualnej przyjemności (Csíkszentmihályi, 2007). Rozpoczęcie katalogowania nowej pozycji oznacza otwarcie się na coś nowego. Opracowanie dzieła, w szczególności rzeczowe, oznacza immersję w nie, co odzwierciedla głębokie zainteresowanie, ukierunkowaną pasję i potrzebę odkrywania nowego. Analiza przedmiotu dzieła oznacza realizację twórczego procesu kreacji i rozpowszechniania nowej informacji (Kuhlthau, Maniotes, Caspari, 2015).

Różnorodność stanów przyjemności, jakie niesie z sobą praca katalogera, wskazuje, że nie jest ona żmudnym, mechanicznym zapełnianiem sztucznych struktur pól i podpól, ale jest zasadniczo ludzkim zajęciem, sposobem intelektualnej eksploracji rzeczywistości metodami naukowymi, do której wykorzystuje się głęboką wiedzę i umiejętności praktyczne. Przyjemność wynika z jednej strony z odnalezienia miejsca opracowywanej pozycji w istniejącym najszerzej rozumianym systemie (informacyjnym, nauki, wiedzy), a z drugiej – z uczestnictwa w przebudowie tego systemu służącej lepszemu odzwierciedlaniu rozwoju wiedzy. Odkrywanie niewidzialnych działań w systemach informacyjnych wymaga poszukiwań tych procesów w śladach pozostawianych przez projektantów i użytkowników systemów (Star, 1999, s. 385).

Szaleństwo katalogowania

Tytuł tej części artykułu przejęty został z książki Umberta Eco pod tym samym tytułem (Eco, 2009). Według tego autora „katalogowanie", tworzenie wszelkiego rodzaju spisów wszelkiego rodzaju obiektów otaczającego świata, a w szczególności wytworów ludzkich, stanowi element ludzkiej natury. Tak rozumiane katalogowanie, stanowiąc postępowanie zgodne z potrzebami umysłowymi człowieka, przynosi swojego rodzaju przyjemność, wynikającą z poczucia uporządkowania świata i upewnienia się co do swego miejsca w tym świecie. Jednocześnie jest sposobem na walkę z otaczającym chaosem natury, zapewniającą trwanie ludzkiej egzystencji, a nawet być może stanowiącą jej sens.

Z tego punktu widzenia katalog biblioteczny może zostać uznany za rodzaj listy otwartej, służącej do wyliczania obiektów nieskończonych, ale policzalnych. Taka lista pozwala na zapanowanie nad wciąż rozwijanym w czasie zbiorem obiektów bibliograficznych, którego nie da się zamknąć na zawsze w żadnym momencie. Dzięki pracy katalogerów możliwe jest jednak ścisłe określenie stanu wyliczonych obiektów rzeczywistości w określonym momencie. Katalog jest próbą analizowania, ale też odzwierciedlania otaczającego świata, dającego przyjemne poczucie panowania nad nieprzewidywalną rzeczywistością nieskończoności nazw i bezkresu rzeczy. Wynika z tego szczególna rola katalogera jako osoby, która posiada umiejętności i narzędzia pozwalające to panowanie urzeczywistnić. Katalog biblioteczny jest także listą praktyczną, podobnie jak lista zakupów lub menu w restauracji, w odróżnieniu od listy „poetyckiej" (Eco, 2009, s. 113). Z tego punktu widzenia katalog ma funkcję praktyczną, polegającą na wyliczeniu stanu biblioteki (i tylko jej), stanowiącej wyodrębnioną część świata zewnętrznego. Dzięki katalogowaniu obiekty niezależne uzyskują wspólny kontekst, zostają złączone w jedną kolekcję, co nadaje im nowych znaczeń i wartości.

Ten pęd ku katalogowaniu wyraża się w wysiłkach skatalogowania nie tylko własnych zbiorów pojedynczej biblioteki, ale najlepiej wszystkich istniejących na świecie. Takie projekty *bibliotheca mundi* ze względu na braki technologiczne skazane były przez wieki na niepowodzenie. Dopiero stworzenie globalnej, jednolitej sieci informacyjnej, Internetu, spowodowało pełną realizację tej wizji, kompletnego uporządkowania świata bibliograficznego poprzez tworzenie krajowych i światowego katalogu centralnego. Ta szaleńcza dążność do uporządkowania świata nie pozostała wyłącznie cechą bibliotekarzy; Internet pełny jest różnorodnych wykazów i list: ofert produkcyjnych, handlowych, usługowych i rozrywkowych wszelkich branż, oczekujących na potencjalnych nabywców (Kisilowska, 2006), nawet jeśli jedyną oczekiwaną walutą zapłaty jest chwila uwagi. Można więc uznać Internet za produkt zawziętego katalogowania wszelkich dóbr i efektów ludzkiej działalności, często w oczekiwaniu rekompensaty finansowej, ale równie często dla samej przyjemności wykazywania tej aktywności.

Biblioteka staje się modelem wszechświata, jak opisuje ją Borges (2019), jest jak kosmos – nieskończona i pełna tajemnic. Tak jak wszechświat, biblioteka sprawia złudne wrażenie chaosu, który podporządkowany jest jednak ścisłym prawom natury. W bibliotece emanacją tych praw jest katalog, pozwalający według Eco (2007) na opis biblioteki jako tworu nieskończonego, a jej katalogu jako niezwykłego kalejdoskopu, w którym przeglądane mogą być wszystkie rzeczy, znane i nieznane, możliwe i niemożliwe.

Taki punkt widzenia na katalogowanie pozwala zwrócić uwagę na proces klasyfikowania, rozumianego jako grupowanie rzeczy podobnych i oddzielanie ich od innych. Innymi słowy: jest to przestrzenna, czasowa lub czasoprzestrzenna segmentacja

rzeczywistości. W takim sensie opracowanie formalne także jest klasyfikowaniem, bo pozwala na zgrupowanie np. wszystkich dzieł określonego autora, publikacji określonego wydawcy, a nawet (jeśli uznamy to za przydatne) publikacji o tej samej objętości. Każdy z nas żyje otoczony tego typu systemami klasyfikacyjnymi, powiązanymi z zasadami ich stosowania. Tak rozumiane klasyfikowanie jest immanentną cechą ludzką (Bowker, Star, 2000). Klasyfikacje stosowane w działalności informacyjnej (np. w bibliotekach), w porównaniu do klasyfikacji stosowanych w życiu codziennym, często niedostrzegalnych i tworzonych *ad hoc*, są silnie sformalizowane. Nie zmienia to jednak faktu, że ich stosowanie należy do tej samej grupy czynności, co sortowanie naczyń wyjmowanych ze zmywarki lub ubrań ze względu na okazje (mniej lub bardziej oficjalne) i pogodę. Wynika to z faktu, że klasyfikacje stosowane są w każdym miejscu i przy wszystkich działaniach ludzkich, w domu, w szkole, bibliotece i miejscu pracy. Pisemka dla dorosłych są w samoobsługowych miejscach sprzedaży umieszczane na górnych półkach, niedostępnych dla dzieci, natomiast literatura dziecięca w bibliotekach na wysokości ułatwiającej dostęp dla osób dziecięcego wzrostu.

Zazwyczaj nie zdajemy sobie sprawy z wpływu klasyfikacji na porządek społeczny i moralny. Jednak ich wpływ jest bezdyskusyjny oraz niemożliwy do pominięcia (Foucault, 2002). Informatolodzy każdego dnia pracują nad projektowaniem, reprezentacją i wyborem standardowych systemów klasyfikacyjnych, jednak rzadko traktuje się je jako narzędzia dokonywania moralnych i estetycznych wyborów, które następnie kształtują ludzkie tożsamości, aspiracje i godność. Są to także wytwory społeczne, służą więc realizacji interakcji międzyludzkich. Każda klasyfikacja i jej kategoria wyróżnia jakiś punkt widzenia i wycisza inny. Nie jest to wynikiem złej woli, raczej jest to immanentna cecha każdej klasyfikacji. Dokonywane są więc wybory etyczne, które w swoim działaniu mogą stawać się niebezpieczne, gdyż stwarzają określoną (czy na pewno poprawną?) wizję świata. W tym celu obecnie stosowane są nowe technologie i infrastruktura elektroniczna, która jednak sama może być źródłem chaosu, jeśli jest stosowana nieumiejętnie.

Zakończenie

Jak wynika z przedstawionego tekstu, sposób postrzegania katalogowania ewoluował od traktowania go jako znojnej pracy nawiedzonych osobników, posiadających wiedzę nieomal tajemną, po internetową komercję i rozrywkę, czasem prowadzącą wręcz do zachowań kompulsywnych. Katalogowanie, rozumiane jako sposób porządkowania świata, jest jedną z cech współczesnej kultury globalnej, nawet jeśli mało kto nazywa tak wykonywane przez siebie czynności. Przyjemność z realizacji tych czynności, głęboko wpisanych w naturę człowieka, przestała być doznaniem grup uprzywilejowanych (bibliotekarzy, ale jak wskazuje Eco, także artystów), stając się powszechną aktywnością użytkowników Internetu.

Katalogowanie biblioteczne jest częścią współczesnych technologii informacyjnych. Są one włączone w globalnie działające infrastruktury, co pozwala na ich „ukrycie" bez utraty zdolności działania. Nikt nie zarządza tą infrastrukturą, nie ma takiej mocy, która mogłaby ją centralnie modyfikować. Przypomina więc żywy, ewoluujący organizm. Z drugiej strony ma ona zasadniczy wpływ na nasze funkcjonowanie, gdyż kształtuje ona ludzkie wybory moralne, etyczne, naukowe i estetyczne. Katalogowanie w swojej naturze jest infrastrukturalne, co oznacza, że jest jednocześnie organizacyjne i informacyjne, zawsze związane z działalnością praktyczną, dla której jest przedsięwzięte.

Katalogerzy wszelkiego rodzaju, począwszy od pracowników bibliotek, a skończywszy na architektach informacji w komercyjnych portalach internetowych, muszą stale podejmować decyzje służące tworzeniu list, łączeniu rzeczy podobnych i oddzielaniu różnych, co powoduje przyjemne uczucie wpływania na możliwości odnajdowania informacji i zarządzania nią przez innych. Mogą oni, intencjonalnie lub nieintencjonalnie, ukrywać lub eksponować opisywane zasoby poprzez podejmowanie decyzji odnośnie do ich metadanych. Stąd pochodzi siła wszelkiego rodzaju katalogerów: wiedza daje moc, a więc zdolność podejmowania decyzji o możliwościach wyszukiwawczych informacji (lub wiedzy) może być uznana za formę władzy, której posiadanie staje się źródłem przyjemności.

Bibliografia

Albanese, A. (2008). Job satisfaction: take this job and love it. *Library Journal* 133(2), 36–39.

Anderson, T. (2006). Uncertainty in action: observing information seeking within creative process of scholarly research. *Information Research* 12(1). http://informationr.net/ir/12–1/paper283.html

Banush, D. (2008). Stepping out: the expanding role of catalogers in academic libraries and academic institutions. *Cataloging & Classification Quarterly* 45(3), 81–90.

Baro, E.; Fyneman, B.; Zoukemefa, T. (2013). Job satisfaction among cataloger librarians in university libraries in Nigeria. *Cataloging & Classification Quarterly* 51, 675–696.

Belantara, A.; Drabinski, E. (2022). Pleasure and the practice of classification. *Library Trends* 70(4), 562–573.

Berman, S. (1981). *The joy of cataloging: essays, letters, reviews and other explanations.* Phoenix, AZ: Oryx Press.

Borges, J. (2019). *Fikcje*. Warszawa: PIW.

Bowker, G.; Star, S. (2000). *Sorting things out. Classification and its consequences*. Cambridge, MA, London: The MIT Press.

Burnett, G. (2009). Colliding norms, community, and the place of online information. The case of archive.org. *Library Trends* 57(4), 694–710.

Celedón, A. et al. (2012). *Disaster response in Chile. Public libraries as critical communication and information infrastructure*. Washington: Univ. of Washington Information School. https://digital.lib.washingyon.edu/researchworks/bitstream/handle/1773/19791/TASCHA_Chile_Library_Brief_20120606.pdf

Csíkszentmihályi, M. (2007). *Creativity: flow and the psychology of discovery and invention*. New York: Harper-Collins.

Donnersberg, A. (2022). Problem wypalenia zawodowego wśród bibliotekarzy szkół wyższych w Polsce. *Biuletyn EBIB* 2(203). http://open.ebib.pl/ojs/index.php/ebib/article/view/799.

Eco, U. (2007). *O bibliotece*. Warszawa: Świat Książki.

Eco, U. (2009). *Szaleństwo katalogowania*. Poznań: Rebis.

Folsom, S. (2000). Out of the nest: the cataloger in a public services role. *Library Collections, Acquisitions, & Technical Services* 24, 65–71.

Foucault, M. (2002). *Archeologia wiedzy*. Warszawa: De Agostini.

Glasser, S. (2007). The changing face of cataloging positions at academic institutions: what skill set is needed, and how can students prepare? *The Serials Librarian* 51(3–4), 39–49.

Greenshields, M.; Polkinghorne, S. (2022). Love is a lens: locating love in library and information studies. *Library Trends* 70(4), 458–471.

Hiovious, A. (2022). Finding joy in uncertainty. *Library Trends* 70(4), 472–489.

Jaskowska, B. (2010). Wypalenie zawodowe w środowisku bibliotekarskim. *Bibliotheca Nostra* 1(20), 46–59.

Kisilowska, M. (2006). Katalogować czy nie? Oto jest pytanie. W: *II Konferencja Biblioteki Politechniki Łódzkiej Biblioteki XXI wieku. Czy przetrwamy?* Warszawa, Łódź: SBP, Polit. Łódzka.

Kuhlthau, C.; Maniotes, L.; Caspari, A. (2015). *Guided inquiry: learning in the 21st century*. Santa Barbara, CA: Libraries Unlimited.

Mattern, S. (2014). Library as infrastructure. *Places Journal*, Jume, https://doi.org/10.22269/140609.

McClure, L. (2013). When the librarian was the search engine: introduction to the special issue on new roles for health science librarians. *Journal of the Medical Library Association* 101(4), 257–260.

Miksa, S. (2008). Educators: what are the cataloging issues students get excited about? – Professional and intellectual appeals of cataloging and student's misconceptions of cataloging. *Cataloging & Classification Quarterly* 45(3), 17–24.

Mugridge, R. (2008). Experiences of newly-graduated cataloging librarians. *Cataloging & Classification Quarterly* 45(3), 61–79.

Nahotko, M. (2018). *Teoria gatunków w organizacji informacji i wiedzy. Podejście informatologiczne*. Kraków: WUJ.

Ola, C.; Adeyemi, B. (2012). Motivation, job satisfaction and service delivery. *Library Philosophy and Practice*, art. 780. https://digitalcommons.uni.edu/libphilprac/780
Olson, H. (2001). Sameness and difference: a cultural foundation of classification. *Library Resources & Technical Services* 45(3), 115–122.
Savolainen, R. (2022). Afterword: manifestations of joy of information in everyday information behavior research. *Library Trends* 70(4), 669–676.
Savolainen, R. (2018). Everyday life information seeking. In: John McDonald; Michael Levine-Clarc Eds., *Encyclopedia of Library and Information Sciences*, 4th ed. Boca Raton: CRC Press, pp. 1780–1798.
Star, S. (1999). The ethnography of infrastructure. *American Behavioral Scientist* 43(3), 377–391.
Tinto, F.; Ruthven, I. (2016). Sharing "happy" information. *Journal of the Association for Information Science and Technology* 67(10), 2329–2343.
Zemon, M.; Bahr, A. (2005). Carreer and/or children: do female academic librarians pay a price for motherhood? *College & Research Libraries* 66(5), 394–040.

Toil, madness or the pleasure of cataloging?

The library occupies a special place in human culture, and this institution cannot exist without creating lists of collected objects, i.e. cataloging. This activity, incomprehensible and invisible to the general public, is perceived very differently, from views about thankless work that does not bring any satisfaction to creating an aura of mystery and unusualness around cataloging. Currently, cataloging, understood broadly as creating lists of all kinds for grouping similar things and separating different ones, is becoming a commonly performed activity. This is evidenced by numerous websites where things of all kinds are catalogued.
Keywords: cataloging, classification, pleasure, affective factor

MARIA PRÓCHNICKA
Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej
Instytut Studiów Informacyjnych
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
maria.prochnicka@uj.edu.pl
ORCID: 0000-0002-0510-0364

◆

Wykorzystanie informacji instytucjonalnej w ocenie i doskonaleniu programu studiów

Celem artykułu jest przedstawienie możliwości wykorzystania informacji instytucjonalnej w ocenie, korekcie, naprawie i doskonaleniu programu studiów. Tło dla problematyki podjętej w artykule stanowią z jednej strony międzynarodowe i krajowe standardy jakości kształcenia stosowane w wewnętrznych i zewnętrznych procesach zapewnienia jakości, z drugiej – zasady zarządzania procesami informacji instytucjonalnej, rozumianej jako informacja o działaniach instytucji szkolnictwa wyższego i ich wynikach, wykorzystywana do jej doskonalenia i podnoszenia skuteczności w poszczególnych obszarach funkcjonowania. Możliwości wykorzystania informacji instytucjonalnej scharakteryzowano w perspektywie dwóch podejść do oceny programu studiów – krótkoterminowego, bieżącego monitorowania oraz długookresowego przeglądu programu studiów. W kontekście celów każdego z wymienionych podejść opisano zakres przedmiotowy informacji instytucjonalnej przydatnej w realizacji tych celów, jej cechy jakościowe, procesy zarządzania informacją instytucjonalną i uwarunkowania ich skuteczności, potencjalne rezultaty monitorowania oraz długookresowego przeglądu programu studiów wynikające z wykorzystania informacji instytucjonalnej.
Słowa kluczowe: informacja instytucjonalna, procesy zarządzania informacją, jakość informacji, monitoring programu studiów, okresowy przegląd programu studiów

Wprowadzenie

Informacja instytucjonalna jest traktowana jako wynik badań instytucjonalnych, koncepcji stworzonej w ramach zarządzania uczelniami wyższymi w amerykańskim systemie szkolnictwa wyższego. Termin „badania instytucjonalne" (*institutional research*)

stosowany m.in. przez Joe L. Saupe'a oznacza „badania prowadzone w ramach instytucji szkolnictwa wyższego w celu dostarczenia informacji, które wspierają planowanie instytucjonalne, kształtowanie polityki i podejmowanie decyzji" [„Institutional research is research conducted within an institution of higher education to provide information which supports institutional planning, policy formation and decision making"] (Saupe, 1990, s. 6). Jako informację instytucjonalną należy w tym kontekście rozumieć informację o działaniach instytucji i ich rezultatach, składającą się na zasób instytucjonalnej samowiedzy, wykorzystywanej do doskonalenia instytucji szkolnictwa wyższego i podnoszenia jej skuteczności w poszczególnych obszarach funkcjonowania.

Celem niniejszego artykułu jest scharakteryzowanie potencjału tkwiącego w badaniach instytucjonalnych i generowanych w ich wyniku zasobach informacji instytucjonalnej jako podstawy jednego z kluczowych procesów projakościowych – oceny i doskonalenia programu studiów. W artykule przedstawione zostały dwa podejścia do ewaluacji programu studiów, a w kontekście celów i antycypowanych wyników różniących te podejścia omówiono zakresy wykorzystywanej informacji instytucjonalnej, będącej fundamentem ich realizacji, oraz cechy jakościowe informacji. Proces ewaluacji i doskonalenia programu studiów potraktowano jako proces informacyjny, którego przedmiotem jest informacja instytucjonalna, dlatego też uwagę skupiono również na czynnikach wpływających na skuteczność tego procesu, jak intencjonalność gromadzenia i przechowywania informacji instytucjonalnej, terminowość i systematyczność odnawiania jest zasobów, kompletność w relacji do celów polityki jakości instytucji szkolnictwa wyższego, jednoznaczność i porównywalność, oparta o uzgodnione definicje danych oraz metody ich analizy i interpretacji.

W artykule, w węższym, wynikającym z jego celów zakresie, informacja instytucjonalna jest rozumiana jako informacja o programie studiów i warunkach jego realizacji oraz uzyskiwanych wynikach generowana przez instytucję szkolnictwa wyższego, jak również pochodząca od różnych interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych procesu kształcenia, wykorzystywana w procesach korygowania, naprawy i doskonalenia programu studiów w celu podnoszenia skuteczności kształcenia i nabywania przez studentów efektów uczenia się.

Zarządzanie informacją instytucjonalną jest bardzo mocno uwypuklone w Standardach i wskazówkach dotyczących zapewnienia jakości w Europejskim Obszarze Szkolnictwa Wyższego (*Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area*, dalej w tekście są one nazywane ESG 2015). W części 1. ESG 2015 zawierającej Standardy i wskazówki dotyczące wewnętrznego zapewnienia jakości – dwa z dziesięciu standardów odnoszą się do procesów informacyjnych, przy czym jeden z nich – standard 1.7 Zarządzanie informacją (*Information Management*) – wskazuje wprost na oczekiwania związane z funkcjonowaniem systemów informacji

instytucjonalnej, zaś drugi – standard 1.8 Podawanie informacji do wiadomości publicznej (*Public Information*) – ustala wymogi dotyczące komunikowania się instytucji szkolnictwa wyższego z otoczeniem w zakresie informowania o prowadzonej działalności, w tym o programach studiów, jak również określające pożądane cechy przekazywanej informacji.

Standard 1.7 znajduje swoje odzwierciedlenie w dokumentach stanowiących podstawę funkcjonowania agencji akredytacyjnych działających w ramach krajowych systemów szkolnictwa wyższego, w tym w szczegółowych kryteriach oceny programowej określonych w Statucie Polskiej Komisji Akredytacyjnej (Polska Komisja Akredytacyjna, 2023). Inaczej niż w przypadku ESG 2015, w szczegółowych kryteriach oceny programowej PKA, nie ma odrębnego standardu określającego pożądany stan związany z zarządzaniem informacją. Jednak ze sformułowania standardów jakości kształcenia powiązanych z 10 szczegółowymi kryteriami oceny programowej, jak również opisu wskaźników spełnienia standardów jakości kształcenia wynika w sposób klarowny oczekiwanie gromadzenia, analizowania oraz wykorzystywania różnych rodzajów i zakresów informacji instytucjonalnej w monitorowaniu i doskonaleniu programu studiów oraz warunków realizacji procesów nauczania i uczenia się.

W niniejszym artykule głównym przedmiotem zainteresowania jest wykorzystanie informacji instytucjonalnej w monitorowaniu i doskonaleniu programu studiów. Należy jednak podkreślić, iż podejmowanie decyzji związanych z doskonaleniem kadry prowadzącej kształcenie, infrastruktury dydaktycznej i naukowej wykorzystywanej w procesie kształcenia, zasięgu i form współpracy z otoczeniem społeczno-gospodarczym, umiędzynarodowienia procesu kształcenia, wsparcia studentów w procesie uczenia się, rozwoju osobistego oraz wchodzenia na rynek pracy, dostępu do informacji o programie studiów powinno być również oparte na systematycznie gromadzonej i analizowanej informacji o wymienionych aspektach procesu kształcenia w uczelni wyższej.

Pożądane działania związane z zarządzaniem informacją instytucjonalną jako wsparciem w podejmowaniu decyzji związanych z naprawą lub doskonaleniem programu studiów występują pośrednio lub bezpośrednio w kryteriach oceny, standardach lub benchmarkach określanych przez agencje akredytacyjne także w innych krajach. Jako przykład można przytoczyć *UK Quality Code, Advice and Guidance: Monitoring and Evaluation* opracowany przez brytyjską The Quality Assurance Agency for Higher Education (QAA) w 2018 r. (The Quality Assurance Agency for Higher Education, 2018). W dokumencie tym artykułowane jest oczekiwanie oceny, analizowania i wykorzystywania informacji i danych pozyskiwanych w wyniku monitorowania programu studiów, jak również określone są kluczowe źródła tej informacji i danych oraz cechy decydujące o ich jakości i użyteczności w podejmowaniu decyzji.

Wśród przydatnych źródeł informacji wymieniane są: informacje zwrotne pozyskiwane od studentów, nauczycieli akademickich, pracodawców, wskaźniki statystyczne

dotyczące postępu studentów, osiągnięcia naukowe studentów (np. publikacje, prezentacje na konferencjach), jak również źródła zewnętrzne, których w warunkach polskich jest znacznie mniej niż w przypadku brytyjskiego systemu szkolnictwa wyższego (The Quality Assurance Agency for Higher Education, 2018, s. 6–7). Jednak także w polskim systemie szkolnictwa wyższego dysponujemy np. danymi zawartymi w systemie monitorowania ekonomicznych losów absolwentów (ELA), czy – w odniesieniu do kierunku lekarskiego – wynikami Lekarskiego Egzaminu Końcowego (LEK).

Na szczególne podkreślenie zasługuje zawarta we wskazówkach *The Quality Code* korzystania w informacji zwrotnej pochodzącej od zewnętrznych egzaminatorów, pracodawców, w tym opiekunów praktyk zawodowych oraz zewnętrznych agencji akredytacyjnych.

Również w standardach jakości kształcenia określonych przez Polską Komisję Akredytacyjną w załączniku do Statutu PKA, jak też we wskaźnikach spełnienia standardów znajdziemy wyraźne odniesienie do procesów zarządzania informacją, udziału w tych procesach przedstawicieli kluczowych interesariuszy procesu kształcenia oraz wykorzystania ich wyników w korygowaniu, naprawie i doskonaleniu programu studiów. Jest ono zawarte w standardzie 10.1: „Zostały formalnie przyjęte i są stosowane zasady projektowania, zatwierdzania i zmiany programu studiów oraz prowadzone są systematyczne oceny programu studiów **oparte o wyniki analizy wiarygodnych danych i informacji, z udziałem interesariuszy wewnętrznych, w tym studentów oraz zewnętrznych**, mające na celu doskonalenie jakości kształcenia" (Polska Komisja Akredytacyjna, 2023 [wyróżn. M.P.]). Jeden ze wskaźników spełnienia tego standardu w brzmieniu: „Systematyczna ocena programu studiów jest oparta o wyniki analizy miarodajnych oraz wiarygodnych danych i informacji, których zakres i źródła powstawania są trafnie dobrane do celów i zakresu oceny, obejmujących co najmniej kluczowe wskaźniki ilościowe postępów oraz niepowodzeń studentów w uczeniu się i osiąganiu efektów uczenia się, prace etapowe, dyplomowe oraz egzaminy dyplomowe, informacje zwrotne od studentów dotyczące satysfakcji z programu studiów, warunków studiowania oraz wsparcia w procesie uczenia się, informacje zwrotne od nauczycieli akademickich i pracodawców, informacje dotyczące ścieżek kariery absolwentów", określa, podobnie jak w *The Quality Code*, źródła informacji i danych oraz pożądany minimalny ich zakres.

Charakterystyczne jest, że – w opozycji do dużego zainteresowania badaczy procesami zarządzania informacją w ocenie działalności naukowej – zainteresowania badaczy procesami zarządzania informacją instytucjonalną, w tym informacją o programie studiów, i wykorzystaniem ich wyników w doskonaleniu programu studiów jest bardzo ograniczone, szczególnie w sytuacji, gdy w standardach oceny jakości kształcenia znaczenie skutecznego zarządzania informacją uważane jest za kluczowy czynnik w procesach naprawy i doskonalenia programu studiów. Alena Hašková, Lubica Lachká oraz

Lubor Pilárik barier dotyczących systemowego i skutecznego wykorzystania informacji instytucjonalnej w zarządzaniu instytucjami szkolnictwa wyższego upatrują w braku polityk instytucjonalnych i procedur odnoszących się do gromadzenia, wykorzystania i udostępniania informacji, niedostatecznej efektywności krajowych systemów informacji o szkolnictwie wyższym, niedocenianiu obiektywnej i bezstronnej informacji jako podstawy podejmowania decyzji o charakterze naprawczym lub doskonalącym, braku standardów dotyczących dostarczania bezstronnej i obiektywnej informacji oraz braku na uczelniach profesjonalnych jednostek organizacyjnych, odpowiedzialnych za gromadzenie, analizowanie i publikowanie informacji (Hašková, Lachká, Pilárik, 2013, s. 120–121). Niniejszy artykuł wskazuje szanse jakie stwarza prowadzenie polityk instytucjonalnych związanych z zarządzaniem informacją instytucjonalną i jej wykorzystaniem do podejmowania decyzji opartych na intencjonalnie i systemowo gromadzonych zasobach instytucjonalnej samowiedzy.

Podejścia w ewaluacji programu studiów

Ewaluacja programu studiów może przybierać różne formy, zmierzać do różnych celów i prowadzić do różnych rezultatów. W zależności od formy i celu ewaluacji zróżnicowaniu ulegają także zakres i źródła informacji wykorzystywane do oceny programu i podejmowania decyzji z nim związanych. W niniejszym artykule zaprezentowane zostaną dwie podstawowe formy ewaluacji programu studiów oraz potencjalne źródła i zakresy informacji i danych, które mogą być w ich ramach wykorzystywane w celu dokonania diagnozy stanu programu studiów oraz ewentualnych nieprawidłowości wymagających korekty lub naprawy, jak również tych elementów, które są możliwe do udoskonalenia.

Należy przy tym podkreślić, że dobór zakresu informacji i danych, a także ich źródeł w przypadku konkretnej uczelni przeprowadzającej ewaluację programu studiów powinien być podporządkowany szczegółowym celom wyznaczonym przez uczelnię, wynikającym z przejętej przez nią polityki jakości.

W artykule opisywane są dwa podejścia modelowe do ewaluacji programu studiów, a u ich podstaw leży dążenie do możliwe wyczerpującego określenia zakresu informacji i danych oraz ich źródeł w powiązaniu z ogólnie sformułowanymi celami każdej z wyodrębnionych form ewaluacji programu studiów. W praktyce działania poszczególnych uczelni – zarówno zakres informacji, jak i dobór źródeł – mogą być zawężone, jak zaznaczono wyżej, do ram wyznaczonych przez cele polityki jakości oraz systemy i narzędzia służące do jej realizacji.

Wyodrębnione formy ewaluacji programu studiów różnią się w obszarze celów, zakresu i głębi perspektywy ewaluacji, oczekiwań odnoszących się do rezultatów i ich trwałości, stopnia zaangażowania interesariuszy wewnętrznych i zewnętrznych,

częstości przeprowadzania, a w konsekwencji profilu informacji i danych wykorzystywanych w procesach ewaluacyjnych oraz ich zasięgu czasowego.

Monitorowanie programu studiów

Pierwsze z podejść do ewaluacji programu studiów, określane jako monitorowanie programu studiów, ujmuje tę czynność jako bieżącą/rutynową ocenę osiągania przez studentów efektów uczenia się i realizacji programu studiów, identyfikowanie błędów/trudności, a w konsekwencji niezwłoczne podejmowanie działań korygujących, naprawczych lub doskonalących (The Quality Assurance Agency for Higher Education, 2018, s. 1).

Monitorowanie programu studiów może obejmować, takie obszary, jak:

1) aktualność zakładanych efektów uczenia się, tj. ich zgodność ze stanem wiedzy i praktyki w określonej dyscyplinie lub dyscyplinach oraz trafność w stosunku do oczekiwań otoczenia społeczno-gospodarczego, rynku pracy i studentów;
2) stopień osiągnięcia zakładanych efektów uczenia się przez studentów, tj. wyniki egzaminów, oceny prac etapowych i dyplomowych, a także praktyk zawodowych, losy absolwentów, informacja zwrotna o mocnych stronach i lukach kompetencyjnych absolwentów pochodząca od pracodawców;
3) program studiów, tj. np. trafność doboru do zakładanych efektów uczenia się treści programowych, form zajęć, metod kształcenia oraz metod weryfikacji i oceniania efektów uczenia się nabywanych przez studentów, poprawność oszacowania nakładu pracy studentów niezbędnego do osiągnięcia zakładanych efektów uczenia się i przyporządkowanie punktów ECTS programowi studiów oraz poszczególnym zajęciom określonym w tym programie;
4) materiały dydaktyczne oraz infrastruktura wykorzystywana w procesie dydaktycznym, w tym zasoby biblioteczne i informacyjne, jak również system wsparcia dla studentów w procesie uczenia się, system motywacyjny;
5) skuteczność podejmowanych wcześniej działań o charakterze korygująco-naprawczym lub doskonalącym.

Okresowy przegląd programu studiów

Drugie z wyodrębnionych podejść do ewaluacji programu studiów, określane jako okresowy przegląd programu studiów, polega na przeprowadzanej periodycznie kompleksowej ocenie wszystkich aspektów programu studiów i efektów uczenia się osiąganych przez studentów, mającej na celu potwierdzenie ważności i aktualności programu studiów, trafności zdefiniowanych efektów uczenia się oraz skuteczności procesów nauczania i uczenia się realizowanych w ramach programu studiów nabywaniu przez

studentów zakładanych efektów uczenia się (The Quality Assurance Agency for Higher Education, 2018, s. 1).

O ile monitorowanie programu studiów służy bieżącemu potwierdzaniu słuszności i skuteczności procesów dydaktycznych oraz ustawicznemu ich doskonaleniu, o tyle przegląd programu studiów powinien prowadzić do potwierdzenia, że:

1) program nadal jest zgodny z misją i strategią rozwoju uczelni,
2) program pozostaje aktualny i zgodny ze stanem wiedzy w określonej dyscyplinie lub dyscyplinach oraz z potrzebami otoczenia społeczno-gospodarczego, a także odpowiada standardom międzynarodowym,
3) zasoby kadrowe oraz infrastruktura dydaktyczna i naukowa oraz system wsparcia dla studentów w procesie uczenia się umożliwiają realizację celów kształcenia i osiągnięcie efektów uczenia się przez studentów,
4) stosowane metody kształcenia, formy zajęć, metody sprawdzania i oceniania efektów uczenia się nabywanych przez studentów odpowiadają aktualnemu stanowi wiedzy w zakresie dydaktyki akademickiej,
5) program pozostaje zgodny z zewnętrznymi wymaganiami, określonymi w przepisach prawa.

Zakres informacji wykorzystywanej w monitorowaniu programu studiów

W bieżącym monitorowaniu programu studiów jako najbardziej przydatne informacje i dane należy wymienić:

1) wyniki egzaminów,
2) wyniki oceny prac etapowych,
3) wyniki oceny prac i egzaminów dyplomowych,
4) wyniki oceny praktyk,
5) wskaźniki retencji (odsiew studentów po poszczególnych etapach studiów – m.in. po semestrze, roku; szczególnie po pierwszym semestrze/roku),
6) wyniki oceny nauczycieli akademickich i zajęć dydaktycznych dokonywanej przez studentów,
7) udział studentów w studenckim ruchu naukowym oraz w działalności naukowej w zakresie dyscypliny lub dyscyplin, do której/których kierunek jest przyporządkowany,
8) udział studentów w programach mobilności międzynarodowej i krajowej,
9) wyniki hospitacji zajęć dydaktycznych,
10) aktywność naukową studentów (publikacje, wystąpienia na konferencjach, uzyskane granty).

Proces gromadzenia informacji i danych o wskazanym wyżej zakresie nie wymaga na ogół tworzenia odrębnych systemów, gdyż dostęp do zdecydowanej większości

z nich jest zapewniony w funkcjonujących w uczelniach systemach zarządzania dydaktyką (gromadzenie informacji dotyczącej wyników nauczania, mobilności studentów – np. USOS), systemach zarządzania kadrami (gromadzenie informacji dotyczącej wyników oceny nauczycieli akademickich przez studentów oraz hospitacji zajęć – np. SAP), repozytoriach instytucjonalnych (gromadzenie informacji dotyczącej publikacji). Szczególną zaletą tych systemów jest to, że kumulowana w nich informacja jest zbierana w sposób kompleksowy, systematycznie i jest przechowywana w długiej perspektywie czasowej, co pozwala na obserwowanie trendów w wymienionych zakresach danych i informacji o programie studiów. W monitorowaniu programu studiów kluczową rolę odgrywają procesy przetwarzania i interpretacji zgromadzonych i przechowywanych w systemach uczelnianych danych i informacji, bowiem dopiero wyniki tych procesów mogą być wykorzystane w naprawie, korekcie lub doskonaleniu programu studiów. W procesie monitorowania programu studiów, jak w każdym postępowaniu badawczym, w którym wykorzystywane są dane ilościowe, konieczne jest łączenie metod przetwarzania i interpretacji danych i informacji w celu ograniczenia niebezpieczeństwa popełnienia błędu lub sformułowania fałszywych wniosków. Dlatego nie jest korzystne analizowanie i interpretowanie wyłącznie danych liczbowych, bez podejmowania prób wyjaśnienia przyczyn zaobserwowanych prawidłowości, np. w wskaźnikach retencji studentów, jak również autonomiczne traktowanie poszczególnych danych, np. analizowanie wyników nauczania w oderwaniu od wyników oceny zajęć i nauczycieli akademickich przez studentów oraz hospitacji zajęć.

O wysokiej jakości procesów zarządzania informacją, rozumianej w kategoriach skutecznego wykorzystania wyników tych procesów w naprawie lub doskonaleniu programu studiów decydują:

1) trafny dobór zakresu danych i informacji do celów monitorowania programu studiów, określonych w polityce jakości uczelni, oraz do oczekiwanych rezultatów monitorowania,
2) opracowanie i stosowanie ujednoliconych (co najmniej w skali uczelni) definicji danych i informacji, co gwarantuje ich porównywalność,
3) określenie stałych terminów i częstości poboru danych i informacji do przetwarzania i interpretacji,
4) określenie celów i metod jakościowej analizy danych i informacji oraz zasad wykorzystania ich wyników w naprawie lub doskonaleniu programu studiów.

Działania naprawcze lub doskonalące będące wynikiem monitorowania programu studiów mogą prowadzić m.in. do:

1) modyfikacji efektów uczenia się i treści programowych,
2) zastąpienia dotychczasowych metod kształcenia nowymi,
3) większego zróżnicowania metod weryfikacji efektów uczenia się,
4) zmiany zasad i kryteriów oceniania w trakcie i na zakończenie cyklu kształcenia,

5) modyfikacji zasad odbywania praktyk, rewizji miejsc, w których odbywane są praktyki,
6) korekty oszacowania nakładu pracy studentów niezbędnego do osiągnięcia zakładanych efektów uczenia się,
7) zmian w planie studiów (sekwencji przedmiotów, wymiaru godzin, doboru formy zajęć),
8) rozwijania kompetencji dydaktycznych nauczycieli akademickich i wyrównania luk kompetencyjnych,
9) unowocześnienia infrastruktury dydaktycznej.

Zakres informacji wykorzystywanej w okresowym przeglądzie programu studiów

Dane i informacje pożądane do wykorzystania w przeglądzie programu studiów obejmują następujące zakresy:

1) podstawowe wskaźniki efektywności (np. liczba kandydatów, odsiew po pierwszym semestrze/roku, odsetek studentów kończących studia, odsetek studentów kończących studia w terminie, wskaźnik zatrudnienia w określonych interwałach po ukończeniu studiów),
2) skumulowane rezultaty monitorowania programu studiów,
3) wyniki oceny programu studiów przeprowadzonej przez zewnętrzne agencje akredytacyjne,
4) wyniki badań absolwentów, w tym wskaźniki zatrudnialności,
5) wyniki badań pracodawców,
6) umiędzynarodowienie studiów,
7) skumulowane wyniki oceny nauczycieli akademickich i zajęć dydaktycznych dokonywanej przez studentów,
8) osiągnięcia studentów (naukowe, zawodowe, artystyczne, sportowe) oraz nagrody/granty uzyskane przez program studiów i jego studentów (np. nagrody w konkursach na prace magisterskie lub doktorskie, w konkursach studenckich, nagrody za publikacje, referaty na konferencjach itp.),
9) wyniki badania satysfakcji studentów,
10) jakość (mierzona np. wynikami matury) oraz profil kandydatów i studentów.

O wysokiej jakości zarządzania informacją wykorzystywaną w okresowym przeglądzie programu studiów, poza wymienionymi powyżej, decydują cykliczność i systematyczność realizowanych badań oraz opracowanie i stosowanie jednolitej metodyki ich prowadzenia (celów, zakresu przedmiotowego, budowy narzędzi wykorzystywanych do zbierania danych i informacji oraz zasad analizy wyników), co zapewnia z jednej strony stały napływ danych i informacji w określonych interwałach czasowych, a z drugiej niezmienny ich zakres i sposób opracowania. Nie oznacza to, iż długość okresów,

w których dokonywany jest przegląd programu studiów, orazzakres i sposoby przetwarzania danych i informacji nie mogą ulegać zmianom, jednak zmiany te powinny być wprowadzane konsekwentnie i nie w trakcie danego okresu objętego przeglądem. Dlatego kluczowe znaczenie, co podkreślano już wyżej, ma podjęcie decyzji odnośnie do zakresu przeglądu programu (co będzie podlegało przeglądowi?) oraz doboru dowodów (danych i informacji), które będą odzwierciedleniem stanu programu w danym aspekcie poddawanym przeglądowi. Warto wziąć przy tym pod uwagę nie tylko dane o charakterze ilościowym, ale przede wszystkim informacje jakościowe dotyczące tego, jaki był wpływ zaobserwowanych prawidłowości ilościowych (w danym okresie objętym przeglądem) na jakość programu studiów, np. czy ilościowy wzrost mobilności studentów i nauczycieli akademickich przyczynia się do unowocześnienia metod nauczania i uczenia się, zmian programu studiów w kierunku podkreślenia różnorodności językowej i kulturowej w nabywanych przez studentów efektach uczenia się, w treściach programowych, w kształtowaniu postaw obywatelskich i społecznych studentów, szerszego wprowadzenia komponentu interkulturowego do treści programowych. Zakresy danych i informacji oraz powiązanych z nimi dowodów wykorzystywanych w monitorowaniu i przeglądzie programu studiów powinny być ze sobą skorelowane. Jednocześnie należy dążyć do ich optymalizacji w kontekście celów przyświecających każdemu z tych procesów – monitorowania i przeglądu programu studiów – by uniknąć niepotrzebnych nakładów na gromadzenie i opracowanie danych i informacji na zapas.

Działania będące wynikiem okresowego przeglądu programu studiów mogą prowadzić m.in. do:

1) zasadniczej zmiany koncepcji i celów kształcenia,
2) redefiniowania efektów uczenia się,
3) zasadniczych zmian w obsadzie kadrowej,
4) całkowitego wycofania dotychczasowego programu studiów i zastąpienia go nowym.

W niniejszym artykule ukazano możliwości wykorzystania informacji instytucjonalnej do podejmowania decyzji w wybranym i względnie ograniczonym zakresie dotyczącym zapewnienia i doskonalenia jakości kształcenia. Potencjał informacji instytucjonalnej gromadzonej intencjonalnie i w sposób systematyczny, tworzącej zasób samowiedzy instytucji szkolnictwa wyższego, jest znacznie szerszy i może być wykorzystywany jako podstawa podejmowania racjonalnych i opartych na faktach decyzji we wszystkich obszarach działalności uczelni.

Bibliografia

Hašková, A.; Lachká, L.; Pilárik, L. (2013). Information and Internal Quality Assurance in European Higher Education Institutions. *Journal of the European Higher Education Area* 4, 103–121.

The Quality Assurance Agency for Higher Education (2018). UK Quality Code, Advice and Guidance: Monitoring and Evaluation. https://www.qaa.ac.uk//en/the-quality-code/advice-and-guidance/monitoring-and-evaluation (odczyt: 21.05.2023).

Polska Komisja Akredytacyjna (2023). *Statut PKA w brzmieniu obowiązującym od 28 lutego 2023 r*. https://www.pka.edu.pl/statut-pka/ (odczyt: 21.05.2023).

Saupe, J. L. (1990). *The functions of institutional research* (2nd ed.). Tallahassee, FL: Association of Institutional Research.

Standards and Guidelines for Quality Assurance in the European Higher Education Area (ESG). (2015). Brussels.

Use of institutional information in the evaluation and improvement of the study programme

Abstract: The objective of this article is to present the possibilities of using institutional information in the evaluation, correction, repair, and enhancement of study programs. The background for the issues raised in the article is, on the one hand, international and national education quality standards applied in internal and external quality assurance processes, and on the other, the principles of managing institutional information, understood as information about the activities and results of higher education institutions, used to improve them and increase effectiveness in various areas of operation. The potential use of institutional information is characterized in the perspective of two approaches to study program evaluation—short-term, ongoing monitoring and long-term study program review. Within the context of the goals of each of these approaches, the article describes the scope of institutional information useful in achieving these goals, its quality characteristics, institutional information management processes and conditions for their effectiveness, and potential results of monitoring and long-term review of study programs arising from the use of institutional information.

Keywords: institutional information, information management processes, information quality, monitoring of study programme, review of study programme

DIANA PIETRUCH-REIZES
Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej
Instytut Studiów Informacyjnych
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
diana.pietruch-reizes@uj.edu.pl
ORCID: 0000-0002-4674-000X

◆

Zarządzanie informacją parlamentarną
Dokumenty i informacja w Parlamencie Europejskim

Tekst omawia ewolucję Parlamentu Europejskiego (PE) od czasów Zgromadzenia Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (EWWiS) do dziś. Opisuje kroki prowadzące do ustanowienia PE jako organu zasadniczej roli w procesie decyzyjnym Unii Europejskiej (UE), zwracając uwagę na zmiany traktatowe, takie jak traktat z Maastricht i traktat z Lizbony, które wzmacniały pozycję PE. Autorka analizuje strukturę instytucjonalną PE, w tym organy takie, jak Przewodniczący, Prezydium, Konferencja Przewodniczących, kwestorzy i komisje, oraz ich role w procesie legislacyjnym i kontrolnym. Przedstawia również uwarunkowania informacyjne racjonalności działań PE, zwracając uwagę na potrzebę skutecznego zarządzania informacją w celu efektywnego funkcjonowania instytucji. Ostatnia część abstraktu skupia się na roli Sekretariatu PE, szczegółowo opisując strukturę organizacyjną i funkcje różnych Dyrekcji Generalnych, z podkreśleniem ich roli w dostarczaniu informacji i wsparciu dla organów PE. W kontekście współczesnych wyzwań, tekst podkreśla znaczenie racjonalnego gromadzenia i wykorzystywania informacji dla skutecznego funkcjonowania Parlamentu Europejskiego.
Słowa kluczowe: dokumentacja, informacja parlamentarna, legislacja, Parlament Europejski, traktaty unijne, zarządzanie informacją

Od Zgromadzenia Ogólnego EWWiS do Parlamentu Europejskiego

Źródła Parlamentu Europejskiego tkwią we Wspólnym Zgromadzeniu Europejskiej Wspólnoty Węgla i Stali (EWWiS), utworzonym w 1952 r. Traktat paryski powołujący w 1951 r. pierwszą Wspólnotę, czyli EWWiS, „opartą o wspólny rynek, wspólne cele i wspólne instytucje" (art. 1), zawierał postanowienia w odniesieniu do instytucji

Wspólnoty, w tym do Zgromadzenia (art. 20–25). Kolejne dwa traktaty (tzw. traktaty rzymskie), ustanawiające Europejską Wspólnotę Gospodarczą (EWG) i Europejską Wspólnotę Energii Atomowej (Euratom) podpisano 25 marca 1957 r. Zawierały one dołączoną umowę dotyczącą niektórych wspólnych instytucji (*Convention relative à certaines institutions communes aux Communautés européennes*), na mocy której połączono Zgromadzenia EWG i Euratomu z odpowiednimi organami EWWIS, w rezultacie ustanowiono jedno Zgromadzenie dla trzech Wspólnot.

Droga do dzisiejszego Parlamentu Europejskiego wiązała się z pokonaniem różnych przeszkód, wynikających zarówno z koncepcji ustrojowej tej instytucji, jak i z zmieniającej się struktury integracji europejskiej. Organ o początkowo nieznacznych uprawnieniach konsultacyjno-kontrolnych na przestrzeni lat dążył do wzmocnienia swojej pozycji w ramach wspólnotowego procesu decyzyjnego, czego wyrazem było autoproklamowanie się Parlamentem Europejskim w marcu 1962 r., choć „nie wszyscy od razu uznali tę nazwę nie tylko dlatego, że nie było jej w traktatach, ale także dlatego, że dążeniom tego ciała do szerszych uprawnień i przedstawicielskiego charakteru towarzyszył zawsze sceptycyzm co do celowości tworzenia organu o takim właśnie charakterze" (Kruk, 1997, s. 8). Normatywne uznanie tej nazwy przyniósł dopiero ponad dwie dekady później, w 1986 r., Jednolity skt europejski (JAE), wprowadzając istotne zmiany o charakterze instytucjonalno-proceduralnym, tym samym zwiększając prerogatywy Parlamentu Europejskiego w procesie legislacyjnym. Dalszy wzrost uprawnień tej instytucji nastąpił w wyniku wejścia w życie traktatu z Maastricht (Traktat o Unii Europejskiej – TUE) w 1993 r. TUE nie tylko wzmocnił kompetencje Parlamentu, ale przede wszystkim rozpoczynał nowy etap w procesie integracji europejskiej, przyczynił się do zmiany roli Parlamentu Europejskiego jako ciała politycznego (Kruk, Popławska, 2002).

Kolejne traktaty przynosiły coraz szersze uprawnienia tej instytucji: traktat amsterdamski podpisany w 1997 r. wzmacniał prerogatywy w procedurze współdecydowania w wielu obszarach regulowanych prawem Unii Europejskiej, nadając Parlamentowi uprawnienia równe uprawnieniom Rady (*Traktat Amsterdamski*, s. 303), z kolei podpisany w 2001 r. traktat nicejski wprawdzie potwierdził strategiczne znaczenie rozszerzenia UE jako ważnego kroku w kierunku zjednoczenia Europy, jednak nie wprowadził nowych rozwiązań w Parlamencie Europejskim; jak pisze Marię Kruk, „[...] szczególnie traktaty z Maastricht i z Amsterdamu przekształciły Parlament Europejski ze zgromadzenia czysto konsultacyjnego w zgromadzenie legislacyjne, wykonujące kompetencje porównywalne z tymi, które przysługują parlamentom narodowym" (Kruk, Popławska, 2002, s. 20).

Wejście w życie w 2009 r. traktatu z Lizbony – jak wyrażono w rezolucji PE – „wyraźnie poprawia istniejące traktaty, wnosząc więcej demokratycznej odpowiedzialności do Unii i konsolidując proces podejmowania decyzji (poprzez wzmocnienie ról Parlamentu Europejskiego i parlamentów krajowych), wzmacniając prawa obywateli europejskich w stosunku do Unii oraz poprawiając skuteczne funkcjonowanie instytucji unijnych"

(Rezolucja 2008). Parlament Europejski uzyskał znaczące uprawnienia ustawodawcze, jego pozycja została zrównana z Radą poprzez wprowadzenie nowych obszarów objętych procedurą współdecyzji. Zmiany traktatowe wpłynęły również na tryb współpracy Parlamentu z innymi instytucjami oraz zwiększyły wpływ posłów do PE, wybieranych bezpośrednio przez obywateli Unii, na przyszły kształt Europy.

Parlament Europejski (wspólnie z Radą) odgrywa w strukturze instytucjonalnej UE kluczową rolę, realizuje funkcje prawodawczą i budżetową, także funkcje kontroli politycznej i konsultacyjne. Wykonywanie podstawowych funkcji i racjonalne działania tej instytucji unijnej wymagają skutecznego zarządzania informacją i wiedzą parlamentarną w ramach poszczególnych organów Parlamentu. Według Regulaminu Parlamentu Europejskiego z 2023 r. (Regulamin, 2023, Rozdział 3) organami Parlamentu są:

- Przewodniczący, którego kompetencje obejmują kierowanie całością prac Parlamentu i jego organów, przewodniczenie obradom Parlamentu i zapewnienie ich sprawnego przebiegu (art. 22); ponadto otwiera, zawiesza i zamyka posiedzenia, zapewnia przestrzeganie Regulaminu, jak również utrzymywanie porządku, udzielanie głosu, ogłaszanie wyników głosowania, także przekazywanie komisjom informacji w odniesieniu do spraw znajdujących się w ich kompetencji; w kontaktach międzynarodowych Parlament jest reprezentowany przez Przewodniczącego;
- Prezydium – składające się z przewodniczącego i czternastu wiceprzewodniczących oraz kwestorów z głosem doradczym (art. 24); wypełnia funkcje administracyjno-organizacyjne związane z podejmowaniem decyzji w sprawach finansowych, organizacyjnych i administracyjnych dotyczące posłów, wewnętrznej organizacji Parlamentu, jego Sekretariatu i organów (art. 25);
- Konferencja Przewodniczących (art. 26), w skład której wchodzą Przewodniczący Parlamentu i przewodniczący grup politycznych, rozstrzyga o organizacji prac Parlamentu oraz w sprawach dotyczących planowania prac ustawodawczych; w ramach jej kompetencji znajdują się kwestie dotyczące stosunków Parlamentu z innymi organami i instytucjami UE oraz z parlamentami narodowymi państw członkowskich; uprawnienia tego organu przewidziane Regulaminem obejmują także odpowiedzialność na płaszczyźnie stosunków z krajami trzecimi oraz z instytucjami i organizacjami pozaunijnymi, także odpowiedzialność za organizację systematycznych konsultacji z europejskim społeczeństwem obywatelskim na istotne tematy, w tym organizację debat publicznych; Konferencja Przewodniczących przygotowuje projekty porządku dziennego sesji miesięcznych Parlamentu, przedkłada propozycje składu i kompetencji komisji, komisji śledczych, wspólnych komisji parlamentarnych, stałych delegacji i delegacji *ad hoc*, jak również przekazuje do Prezydium wnioski dotyczące spraw administracyjnych i budżetowych grup politycznych;
- Kwestorzy (art. 28) – odpowiadają za sprawy administracyjne i finansowe dotyczące bezpośrednio deputowanych;

- Konferencja Przewodniczących Komisji (art. 29) składająca się z przewodniczących wszystkich stałych lub tymczasowych komisji, która przekazuje Konferencji Przewodniczących zalecenia w odniesieniu do prac komisji i porządku dziennego sesji, jak również realizuje zadania polecone jej przez Prezydium oraz Konferencję Przewodniczących;
- Konferencja Przewodniczących Delegacji (art. 30), obejmująca przewodniczących wszystkich stałych międzyparlamentarnych delegacji, może przekazywać Konferencji Przewodniczących zalecenia dotyczące zadań delegacji.

Uwarunkowania informacyjne racjonalności działań Parlamentu Europejskiego

Rozwój kompetencji Unii Europejskiej wpływa na coraz większą styczność obywateli z instytucjami, organami oraz innymi jednostkami Unii. To wymaga właściwego sformułowania, rozwijania i szanowania praw i obowiązków proceduralnych, gdyż „w Unii opartej na rządach prawa [...] obywatele mają prawo oczekiwać wysokiego poziomu przejrzystości, skuteczności, szybkiego działania i odpowiedzi ze strony instytucji, organów i jednostek organizacyjnych Unii. Obywatele mają także prawo do uzyskiwania odpowiednich informacji na temat możliwości podejmowania dalszych działań w sprawie" (Rezolucja, 2016, s. 127). Parlament Europejski jest jedyną instytucją UE wybieraną bezpośrednio i reprezentującą państwa członkowskie, znajdującą się w obliczu dynamicznie zachodzących zmian – „prędkość, z jaką wydarzenia na świecie następują po sobie, wymaga szybkiej i skoordynowanej reakcji. Uświadomiła to nie tylko pandemia, ale także nielegalna inwazja Putina na Ukrainę. [...] Stoimy w obliczu globalnego zagrożenia zmianą klimatu, konfliktów i presji na granicach Europy oraz szybko postępujących zmian we wszystkich dziedzinach, od cyfryzacji po ochronę konsumentów, a także związanych z tym wyzwań dla naszego społeczeństwa" (Parlament Europejski, 2023, [3, 4]). W tym kontekście szczególne znaczenie ma racjonalność działań Parlamentu Europejskiego jako organizacji, która zgodnie z art. 15 Traktatu o funkcjonowaniu Unii Europejskiej (TFUE): „zapewnia przejrzystość swoich prac i opracowuje w swoim regulaminie wewnętrznym przepisy szczególne dotyczące dostępu do jej dokumentów [...]". Ponadto Parlament Europejski i Rada zapewniają publikację dokumentów dotyczących procedur ustawodawczych. Można zatem na racjonalność działania Parlamentu Europejskiego spojrzeć również przez pryzmat zachodzących w tej organizacji procesów, np. takich jak zarządzanie, finansowanie działalności czy rozwój technologiczny. Jego funkcjonowanie jest wspomagane nowoczesnymi metodami i rozwiązaniami organizacyjnymi oraz nową technologią informacyjno-komunikacyjną. Dla racjonalności działania Parlamentu Europejskiego niezwykle istotna jest wymiana informacji między poszczególnymi jednostkami struktury organizacyjnej Parlamentu. Mając na uwadze uczestniczenie posłów PE w podejmowaniu decyzji

wspólnotowych, kluczowe znaczenie ma dostępność informacji o pracach Prezydium, Konferencji Przewodniczących i kwestorów, na co wskazuje art. 32 ust. 1 Regulaminu PE w odniesieniu do jawności prac Prezydium i Konferencji Przewodniczących, zgodnie z którym protokoły obrad tych organów są tłumaczone na wszystkie języki urzędowe UE i przekazywane wszystkim posłom z zachowaniem poufności dotyczącej niektórych punktów protokołu, o czym decyduje Prezydium lub Konferencja Przewodniczących. Każdy poseł może ponadto składać na piśmie pytania dotyczące pracy wymienionych organów PE. Są one przedstawiane przewodniczącemu, przekazywane do wiadomości posłów i publikowane wraz z odpowiedziami na stronie internetowej Parlamentu w terminie do 30 dni od daty ich przedstawienia (art. 32 ust. 2).

Działalność legislacyjna i polityczna Parlamentu Europejskiego jest realizowana w komisjach powoływanych jako komisje stałe na okres kadencji Parlamentu. Mogą być również tworzone komisje śledcze i specjalne. Art. 210 Regulaminu precyzuje kompetencje komisji, które dotyczą „rozpatrywania spraw powierzonych im przez Parlament bądź, w przerwie między sesjami miesięcznymi, przez Przewodniczącego w imieniu Konferencji Przewodniczących".

W strukturze Parlamentu Europejskiego występują także delegacje międzyparlamentarne (art. 223), których celem jest umacnianie demokracji parlamentarnej poprzez ciągły dialog międzyparlamentarny. Służą temu utrzymywane stosunki i wymiana informacji z parlamentami państw nienależących do Unii Europejskiej, innymi regionami świata lub organizacjami, aby promować w krajach trzecich podstawowe wartości UE: zasady wolności i demokracji, poszanowania praw człowieka i podstawowych swobód oraz praworządności. Regulamin Parlamentu wyraźnie określa możliwość powoływania wspólnych komisji parlamentarnych z parlamentami państw stowarzyszonych z Unią lub parlamentami państw, z którymi zostały rozpoczęte negocjacje dotyczące przystąpienia do Unii (art. 224).

Zgodnie z zapisami w oficjalnym dokumencie „delegacje wnoszą znaczący wkład do prac stałych komisji parlamentarnych poprzez udostępnianie im – w formie pism kierowanych do komisji przedmiotowo właściwej – wszelkich istotnych informacji będących wynikiem posiedzeń międzyparlamentarnych" (Postanowienia wykonawcze, 2015, art. 3 pkt 2).

Racjonalne działania Parlamentu Europejskiego, niezwykle istotne w świetle rozszerzonych traktatem lizbońskim kompetencji ustawodawczych w odniesieniu do nowych obszarów (np. rolnictwo i rybołówstwo, wsparcie dla uboższych regionów, bezpieczeństwo i wymiar sprawiedliwości, polityka handlowa czy współpraca z krajami spoza UE), także kompetencji budżetowych oraz kontrolnych, sprowadzają się do korzystania z określonej wiedzy o prawie obowiązującym, jak i wiedzy faktograficznej relewantnych dla określonych zadań. W związku z tym każdy organ Parlamentu powinien mieć dostęp do informacji relewantnych, będących podstawą racjonalności

działania. Dla przykładu – w celu racjonalizacji procedur ustawodawczych ważne jest zgromadzenie odpowiedniej informacji faktualnej dotyczącej ocen i reguł społecznych w odniesieniu do dziedzin regulowanych i informacji instrumentalnej o doniosłości praktycznej dla procesu ustawodawczego. Znaczące jest dostarczenie zbioru informacji adresowej lub pełnotekstowej o prawie obowiązującym w danym czasie, o innych faktach relewantnych dla racjonalnych decyzji, np. w ramach prac Parlamentu we współpracy z Komisją i Radą nad określeniem programu działalności ustawodawczej Unii Europejskiej, zgodnie z art. 40 Regulaminu Parlamentu, weryfikowana jest podstawa prawna aktu włączonego do programu, czyli istotna jest informacja o podstawie prawnej. Procedury ustawodawcze wywołują określone potrzeby informacyjne, np. w odniesieniu do wspomnianej weryfikacji podstawy prawnej propozycji legislacyjnej Komisji, uwzględnienia informacji dotyczącej przestrzegania praw podstawowych UE oraz badania przestrzegania zasad pomocniczości i proporcjonalności, dostępu do dokumentów i informowania Parlamentu – „Podczas procesu ustawodawczego Parlament oraz jego komisje wnioskują o umożliwienie im dostępu do wszelkich dokumentów związanych z wnioskami dotyczącym aktów prawnych na takich samych warunkach, jak Radzie oraz jej grupom roboczym" (art. 44 Regulaminu PE). Potrzeby informacyjne wynikające z udziału Parlamentu Europejskiego w procedurze legislacyjnej dotyczą identyfikacji norm obowiązujących w określonym przedziale czasu, informacji o normach obowiązujących, informacji o orzecznictwie i o doktrynie prawniczej. Z punktu widzenia potrzeb Parlamentu wynikających z art. 119 „Konsultacje z Parlamentem i informowanie Parlamentu w zakresie wspólnej polityki zagranicznej i bezpieczeństwa" czy art. 120 „Łamanie praw człowieka" informacje normatywne, informacje prawnicze, informacje faktualne o zakresie wyznaczonym przez wymienione artykuły Regulaminu Parlamentu Europejskiego mają oczywiste znaczenie.

Parlament Europejski, Rada i Komisja zobowiązały się do lojalnej i przejrzystej współpracy w trakcie całego cyklu legislacyjnego, co znalazło odzwierciedlenie w dokumencie Porozumienie miedzyinstytucjonalne w sprawie lepszego stanowienia prawa (Porozumienie, 2016). Ustalenia zawarte w tym dokumencie implikują określone potrzeby informacyjne, w szczególności w zakresie:

- prowadzenia konsultacji społecznych i konsultacji z zainteresowanymi podmiotami, ewaluacji *ex post* obowiązującego ustawodawstwa i oceny skutków nowych inicjatyw, które pomogą osiągnąć cel lepszego stanowienia prawa;
- ustanowionej zasady, zgodnie z którą „Komisja przed przyjęciem aktów delegowanych zgromadzi wszelką niezbędną wiedzę specjalistyczną";
- programowania wieloletniego prac legislacyjnych – „trzy Instytucje będą wymieniać poglądy na temat swoich głównych celów i priorytetów politycznych na nową kadencję, a także, w miarę możliwości, na temat harmonogramu swoich działań", w stosownych przypadkach sporządzać wspólne konkluzje i przeprowadzać ich przeglądy śródokresowe;

- programowania rocznego prac legislacyjnych, prowadzenia dialogu międzyinstytucjonalnego (m.in. wczesna dwustronna wymiana poglądów na temat inicjatyw na kolejny rok, debata na temat stanu Unii Europejskiej, wymiana poglądów na temat inicjatyw na kolejny rok, uzgadnianie wspólnej deklaracji w sprawie rocznego programowania międzyinstytucjonalnego, prezentującej ogólne cele i priorytety na kolejny rok oraz wskazującej pozycje o największym znaczeniu politycznym);
- najważniejszych wniosków dotyczących aktów ustawodawczych i nieustawodawczych na kolejny rok, w tym wniosków dotyczących uchylenia, przekształcenia, uproszczenia i wniosków przeznaczonych do wycofania – „w miarę możliwości, określane będą dla każdej pozycji następujące elementy: proponowana podstawa prawna, rodzaj aktu prawnego, orientacyjny harmonogram przyjęcia przez Komisję oraz wszelkie inne istotne informacje dotyczące procedury, w tym informacje dotyczące prac w zakresie oceny skutków i ewaluacji";
- oceny skutków jako narzędzia wspomagającego Parlament, Radę i Komisję w podejmowaniu „opartych na gruntownej wiedzy decyzji"; ocena ta powinna wskazywać na rozwiązania alternatywne, o ile to możliwe na potencjalne krótko- i długoterminowe koszty i korzyści, jak również oceniać skutki gospodarcze, środowiskowe i społeczne w sposób zintegrowany poprzez analizy jakościowe i ilościowe; ocena skutków powinna uwzględniać także wpływ poszczególnych opcji na konkurencyjność i obciążenia administracyjne, ze zwróceniem szczególnej uwagi na MŚP, aspekty cyfrowe i oddziaływanie terytorialne; ocena skutków powinna powoływać się na dokładne, obiektywne i pełne informacje;
- przejrzystości i koordynacji procesu legislacyjnego – wymienione instytucje będą „regularnie informować się przez cały okres trwania procesu legislacyjnego o swoich pracach i o trwających między nimi negocjacjach, a także przekazywać sobie wszelkie ewentualne informacje zwrotne od zainteresowanych podmiotów" oraz informować parlamenty narodowe; aby ułatwić wgląd w poszczególne etapy procesu legislacyjnego, Parlament, Rada i Komisja zobowiązały się do dalszego rozwijania platform i narzędzi informacyjnych w celu ustanowienia specjalnej wspólnej bazy danych na temat stanu prac nad aktami ustawodawczymi (Porozumienie 2016).

Działania informacyjne Sekretariatu Parlamentu Europejskiego

Jednostką w ramach Parlamentu Europejskiego wspomagającą działania tej instytucji, w tym koordynowanie prac legislacyjnych, organizowanie sesji plenarnych wraz z wielojęzyczną obsługą językową oraz innych posiedzeń jest Sekretariat Generalny (art. 234 Regulaminu). Zapewnia on organom Parlamentu oraz posłom zasoby informacji, obsługę techniczną i merytoryczną. Kieruje nim sekretarz generalny, mianowany przez Prezydium, które opracowuje także strukturę organizacyjną Sekretariatu,

regulaminy dotyczące urzędników i innych pracowników Sekretariatu. Struktura organizacyjna Sekretariatu Generalnego obejmuje Gabinet Przewodniczącego i Gabinet Sekretarza Generalnego, Wydział Prawny, który prowadzi sprawy prawne Parlamentu Europejskiego oraz obecnie trzynaście Dyrekcji Generalnych (DG):

- DG S.. Urzędu Przewodnicząceg– - odpowiada przede wszystkim za organizację i prowadzenie posiedzeń plenarnych, programowanie prac parlamentarnych, przyjmowanie i przedstawianie wniosków legislacyjnych i innych dokumentów, zarządzanie zasobami informacyjnymi, działalność posłów, a także za współpracę międzyparlamentarną, COSAC (Konferencja Organów Wyspecjalizowanych w sprawach Wspólnotowych), IPEX (Międzyparlamentarna Wymiana Informacji w sprawach UE) i ECPRD (Europejskie Centrum Badań Parlamentarnych i Dokumentacji);
- DG ds. Polityki Wewnętrznej Unii Europejskiej – odpowiada za organizację pracy komisji parlamentarnych w dziedzinie polityki wewnętrznej, dostarczając komisjom, innym organom parlamentarnym i Kancelarii Przewodniczącego informacji i analiz w odniesieniu do wszystkich aspektów działalności Parlamentu w obszarze polityk wewnętrznych;
- DG ds. Polityki Zewnętrznej Unii Europejskiej – zapewnia sprawne funkcjonowanie komisji parlamentarnych w zakresie spraw zagranicznych, praw człowieka, bezpieczeństwa i obrony, rozwoju i handlu międzynarodowego, jak również wspiera prace delegacji międzyparlamentarnych i regionalnych zgromadzeń wielostronnych, oferując profesjonalną obsługę informacyjną i doradztwo przewodniczącym tych organów w wykonywaniu ich obowiązków;
- DG ds. Analiz Parlamentarnych (Parlamentarne usługi badawcze) – świadczy usługi na rzecz posłów, komisji parlamentarnych i całej instytucji, przygotowując informacje, analizy i badania w dziedzinach polityk Unii Europejskiej (Dział Badań); udostępnia treści online dotyczące polityk UE na zewnętrznych/wewnętrznych stronach internetowych Parlamentu i utrzymuje zasoby kluczowych opublikowanych materiałów (zbiory online i papierowe) w tych dziedzinach, do których dostęp mają posłowie i pracownicy Parlamentu (Dyrekcja Zasobów); oferuje szeroki zakres usług bibliotecznych w trybie stacjonarnym i zdalnym, w tym zarządzanie czytelniami i zbiorami, dostęp do informacyjnych baz danych, także szkolenia w zakresie obsługi baz, usług intranetowe i internetowe dla posłów i ogółu społeczeństwa (Dyrekcja Biblioteki i Usług Wiedzy); świadczy w szerokim zakresie konkretne usługi w zakresie oceny wpływu *ex ante* i *ex post* dla komisji parlamentarnych, wraz z oceną wartości dodanej przyszłych lub obecnych polityk UE oraz oceną propozycji strategicznych w sferze nauki i technologii (Dyrekcja ds. Oceny Skutków i Europejskiej Wartości Dodanej);
- DG ds. Komunikacji – jej głównym zadaniem jest podnoszenie świadomości na temat Parlamentu Europejskiego wśród mediów, zainteresowanych stron i ogółu

społeczeństwa, przybliżając działalność tej instytucji obywatelom poprzez kampanie komunikacyjne i informacyjne oraz kanały internetowe, także biura łącznikowe Parlamentu Europejskiego ulokowane w 27 państwach członkowskich UE i w Waszyngtonie; oferuje posłom oraz grupom politycznym wiedzę fachową i usługi, m.in. monitorowanie mediów i opinii publicznej czy szkolenia;

- DG ds. Partnerstwa na Rzecz Demokracji Parlamentarnej – realizuje zadania w zakresie wspierania współpracy i dialogu legislacyjnego z parlamentami narodowymi, oferując porady i wiedzę fachową organom politycznym, posłom i jednostkom administracyjnym w Parlamencie; ważnym zadaniem jest m.in. wzmacnianie działań międzyparlamentarnych służących promowaniu i utrzymaniu demokracji parlamentarnej w Europie i poza nią;
- DG ds. Tłumaczeń – głównym zadaniem jest zapewnienie dostępności dokumentów Parlamentu we wszystkich językach urzędowych Unii Europejskiej;
- DG ds. Logistyki i Tłumaczeń Konferencyjnych – stanowi centrum usług konferencyjnych Parlamentu Europejskiego, oferując wsparcie językowe, techniczne i logistyczne spotkań i konferencji, m.in. wykorzystując najnowocześniejsza technologię konferencyjną, w tym także wielojęzyczne technologie zdalnego uczestnictwa;
- DG ds. Innowacji i Wsparcia Technologicznego – obejmuje Dyrekcję ds. Rozwoju i Wsparcia, Dyrekcję ds. Infrastruktury i Wyposażenia, Dyrekcję ds. Publikacji, Innowacji i Zarządzania Danymi, Dyrekcję Zasobów oraz Inspektorat ds. Bezpieczeństwa Systemów Informatycznych. Jednostki te zapewniają Parlamentowi usługi w zakresie technologii informacyjno-komunikacyjnych, a także usługi drukowania i dystrybucji. Umożliwiają realizacje polityki Parlamentu w zakresie przejrzystości i dostępu do informacji („wielojęzyczny dostęp w dowolnym czasie i z dowolnego miejsca do wszystkich istotnych dokumentów i danych"). Zapewniają projektowanie, rozwijanie i utrzymywanie systemów informacyjnych Parlamentu dla posłów, grup politycznych, dyrekcji generalnych, Europejskiego Rzecznika Praw Obywatelskich i Inspektora Ochrony Danych, jak również drukowanie i rozpowszechnianie (również drogą elektroniczną) dokumentów roboczych Parlamentu, publikowanie aktów prawnych i dokumentów w Dzienniku Urzędowym oraz przygotowywanie innych publikacji przy współpracy z Urzędem Publikacji UE;
- DG ds. Bezpieczeństwa i Ochrony – odpowiada za wdrażanie odpowiednich środków bezpieczeństwa gwarantujących wystarczającą ochronę ludzi, mienia i informacji w Parlamencie Europejskim, realizując zadania poprzez komunikowanie, szkolenie i informowanie w zakresie bezpieczeństwa i ochrony;
- DG ds. Personelu, DG ds. Infrastruktury i Logistyki oraz DG ds. Finansów koordynują prace administracyjne w Parlamencie Europejskim.

Źródła informacyjne Parlamentu Europejskiego

Przestrzeń dokumentacyjna Parlamentu Europejskiego odzwierciedla szeroki zakres źródeł informacyjnych (Pietruch-Reizes, 2005), w tym dokumentów oficjalnych, stanowiących rezultat pracy Parlamentu i wynikających z traktatów, oraz publikacji przygotowywanych przez wyspecjalizowane służby Sekretariatu Parlamentu. Typy dokumentów prezentuje rysunek 1. Tworzą one następujące zbiory źródeł informacyjnych (Publiczny rejestr):

I. Dokumenty związane z działalnością Parlamentu (np. regulamin PE, dokumenty z posiedzeń plenarnych, dokumenty dotyczące posłów, dokumenty komisji parlamentarnych).
II. Materiały informacyjne Parlamentu Europejskiego (rysunek 2; np. Biuletyn Parlamentu, opracowania i publikacje, materiały prasowe).
III. Dokumenty urzędowe przekazane przez inne instytucje i państwa członkowskie (np. dokumenty COM, dokumenty SWD/SEC czy notatki informacyjne na temat Parlamentu przekazane przez Komisję Europejską).
IV. Dokumenty zewnętrzne (korespondencja urzędowa wenętrzna i zewnętrzna).
V. Procedury budżetowe (np. budżety roczne).
VI. Inne kategorie dokumentów podawanych do wiadomości publicznej (np. noty, opinie, nieoficjalna korespondencja).

https://www.europarl.europa.eu/RegistreWeb/home/welcome.htm?language=PL (odczyt: 30.06.2023).

Dla przykładu – rysunek 2 przedstawia zbiór materiałów informacyjnych Parlamentu, zawierający następujące dokumenty:

- Biuletyn Parlamentu Europejskiego:
  - Działalność;
  - Kalendarz posiedzeń;
  - Biuletyn specjalny dotyczący Rad Europejskich;
  - Działalność Parlamentu Europejskiego poza sesjami;
- Materiały prasowe:
  - Komunikat prasowy;
  - Krajowy punkt widzenia – komunikat prasowy;
  - Agenda;
  - Kontekst;
  - Artykuł;
  - Najważniejszy temat;
  - Plenary Press Briefing;
  - Archives for press documents;
- Opracowania i publikacje Parlamentu:
  - Analizy uzupełniające;
  - Noty faktograficzne o UE;

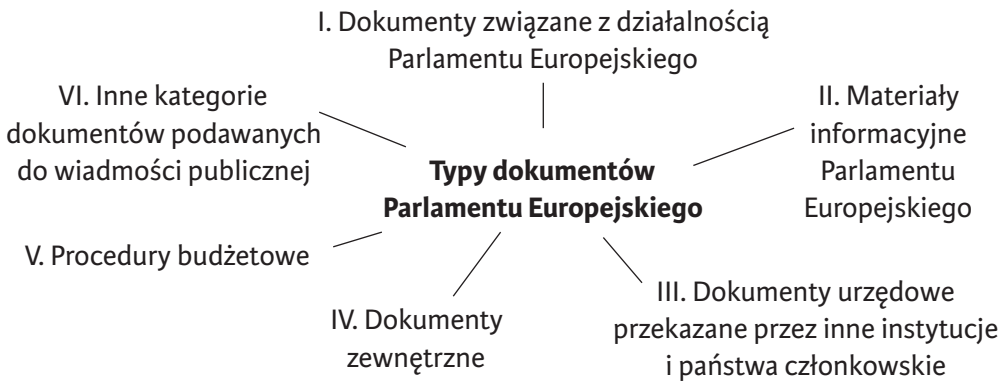

Rysunek 1. Typy dokumentów w Parlamencie Europejskim
Źródło: opracowanie własne na podstawie: Publiczny rejestr dokumentów. Parlament Europejski

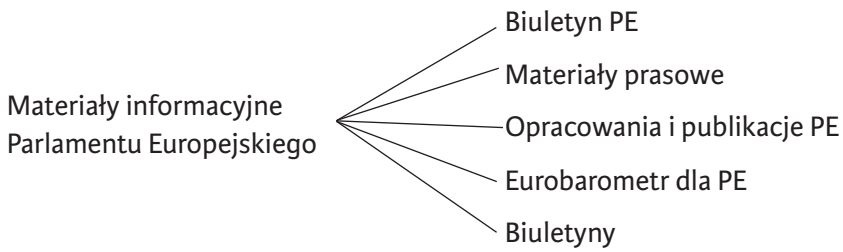

Rysunek 2. Materiały informacyjne Parlamentu Europejskiego
Źródło: opracowanie własne

  - Publikacje Parlamentu;
  - Sprawozdanie roczne;
- Eurobarometr dla Parlamentu;
- Biuletyny:
  - Działy tematyczne.

Zgodnie z art. 122 Regulaminu Parlament prowadzi publiczny internetowy rejestr dokumentów Parlamentu, poprzez który bezpośrednio są dostępne dokumenty ustawodawcze oraz niektóre inne kategorie dokumentów (Rozporządzenie 2001). W rejestrze występują odniesienia do dokumentów sporządzonych lub otrzymanych przez Parlament od 3 grudnia 2001 r.

Strona startowa rejestru umożliwia wykorzystanie formularza do wyszukiwania prostego według takich kryteriów, jak: słowa kluczowe, odniesienia stosowane w publicznym rejestrze, inne odniesienia. Formularz do wyszukiwanie zaawansowanego rozszerza wyszukiwanie poprzez dołączenie kolejnych kryteriów, takich jak organ

(np. Delegacja do Komisji Parlamentarnej Stowarzyszenia UE–Ukraina czy Rada UE), temat (np. zagadnienia społeczne, oświata i komunikacja, prawa i wolności), obszary polityki (np. polityka w zakresie badań naukowych, planowanie perspektywiczne, zdrowie publiczne), obszary geograficzne (np. państwa członkowskie UE, Europa z wyłączeniem Unii, Kanada i Stany Zjednoczone), kadencja, typ dokumentu (np. komunikaty dla posłów, propozycje rezolucji, priorytetowe pytania pisemne).

Strona internetowa rejestru zawiera linki, które prowadzą do innych podstron lub dokumentów. Użytkownik zainteresowany poszukiwaniem dokumentów historycznych lub tematycznymi czy wszechstronnymi badaniami dokumentacyjnymi ma możliwość połączenia się z archiwami historycznymi Parlamentu Europejskiego. W wyszukiwaniu konkretnych dokumentów, prostych informacji o Parlamencie Europejskim pomocą służy natomiast Biuro Zapytań Obywatelskich Parlamentu Europejskiego (Ask EP). Ponadto linki prowadzą do stron instytucji UE oraz innych źródeł dokumentalnych, takich jak EUR-Lex (zapewniający oficjalny i najszerszy dostęp do prawa unijnego), Obserwatorium Legislacyjne Parlamentu Europejskiego (umożliwiające przeglądanie procedur legislacyjnych i pozalegislacyjnych w odniesieniu do porozumień międzyinstytucjonalnych, procedur konsultacji, procedur organizacji wewnętrznej Parlamentu Europejskiego i innych) czy Rejestr aktów delegowanych i wykonawczych.

Uwagi końcowe

Parlament Europejski zajmuje szczególne miejsce w Unii Europejskiej, bezpośrednio wybierany przez obywateli stanowi jeden z głównych fundamentów unijnej demokracji. Przyjmując europejskie ustawodawstwo, budżet, uczestnicząc w zatwierdzaniu umów międzynarodowych czy sprawując demokratyczny nadzór nad instytucjami unijnymi, w szczególności nad Komisją Europejską, Parlament Europejski wymaga wsparcia informacyjnego w formie skutecznego zarządzania danymi, informacjami i wiedzą, aby zabezpieczyć wypełnianie przez tę instytucję nałożonych kompetencji z uwzględnieniem racjonalności i przejrzystości jej działania.

Bibliografia

Decyzja Prezydium Parlamentu Europejskiego z dnia 28 listopada 2001 r. w sprawie publicznego dostępu do dokumentów Parlamentu Europejskiego, https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:32011D0722(01)

Kruk, M. (1997). *Parlament Europejski. Traktaty i praktyka*. Warszawa: Wydawnictwo Sejmowe.

Kruk, M.; Popławska, E. red. (2002), *Parlamenty a integracja europejska*. Warszawa: Wydaw. Sejmowe.

Publiczny rejestr dokumentów. Parlament Europejski. https://www.europarl.europa.eu/RegistreWeb/search/simpleSearchHome.htm?sortAndOrder=DATE_DOCU_DESC
Parlament Europejski. Głos obywateli w Unii Europejskiej, Urząd Publikacji Unii Europejskiej, 2023, https://data.europa.eu/doi/10.2861/887190
Pietruch-Reizes D. (2005), *Biblioteka i informacja w systemie parlamentarnym Unii Europejskiej i Rady Europy*. Katowice: Wydaw. Uniwersytetu Śląskiego.
Porozumienie międzyinstytucjonalne pomiędzy Parlamentem Europejskim, Radą Unii Europejskiej a Komisją Europejską w sprawie lepszego stanowienia prawa z dnia 13 kwietnia 2016 r. DZ.U.UE.L.2016.123.1
Postanowienia wykonawcze regulujące prace delegacji i misji poza granicami Unii Europejskiej. Decyzja Konferencji Przewodniczących z dnia 29 października 2015 r. https://www.europarl.europa.eu/RegData/publications/reg/2015/0001/EP-PE_REG%282015%290001_PL.pdf
Regulamin Parlamentu Europejskiego. Dziewiąta kadencja Parlamentu – lipiec 2023, https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/RULES-9-2023-07-10-RULE-022_PL.html
Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 20 lutego 2008 r. w sprawie Traktatu z Lizbony. https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/TA-6–2008–0055_PL.html?redirect
Rezolucja Parlamentu Europejskiego z dnia 9 czerwca 2016 r. w sprawie otwartej, efektywnej i niezależnej administracji Unii Europejskiej (2016/2610(RSP)), https://eur-lex.europa.eu/legal-content/PL/TXT/PDF/?uri=CELEX:52016IP0279&qid=1691924084454
Rozporządzenie (WE) nr 1049/2001 Parlamentu Europejskiego i Rady z dnia 30 maja 2001 r. dotyczące publicznego dostępu do dokumentów Parlamentu Europejskiego, Rady i Komisji.
Traktat Amsterdamski (2002) W: J. Ruszkowski, E. Górnicz, M. Żurek. *Leksykon integracji europejskiej*. Warszawa: WN PWN, s. 301–306.

Management of Parliamentary Information: Documents and Information in the European Parliament

Abstract: The text discusses the evolution of the European Parliament (EP) from the times of the European Coal and Steel Community (ECSC) to the present day. It describes the steps leading to the establishment of the EP as a key player in the decision-making process of the European Union (EU), highlighting treaty changes such as the Maastricht Treaty and the Lisbon Treaty that strengthened the position of the EP. The author analyzes the institutional structure of the EP, including bodies such as the President, the Bureau, the Conference of Presidents, Quaestors, and Committees, and their roles in the legislative and

oversight processes. The text also presents the informational conditions of the rationality of EP actions, emphasizing the need for effective information management to ensure the institution's efficient functioning. The final part of the abstract focuses on the role of the EP Secretariat, providing a detailed description of the organizational structure and functions of various Directorates-General, with an emphasis on their role in providing information and support to EP bodies. In the context of contemporary challenges, the text underscores the importance of rational information collection and utilization for the effective functioning of the European Parliament.
Keywords: documentation, parliamentary information, legislation, European Parliament, EU treaties, information management.

MAGDALENA WÓJCIK
Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej
Instytut Studiów Informacyjnych
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
magda.wojcik@uj.edu.pl
ORCID: 0000-0001-5059-858X

◆

Usługi informacyjne jako przedmiot badań interdyscyplinarnych

Przedmiot badań stanowią usługi informacyjne rozumiane jako element pola badawczego różnych dziedzin i dyscyplin naukowych. Celem badań było określenie głównych wątków refleksji nad usługami informacyjnymi tak w obrębie poszczególnych dyscyplin, jak i w ujęciu interdyscyplinarnym czy międzydziedzinowym. Zastosowano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa. Przeprowadzono systematyczne wyszukiwanie według przyjętych kwerend w bazach indeksujących czasopisma o wysokim Impact Factor: Web of Science i Scopus. Poszukiwano publikacji wydanych w latach 2013–2023. W rezultacie sformułowano wnioski dotyczące głównych kierunków refleksji nad usługami informacyjnymi, tak z perspektywy poszczególnych dziedzin wiedzy, jak i w wymiarze interdyscyplinarnym.
Słowa kluczowe: badania interdyscyplinarne, usługi informacyjne, usługi biblioteczne

Wstęp

Usługi informacyjne stanowią przedmiot zainteresowania wielu dyscyplin, w tym: ekonomii i finansów, nauk o zarządzaniu i jakości, nauk o komunikacji społecznej i mediach czy informatyki, jak również przedmiot badań interdyscyplinarnych łączących perspektywy nauk humanistycznych, społecznych oraz ścisłych i technicznych.

Zainteresowanie problematyką usług ma przy tym długą tradycję i jest związane z ich dynamicznym rozwojem, a co za tym idzie – postępującym zjawiskiem serwicyzacji gospodarek narodowych oraz gospodarstw domowych (Gebauer et al., 2021). W piśmiennictwie już od dłuższego czasu zwraca się uwagę na dynamiczny rozwój sektora usług i jego wpływ na gospodarkę, sposoby organizacji pracy, strukturę zatrudnienia czy funkcjonowanie gospodarstw domowych (Szymańska, 2015). Coraz

częściej porusza się także problem zacierania granic między produktem a usługą. Wielu autorów zwraca uwagę, że klasyczne definicje łączące produkt z aspektem materialnej formy, a usługi – na zasadzie kontrastu – z niematerialnym charakterem, stopniowo przestają być trafne (Matusek, 2018; Wodnicka, 2021). Dobra kupowane tradycyjnie jako produkty obecnie coraz częściej są nabywane w formie usług. Przykładem może być kupno książek, gier czy seriali, gdzie forma materialna produktu zastępowana jest wykupieniem usługi dostępu treści udostępnianej online. Analogicznie produkty coraz częściej kupowane są jednocześnie z usługą jako integralne elementy oferty dla klienta. Przykładem może być choćby kupno komputera z usługą zainstalowania na nim oprogramowania czy kupno mebli z usługą ich dostawy (Wójcik, 2018). Sposób definiowania istoty samych usług i ich cech zmienia się dynamicznie w czasie wraz z ich rozwojem, a także różni się w zależności od przyjętej perspektywy badawczej i paradygmatów charakterystycznych dla poszczególnych obszarów badań, co czyni z usług szczególnie ciekawy przedmiot refleksji interdyscyplinarnej.

Przedmiot i cel

Przedmiot badań stanowią usługi informacyjne rozumiane jako element pola badawczego różnych dziedzin i dyscyplin naukowych. Celem badań było określenie głównych wątków refleksji nad usługami informacyjnymi tak w obrębie poszczególnych dyscyplin, jak i w ujęciu interdyscyplinarnym czy międzydziedzinowym. Do celów szczegółowych można zaliczyć dokonanie charakterystyki głównych kierunków refleksji nad usługami informacyjnymi:

- w naukach humanistycznych i społecznych,
- w naukach technicznych i ścisłych,
- w ujęciu interdyscyplinarnym i międzydziedzinowym.

Metoda

Zastosowano metodę analizy i krytyki piśmiennictwa. Przeprowadzono systematyczne wyszukiwanie według przyjętych kwerend w bazach indeksujących czasopisma o wysokim Impact Factor: Web of Science i Scopus. Poszukiwano publikacji wydanych w latach 2013–2023. Nie stosowano ograniczeń językowych ze względu na powszechną praktykę udostępniania w bazach abstraktów i słów kluczowych w języku angielskim, co okazało się wystarczające do określenia stopnia relewantności tekstów w stosunku do zakładanych celów wyszukiwania. Wyniki przedstawiono w tabeli 1.

Przeprowadzona analiza stanu badań pokazała, że był to temat stosunkowo często poruszany w literaturze przedmiotu na gruncie wielu obszarów badawczych. Więcej relewantnych publikacji odnaleziono w bazie Scopus (1516) niż w WoS (608). Warto zaznaczyć, że duża część publikacji była indeksowana w obu bazach, jednak nie wszystkie.

Tabela 1. Proces wyszukiwania publikacji na potrzeby ustalania stanu badań

Źródło	Kwerenda	Liczba relewantnych wyników
Scopus	„information services" w tytule artykułu, za lata 2013–2023	1516
WoS	„information services" w tytule artykułu, za lata 2013–2023	608

Źródło: badania własne

Największą popularnością temat usług informacyjnych cieszył się według danych z bazy Scopus w 2014 r., w 2015 r. liczba publikacji znacznie spadła i od tej pory utrzymuje się na w miarę stałym, umiarkowanym poziomie popularności. Nie zanotowano dużych wahań popularności tematu w badanym przedziale czasowym za wyjątkiem niskiej liczby publikacji w roku 2023, ze względu na fakt, że badanie przeprowadzane było w pierwszych miesiącach roku. Rozkład liczby publikacji w układzie chronologicznym przedstawiono na wykresie 1.

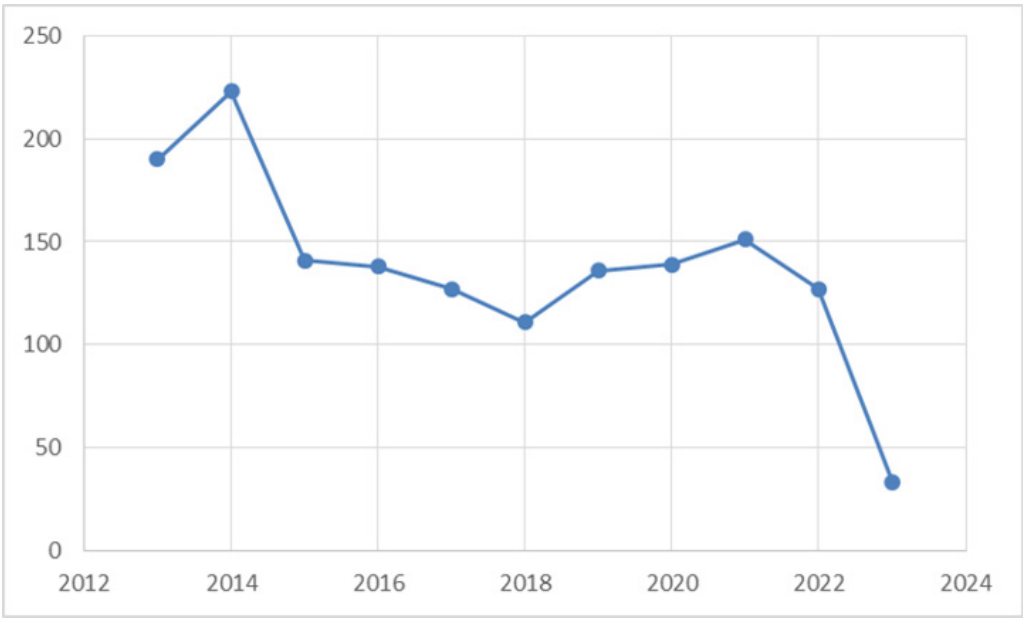

Wykres 1. Liczba publikacji wg poszczególnych lat wg bazy Scopus
Źródło: opracowanie własne

Problematyka usług informacyjnych była najczęściej poruszana – według kategorii przyjętych w Scopus – na gruncie informatyki „Computer science" – 623 teksty, nauk społecznych „Social science" – 516 oraz inżynieryjnych "Engineering" – 405. Na

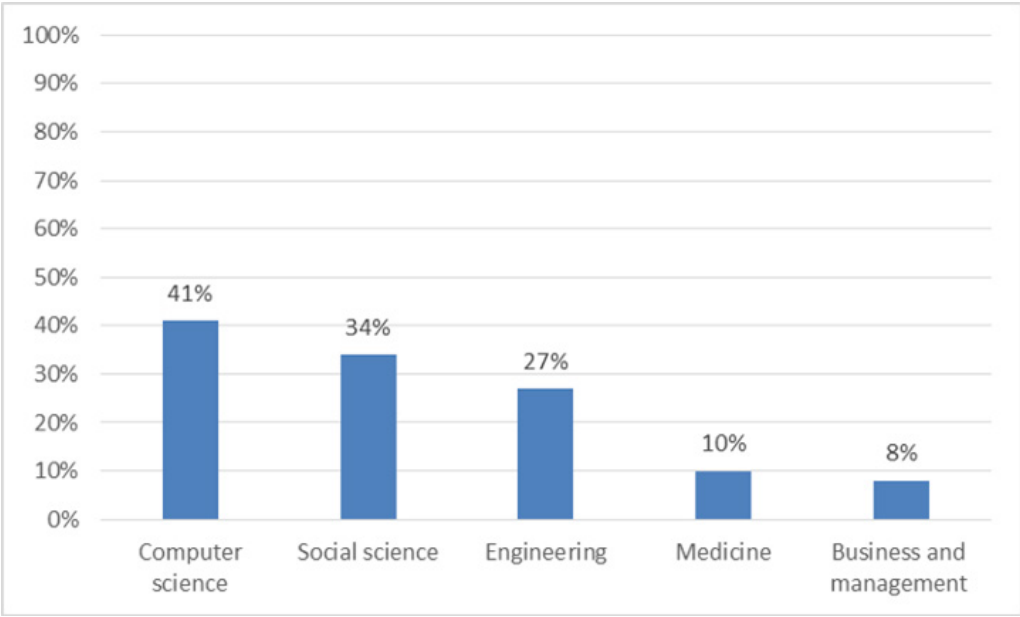

Wykres 2. Liczba publikacji wg dziedzin w bazie Scopus
Źródło: opracowanie własne

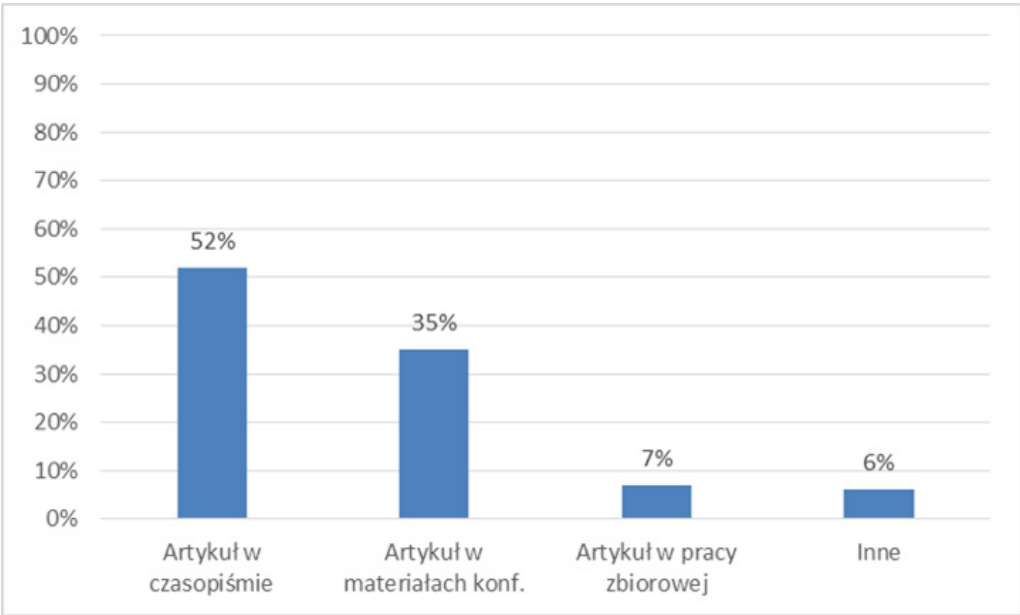

Wykres 3. Liczba publikacji według typu na bazie Scopus
Źródło: opracowanie własne

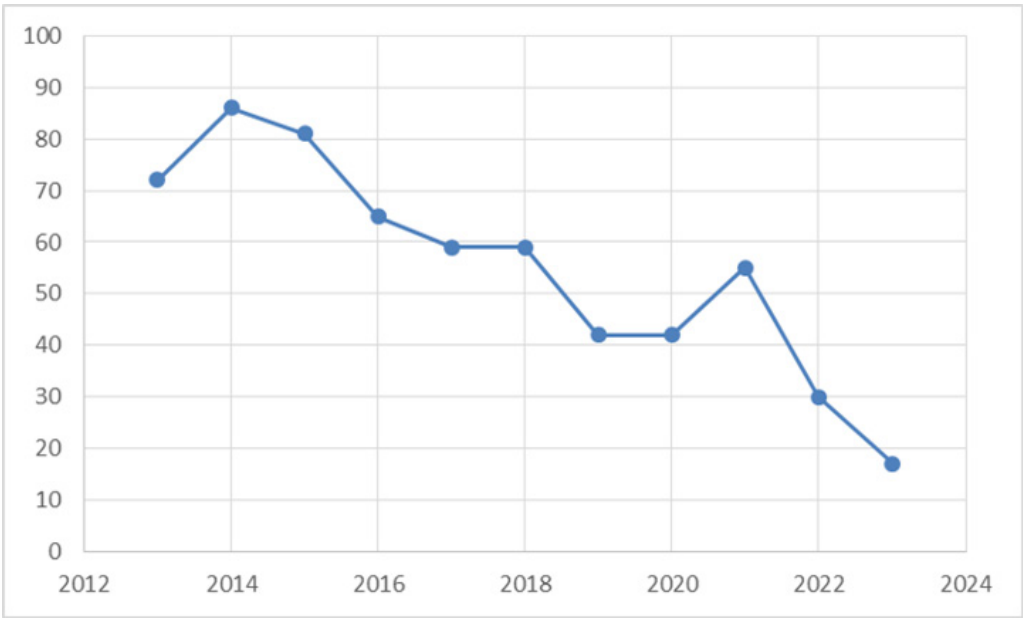

Wykres 4. Liczba publikacji wg poszczególnych lat wg bazy WoS
Źródło: opracowanie własne, 2023

kolejnych miejscach znalazła się medycyna „Medicine" – 153 oraz nauki o zarządzaniu „Business, Management" – 126. Warto zaznaczyć, że niektóre teksty zostały zaklasyfikowane do więcej niż jednej kategorii, stąd wyniki nie sumują się do 100% (wykres 2).

Należy podkreślić, że większość tekstów dotyczących usług informacyjnych była publikowana w formie artykułów w czasopismach naukowych (52%) i artykułów w materiałach konferencyjnych (35%), znacznie rzadziej w innych formach, np. artykułów w pracach zbiorowych czy w monografiach autorskich (wykres 3). Niepokojący wydaje się niedostatek książek publikowanych w prestiżowych wydawnictwach poświęconych w całości zagadnieniu usług informacyjnych, które w kompleksowy sposób omawiałyby te problematykę. Jest to luka wymagająca zapełnienia.

Analogiczne badanie przeprowadzono także w bazie WoS, gdzie odnaleziono 608 relewantnych publikacji (wykres 4). Analiza liczby publikacji ukazujących się w poszczególnych latach pokazała spadek zainteresowania tym tematem na przestrzeni lat. Największą popularnością cieszył się on w 2014 r., podobnie jak w bazie Scopus, od tego momentu do 2020 r. obserwować można było stopniowy spadek liczby publikacji (z nieznacznym skokiem popularności w 2021 r.).

Powodów spadku zainteresowania tematem usług informacyjnych można upatrywać w wielu czynnikach, m.in. w dużym nasyceniu publikacyjnym w okresie poprzedzającym analizowany w tym artykule.

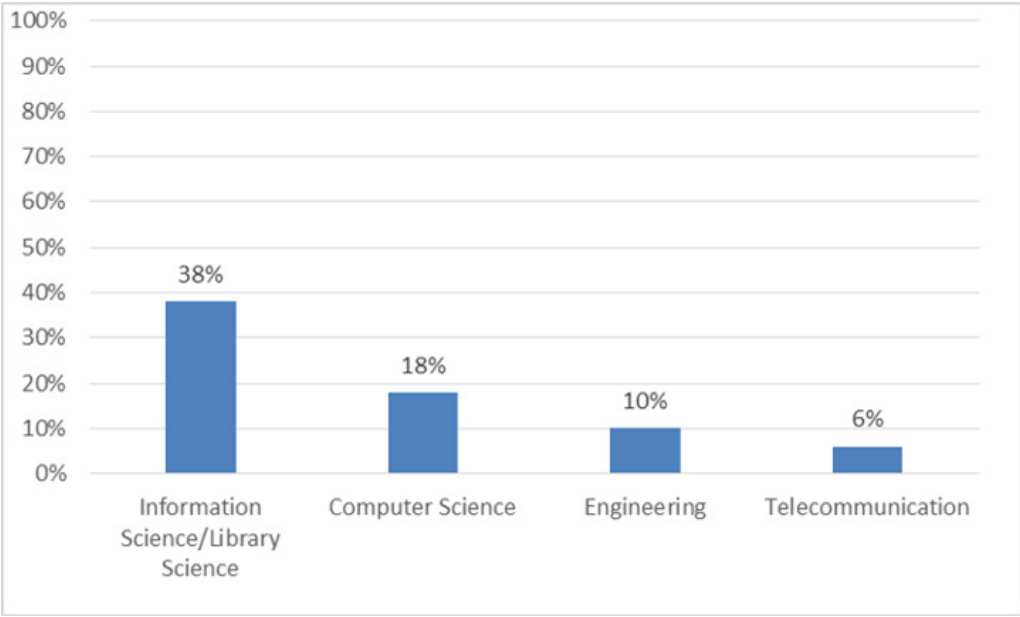

Wykres 5. Liczba publikacji wg dziedzin w bazie WoS
Źródło: opracowanie własne

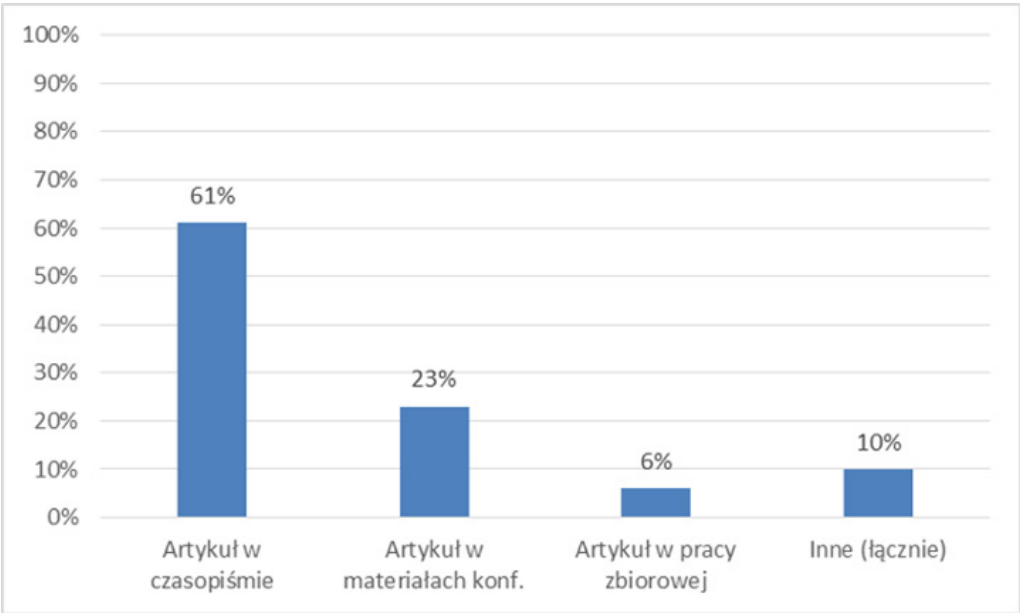

Wykres 6. Liczba publikacji według typu na bazie WoS
Źródło: opracowanie własne

Największą liczbę publikacji przypisano w WoS do kategorii „Information Science/ Library Science" (38%), rzadziej poruszano ten temat na gruncie informatyki, inżynierii czy telekomunikacji (wykres 5).

Także w bazie WoS największa liczba indeksowanych prac dotyczących usług informacyjnych była publikowana w formie artykułów w czasopismach naukowych (61%) i materiałach konferencyjnych (23%), rzadziej w pracach zbiorowych (6%) czy innych typach publikacji (10%) (wykres 6).

Usługi informacyjne w naukach humanistycznych i społecznych

Jednym z często poruszanych na gruncie nauk humanistycznych i społecznych wątków była rola usług informacyjnych w budowaniu szerszych koncepcji społecznych, kulturowych i ekonomicznych, takich jak społeczeństwo informacyjne, społeczeństwo obywatelskie, kultura partycypacji, ekonomia wiedzy, ekonomia doświadczeń czy zrównoważony rozwój. Wśród przykładów prac reprezentujących ten nurt rozważań można wymienić: *The roles of library and information services in achieving Sustainable Development Goals (SDGs) in Uganda* (Omona, 2020), *Learning and information services in the Knowledge Economy: strategic relevance and marketing of educational services and programs* (Calzada-Prado, 2022) czy *Capacity Building for Sustainable Digital Information Services in 21 st Century Administration of Academic Libraries in Nigeria* (Olubiyo, 2022). W wielu publikacjach, co ciekawe zarówno tych pisanych z perspektywy nauk o komunikacji społecznej i mediach, jak i z punktu widzenia innych dyscyplin, często zwracano uwagę na rolę instytucji publicznych, w tym szczególnie bibliotek, w facylitowaniu zmian, budowaniu kapitału społecznego i rozwoju regionów.

W wielu publikacjach omawiano też wpływ nowych technologii na rozwój usług informacyjnych, zwracając szczególną uwagę na szanse i zagrożenia z tym związane. Popularne były tematy związane z wpływem technologii mobilnych, internetu rzeczy, wirtualnej rzeczywistości czy dronów na sposób projektowania i świadczenia usług informacyjnych. W ostatnich latach szczególnie często odnoszono się do koncepcji uczenia maszynowego i sztucznej inteligencji oraz konsekwencji stosowania tych rozwiązań dla instytucji świadczących usługi informacyjne oraz dla samych użytkowników. W ostatnich latach, jak można się domyślać – pod wpływem pandemii covid-19, często poruszano kwestie usług informacyjnych świadczonych online za pośrednictwem różnych platform i narzędzi. Zwracano uwagę na dynamiczny rozwój różnych form usług informacyjnych, w tym szczególnie tych oferowanych przez instytucje publiczne – urzędy, szkoły, muzea czy biblioteki. Podkreślano aspekty związane z koniecznością zwiększania atrakcyjności innowacyjności usług oraz kładziono nacisk na kwestię dostosowania oferty do potrzeb konkretnych grup użytkowników i potrzebę większej personalizacji usług. Przykładem mogę być teksty, takie jak: *An*

analysis of university students' health information service needs from academic library in the post-COVID-19 age through Kano model (Meng et al., 2021), I*mmersive cultural heritage digital documentation and information service for historical figure metaverse: a case of Zhu Xi, Song Dynasty, China* (Fan, Chen, & Huang, 2022) i *An exploration of ethnic minorities' needs for multilingual information access of public digital cultural services* (Wu et al., 2022).

Warto zaznaczyć pewną dysproporcję między dużą liczbą publikacji dotyczących usług informacyjnych pisanych z perspektywy nauk społecznych w stosunku do znacznie mniejszej reprezentacji tej problematyki w naukach humanistycznych.

Usługi informacyjne w naukach technicznych i ścisłych

Pojęcie usług funkcjonuje na gruncie nauk technicznych i ścisłych w nieco innym kontekście niż na gruncie nauk humanistycznych i społecznych. W analizowanych publikacjach poruszano najczęściej wąsko specjalistyczne aspekty techniczne rozwiązań informatycznych określanych jako usługi. Bardzo często artykuły dotyczyły zastosowań – obecnych i potencjalnych – rozwiązań informatycznych i inżynieryjnych w procesach świadczenia usług dla różnych sektorów gospodarki, w rozmaitych branżach i obszarach działania człowieka, np. w przemyśle, turystyce, administracji publicznej, rolnictwie itp. Podkreślano aspekty związane z rolą nowych rozwiązań technicznych w zapewnianiu efektywnych i przyjaznych użytkownikom rozwiązań. Przykładem mogą być publikacje, takie jak: *Machine learning-based cloud IOT platform for intelligent tourism information services* (Bi & Liu, 2022), *Deep learning in the information service system of agricultural Internet of Things for innovation enterprise* (Liu et al., 2022) czy *Research on Water Transportation Intelligent Information Service System Based on Big Data and Its key Technologies* (Huang, Wang & Wang, 2022).

Ważnym zagadnieniem poruszanym jako główny przedmiot rozważań w tekstach albo jako jeden z poruszanych wątków było zapewnienie technicznych rozwiązań zwiększających bezpieczeństwo informacji. Zwracano uwagę na słabe punkty serwisów i aplikacji, za pomocą których użytkownikom dostarczane są usługi informacyjne. Wskazywano na zagrożenia w zakresie cyberbezpieczeństwa i proponowano innowacyjne rozwiązania. Przykłady publikacji reprezentujących ten nurt to: *Collaborative Information Service: The Security Question* (Pal & Bose, 2016), *Security vulnerability information service with natural language query support* (Rodriguez et al., 2019) czy *Security Requirements and Evaluation Framework for Internet Information Service Content* (Wang et al., 2022).

Pewna część tekstów zaklasyfikowanych przez bazy Scopus i WoS jako związane z informatyką wydaje się na podstawie analizy abstraktów oraz źródeł, w których publikowane są teksty, raczej zbliżona do informatologii niż informatyki. Chodzi tutaj szczególnie o teksty związane z problemami użyteczności i funkcjonalności usług

informacyjnych, zachowaniami informacyjnymi użytkowników czy zastosowaniem nowych technologii w bibliotekach. Przykładem takie prac mogą być: *Adapting intelligent information services in libraries: a case of smart AI chatbots* (Panda & Chakravarty, 2022) opublikowany w czasopiśmie „Library Hi Tech News", *Users' perceptions about e-resources and information services in a public library: a study of Kerala State Central Library* (Suman & Sudhier, 2022) opublikowany w „Annals of Library and Information Studies" czy *Satisfaction with information services among individuals in China's urban communities during the COVID-19pandemic* (Shen et al., 2023) opublikowany w „Electronic Library". Pokazuje to po raz kolejny problemy w klasyfikowaniu tekstów ze względu na obszar badań w analizowanych bazach.

Warto również zaznaczyć, że pewna część prac przyporządkowanych do szeroko pojmowanych nauk informatycznych i inżynieryjnych została także zaklasyfikowana jako przykłady badań interdyscyplinarnych, co omówiono w dalszej części tekstu.

Usługi informacyjne w ujęciu interdyscyplinarnym i międzydziedzinowym

Na uwagę zasługuje fakt, że w bazach indeksujących czasopisma o wysokim IF uwzględniono możliwość filtrowania wyników ze względu na przyporządkowanie do konkretnych dziedzin, dyscyplin czy obszarów wiedzy, choć same podziały – specyficzne dla danej bazy – pozostawiają wiele do życzenia. Kategorie szersze, np. nauki społeczne czy humanistyczną, są przemieszane z subkategoriami, np. psychologia czy ekonomia. Dodatkowo, szczególnie w obrębie nauk ścisłych, występują podziały niektórych subkategorii na kolejne mniejsze jednostki, jednak bez możliwości uporządkowania ich w układzie hierarchicznym. To wszystko utrudnia prowadzenie analiz ze względu na pola badawcze. Dodatkowo opcje wyszukiwania prac o charakterze interdyscyplinarnym są ubogie i do tego często mało eksponowane. Wydaje się to szczególnie ciekawe w kontekście dynamicznego rozwoju badań interdyscyplinarnych i międzydziedzinowych w wielu krajach, a co za tym idzie wzrostem potrzeb użytkowników w zakresie wyszukiwania takich badań. Prawidłowe identyfikowanie prac pisanych w zespołach interdyscyplinarnych wymaga zatem albo kreatywnego wykorzystania filtrów oferowanych w bazach, stosowania wielu skorelowanych ze sobą kwerend (co i tak nie zawsze daje trafne rezultaty) albo ręcznego przeglądania prac pod kątem identyfikacji afiliacji i not biograficznych autorów (np. przypisania do określonych wydziałów lub określenia obszarów zainteresowań). Opcją jest także zastosowanie zyskujących na popularności mechanizmów GPT do identyfikacji prac interdyscyplinarnych, jednak z zachowaniem pewniej ostrożności co do uzyskanych rezultatów. Stosując różne strategie działania, na użytek tego artykułu udało się zidentyfikować stosunkowo niewielką grupę kilkunastu publikacji prezentujących prawdziwie interdyscyplinarne podejście do problematyki usług – 13 w bazie Scopus i 11 w WoS, przy czym niektóre rezultaty występowały jednocześnie w obu bazach.

Przeprowadzone badania pokazały, że badania interdyscyplinarne (i międzydziedzinowe) związane z usługami informacyjnymi powstają najczęściej na styku informatyki z innymi polami badań, np. geografią, agrokulturą, edukacją, medycyną czy administracją. Do takich prac można zaliczyć m.in. *Towards a Geospatial Big Data Platform for Geospatial Information Services* (Shangguan et al., 2019), *The construction path and mode of public tourism information service system based on the perspective of smart city* (Ma, 2020), *Software development for educational information services using multilayering semantics adaptation* (Rukhiran, Buaroong & Netinant, 2022).

Na uwagę zasługuje stosunkowo niewielka liczba artykułów interdyscyplinarnych i międzydziedzinowych, które stanowiły ok. 1% wszystkich analizowanych tekstów. Może to sugerować albo niewielkie zainteresowanie prowadzeniem badań tego rodzaju w odniesieniu do usług informacyjnych, albo – co bardziej prawdopodobne – opisane wcześniej niedostatki narzędzi wyszukiwawczych utrudniające prawidłową identyfikacje wszystkich wielodyscyplinarnych tekstów. Problematyczny wydaje się także brak jasnych kryteriów klasyfikowania prac jako interdyscyplinarnych, w praktyce często działający na zasadzie deklaratywnej, w oparciu o słowa kluczowe czy abstrakty tekstów dostarczane przez autorów prac. Wydaje się, że w kontekście dynamicznego rozwoju badań interdyscyplinarnych są to problemy wymagające szybkiego rozwiązania.

Wnioski

W rezultacie przeprowadzonych analiz piśmiennictwa sformułowano wnioski dotyczące głównych kierunków refleksji nad usługami informacyjnymi, tak z perspektywy poszczególnych dziedzin wiedzy, jak i w wymiarze interdyscyplinarnym. Temat cieszył się największą popularnością w 2014 r., potem jego popularność spadła i od tej pory utrzymuje się na stałym, stosunkowo wysokim poziomie kilkudziesięciu publikacji rocznie. Publikacje dotyczące usług informacyjnych były najczęściej pisane z perspektywy nauk społecznych lub ścisłych i technicznych i publikowane w formie tradycyjnych artykułów naukowych. W analizowanych bazach indeksujących czasopisma o wysokim IF uwzględniono możliwość filtrowania wyników ze względu na przyporządkowanie do konkretnych dziedzin, dyscyplin czy obszarów wiedzy, opcje wyszukiwania prac interdyscyplinarnych były jednak niesatysfakcjonujące, co utrudniło identyfikację właściwych prac. Stosując różne techniki wyszukiwania, udało się jednak wskazać kilkanaście relewantnych publikacji prezentujących temat usług informacyjnych w ujęciu wielu dyscyplin lub dziedzin wiedzy. Ustalono, że badania interdyscyplinarne związane z usługami informacyjnymi powstają najczęściej na styku informatyki z innymi polami badań.

Ograniczenia badania i perspektywy dalszych badań

Wnioski omówione w artykule zostały sformułowane na podstawie analizy piśmiennictwa indeksowanego w dwóch bazach gromadzących publikacje o wysokim IF. Analiza nie objęła zatem wszystkich prac dotyczących usług informacyjnych oblikowanych w latach 2013–2023. Różne systemy klasyfikacji dziedzin i dyscyplin naukowych funkcjonujące w różnych krajach, a także nieustandaryzowane sposoby kategoryzacji tematycznej charakterystyczne dla poszczególnych baz utrudniają prowadzenie analiz z uwzględnieniem tego aspektu.

Celem tego artykułu było zatem jedynie zarysowanie problematyki i zainicjowanie dyskusji poprzez pokazanie – w bardzo ogólnym ujęciu – sposobu prezentowania zagadnienia usług informacyjnych na gruncie różnych, umownie przyjmowanych obszarów badawczych. Dokładne wskazanie sposobów opisywania usług informacyjnych na gruncie poszczególnych dyscyplin byłoby możliwe jedynie w odniesieniu do analizy piśmiennictwa w językach narodowych i w odniesieniu do funkcjonujących w poszczególnych krajach podziałów na dziedziny i dyscypliny naukowe.

Bibliografia

Bi, F.; Liu, H. (2022). Machine learning-based cloud IoT platform for intelligent tourism information services. *EURASIP Journal on Wireless Communications and Networking*, 59.

Calzada-Prado, F.-J. (2022). Learning and information services in the Knowledge Economy: strategic relevance and marketing of educational services and programs. In: F.-J. Calzada-Prado *Boosting the Knowledge Economy. Key Contributions from Information Services in Educational, Cultural and Corporate Environments*. Oxfordshire: Chandos Publishing, pp. 3–19.

Fan, Z.; Chongcheng, C.; Hongyu, H. (2022). Immersive cultural heritage digital documentation and information service for historical figure metaverse: a case of Zhu Xi, Song Dynasty, China. *Heritage Science* 10(1), art. 148.

Gebauer, H. et al. (2021). Digital servitization: Crossing the perspectives of digitization and servitization. *Industrial Marketing Management* 93, 382–388.

Huang, M.; Wang, W.; Wang, Y. (2022). Research on Water Transportation Intelligent Information Service System Based on Big Data and Its key Technologies. In: *Proceedings of the 2022 4th International Conference on Software Engineering and Development*, pp. 75–79.

Liu, Q. et al. (2022). Deep learning in the information service system of agricultural Internet of Things for innovation enterprise. *The Journal of Supercomputing* 78(4), 5010–5028.

Ma, H. (2020). The construction path and mode of public tourism information service system based on the perspective of smart city. *Complexity*.

Matusek, M. (2018). Zjawisko serwicyzacji przedsiębiorstw produkcyjnych–dwoistość usług w dostarczaniu zintegrowanych rozwiązań produktowo-usługowych. *Zeszyty Naukowe. Organizacja i Zarządzanie* 121, 343–355.

Meng, Y., et al. (2021). An analysis of university students' health information service needs from academic library in the post-COVID-19 age through Kano model. *Library Hi Tech* 39(3), 711–721.

Olubiyo, P. O. (2022). Capacity Building for Sustainable Digital Information Services in 21st Century Administration of Academic Libraries in Nigeria. *Library Philosophy & Practice*, https://digitalcommons.unl.edu (odczyt: 30.06.2023).

Omona, W. (2020). The roles of library and information services in achieving Sustainable Development Goals (SDGs) in Uganda. *Library Philosophy & Practice*, https://digitalcommons.unl.edu (odczyt: 30.06.2023).

Pal, A. K.; Bose, S. (2016). Collaborative Information Service: The Security Question. In: *2016 49th Hawaii International Conference on System Sciences (HICSS)*. IEEE, pp. 348–357.

Panda, S.; Chakravarty, R. (2022). Adapting intelligent information services in libraries: A case of smart AI chatbots. *Library Hi Tech News* 39(1), 12–15.

Rabetino, R. et al. (2018). Structuring servitization-related research. *International Journal of Operations & Production Management* 38(2), 350–371.

Rodriguez, C., et al. (2019). Security vulnerability information service with natural language query support. In: *Advanced Information Systems Engineering: 31st International Conference*, CAiSE 2019, Rome, Italy, June 3–7, 2019, Proceedings 31. Springer International Publishing, pp. 497–512.

Rukhiran, M., Buaroong, S., Netinant, P. (2022). Software development for educational information services using multilayering semantics adaptation. *International Journal of Service Science, Management, Engineering, and Technology (IJSSMET)* 13(1), 1–27.

Shangguan, B. et al. (2019). Towards a Geospatial Big Data Platform for Geospatial Information Services. In: *2019 8th International Conference on Agro-Geoinformatics (Agro-Geoinformatics)*. IEEE, pp. 396–399.

Shen, W. et al. (2023). Satisfaction with information services among individuals in China's urban communities during the COVID-19 pandemic. *Electronic Library* 41(4), 474–502.

Suman, B.; Sudhier, K. G. (2022). Users' perceptions about e-resources and information services in a public library: a study of Kerala State Central Library. *Annals of Library and Information Studies* 69(4), 277–281.

Szymańska, E. (2015). Serwicyzacja gospodarki jako źródło jej transformacji. *Optimum. Studia Ekonomiczne* 1(73), 97–109.

Wang, Y. et al. (2022). Security Requirements and Evaluation Framework for Internet Information Service Content. *Journal of Cyber Security* 7(1), 27–39.

Wodnicka, M. (2021). Wpływ czwartej rewolucji przemysłowej na innowacyjność usług. *Optimum. Economic Studies* 105(3), 48–59.
Wójcik, M. (2018). *Rozszerzona rzeczywistość w usługach informacyjnych bibliotek*. Kraków: WUJ.
Wu, D., et al. (2022). An exploration of ethnic minorities' needs for multilingual information access of public digital cultural services. *Journal of Documentation* 79(1), 1–20.

Information services as the subject of the interdisciplinary research

The subject of the research are information services understood as an element of the research field of various fields and scientific disciplines. The aim of the research was to determine the main threads of reflection on information services both within individual disciplines and in an interdisciplinary or interdisciplinary approach. The method of analysis and criticism of the literature was used. A systematic search was carried out according to accepted queries in databases indexing journals with a high Impact Factor—Web of Science and Scopus. We searched for publications published in the years 2013–2023. As a result, conclusions were formulated regarding the main directions of reflection on information services, both from the perspective of individual fields of knowledge and in the interdisciplinary dimension.
Keywords: interdyscyplinary research, information services, library services

DOROTA RAK
Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej
Instytut Studiów Informacyjnych
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
dorota.rak@uj.edu.pl
ORCID: 0000-0001-8113-9132

◆

Design Thinking w działalności bibliotekarskiej i informacyjnej – przegląd literatury

Celem artykułu było określenie roli Design Thinking w działalności bibliotekarskiej i informacyjnej. Dokonano analizy zawartości publikacji naukowych dostępnych w bazach LISTA, Scopus i Web of Science. Przeprowadzone badanie ukazało ewolucję myślenia projektowego od strukturalnego procesu do filozofii rozwiązywania problemów. Pozwoliło również zidentyfikować wyzwania związane z wdrażaniem tego podejścia, takie jak potrzeba dostosowywania do konkretnych kontekstów i konieczność budowania mostu między teorią a praktyką. Synteza literatury ukazuje, że Design Thinking staje się katalizatorem transformacji, pozycjonując biblioteki jako dynamiczne centra innowacji, skoncentrowane na użytkowniku, zdolne skutecznie odpowiadać na zmieniające się potrzeby społeczności w dzisiejszym dynamicznym krajobrazie informacyjnym.
Słowa kluczowe: biblioteki, Design Thinking, informacja naukowa, inteligencja zbiorowa, usługi informacyjne.

Wprowadzenie

W dynamicznym środowisku informacyjnym, w którym oczekiwania społeczności stale się zmieniają, biblioteki muszą dostosowywać się i wprowadzać innowacje, aby pozostać kluczowymi punktami dostępu do wiedzy. Niniejszy artykuł obejmuje analizę piśmiennictwa na temat Design Thinking (dalej DT), a także powiązań pomiędzy tą metodą a działalnością bibliotekarską i informacyjną. Jego celem jest odpowiedź na pytanie o to, czy DT jest uznawane za skuteczne narzędzie transformacyjne, które umożliwia świadczenie bardziej innowacyjnych i dostosowanych usług.

Analiza wyników w bazach LISTA, Scopus i Web of Science potwierdza zróżnicowanie perspektyw badawczych oraz ukazuje kompleksowość relacji między Design Thinking a bibliotekami i informacją. Podkreśla także istotność Design Thinking dla tych obszarów. W bazie LISTA zarejestrowano 126 wyników dla frazy „Design Thinking AND library" oraz 119 dla „Design Thinking AND information". W bazie Scopus liczby te wyniosły odpowiednio 110 i 1242, a w bazie Web of Science – 86 i 987 (stan na 30.10.2023 r.). Warto zauważyć, że różnice w liczbie wyników pomiędzy bazami mogą wynikać z różnic w interpretacji tematycznego zakresu każdej z nich. Szczególnie istotne jest podkreślenie dużej liczby wyników dla frazy „Design Thinking AND information" w bazie Scopus, co sugeruje silne powiązanie między DT a działalnością informacyjną.

Design Thinking jako metodologia i proces

Design Thinking, uznane w literaturze za metodologię rozwiązywania problemów, posiada niezwykłą zdolność do harmonizowania procesów kreatywnego i analitycznego myślenia (Ingle, 2013). To intuicyjne podejście wspiera współpracę międzydyscyplinarnych zespołów z obszarów inżynierii, biznesu, projektowania i nauk społecznych, mających na celu generowanie innowacyjnych rozwiązań (Charoski et al., 2018).

Początki DT przypadają na przełom lat 60. i 70. XX w., kiedy Herbert Simon podkreślał integrację myślenia analitycznego i intuicyjnego wraz z dążeniem do zmian w biznesowym krajobrazie, zaś Victor Papanek również znaczenie wiedzy projektowej w radzeniu sobie z problemami społecznymi (Papanek, 1985). Początkowo DT postrzegane było jako strukturalny proces projektowy obejmujący elementy takie jak inspiracja, ideacja i wdrażanie (Brown, 2008).

Współczesne rozumienie DT można przypisać Davidowi Kelleyowi, profesorowi na Uniwersytecie Stanforda i współzałożycielowi firmy projektowej IDEO. Kelley podkreślił konieczność głębokiego zrozumienia potrzeb i oczekiwań klienta. Opisał empatię jako gotowość do kwestionowania przesądów i zawieszenia przekonania, że to, co się myśli, jest prawdą, aby odkryć, co naprawdę jest prawdziwe (Kelley, Kelley, 2013).

DT nie posiada jednej jednoznacznej definicji. Z różnych perspektyw teoretycznych jest interpretowane jako: 1) metodologia (Jádan-Guerrero et al., 2017), 2) sposób myślenia (Wei, Huangfu, 2022) i 3) filozofia rozwiązywania problemów (Dolata, Schwabe, 2016). DT może być traktowane jako skuteczne podejście do innowacji, radzenia sobie z kompleksowymi problemami i spełniania wymagań klienta (Roper et al., 2016, Pfotenhauer et al., 2019). Charakteryzuje się ono kompleksową strukturą obejmującą różnorodne mentalności, metody i praktyki. Wszystko to ma na celu zwiększenie produktywności, wspieranie kreatywności i rozwijanie innowacyjnych rozwiązań (Liedtka et al., 2013).

Niezależnie od różnorodnych definicji, DT wykazuje pewne inherentne cechy. Jest powszechnie stosowalne oraz przekracza granice dyscyplinarne i zaspokaja potrzeby osób o różnych obszarach wiedzy. W centrum swojej istoty DT skupia się na potrzebach klientów, kładąc nacisk na dokładne zrozumienie i rozpoznanie ich wymagań. Organizacje, które korzystają z DT, zdobywają przewagę konkurencyjną, ponieważ rozwiązania opracowane przy użyciu tego podejścia służą poprawie losu ludzkości (Calgren et al., 2016).

Proces DT obejmuje pięć odrębnych etapów. Pierwszy etap, empatia, skupia się na identyfikacji i empatycznym zrozumieniu potrzeb klienta. Kolejny etap koncentruje się na zdefiniowaniu zarówno wyzwania projektowego, jak i podstawowych motywacji związanych z jego rozwiązaniem. W trzecim etapie generacji pomysłów nacisk kładzie się na rozwijanie mentalności, która ceni ilość, zachęcając do generowania jak największej liczby pomysłów. Czwarty etap skupia się na prototypowaniu, gdzie pomysły wygenerowane w poprzednim etapie są przekładane na namacalne wizualne reprezentacje. Piąty etap obejmuje testowanie prototypów, doskonalenie najbardziej obiecujących pomysłów i odrzucanie tych, które okazują się niewłaściwe (Woolery, 2019).

Podsumowując, Design Thinking stanowi wszechstronne podejście do projektowania, zakorzenione w empatii, kreatywności i skoncentrowane na ludziach. Jego ewolucja od lat 60. XX wieku do współczesności przekształciła go w istotną metodologię wspierającą innowacje i skuteczne rozwiązywanie problemów.

Design Thinking a biblioteki

Liczne badania uwypukliły wieloaspektowe zastosowania myślenia projektowego w bibliotekach. Od interfejsów książek naukowych po przywództwo akademickie, od programów umiejętności korzystania z informacji po przestrzenie skupione na twórcach – każde badanie przyczynia się do szczegółowego zrozumienia tego, w jaki sposób Design Thinking usprawnia rozwiązywanie problemów, sprzyja innowacjom i podnosi poziom doświadczenia użytkownika w różnorodnych środowiskach bibliotecznych i edukacyjnych.

IDEO współpracuje z bibliotekarzami przy tworzeniu zestawu narzędzi Design Thinking for Libraries. Owocem tej współpracy jest praktyczny przewodnik, kładący nacisk na lektury, zasoby i działania mające pomóc bibliotekarzom zrozumieć metody myślenia projektowego. Zestaw narzędzi ucieleśnia ruch bibliotekarstwa partycypacyjnego, umożliwiając bibliotekarzom odgrywanie aktywnej roli w projektowaniu bibliotek spełniających zmieniające się potrzeby użytkowników (Catiri, 2017).

Praktyki przywództwa w bibliotekach doświadczają transformacji poprzez napływ myślenia projektowego. Michelle Boisvenue-Fox i Kristin Meyer (2019) dzielą się spostrzeżeniami administratora wykonawczego i bibliotekarza akademickiego, ilustrując

ulepszone doświadczenia użytkowników, kreatywne rozwiązania, wzmocnienie pozycji personelu i większą przejrzystość. Autorzy proponują myślenie projektowe jako elastyczny proces mający zastosowanie we wszystkich typach bibliotek (Boisvenue-Fox, Meyer, 2019).

Praktyczne zastosowanie myślenia projektowego w bibliotekach przedstawiono także w badaniu zespoły Rachel I. Clarke. Autorzy wykorzystali kwestionariusz internetowy, sprawdzając w jaki sposób myślenie projektowe jest postrzegane i stosowane przez pracowników bibliotek. Okazało się, że proces DT jest wykorzystywany do planowania przestrzeni, opracowywania programów i empatycznego uwzględniania potrzeb użytkowników/społeczności (Clarke et al., 2020). Myślenie projektowe jest także katalizatorem innowacji w bibliotekach chorwackich. Podejście to, oparte na wspólnym rozwiązywaniu problemów i skupieniu na użytkowniku, ma na celu wyposażenie bibliotekarzy w umiejętności potrzebne do pracy metodą DT. Kluczowe jest zatem włączenie myślenia projektowego do zarządzania biblioteką, zgodnie z zasadami wywodzącymi się z teoretycznej i praktycznej dyscypliny projektowania (Sabolović-Krajina, 2020). Praktyczny charakter DT może uwidocznić się także podczas kursu marketingu wirtualnej biblioteki. Twórcze myślenie może przyczynić się do lepszego promowania pracy zespołowej, empatii, asertywnej komunikacji i innowacji, podkreślając praktyczne implikacje myślenia projektowego w przekształcaniu usług bibliotecznych (Rodríguez, 2022).

Niejednokrotnie bibliotekarze przeplatają DT z grywalizacją. Przykładem tego typu inicjatywy było opracowanie i przeprowadzenie interaktywnych warsztatów, skupiających się na zasadach projektowania gier z wykorzystaniem tzw. niskiej technologii na potrzeby edukacji bibliotekarzy z dziedziny nauk o zdrowiu. Ich rola była istotna, gdyż ułatwiła proces uczenia się i budowania pewności siebie wśród bibliotekarzy (Capdarest-Arest et al., 2019). Z kolei McGowan (2019) badał rolę myślenia projektowego w nauczaniu i uczeniu się za pomocą *Blended Librarians Adapted Addie Model* (BLAAM). Studium przypadku pokazuje, jak dobrze zaprojektowane podejścia do uczenia się, zakorzenione w DT, mogą stworzyć włączające środowiska *life learning*. Autor badania przedstawia praktyczne zastosowanie zasad myślenia projektowego w opracowywaniu instrukcji dotyczących umiejętności korzystania z danych zdrowotnych (McGowan, 2019).

Poprzez myślenie projektowe realizowane są projekty mające na celu rewitalizację bibliotek szkolnych na całym świecie. Chin EE Loh ze współpracownikami opowiadają się za podejściem skoncentrowanym na użytkowniku, podkreślając potrzebę zrozumienia kontekstu lokalnego. Badanie zapewnia model projektów udoskonalania bibliotek szkolnych w oparciu o dowody, prezentując myślenie projektowe jako narzędzie do ukierunkowanych ulepszeń (Loh et al., 2023). Myślenie projektowe przekracza także tradycyjne granice w edukacji. Podczas warsztatów uczniowie, których zadaniem jest zaprojektowanie aplikacji do nawigacji w bibliotece dla dzieci, zapoznają się z zasadami

DT. Chinlun Ho i współpracownicy sprawdzili, w jaki sposób warsztaty myślenia projektowego umożliwiają uczniom aktywny wkład, dekonstrukcję złożonych problemów i wspieranie kreatywnego myślenia (Ho et al., 2023). Z kolei Taylor M. Kessner i współpracownicy przekonali się, jak tworzenie gier planszowych pobudza myślenie projektowe wśród nastolatków. W badaniu wykorzystano podejścia jakościowe i zasady DT, podkreślając unikalne aspekty projektowania gier. Uwidoczniono potencjał podejść skoncentrowanych na tworzeniu i potrzebę projektowania koncepcji myślenia projektowego dostosowanych do projektowania gier (Kessner et al., 2021). Co więcej, DT pozwala poznać perspektywę użytkownika również w bibliotece publicznej. Badanie przeprowadzone przez zespół Christiana Dindlera pozwoliło odkryć wyzwania związane z celami realizowanego procesu DT, doświadczeniami uczestników i wdrażaniem wyników myślenia projektowego, dostarczyło też cennych informacji o kontekście organizacyjnym (Dindler et al., 2016).

Artykuł Owena G. McGratha (2016) zapewnia z kolei wgląd w fazę planowania tworzenia przestrzeni skupionych na podmiotach w szkolnictwie wyższym. W badaniu wykorzystano inicjatywę projektowania usług opartą na zasadach DT. Położono tu szczególny nacisk na kluczowe decyzje, wyzwania i wyciągnięte wnioski, podkreślając transformacyjny potencjał myślenia projektowego usług w rozwijaniu i utrzymywaniu tych przestrzeni (McGrath, 2016).

Biblioteki akademickie przechodzą zmiany organizacyjne, implementując myślenie projektowe, wpływając na wizję, wartości i kulturę. Alma L. Culén i Mark Kriger (2014) przedstawiają studium przypadku, dostarczając wglądu w to, jak myślenie projektowe ułatwia zmiany w postrzeganiu produktów i usług użytkowników. Badanie podkreśla centralną rolę myślenia projektowego w kształtowaniu konkurencyjności organizacji (Culén, Kriger, 2014). Z kolei Biblioteka Uniwersytetu w Sydney przechodzi transformacyjną podróż, wykorzystując myślenie w zakresie projektowania usług w celu opracowania usługi systematycznego przeglądu skoncentrowanej na użytkowniku (Luca, Ulyannikova, 2020). Autorzy pokazują siłę myślenia projektowego w ponownym traktowaniu usług bibliotecznych jako części tzw. ekologii usług. Badanie podkreśla zatem holistyczny potencjał transformacyjny myślenia o projektowaniu usług.

Ponadto idea myślenia projektowego rozwija się w kontekście uniwersyteckim, poprzez koncentrowanie się instytucji HEI na wspieraniu specyficznych grup studentów. Zespół Lindy Whang proponuje wykorzystywanie metod myślenia projektowego do zrozumienia wyjątkowych potrzeb studentów przenoszących się z innych uczelni, aby szybko rozwijać dostosowane do potrzeb usługi biblioteczne i kampusowe. Badanie podkreśla znaczenie empatii i podejścia skoncentrowanego na użytkowniku w poprawianiu doświadczeń osób korzystających z biblioteki (Whang et al., 2017). Rachel I. Clarke i Steven Bell (2021) badają z kolei punkt widzenia dyrektorów na temat włączania DT do edukacji bibliotecznej. Poprzez wywiady zmapowali tendencje panujące wśród kierowników jednostek organizacyjnych, ich opinie oraz potencjał zmian

w uzyskiwaniu stopnia naukowego w obszarze LIS, który zmieni konceptualizację tej dziedziny z perspektywy projektowania. Wyniki podkreślają dychotomie w definiowaniu i włączaniu edukacji w zakresie projektowania do programów nauczania LIS (Clarke, Bell, 2021). Uznając potrzebę radzenia sobie przez bibliotekarzy z niejednoznacznością, proponuje się wprowadzenie nowego typu stopnia bibliotecznego – Master of Library Design (MLD) (Clarke, Bell, 2018). To innowacyjne podejście łączy filozofię projektowania z tradycyjnymi treściami z zakresu bibliotekoznawstwa, mając na celu lepsze wyposażenie przyszłych specjalistów bibliotek do szybko zmieniającego się krajobrazu informacyjnego (Clarke, Bell, 2018).

Również Daniela María Rodríguez Valerio bada zastosowanie myślenia projektowego w nauczaniu bibliotekarstwa. W opracowaniu wskazała dowody potwierdzające wdrożenie DT i podkreśliła potencjał myślenia projektowego w promowaniu konstruktywistycznych strategii dydaktycznych. Badanie ukazuje także możliwości adaptacji DT w dyscyplinach pedagogicznych (Rodríguez, 2020).

Maiye Barceló-Hidalgo i Damilsy Gómez Paz (2022) wnoszą wkład w ten dyskurs, implementując DT do programu nauczania kompetencji informacyjnych dla studentów pierwszego roku. Publikacja podkreśla znaczenie myślenia projektowego jako metodologii rozwijającej umiejętności kreatywnego, innowacyjnego i krytycznego myślenia, a także wskazuje konieczność dostosowania strategii szkoleniowych do rzeczywistych potrzeb studentów (Barceló-Hidalgo, Paz, 2022). Jak wskazują Kingsley N. Igwe i Abdulakeem S. Sulyman (2022), istniało przekonanie, że korzyści wynikające z wdrażania zmian w praktykach i usługach przyczyniły się do tego, że biblioteki zdały sobie sprawę z wartości integracji DT i KI, co przyczyniło się do poprawy usług bibliotecznych i zwiększenia kompetencji informacyjnych użytkowników (Igwe, Sulyman, 2022). Co więcej, jak podkreśla Kathryn Mercer i jej współpracownicy, DT może być motorem zachowań informacyjnych, ponieważ praca projektowa wymaga korzystania z wyspecjalizowanych źródeł informacji (Mercer et al., 2019). Studenci zaangażowani w proces projektowy muszą diagnozować swoje potrzeby informacyjne, zbierać zasoby, oceniać ich jakość i używać ich do kierowania procesem podejmowania decyzji dotyczących potencjalnych rozwiązań potrzebnych do rozwiązania problemu (Fosmire et al., 2017). Z drugiej strony badania przeprowadzone przez Briana T. Johnsona i Andrew A. Tawfika pokazały, że nauczyciele używają różnych podejść projektowych do poprawy nauczania kompetencji informacyjnych wśród studentów (Johnston, Tawfik, 2022).

Konwergencja projektowania interakcji człowiek–komputer i myślenia projektowego pozwala także sprostać wyzwaniom związanym z gromadzeniem e-booków w bibliotekach akademickich. Alma L. Culén i Andrea Alessandro Gasparini analizują projekty multidyscyplinarne, pokazując synergię między tymi podejściami w poprawianiu doświadczeń bibliotek. Badanie podkreśla skuteczność łączenia tych metodologii w celu poprawy interakcji użytkowników ze zbiorami e-booków (Culén, Gasparini, 2015). Z kolei przejście w kierunku cyfrowych książek naukowych skłoniło laboratoria

JSTOR i biblioteki Uniwersytetu Columbia do rozpoczęcia podróży opartej na myśleniu projektowym. W rezultacie powstał prototyp „Topicgraph", który na nowo definiuje interfejsy internetowych książek naukowych. Projekt ten podkreśla potencjalną prostotę i opłacalność wdrażania nowatorskich interfejsów przeglądania istniejących książek naukowych w formacie PDF (Humphreys et al., 2018).

Design Thinking a informacja

Analiza piśmiennictwa pokazuje wieloaspektowe zastosowania i integrację myślenia projektowego oraz informacji, począwszy od zagadnień związanych z opieką zdrowotną po edukację, a skończywszy na nauce o środowisku. Design Thinking jawi się jako wszechstronna i transformacyjna metodologia. Wyzwania napotykane w jego stosowaniu, zwłaszcza w określaniu wymagań, wymuszają niejako ciągłe badania i udoskonalanie praktyk. Nacisk kładziony na uczenie się przez doświadczenie pokazuje ewoluujący krajobraz edukacji bibliotecznej i informacyjnej. W miarę rozwoju ery cyfrowej myślenie projektowe wyróżnia się jako kluczowe narzędzie innowacji, rozwiązywania problemów i rozwiązań skoncentrowanych na człowieku w różnych dziedzinach. Synteza HCI, zrównoważonego projektowania SI i modeli rozszerzonego poznania dodatkowo wzbogaca dyskurs, wskazując na holistyczne i interdyscyplinarne podejście do rozwoju świata informacji, gdzie zastosowanie znalazło także DT.

Badania wskazują, że chociaż myślenie projektowe jest wykorzystywane w kontekście informacyjnym, to istnieje luka teoretyczna dotycząca kompleksowego zrozumienia jego faz, technik i procedur (Apocalypse, Jorente, 2022). Zastosowanie metody Design Thinking w informatologii jest postrzegane jako obiecujące, oferujące potencjalny wkład w rozwiązywanie złożonych problemów i sprzyjające innowacyjnym rozwiązaniom w obliczu postępu technologicznego (Alahmari, Anandhavalli, 2018).

W kilku badaniach podkreślono integrację Design Thinking z tradycyjnymi metodologiami cyklu życia systemów informacyjnych. Integracja ta ma na celu wykorzystanie mocnych stron obu podejść poprzez łączenie systematycznego charakteru SDLC ze skupieniem się na użytkowniku w myśleniu projektowym (Hehn et al., 2018). Iteracyjny model „4+1", oparty na pięciostopniowym modelu d.school, przedstawiono jako ramy demonstrujące znaczące różnice w świadomości, zrozumieniu i satysfakcji pomiędzy grupami eksperymentalnymi i kontrolnymi w ramach kursu technologii informacyjnych (Su, Xu, 2020). Co więcej, DT stosuje się w programach LIS w celu ukierunkowania dyskusji i stawienia czoła wyzwaniom (Abels et al., 2018). Proces myślenia projektowego ułatwia zmiany transformacyjne, dając praktyczne wyniki związane z celami programu nauczania.

Badania dotyczące wpływu myślenia projektowego na kursach z zakresu technologii informacyjnych sugerują, że może ono ułatwić osiągnięcie celów programowych zarówno na niskim, jak i wysokim poziomie (Lin et al., 2020). Wykazano, że zmodyfikowane

ramy myślenia projektowego poprawiają opanowanie przez uczniów podstawowej wiedzy i umiejętności informacyjnych, a także ich zdolność do tworzenia wartościowych, różnorodnych i oryginalnych dzieł cyfrowych (Lin et al.., 2020). Myślenie projektowe zapewnia ramy przewodnie do tworzenia rozwiązań skupionych na człowieku (Hehn et al., 2018). DT wspiera proces odkrywania wymagań, ale także identyfikuje wyzwania wynikające z procesu myślenia projektowego.

Ponadto teoretyczne powiązanie między myśleniem projektowym a praktykami informacyjnymi w kontekście Web 3.0 sugeruje, że myślenie projektowe jest spójne z podejściem dotyczącym praktyk informacyjnych. Dzięki temu Design Thinking można stosować jako innowacyjną metodę partycypacyjnego i ludzkiego rozwoju nowych kontekstów w organizacji społecznej i relacjach w sieci (Guimarães, Rocha, 2021). Uczenie się przez doświadczenie, w szczególności uczenie się oparte na społeczności i myśleniu projektowym jako narzędziu demokratycznego zaangażowania obywatelskiego pokazuje, że już nie same usługi stanowią wartość samą w sobie. Kluczem do rozwoju jest społeczność i oferowanie jej takiego programu LIS, który integruje naukę danych z Design Thinking (Poole et al., 2022). Co więcej, niektórzy badacze opowiadają się za włączeniem myślenia projektowego do badań z zakresu informatologii, podkreślając jego potencjał w zakresie poprawy doświadczenia użytkownika w ośrodkach, gdzie kluczowe znaczenie ma informacja (Nakano et al., 2018). Na przykład eksploracyjne badanie jakościowe w aptece szpitalnej pokazało, że DT przyczynił się do wypracowania innowacyjnych rozwiązań służących lepszemu zarządzaniu informacją w kontroli zapasów leków (Luiz et al., 2023). Badanie pokazuje znaczenie podejścia Design Thinking w rozwiązywaniu pojawiających się problemów i usprawnianiu istniejących procedur.

Innym specyficznym obszarem, w którym można obserwować zastosowanie myślenia projektowego w kontekście informacyjnym, jest tzw. cyfrowa humanistyka środowiskowa, w której następuje integracja nauki o informacji cyfrowej i informacji geograficznej (GIScience). Implementacja DT umożliwia np. przeciwdziałanie globalnym zmianom klimatycznym, o czym świadczą chociażby *case studies* z zakresu historii środowiska i programu *Imagineering of SmartCity Lifeworlds* (Travis, Holm, 2016).

Uznając interdyscyplinarny charakter interakcji człowiek-komputer (HCI) i informatologii (IS), w piśmiennictwie proponuje się stosowanie iteracyjnego procesu projektowania systemu informacyjnego opracowanego na podstawie HCI (Nyström, Mustaquim, 2020). Doświadczenia nabyte podczas procesu DT uznaje się za korzystne dla wielo- i interdyscyplinarnego charakteru HCI, co przyczynia się do generowania projektów nadających się do ponownego wykorzystania na różnych etapach procesu projektowania zrównoważonego SI (Nyström, Mustaquim, 2020). Wszelkie procesy poznawcze ekspertów-projektantów znajdują swoje odzwierciedlenie w kontekście

edukacji w zakresie technologii i projektowania – istotne jest tutaj usprawnianie połączeń między światem wewnętrznym i zewnętrznym, co ma swoje konsekwencje w przetwarzaniu informacji i ucieleśnianiu rezultatów uzyskanych w DT (Haupt, 2015).

Zakończenie

Design Thinking stanowi kluczową siłę napędową innowacji w obszarze bibliotekarstwa i działalności informacyjnej. Podejście klientocentryczne kładzie nacisk na identyfikację potrzeb i zrozumienie doświadczeń użytkowników, co przyczynia się do tworzenia bardziej efektywnych i przyjaznych rozwiązań. W kontekście bibliotek, których głównym celem jest świadczenie informacji i usług czytelniczych, zastosowanie Design Thinking staje się zatem kluczowym narzędziem. Zrozumienie głębokich oczekiwań czytelników i pozostałych interesariuszy, umożliwia bibliotekom dostarczanie wartości, która jest precyzyjnie dostosowana do rzeczywistych potrzeb społeczności.

Biblioteki, by skutecznie odpowiadać na zmieniające się potrzeby społeczne, muszą być gotowe do nieustannego dostosowywania swoich usług. Proces kreatywny wspierany przez Design Thinking umożliwia bibliotekom wprowadzanie nowatorskich podejść do dostarczania informacji oraz rozwijania edukacyjnych form interakcji z czytelnikami. W tym kontekście kluczową funkcją DT w bibliotekach jest personalizacja oferty. Dzięki temu podejściu biblioteki mogą dostosowywać swoje usługi i zasoby do zróżnicowanych potrzeb czytelników, co pozwala na tworzenie spersonalizowanych doświadczeń, a w efekcie na wspieranie innowacyjności w usługach bibliotecznych.

W obliczu szybko zmieniającego się otoczenia społecznego, technologicznego i kulturowego, elastyczność staje się kluczowym elementem. DT, dzięki swojemu iteracyjnemu podejściu, umożliwia bibliotekom dostosowywanie się do nowych wyzwań i możliwości. Włączanie społeczności w proces decyzyjny poprzez partycypacyjne podejście nie tylko sprzyja lepszemu zrozumieniu rzeczywistych potrzeb, ale także buduje silne więzi między biblioteką a społecznością jej użytkowników. Ponadto DT charakteryzuje się wysokim potencjałem w kontekście projektowania fizycznych przestrzeni. Projektowanie innowacyjnych miejsc dostosowanych do nowoczesnych metod pracy, nauki i relaksu przyczynia się pozytywnie do efektywności korzystania z zasobów biblioteki.

Podsumowując, Design Thinking przyczynia się do bardziej efektywnej, dostosowanej do użytkownika i innowacyjnej działalności, co wzmacnia rolę bibliotek jako kluczowych instytucji w społecznościach, a także zwiększa wartość samej informacji. To podejście nie tylko stanowi silne uzasadnienie, dlaczego warto stosować DT jako narzędzie projektowe, ale także pokazuje, że myślenie projektowe stało się filozofią, która napędza dynamiczny rozwój instytucji w erze informacyjnej.

Bibliografia

Abels, E. G. et al. (2018). Transforming library and information science education by design. In: J. Percell; L. C. Sarin; P. T. Jaeger; J. C. Bertot Eds. *Re-envisioning the MLS: Perspectives on the future of library and information science education*. Leeds: Emerald Publishing Limited, pp. 71–89.

Alahmari, F.; Anandhavalli, M. (2018, April). Using design thinking in information system development: a survey. In: *2018 21st Saudi Computer Society National Computer Conference (NCC)*. IEEE, pp. 1–6.

Apocalypse, S. M.; Jorente, M. J. V. (2022). The Design Thinking Method and Information Science research. *Encontros Bibli: revista eletrônica de biblioteconomia e ciência da informação: O valor da Ciência em prol da Humanidade*, 24(2).

Barceló-Hidalgo, M., Paz, D. G. (2022). Information skills training based on design thinking: work experience at the University of Cienfuegos. *Palabra Clave (La Plata)* 12(1), e167.

Boisvenue-Fox, M.; Meyer, K. (2019). Not what you expected: Implementing design thinking as a leadership practice. In: J. A. Crum; S. Schmehl Hines Eds. *Supporting entrepreneurship and innovation*. Leeds: Emerald Publishing Limited, pp. 7–20.

Brown, T. (2008). Design thinking. *Harvard Business Review* 86(6), 84.

Capdarest-Arest, N. et al. (2019). "Game on!" Teaching gamification principles for library instruction to health sciences information professionals using interactive, low-tech activities and design-thinking modalities. *Journal of the Medical Library Association* 107(4), 566.

Carlgren, L. et al. (2016). Framing design thinking: The concept in idea and enactment. *Creativity and Innovation Management* 25(1), 38–57.

Catiri, E. (2017). How might we... Rethinking the library with design thinking. *AIB STUDI* 57(1), 151–166.

Charosky, G. et al. (2018). Education for innovation: engineering, management and design multidisciplinary teams of students tackling complex societal problems through Design Thinking. *4th international conference on higher education advances (HEAD'18)*. Editorial Universitat Politècnica de València, pp. 1081–1087.

Clarke, R. I. et al. (2020). Design thinking and methods in library practice and graduate library education. *Journal of Librarianship and Information Science* 52(3), 749–763.

Clarke, R. I.; Bell, S. (2018). Transitioning from the MLS to the MLD: Integrating design thinking and philosophy into library and information science education. In: *Re-envisioning the MLS: Perspectives on the future of library and information science education*. Leeds: Emerald Publishing Limited, pp. 195–214.

Clarke, R. I.; Bell, S. (2021). Attitudes and Perceptions toward Design Thinking in Graduate-Level Library Education. *Journal of Education for Library and Information Science* 62(3), 303–325.

Culén, A. L.; Kriger, M. (2014). Creating competitive advantage in IT-intensive organizations: a design thinking perspective. In: *HCI in Business: First International Conference, HCIB 2014, Held as Part of HCI International 2014, Heraklion, Crete, Greece, June 22–27, 2014. Proceedings 1*. Cham–New York: Springer International Publishing, pp. 492–503.

Culén, A. L.; Gasparini, A. A. (2015). HCI and design thinking: Effects on innovation in the academic library. In: *Proceedings of the International Conferences on Interfaces and Human Computer Interaction 2015, IHCI 2015, Game and Entertainment Technologies 2015, GET 2015 and Computer Graphics, Visualization, Computer Vision and Image Processing 2015, CGVCVIP 2015 – Part of the Multi Conference on Computer Science and Information Systems 2015*, pp. 3–10.

Dindler, C. et al. (2016). A large-scale design thinking project seen from the perspective of participants. In: *Proceedings of the 9th Nordic Conference on Human-Computer Interaction*, pp. 1–10.

Dolata, M.; Schwabe, G. (2016). Design Thinking in IS Research Projects: Mindset and Toolset Perspective. In: W. Brenner, F. Uebernickel Eds., *Design Thinking for Innovation: Research and Practice*. Cham: Springer, pp. 67–83.

Fosmire, M. et al. (2017). Using design journals to uncover information literacy habits of first-year students. *IEEE Frontiers in Education Conference (FIE)*. New York: IEEE Press, pp. 1–5.

Guimarães, L. J. B. L. S.; Rocha, E. C. D. F. (2023). Information practices and design thinking Approaching Users 3.0 in Information Science. *RDBCI: Revista Digital de Biblioteconomia e Ciência da Informação* 19, e021029.

Haupt, G. (2015). Learning from experts: fostering extended thinking in the early phases of the design process. *International Journal of Technology and Design Education* 25, 483–520.

Hehn, J. et al. (2018). Designing human-centric information systems: towards an understanding of challenges in specifying requirements within design thinking projects. In: *Multikonferenz Wirtschaftsinformatik*, pp. 1051–1062.

Ho, C. et al. (2023). Exploring Creativity of Designers in Children's Library Navigation APP Design with Design Thinking Workshop. In: *Proceedings of the 2023 8th International Conference on Information and Education Innovations*, pp. 180–186.

Humphreys, A. et al. (2018). Reimagining the digital monograph: Design thinking to build new tools for researchers. *Journal of Electronic Publishing*, 21(1).

Igwe, K. N.; Sulyman, A.S. (2022). Smart libraries: Changing the paradigms of library services. *Business Information Review* 39(4), 147–152.

Ingle, B. R. (2013). *Design thinking for entrepreneurs and small businesses: Putting the power of design to work*. Berkeley: Apress.

Jádan-Guerrero, J. et al. (2017). *Design Thinking Paradigm in the Development of an Open Source Strategic Planning Framework. International Conference on Information Systems and Computer Science (INCISCOS)*. New York: IEEE Press.

Johnson, B. T.; Tawfik, A. A. (2022). First, second, and third-order barriers to information literacy and inquiry-based learning for teachers in poverty contexts. *Educational Technology Research and Development* 70(4), 1221–1246.

Kelley, T.; Kelley, D. (2013). *Creative confidence: Unleashing the creative potential within us all.* New York: Crown Publishing Group.

Kessner, T. M. et al. (2021). (Design) thinking out loud: adolescents' design talk in a library makerspace tabletop game design camp. *Information and Learning Sciences* 122(9–10), 651–670.

Liedtka, J. et al. (2013). *Solving problems with design thinking: Ten stories of what works.* New York: Columbia University Press.

Lin, L. et al. (2020). From knowledge and skills to digital works: An application of design thinking in the information technology course. *Thinking Skills and Creativity* 36, 100646.

Loh, C. E. et al. (2021). Developing future-ready school libraries through design thinking: A case study. *IFLA Journal* 47(4), 505–519.

Luca, E.; Ulyannikova, Y. (2020). Towards a user-centred systematic review service: The transformative power of service design thinking. *Journal of the Australian Library and Information Association* 69(3), 357–374.

Luiz, J. M. et al. (2023). The use of design thinking in innovative solutions for information management and knowledge in a pharmacy at a school hospital. *Encontros Bibli* 28, e94660.

McGowan, B. (2019). The role of the university library in creating inclusive healthcare hackathons: A case study with design-thinking processes. *IFLA Journal* 45(3), 246–253.

McGrath, O. G. (2016). Making a makerspace: Designing user services to serve designing users. In: *Proceedings of the 2016 ACM SIGUCCS Annual Conference*, pp. 95–98.

Mercer, K. et al. (2019). Understanding undergraduate engineering student information access and needs: Results from a scoping review. *ASEE Annual Conference anMercer et ald Exposition, Conference Proceedings.* American Society for Engineering Education.

Nakano, N. et al. (2018). Design thinking as a dynamic methodology for information science. *Information and Learning Science* 119(12), 743–757.

Nyström, T.; Mustaquim, M. (2020). An Iterative Information System Design Process Towards Sustainability. In: *Information Systems: 17th European, Mediterranean, and Middle Eastern Conference, EMCIS 2020, Dubai, United Arab Emirates, November 25–26, 2020*, Proceedings 17. Cham: Springer International Publishing, pp. 781–795.

Papanek, V. J. (1985). *Design for the real world: human ecology and social change.* London: Thames and Hudson.

Pfotenhauer, S. M. et al. (2019). Challenging the "deficit model" of innovation: Framing policy issues under the innovation imperative. *Research Policy* 48(4), 895–904.

Poole, A. H. et al. (2022). "Librarianship as Citizenship": The Promise of Community-Based Learning in North American Library and Information Science Education. *Journal of Education for Library and Information Science* 63(2), 153–169.
Rodríguez, D. M. (2020). Design Thinking para la docencia universitaria en bibliotecología. *Bibliotecas* 38(2), 1–23.
Rodríguez, D. M. (2022). Creation of innovative products for libraries applying Design Thinking: Experience in a virtual marketing course. *Investigación Bibliotecológica*, 36(92), 13–31.
Roper, S. et al. (2016). The roles and effectiveness of design in new product development: A study of Irish manufacturers. *Research Policy* 45(1), 319–329.
Sabolović-Krajina, D. (2020). Design thinking as a business concept and a library management tool. *Vjesnik Bibliotekara Hrvatske* 63 (1–2), 65–82.
Su, Q.; Xu, J. (2020). Improving Learners' Design Thinking in Information Technology Course via "4+ 1" Iterative Model [J]. *International Journal of Information and Education Technology* 10(10), 757–762.
Travis, C.; Holm, P. (2016). The digital environmental humanities—what is it and why do we need it? The NorFish Project and SmartCity Lifeworlds. *The Digital Arts and Humanities: Neogeography, Social Media and Big Data Integrations and Applications*, 187–204.
Wei, X.; Huangfu, R. (2022). An Empirical Study on the Improvement of Design Thinking Ability Based on Virtual Reality Technology. *Blended Learning: Engaging Students in the New Normal Era: 15th International Conference, ICBL 2022, Hong Kong, China, July 19–22, 2022, Proceedings*. Cham: Springer International Publishing.
Whang, L. et al. (2017). Understanding the transfer student experience using design thinking. *Reference Services Review* 45(2), 298–313.
Woolery, E. (2019). *Design Thinking Handbook*. InVision.

Design Thinking in library and information activities—literature review

The aim of the article was to determine the role of Design Thinking in library and information activities. The content of scientific publications available in the LISTA, Scopus and Web of Science databases was analyzed. The study showed the evolution of design thinking from a structural process to a philosophy of problem solving. It also identified challenges in implementing this approach, such as the need to adapt to specific contexts and the need to build a bridge between theory and practice. The literature synthesis shows that Design Thinking is becoming a catalyst for transformation, positioning libraries as dynamic, user-centric innovation centers capable of effectively responding to the changing needs of communities in today's dynamic information landscape.
Keywords: collective intelligence, Design Thinking, information services, libraries, scientific information.

MONIKA KRAKOWSKA
Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej
Instytut Studiów Informacyjnych
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
monika.krakowska@uj.edu.pl
ORCID: 0000-0002-2724-9880

◆

Doświadczanie informacji (*information experience*) jako kategoria zachowań informacyjnych człowieka
Próba eksplikacji

Zachowania informacyjne stanowiąc subdyscyplinę nauk o informacji wymagają stałych i dogłębnych analiz oraz rozpoznawania różnorodnych uwarunkowań charakteryzujących jednostkowe i kolektywne aktywności w relacji do informacji zachodzących w różnych kontekstach. Wyłonienie i analiza procesów związanych z komplementarnie pojmowanym doświadczaniem informacji stanowi podstawę holistycznego spojrzenia na człowieka i jego sprawczości informacyjnej w różnych wymiarach: poznawczym, afektywnym, konatywnym, ucieleśnionym i społecznym. Artykuł stanowi próbę wyjaśnienia i skonkretyzowania konceptu doświadczania informacji, który dotyczy gruntownego i interdyscyplinarnego zrozumienia zachowań informacyjnych człowieka w kontekście oraz w różnych przestrzeniach informacyjnych. Celem było także określenie najważniejszych sposobów pojmowania tego procesu w nauce o informacji zarówno z perspektywy aktywności informacyjnych, doznawania informacji i fenomenologicznego podejścia do świadomego poznania, jak i konstruktywistycznej, opartej na odczuwaniu informacji kształtowanej poprzez jej doświadczanie poprzez działanie, praktykowanie informacji, kształtowanie kultury informacyjnej i kreowanie wiedzy – przez indywidualną jednostkę i społeczności. Zwrócono uwagę na różne wymiary doświadczania informacji, w tym aspekt poznawczo-afektywny, ucieleśniony oraz społeczny. Zastosowano podejście jakościowe, metody analizy i krytyki piśmiennictwa oraz analizy koncepcyjnej. Jakościowa analiza treści dotyczyła wybranych, reprezentatywnych publikacji z lat 2003–2022. Zdefiniowano, czym jest doświadczanie informacji i jakie są uwarunkowania doznawania empirii oraz reagowania na informację w kontekście oraz w różnych światach, środowiskach, przestrzeniach informacyjnych, w których funkcjonuje człowiek oraz społeczności. Zwrócono uwagę na istotność badań tego fenomenu w obszarze zachowań informacyjnych za pomocą interdyscyplinarnej optyki.

50 lat studiów informacyjno-bibliotekoznawczych na Uniwersytecie Jagiellońskim,
red. Dorota Rak, Biblioteka Jagiellońska, Kraków 2023

Słowa kluczowe: doświadczanie informacji, kultura informacyjna, praktykowanie informacji, rozpoznawanie informacji, ucieleśnione poznanie, wymiar afektywno-poznawczy, zachowania informacyjne człowieka

Wstęp

W naukowym dyskursie subdyscypliny nauki o informacji, związanej z ludzkimi zachowaniami informacyjnymi (ang. *human information behaviour*) stosunkowo niedawno (Savolainen, 2020a, p. 671) pojawił się nowy koncept określany jako doświadczanie informacji (ang. *information experience*) odnoszący się do działań, czynności, procesów, jakich człowiek podejmuje się świadomie bądź w sposób niezamierzony lub przypadkowy w relacji do informacji. Nowe rozumienie i podejście do ludzkiego behawioru informacyjnego oraz wszelkich interakcji z informacją, jakich podejmuje się człowiek, wynika z dość interdyscyplinarnej, uwzględniającej wielość podejść (np. ewolucyjne, afektywne, kognitywne, społeczne, biologiczne, ekologiczne), wręcz holistycznej optyki w stosunku do tego, w jaki sposób człowiek subiektywnie doświadcza pozyskiwania informacji, przetwarzania, użytkowania, wykorzystywania, dzielenia się informacją czy wreszcie tworzenia nowej wiedzy (Bruce et al., 2014; Hoyte, 2019; Krakowska, 2022; Savolainen, 2020; Spink, Cole, 2006; Spink, Cole, Currier, 2009). Badania były podejmowane m.in. przez australijskich badaczy na czele z Christine Bruce, którzy opublikowali kluczową monografię (Bruce et al., 2014) przedstawiającą fenomenologiczną perspektywę sposobów rozumienia, wyjaśniania i eksplorowania zjawiska doświadczania informacji. Skoncentrowano się na holistycznym podejściu do świadomej egzystencji, przeżytych doświadczeniach ludzi w ich światach życia (ang. *people's lived experience in their life-worlds*). Rozległa perspektywa pozwoliła na wskazanie na nierozerwalności człowieka oraz artefaktów i zjawisk, poprzez które zdobywa informacje, jak i komplementarną próbę rozpoznania tego, co i jak jest doświadczane jako informacja, sposobów obecności informacji w świecie, jej roli i wpływu na jednostkę i świat, w którym żyje (Bruce et al. 2014, p. 6).

Analizowaniem i wyjaśnianiem różnych podejść do rozumienia specyfiki doświadczania informacji zajmowali się Tim Gorinchanaz w swojej książce *Information experience in theory and design* (Gorinchanaz, 2020), a także w badaniach ukazujących filozoficzny i paradygmatycznych charakter fenomenu doświadczania, a wręcz zaznawania, „odczuwania", zaangażowania w przeżywanie informacji na poziomie sensualnym, emocjonalnym, poznawczym, cielesnym, jako dziedziny skoncentrowanej na jednostce, która z perspektywy pierwszoosobowej (ang. *a first-person perspective*), subiektywnie, a zatem stronniczo angażuje się w procesy i aktywności informacyjne, poszukuje biegłości i nadaje sens własnej egzystencji (Gorinchanaz, 2019). Podobnie na emocjonalnym i kognitywnym wymiarze ludzkiego doświadczania informacji (ang. human information experience) skoncentrowane zostały badania Reijo Savolainena, który

wyjaśniał podejmowane w informatologii badania sposobów, w jakich człowiek odbiera, przyswaja oraz interpretuje informacje sensoryczne i poznawczo-afektywne (Savolainen, 2020a). Dodatkowo w przeprowadzonej analizie koncepcyjnej Savolainen zwrócił uwagę na niejednoznaczność definiowania zjawiska doświadczania informacji, jak i niewystarczającego odzwierciedlenia właściwości, taktyki procesów doświadczania przez człowieka – co stanowi kluczowy element tej formy zachowań informacyjnych – wynikającą być może z niedostatecznego lub nieprawidłowego sposobu doboru metod badawczych (np. wyjaśniających fizjologię procesów poznawczych, pamięci, świadomości i wolicjonalnych aktów, jakich podejmuje się człowiek w procesach informacyjnych (Afzal, 2018). Tym samym konstatuje niedostatek, lukę w badaniach w zakresie przyswajania i interpretowania informacji zmysłowej (ang. *sensory information*), który należy koniecznie wypełnić i udoskonalić (Savolainen, 2020a). W obszarze badań nad doświadczaniem informacji wraz z odniesieniem rozumienia tych aktywności w perspektywie praktyk informacyjnych związanych z kształtowaniem kompetencji i kultury informacyjnej analizy prowadzi również Annemaree Lloyd (np. Lloyd, 2010, 2012; Lloyd, Talja, 2010), której eksploracje dotyczą ucieleśnionych zachowań informacyjnych. W badaniach nad doświadczaniem informacji należy zwrócić również uwagę na wyróżnione terminy doświadczania, doznawania informacji (ang. *experiencing information*), zwłaszcza w analizie sposobów interaktywnego reagowania w zmiennych sytuacjach oraz wykorzystywania empirycznych i ucieleśnionych aspektów tworzenia sensu, doświadczania i metaforyzowania do nadawania sensu rzeczywistości, np. osób chorujących na niewydolność nerek (Godbold, 2014). Ponadto w literaturze przedmiotu pojawia się określenie doświadczenia w obszarze pozyskiwania, poszukiwania informacji (ang. *information-seeking experience*) w korelacji do przykładowo: doświadczeń życiowych, które wpływają na te procesy (Clark, 2014), procesów podejmowania decyzji (np. kobiet chorych na raka piersi) oraz podejmowania się aktywnych reakcji na informację (Nakashima et al., 2012), w kontekście nowotworów wśród społeczności amerykańskiej, która wyzdrowiała i zakończyła leczenie raka piersi, jelita grubego i prostaty (Davis et al., 2021), poszukiwania i wykorzystania informacji w kontekście uczenia się wśród uczniów szkół średnich (Limberg, 1999), edukacji na odległość, uczenia się online (Black, 2014).

Coraz intensywniej zaznaczające się w badaniach podejście skoncentrowane na człowieku wraz z intensywnym rozwojem nowych technologii, nowych sposobów reagowania na informację w różnych kontekstach, sytuacjach i przestrzeniach (choćby w cyberprzestrzeni, wirtualnego świata metawersum) i środowiskach informacyjnych powoduje konieczność dogłębnego zrozumienia ludzkich zachowań informacyjnych. Z kolei narastające dążenie do wypracowania dobrostanu jednostki, wykształcenia ekologicznego i harmonijnego jej funkcjonowania, jak i aktywności informacyjnych w coraz bardziej przeładowanym informacyjnie środowisku, świecie postprawdy i dezinformacji powoduje zwrot ku nowym, coraz częściej interdyscyplinarnym eksploracjom

behawioru człowieka i jego wielowymiarowych oraz wielokontekstowych zachowań informacyjnych. Doświadczanie informacji jako nowa dziedzina badań może nakierować uwagę środowiska praktyków i teoretyków informatologii poza zachowania lub umiejętności informacyjne w celu szerokiego naświetlenia subiektywnego i kontekstualnego zaangażowania w informacje (Bruce et al., 2014).

Ramy koncepcyjne – informacja i doświadczanie jako ogniwa doświadczania informacji

Doświadczanie informacji stanowi pewną formę wzajemnych relacji i reakcji człowieka w stosunku do informacji. W tej charakterystycznej dla tego rodzaju aktywności informacyjnej, opartej na ewolucyjnym charakterze zachowań informacyjnych, kluczowe stają się dwa moduły, czyli doświadczanie oraz informacja. Ich właściwe interpretowanie pozwala na zrozumienie procesów pozyskiwania bodźców przez jednostkę z otaczającego środowiska naturalnego i społecznego, przekształcania ich w informację, której człowiek nadaje sens, znaczenie, przetwarza w oparciu o pamięć, odtwarzane informacje zapisane w mózgu, a wreszcie – umożliwia właściwą adaptację do zastanej rzeczywistości, gdzie istotne jest rozumienie kontekstu, sytuacji (Krakowska, 2022; Spink, Cox, 2007;). W takim ujęciu informacja może być rozumiana jako poznawcza konstrukcja, którą człowiek wykorzystuje w różnych kontekstach i środowiskach informacyjnych, społecznych, kulturowych i podejmuje się zachowań informacyjnych. Informację w kontekście doświadczania informacji oraz z perspektywy filozofii informacji zaproponowanej przez Luciana Floridiego można definiować jako infosferę, gdzie wszystko stanowi informację, jednak tylko część z niej jest silnie semantyczna, co oznacza, że są to dane o określonym znaczeniu, poprawnie sformułowane i prawdziwe (ang. *strongly semantic information – data that is meaningful, weel-formed and true*) (Gorinchanaz, 2022, p. 637). Zgodnie z interpretacją Marcii J. Bates informacja, która jest przez nią szeroko rozumiana i określana, stanowi schemat, wzór organizacji materii i energii lub w węższym znaczeniu jako struktura lub schemat, którym każda żywa istota, która przetwarza, organizuje i przypisuje, nadaje znaczenie informacjom (ang. *living beings process, organize and ascribe meaning to information*) (Bates, 2005). Ponadto informacja jako komponent zjawiska doświadczania informacji może stanowić: a) proces bycia poinformowanym (ang. *information-as-a-process*); b) twierdzenie o świecie, teza, ze względu na to, że oznacza abstrakcyjną oraz posiadającą znaczenie reprezentację ustaleń składających się z obiektów; c) społecznie skonstruowany ludzki artefakt w sytuacjach społecznych (w taki sposób rozumiana jest poprzez perspektywę społeczną); d) w ujęciu strukturalnym – informację samą w sobie poprzez procesy strukturyzacji i organizowanie informacji, posiada zatem ma charakter informacyjny (Savolainen, 2020a, p. 674). Według Lisy M. Given oraz Donalda O. Case'a w kontekście badań nad zachowaniami informacyjnymi nie jest konieczne definiowanie informacji

w sensie absolutnym i termin ten nie wymaga pełnego wyjaśnienia. Wobec tego podejścia informacja staje się zjawiskiem, które człowiek jest w stanie rozpoznać w różnych rodzajach, trybach, kategoriach, np. wiadomość lub społecznie skonstruowany artefakt (Case, Given, 2016). Znaczące w rozumieniu wartości oraz znaczenia informacji stają się również subiektywne cechy jednostki, wszelkie czynniki oraz możliwości poznawcze i afektywne, komunikacyjne i dyskursywne, dzięki którym inicjowane są zachowania oraz podejmowane interakcje z informacją (Materska, 2007). Człowiek poprzez własne doświadczenie oraz ukształtowaną wiedzę, procesy pozyskiwania informacji poprzez sensoryczne odbieranie bodźców, przetwarzanie informacji w kognitywno-afektywnych procesach, jej wykorzystywanie oraz kreowanie nowej, przekazywanej informacji i wiedzy (Krakowska, 2022). Badania nad subiektywnym doświadczaniem informacji i źródeł w małych światach bazujących na wspólnocie norm, zasad, światopoglądu i emocji pozwoliły Priyi Kizhakkethilnej na zinterpretowanie informacji, która jest doświadczana jako: codzienność (ang. *as everyday*), związaną z uczeniem się oraz dzieleniem informacją, więzi społeczne (ang. *as social ties*), które dotyczą wszelkich interakcji i dzielenia się doświadczeniem, choćby edukacyjnym, interakcje (ang. *as interaction*), które wynikają ze społecznych więzi i określają informację jako formę ekspozycji na inne poglądy, podmioty, zasoby, pozyskiwanie czegoś co nowe i nieznane, motywację (ang. *as motivation*), która wspiera interakcje z informacją i wzajemne relacje, świadomość (ang. *as awareness*) rozumianą jako rodzaj doświadczanej informacji lub uzmysłowienie doświadczenia (własnego oraz innych członków społeczności), a także wspomnienia (ang. *as memories*), wykorzystywane do nadawania znaczenia oraz jako informacje w działaniach interpretacyjnych (Kizhakkethil, 2021, 246–248). To również uczestnictwo, inspiracja, proces, współpraca (Harlan, 2014), co uzasadnia ją jako fenomen doświadczany w różnorodny sposób i posiadający znamiona doświadczenia o określonym znaczeniu (ang. *as meaningful experience*) (Kizhakkethil, 2021).

Doświadczanie (ang. *experiencing*) rozumiane jest jako forma lub sposób działań oraz doświadczenie (ang. *experience*), które stanowią bezustanną wartość ludzkiego życia oraz pozwalają na nadawanie sensu egzystencji (ang. *sense making*) i są zasadniczymi oraz wielowarstwowymi komponentami zjawiska doświadczania informacji. Procesy doznawania, odczuwania przez jednostkę, jak i zapamiętywania i wykorzystywania różnorodnych doświadczeń, zachodzą dzięki przetwarzaniu bodźców, informacji oraz empirii i praktyk poprzez sensoryczne, kognitywne oraz subiektywne warstwy i sposoby interpretacji, a także istniejące schematy społeczne lub kulturowe (Fox, 2008; Krakowska, 2022; Savolainen, 2020;).

Według encyklopedycznej definicji sam termin „doświadczenie", etymologicznie zapożyczony z języka łacińskiego od słowa *experientia* oznaczającego doświadczenie, próbę lub eksperyment, znajomość rzeczy, świadectwo, jak też ciężkie położenie, próbę (*Experientia*, 2014) lub również testowanie możliwości, udział w wydarzeniach, umiejętności zdobyte przez praktykę (*Experience*, 2023b) wyraża przede wszystkim: a)

bezpośrednią obserwację lub udział w wydarzeniach, ale też ogół wiadomości i umiejętności zdobytych na podstawie tej obserwacji i własnych przeżyć (*Doświadczenie*, 2023); b) fakt lub stan wywarcia wpływu lub zdobycia wiedzy poprzez bezpośrednie uczestnictwo i obserwację; c) praktyczną wiedzę, umiejętność, praktykę, które wywodzą się z bezpośredniej obserwacji lub uczestniczenia w wydarzeniach, albo określonej działalności; d) długość, wymiar uczestnictwa w wydarzeniach lub działaniach; e) coś, co osobiście kogoś spotkało, co zostało przez jednostkę przeżyte lub przez co przeszła, f) całokształt procesu postrzegania rzeczywistości lub ogół postrzeżonych faktów (*Doświadczanie*, 2023), akt; g) świadome zdarzenia składające się na indywidualne życie jednostki; ale również h) wydarzenia, które składają się na świadomą przeszłość społeczności, narodu, jak i ludzkości (*Experience*, 2023a). Doświadczenie jest zawsze usytuowane i subiektywne oraz wytwarzane w określonych okolicznościach, konstytuuje się w danym kontekście, zaś wartość i jakość tego doświadczenia uzależnione jest od psychofizycznych, fizjologicznych, społecznych uwarunkowań danej sytuacji i kontekstu, które wpływają na działania i percepcję osoby doświadczającej. Tym samym proces doświadczania nie stanowi w żadnej mierze wyłącznie prostej reakcji na impuls, bodziec, jest raczej indywidualnie skonfigurowaną, skomplikowaną i wielopłaszczyznową sekwencją reakcji i działań ludzkiego organizmu, wiedzy, praktyk i umiejętności (Jantzen, 2013).

Rozumienie terminu „doświadczanie" może również odnosić się do *Erlebnis*, fenomenologicznego terminu rozumianego jako dynamiczne zjawisko doświadczania życia, przeżywania zdarzeń, sytuacji, świadomego doznawania świata (Savolainen, 2020). *Erlebnis* staje się podstawą do *Erfahrung*, które jest również aktywnym stanem zdobywania wiedzy, gromadzeniem wiedzy i umiejętności, które wynikają z bezpośredniego uczestniczenia jednostki w wydarzeniach oraz jej określonych działań podejmowanych w określonej sytuacji (Jantzen, 2013; Savolainen, 2020). Oba te zjawiska stają się tym samym praktyczną mądrością zdobywaną w czasie, sposobem na świadomy byt, poszukiwanie i wypracowywanie sposobów nadawania sensu i intencjonalne funkcjonowanie w środowisku naturalnym, ale także informacyjnym uniwersum, w różnorodnych środowiskach informacyjnych, krajobrazach informacyjnych, małych światach, światach informacyjnych, spersonalizowanych przestrzeniach informacyjnych (Dervin, Naumer, 2015; Jantzen, 2013; Savolainen, 2020).

Z doświadczaniem informacji, które komplementarnie wiąże się z procesami fizjologicznymi, kognitywno-afektywnymi, społeczno-kulturowymi przekształcania informacji w empirię oraz wiedzę wiąże się także tzw. doświadczenia transformatywne, przebrażeniowe (ang. *transformative experience*; Chan, 2023). Stanowią one zbiór, bogactwo doświadczeń gruntownie, często nieodwracalnie zmieniających jednostkę, która doznaje ich zarówno na poziomie epistemicznym, jak i indywidualnym, osobistym. Taka poznawcza przemiana powoduje pozyskanie informacji i wiedzy o subiektywnym i pozyskanym doznaniu, których nie doświadczyłaby bez określonego

przeżycia danej sytuacji, miejsca, kontekstu, relacji z inną jednostką lub grupą. Dzięki tej wiedzy i empirii możliwa jest również jednostkowa, osobista transmutacja lub zmiana w obrębie przekonań, rutynowych działań, preferencje, codzienne nadawanie sensu rzeczywistości, jak i specyfika zachowań i praktyk informacyjnych, a często także takie zmiany epistemiczne, przeobrażenia posiadanego doświadczenia w nowe przeżycia, epizody, wrażenia i kompetencje, które często z racji osobniczych reakcji na informację nie muszą być powiązane z pragmatyką aktywności i dotyczą stanów niepewności i braku wiedzy o nowym doświadczeniu. Dodatkowo takie doświadczanie transformatywne jako proces radykalny dzieje się w określonym kontekście, a jego wartość uwarunkowana jest społecznymi, moralnymi, kulturowymi normami (jednostka nadaje wartość składowym transformatywnego doznawania). Decyzje podejmowane w procesach zachowań i praktyk informacyjnych, doświadczania informacji są jednak racjonalne i uświadomione poprzez uwzględnienie faktora następującej transmutacji, przeobrażenia, np. takim doświadczeniem przeobrażeniowym są narodziny dziecka, pandemia, udział w konflikcie zbrojnym (Chan, 2023; Chirico et al., 2022).

Człowiek podejmuje się wzajemnych interakcji ze środowiskiem informacyjnym, mającym również wpływ na transformatywne doznania, odczuwanie poprzez szereg procesów, które kształtują jego subiektywne doświadczanie świata, a naturalistyczne wyjaśnianie empirii człowieka polega na analizie, wyjaśnianiu i rozumieniu nie tylko konsekwencji pozyskiwania oddzielnych bodźców, wrażeń, danych zmysłowych, ale także – zgodnie z dyskursem Johna Deweya – na diagnostyce procesów wzajemnego odziaływania pomiędzy jednostką a przestrzenią, rzeczywistością, środowiskiem (w tym informacyjnym), w których funkcjonuje. Kluczowe staje się rozumienie zarówno relacji sensorycznych ze światem zewnętrznym (i wewnętrznym), jak i poprawna ich reprezentacja, przetwarzanie kognitywne, nadto rozpoznanie sposobów doświadczania przez procesy charakterystyczne dla danej jednostki (Leddy, Puolakka, 2023). Wszelkie te interakcje w doświadczaniu informacji mają charakter ewolucyjnie ukształtowanych, wręcz wrodzonych i atawistycznych reakcji na bodźce i informacje, są często dynamiczne, oparte na rutynie praktyk informacyjnych, ale również uwarunkowane historycznie, społecznie, komunikacyjnie. Ciągła, stale konsekutywna, wzajemna reakcja na zmiany środowiska informacyjnego, otoczenia, przestrzeni określonej geografii informacyjnej, w którym działa człowiek lub grupa społeczna i podejmuje się aktywności informacyjnych, powoduje permanentne przekształcenia w doświadczaniu informacji – doświadczenie zawsze się zmienia przecież w zależności od kontekstu (Berding, 1997, p. 26).

Doświadczanie informacji – próba interpretacji

Szerokie i wieloaspektowe rozumienie zarówno informacji, jak i procesu doświadczania i doświadczenia pozwala na określenie i rozumienie zjawiska doświadczania informacji

przez człowieka (ang. *human information experience*) jako pogłębionego i wielopłaszczyznowego ekwiwalentu zachowań informacyjnych stanowiących procesy zaangażowania z informacją (ang. *a complex, multidimensional engagement with information*) (Bruce et. al., 2014, p. 32). Jest on nierozerwalnie związany z zachowaniami informacyjnymi, które w nauce o informacji stanowią dla niego nadrzędny koncept (ang. u*mbrella concept*). Dalsze rozpatrywanie, czym jest doświadczanie informacji w odniesieniu nie tylko do indywidualnej jednostki, jej wewnętrznych procesów przetwarzania, odbierania, przetwarzania i rozumienia informacji, co kształtuje jej subiektywne doświadczenia, ale i świata informacyjnego, świata natury, jest warunkiem koniecznym do wnikliwych badań i gruntownej interpretacji ludzkiej sprawczości informacyjnej.

Perspektywy rozumienia i eksploracji doświadczania informacji dotyczą: a) informacji, zarówno w jej wewnętrznym jak i zewnętrznym kontekście i w odniesieniu do informacyjnego świata życia (ang. *information life world*), obejmującego wszystko, czego doświadcza i w jaki sposób odbiera oraz rozumie informację jednostka lub grupa; b) interakcji, aktywnych i pasywnych (biernych), związanych z pozyskiwaniem bodźców i ich przetwarzaniem, procesami przekształcania informacji w wiedzę, uwarunkowanymi doznanymi dotychczas doświadczeniami, jak i działaniami w relacji do informacji, które dotyczą zachowań informacyjnych, praktyk informacyjnych, aktywności informacyjnych; c) kontekstu, czyli rezerwuaru, kontenera czasowo-przestrzennego (Krakowska, 2022), w którym realizowane są zachowania, aktywności informacyjne człowieka, uwarunkowanych sytuacjami, relacjami lub sieciami społecznymi (Solhjoo, Krtalić, Goulding, 2021). Zależności oraz ogólny wymiar uwzględniający te trzy perspektywy doświadczania informacji zostały przedstawione na rysunku 1. Człowiek jako indywidualna jednostka, pozostając w relacji do informacji w subiektywnie wykreowanej przestrzeni informacyjnej, stale doświadcza wzajemnych zależności z wieloma czynnikami współtworzącymi kontekst (np. kulturowy, psychologiczny, społeczny), jak i w określonych uwarunkowaniach. Ponadto realizuje zachowania, praktyki informacyjne w relacji do kolektywów, społeczności, w jakich funkcjonuje, podobnie jak podejmuje się aktywności informacyjnych w odmiennych geografiach informacyjnych (Cox, Fulton, 2022; Krakowska, 2022), do których należą światy informacyjne, krajobrazy informacyjne czy też przestrzenie informacyjne (Savolainen, 2020b; Krakowska, 2020). Tak skonstruowany, zasadniczy schemat interpretowania doświadczania informacji uwzględnia choćby sytuacyjne zachowania informacyjne zachodzące w złożonym kontekście, określonych sytuacjach i okolicznościach, przy równoczesnym postrzeganiu indywidualnego doświadczenia, odrębnych uwarunkowań, wiedzy, aktywności informacyjnych oraz potrzeb informacyjnych poszczególnych jednostek generujących środowiska informacyjne, jak i kształtujących osobnicze lub kolektywne doświadczenia.

Współcześnie wraz z dynamiką wyłaniania się stale nowych podstaw teoretycznych i pragmatyki eksplorowania zachowań informacyjnych poszukiwane są kolejne

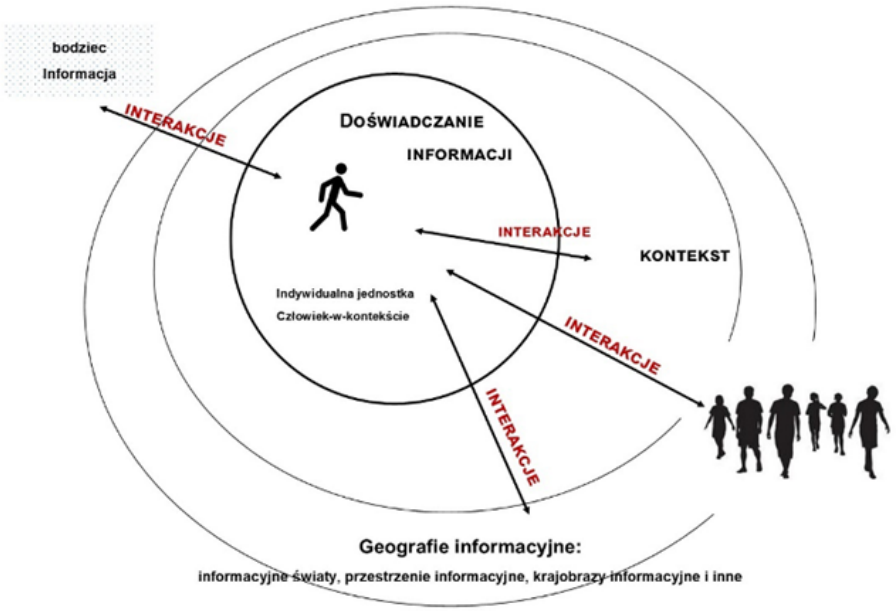

Rysunek 1. Doświadczanie informacji w kontekście
Źródło: opracowanie własne

sposoby rozpoznawania i wyjaśniania, interpretowania aktywności informacyjnych człowieka. Tym samym fenomen doświadczania informacji, *information experience*, stanowiąc także osobny obszar badań, dodaje nowe wymiary i poszukuje jeszcze głębiej, zwracając uwagę na przyczyny i skutki podejmowanych praktyk, działań w kontekście, objaśnia istotę zachowań informacyjnych, szczególnie z jednostkowego punktu widzenia, indywidualnych i subiektywnych doświadczeń człowieka, jego zachowań i reakcji w relacji do informacji. Koncept doświadczania informacji, dotyczący różnych wymiarów, eksplorowanych w niejednolity sposób i z odmienną ekspansywnością, stwarza warunki do wykreowania nowych podejść, nowych modeli zachowań informacyjnych, które uwzględniają badania nad behawiorem człowieka, jednostki, indywidualnej, z różnym garniturem doświadczeń, habitusów (Krakowska, 2022; Savolainen, 2008), praktyk, wreszcie całościowo pojmowanych zachowań informacyjnych, których podejmuje się w danej sytuacji i w określonej przestrzeni informacyjnej, czy to subiektywnie wytworzonej, czy też w społecznie wykreowanej lub narzuconej, np. małym świecie, epistemicznej bańce informacyjnej, krajobrazie informacyjnym (Chatman, 2000; Cisek, Krakowska, 2019; Krakowska, 2022; Lloyd, 2017). Odnosi się do codziennego praktykowania informacji w przestrzeni, która dotyczy świata życia (ang. *lifeworld*), świata codziennego bytu, który jest stale i natychmiast, bezpośrednio doświadczany, w którym człowiek bezustannie i odczuwalnie, nie zawsze opierając się na osądzie poznawczym, koncentruje się na sobie, na obiektach, rzeczach, innych

ludziach, zawsze w danym kontekście (Gorinchanaz, Latham, Wood, 2018, p. 882). Można również przyjąć, że świat życia jednostki skonstruowany jest z czterech perspektyw: 1) przeżywanej przestrzeni, która nie musi być wyłącznie rozumiana jako fizyczna sfera, ale dotyczy odczuwania przestrzennych powiązań między innymi jednostkami; 2) odczuwanego ciała, posiadania i doznawania fizycznego ciała, niekoniecznie tylko w wymiarze biologicznym; 3) przeżywanego czasu, odczuwania upływu czasu, rozprzestrzeniania się zjawisk i ciągłej ewolucji (poczucia czasowego rozwoju, ang. *the sense of unfolding temporally*); 4) odczuwania relacji międzyludzkich, poczucia bycia w relacji z innymi, komunikowania się, nie tylko w sensie społecznym, ale psychologicznym, duchowym, kulturowym (Gorinchanaz, Latham, Wood, 2018). Zgodnie z teorią dualizmu kognitywnego świat życia może być rozumiany niewspółmiernie na dwa różne sposoby: naukowy oraz zgodny z rozumieniem opartym na interpersonalnym działaniu, co pozwala zrozumieć, że zarówno pojmowanie i doświadczanie rzeczywistości może następować poprzez wiele odmiennych form, metod, w zależności od indywidualnej jednostki. Dotyczy to także umiejętności postrzegania, interpretowania, procesów pozyskiwania i zatrzymywania informacji, zapamiętywania poprzez doświadczenie, zmysły i myśli akceptacji i łączenia sprzecznych intuicji dotyczących kondycji ludzkiej. Doświadczanie informacji, jako uniwersum różnorodnych procesów i reakcji kognitywnych, afektywnych, zmysłowych i konatywnych, może być zatem rozpatrywana w dwóch paradygmatach: fenomenologicznym, poprzez wyjaśnianie znaczenia doświadczeń jednostki i tego, w jaki sposób przeżywa ona empirię, oraz konstruktywistycznym, który pozwala na odniesienie doświadczania w kontekście relacji społecznych, poprzez praktykowanie informacji. Ponadto w literaturze przedmiotu przeważają także dwie konceptualizacje doświadczenia informacyjnego jako badania tego fenomenu, zjawiska. Koncepcja ta może być rozpatrywana *a priori* i wówczas rozumie się doświadczanie informacji jako odczuwanie, odbieranie jej z zasobów informacyjnych, źródeł i kanałów informacyjno-komunikacyjnych oraz powiązanych reakcji i relacji związanych z zachowaniami i aktywnościami informacyjnymi (oraz poprzez te zasoby), a także jako samą informacją. Ponadto doświadczanie informacji może być rozumiane *a posteriori* – jako proces doświadczania bycia poinformowanym przez wszystko to, co jednostka rozumie, przyjmuje jako informację, cokolwiek co posiada sens dla człowieka i czemu nadaje istotność (Yu, Liu, 2022). Jest to zgodne z wcześniej przedstawionym wyjaśnieniem, w jaki sposób można definiować informację w procesach doświadczania i zachowań informacyjnych. Dodatkowo doświadczanie informacji może mieć wymiar epistemologiczny, który rozumie te aktywności jako poznanie, które pochodzi z doświadczenia, włączając w procesy kształtowania wiedzy różnorodne aktywności kognitywno-afektywne, procesy myślenia, pamięć i empirię człowieka, jak i definiując wiedzę jako zjawisko społeczno-kulturowe. Epistemiczne znaczenie doświadczenia odnosi się do rozumienia tego procesu jako dowodzenie hipotez, poznania, wyjaśniania poszukiwania i nadawania znaczenia (Byrne, 2016).

Doświadczenia uzasadniają przekonania dotyczące świata zewnętrznego, jednak tylko wówczas, gdy posiadają znaczenie dla jednostki (Silins, 2021). Same w sobie posiadają wartość epistemiczną, są rodzajem wiedzy, „wiedzą o rzeczach". W takim rozumieniu doświadczenie pomaga generować wiedzę poprzez bycie uświadomionym, pełnym wiedzy (ang. *by being knowledge*) (Duncan, 2021).

Jako fenomen czy też obiekt badań doświadczenie informacyjne analizuje i stara się wielopłaszczyznowo eksplorować wszelkie interakcje człowieka z informacją na etapie ich podejmowania się i wykorzystania przetwarzania, rozumienia informacji (Gorichanaz, 2020). Rozumienie doświadczania informacji jako podejścia badawczego pozwala na wypracowanie lub sprawdzenie metod i narzędzi prowadzonej analizy lub też wyboru perspektywy do zbadania dowolnego aspektu systemu informacyjnego, jak np. zasobów, przestrzeni, schematów, obejmujących różnorodne procesy, aktywności informacyjne – zarówno pozyskiwania, rozumienia informacji, jak i jej tworzenia (Gorichanaz, 2020)

Można przyjąć, że doświadczanie informacji stanowi szeroką gamę aktywności uwzględniających antropocentryczne podejście do behawioru ludzkiego w relacji do informacji, które należy rozumieć i eksplorować holistycznie oraz interdyscyplinarnie. Ten wielowymiarowy fenomen dotyczy sprawczości informacyjnej człowieka, których ten podejmuje się jako jednostka indywidualna, ale także jako podmiot funkcjonujący w określonym kolektywie. Doświadczanie informacji dotyczy zatem subiektywnego, jak również społecznego odczuwania, reagowania, wzajemnych relacji z informacją oraz reakcji na nią w określonym środowisku informacyjnym, przestrzeni informacyjnej, w której dany człowiek lub grupa funkcjonuje. Dotyczy to różnorodnych geografii informacyjnych (Cox, Fulton, 2022; Krakowska, 2022): od szeroko rozumianych infosfery, środowisk informacyjnych, światów informacyjnych, po małe światy czy też krajobrazy informacyjne (Lloyd, Wilkinson, 2019) lub subiektywne *information spaces*, sformułowane i wykreowane przez daną jednostkę (fizycznie, społecznie, emocjonalnie, poznawczo i mentalnie poprzez ukształtowanie modelu mentalnego) indywidualne przestrzenie informacyjne (Cisek, Krakowska, 2019).

Doświadczenie informacyjne można rozumieć jako pewien kompleks empirii, praktyk, aktywności informacyjnych, ale także jako sposoby i umiejętności korzystania z informacji w określonym kontekście. Jest to zjawisko o wymiarze społecznym i kulturowym oraz proces integrujący wszystkie działania, działania związane z informacją, myśleniem, odczuwaniem (emocjami; Hughes, 2014). Rozwój perspektywy i wymiarów badania doświadczania informacji pozwolił na podejście komplementarne do ludzkich interakcji z informacją, dodatkowo uwzględniając postrzeganie umysłu, ciała oraz zjawisk afektywnych (nastrojów, emocji, odczuć) jako elementarnych uwarunkować ludzkich zachowań informacyjnych. Tym samym wyróżniony został komponent aktywności informacyjnych, czyli informacja dokładnie w takiej formie, emocji, poznania, ciała, relacji, miejsca, obiektów materialnych (np. Lloyd, 2014; Olsson, Lloyd, 2017), w jakiej

w danej chwili człowiek odczuwa, doznaje (ang. *information-as-it-is-experiences*; Lupton, 2014). W ujęciu ewolucyjnym człowiek często też instynktownie wykorzystuje zasoby informacyjne o charakterze nieformalnym i niematerialnym, w tym ludzkie doświadczenie jednostkowe i społeczne w celu zaspokojenia potrzeb informacyjnych. W takim wymiarze możliwe jest podjęcie się dyskusji dotyczącej *experiental information* lub też *experiental knowledge*, czyli informacji jako doświadczenia lub wiedzy jako doświadczenia, które wynikają z procesów przetwarzania bodźców i doznawania lub zrozumienia informacji, emocji, poznawania umiejętności, doświadczania wiedzy nabywanych przez jednostkę indywidualnie, przez autorefleksję lub analizę, a także są pozyskiwane w wyniku interaktywnego uczestnictwa w kontekście społecznym (Pollak 2015; Montesi 2023). To także szczególny rodzaj nadawania sensu informacji w życiu codziennym (ang. *everyday information mastering*), opisujący sposoby, w jakie jednostki w oparciu o swoje przekonania postawy i oczekiwania spostrzegają, rozpoznają, rozumieją informacje jako zasób codziennych działań (Heinström et al., 2019).

Doświadczanie informacji jako zjawisko wieloperspektywiczne może być rozpatrywane poprzez różne, interdyscyplinarne podejścia, które stanowią obecnie szerokie spektrum współdziałania, rozpatrywania współzależności i kumulowania różnych koncepcji, teorii i metod badań występujących w różnych dyscyplinach wspomagających rozwój informatologii. W artykule zostaną zatem przedstawione pokrótce najważniejsze orientacje, dzięki którym możliwe staje się holistyczne analizowanie procesów konstytuujących wspólne elementy zjawisk i procesów, determinujących aktywności informacyjne człowieka w kontekście i warunkujących złożoność zachowań informacyjnych: afektywno-poznawcza, ucieleśniona i społeczna.

Wymiar afektywno-poznawczy doświadczania informacji

Doświadczenie informacji może być rozpatrywane jako wynik postrzegania świadomego lub nieintencjonalnego bodźców (ang. *stimuli*), impulsów ze środowiska otaczającego człowieka, jak i pochodzących ze świata wewnętrznego, ciągłego monitorowania i skanowania otoczenia (Krakowska, 2022, s. 103), a następnie jako uświadomiona forma pozyskiwania, odbierania ich i przetwarzania poprzez określony schemat oceny poznawczej, wpływającej na cykl procesów ewolucyjnych, kognitywnych, emocjonalnych, doświadczania i „mapowania" w pamięci i subiektywnych horyzontach informacyjnych (Cisek, Krakowska, 2019; Sonnenwald Wildemuth, Harmon, 2001), które poprzez różnorodne akty wolicjonalne, decyzje, zaangażowanie oraz intencjonalny charakter i kognitywnie uświadomione doświadczanie informacji (ang. *cognitive and emotional conscious experience*) generują zachowania informacyjne (Krakowska, 2022; LeDoux, Brown, 2017). Doświadczenie i sam proces doświadczania odgrywa kluczową rolę w procesach poznawczych, gdzie wykorzystywana jest pamięć i intuicja, przez co przyczynia się do intencjonalnych aktywności informacyjnych człowieka, ingerując

w nie. Zapamiętane doświadczenia, mające również silne konotacje emocjonalne i kognitywne, uczestniczą w aktach myślenia, zastosowania zdobytej empirii oraz ukształtowanej na ich podstawie wiedzy, które pozwalają na pozostawania w relacji do informacji w różnych, odmiennych kontekstach, sytuacjach, okolicznościach. Stanowią tym samym fundament zachowań informacyjnych, celowych lub nieintuicyjnych, przypadkowych, aktywnych lub pasywnych, związanych także z dalszym reagowaniem na informację, jej unikaniem lub odrzucaniem (Krakowska, 2022, s. 104).

Doświadczanie jako proces jest świadome, a każde intencjonalne zjawisko mentalne posiada empiryczny charakter jakościowy (Strawson, 2005). To specyficzne i poznawcze, odczuwane „jak-to-jest" (ang. *experiental „what-it's-likeness"*), uczucie, świadoma myśl, bycie świadomym w myślach, uczuciach, percepcji. W kontekście rozważań o doświadczaniu informacji jako procesie uświadomionym można wyróżnić doświadczenie poznawcze (ang. *cognitive experience*) doświadczenie zmysłowe (ang. *sensory experience*), interoreceptywne (pozwalające na rozpoznaniu i rozumieniu emocji) oraz eksteroreceptywne (odczuwane w sytuacji bezpośredniego kontaktu ciała, receptora ze źródeł, bodźca lub informacji), którego doznajemy poprzez nastrój, emocje, obraz i odczucia (Strawson, 2005). Reijo Savolainen określa procesy związane z doświadczaniem informacji poprzez różnego rodzaju zmysły jako sensoryczne doświadczanie, ang. *sensory experiencing* (Savolainen, 2020a). W badaniach zachowań informacyjnych pojawiają się rozważania dotyczące doświadczania poznawczego, w tym odczuwania i odbierania bodźców, jak i późniejszych procesów decyzyjnych – widać to w przeprowadzonych przez Waseema Afzala badaniach aktów wolicjonalnych, a także koncepcji *information discovery* Toma Wilsona będącej konsekutywną próbą rozpoznawania schematów zachowań informacyjnych (Wilson, 2020), analizach świadomości aktywności informacyjnych (Wilson, 2020), modeli mentalnych i reprezentacji wizualnych (Hartel, 2017; Cisek, Krakowska, 2019). Badania mogą odnieść się także do analizowania horyzontów informacyjnych, mapowania określonych zasobów informacyjnych, zapamiętywania informacji oraz doświadczeń, które mogą być wykorzystywane w określonych sytuacjach i kontekście.

W precyzyjnym rozpoznawaniu zachowań informacyjnych kluczowe jest także zaangażowanie, które stanowi ważny komponent doświadczania informacji, odczuwania rezultatów praktyk i aktywności informacyjnych oraz składnik uczenia się poprzez doświadczanie (Muir et al., 2019). Zaabsorbowanie jednostki, skupienie uwagi na czynnościach informacyjnych, podtrzymywanie ekspansywnej interakcji człowieka z informacją i determinacja w kontynuowaniu podjętych aktywności informacyjnych konstruują doświadczanie informacji, przez co nie jest ono wyłącznie modyfikowaniem procesów poznawczych i konsolidują zachowania informacyjne. Zatem doświadczanie informacji będzie stanowić swoistą jakość zachowania informacyjnego, reprezentowaną przez podjęty behawioralny, afektywny i poznawczy wysiłek i zaangażowanie w pozyskiwanie i wykorzystywanie informacji. Można je również rozumieć

jako uświadomiony proces przetwarzania informacji i jej użytkowania na poziomie kognitywnego zaangażowania jednostki w realizowane aktywności, oraz zachowania opierające się na kontekstowym, indywidualnym lub kolektywnym odczuwaniu, doznawaniu informacji i zmierzające do wykształcenia empirii, które są ściśle związane z procesami zaangażowania informacyjnego (ang. *process of information engagement*, PIE). Proces ten jest związany przede wszystkim z czynnościami poznawczymi człowieka i obejmuje różne sekwencje doświadczania i zaangażowania informacyjnego, które oparte są na trzech wymiarach: a) afektywnym, który dotyczy procesów percepcji i odczuwania informacji, zaangażowania, zainteresowania i intencji w stosunku do informacji; b) behawioralnym, który odnosi się do inwestowania w interakcje informacyjne, zwłaszcza w obszarze wymiany informacji; oraz c) kognitywnym, który związany jest z konsekwencjami doświadczania i zachowań informacyjnych dotyczących interakcji oraz wzajemnego oddziaływania człowiek–informacja–środowisko (Dvir, 2020). Zaangażowanie jest procesem kognitywno-afektywnym, ingeruje więc w aktywności informacyjne i ich schematy, a także kształtuje doświadczanie, będąc również komponentem doznawania, które staje się bardzo pozytywne i uwalnia dobrostan emocjonalny. To stan intensywnej operatywności, ekspansywności działań, dotyczących nie tylko profesjonalnych zadań, ale również aktywności informacyjnych w życiu codziennym, który w relacji do informacji został odzwierciedlony i scharakteryzowany przez Mihálya Csíkszentmihályiego w koncepcji przepływu informacji (ang. *information flow*), swoistego zaangażowania w procesy nadawania sensu, ale też w pewnym sensie kontrolowania procesów poznawczych, poczucia mistrzostwa w danym działaniu (ang. *sense of mastery*), ukształtowanego przez doświadczenia (Csíkszentmihályi, 2008). Dodatkowo Csíkszentmihályi wprowadza termin optymalnego doświadczenia, które polega na silnym odczuwaniu przyjemności, intensyfikującym doznania, jak i zapisującym ten stan w pamięci jako określoną tendencję, do której przezywania dąży człowiek (Csíkszentmihályi, 2008). Doświadczanie jako proces odczuwania może stanowić wewnętrzny element motywujący zachowania informacyjne, stymulator wnikliwych aktywności dotyczących pozyskiwania oraz przekształcania informacji, pozwalający na poczucie dobrostanu, posiadający także określone atrybuty, takie jak zainteresowanie, skupienie, satysfakcję z podejmowania interrelacji.

Doświadczanie i odczuwanie informacji związane jest również z procesami afektywnymi, emocjonalnym odczuwaniem świata, polegającym na zespoleniu działań, reakcji, emocji, komunikowania i poznania. Same emocje, choćby w ujęciu Johna Deweya, stanowią biologiczny i nierozerwalny składnik oraz cechę doświadczenia (Hohr, 2013). Ponadto w pragmatycznej optyce Deweya doświadczanie może być konceptualizowane jako dynamiczne zjawisko zbudowane z procesów pozyskiwania i/lub otrzymywania informacji (ang. *receiving and/or acquiring information*) oraz interpretowania informacji (ang. *interpreting information*). Tym samym doświadczanie informacji dotyczy dwóch kategorii tego fenomenu, doświadczania informacji sensorycznej (ang. *experiencing*

sensory information) oraz informacji poznawczo-afektywnej (ang. *experiencing cognitive-affective information*; Savolainen, 2020a, pp. 674–675).

Wymiar ucieleśniony doświadczania informacji

Koncepcja ucieleśnionego poznania i doświadczania informacji odnosi się do założenia, że nie tylko umysł jest połączony z ciałem, ale również samo ciało może wpływać na umysł, zaś doświadczenia, których doznaje, wpływają na procesy poznawcze (Lloyd, 2014).

Doświadczanie informacji, szczególnie sensoryczne, związane jest z pozyskiwaniem przez zmysły takie jak wzrok, słuch, węch, smak, dotyk, określane jest ponadto jako informacje cielesne, informacje ucieleśnione, informacje fizyczne (Cox, 2018; Lloyd, 2009), informacje kinestetyczne, informacje dotykowe (Lupton, 2014). Koncepcja ucieleśnionego doświadczania informacji, zwłaszcza w odniesieniu do praktyk i kształtowania kompetencji informacyjnych i dążenia do wykształcenia wiedzy i mądrości człowieka w określonych kontekstach, są związane z ucieleśnionymi praktykami informacyjnymi (ang. *embodied information practices*) kreującymi kulturę informacyjną (Olsson, Lloyd, 2017). Człowiek także poprzez ciało nadaje światu sens, aktywuje w procesach myślowych (budowania choćby reprezentacji mentalnych w mózgu) mentalny obraz świata zewnętrznego, który – uaktywniony w procesach myślowych – pozwala na odczuwanie doświadczenia percepcyjnego poprzez wykorzystanie modeli mentalnych (Krakowska, 2022, s. 95). Fenomenologiczne podejście do natury i struktury świadomych, przeżywanych doświadczeń w kontekście czasu, przestrzeni, uwagi, ruchu i działania, jak i społecznym, pozwala na analizę percepcji, wyobraźni, emocji, woli i zamierzonych reakcji fizycznych i tym samym ma na celu wyjaśnienie intencjonalnej struktury świadomości. Stanowi to fizyczne ucieleśnienie świadomych doświadczeń poznawczych człowieka (ang. *embodied cognition*) (Shapiro, Spaulding, 2021). Informacja ucieleśniona, doświadczana i odbierana różnymi zmysłami, staje się usytuowanym ciałem, organizmem, podejmującym się wzajemnych reakcji i relacji z podmiotami i obiektami należącymi do określonej przestrzeni informacyjnej (Lloyd, 2010). W doświadczaniu informacji kluczowe zatem staje się także enaktywne doświadczenie poznawcze (ang. *enactive cognition*; Gallagher, 2023). Związane jest ono z reakcją ruchową, repliką ciała na poprzedzające ją sytuację i doświadczenie. Enaktywne reagowanie opiera się na działaniu (ang. *action based*), które wynika ze schematów poznawczych indywidualnej jednostki. Może być również związane z praktykami informacyjnymi i kształtowaniem wiedzy poprzez działanie, uczenie się i zdobywanie doświadczenia oraz umiejętności informacyjnych (O'Donovan, 2021). Informacyjne doświadczanie enaktywne (Torrance, 2005) pozwala na rozpoznanie procesów poznawczych, natury percepcji i doświadczania, jak i budowanie doświadczenia przez jednostkę. Uznaje również rolę ciała i ucieleśnionego umysłu,

wskazując na nierozerwalność procesów kognitywnych, umysłowych przekształceń bodźców i informacji z rolą ciała, które posiada umiejętność pozyskiwania informacji i podejmowania się wzajemnych relacji ze środowiskiem informacyjnym. Włączenie do badań nad zachowaniami i doświadczaniem informacji optyki reakcji cielesnych, przekształcania bodźców i informacji przez ciało, organizm ludzki wydaje się istotne w celu zrozumienia zjawisk mentalnych, budowania subiektywnych horyzontów informacyjnych, nadawania sensu rzeczywistości, przystosowywania się do określonego środowiska informacyjnego poszczególnych jednostek i całych grup społecznych, czyli holistycznego rozpoznania uwarunkowań aktywności człowieka w relacji do informacji.

Wymiar społeczny doświadczania informacji

W rozważaniach dotyczących doświadczania informacji, zarówno w rozumieniu tego zjawiska jako kategorii zachowań informacyjnych, jak i procesów kształtowania wiedzy i mądrości poprzez ugruntowanie właściwej kultury informacyjnej oraz praktykowanie informacji i różnorodne procesy uczenia się, należy zwrócić uwagę na uwarunkowania generowane kolektywnie, społeczny i normatywny charakter tego fenomenu. Specyficzne aktywności informacyjne, opierające się na społecznym uczeniu się i obserwowaniu, budowaniu w ten sposób doświadczeń, dotyczą szczególnych procesów doświadczania informacji, jej pozyskiwania, przetwarzania, wykorzystywania w społecznym wymiarze. Tym samym można przyjąć, że jednostka oraz społeczności konstytuują praktyki informacyjne, wiedzę poprzez wzajemne interakcje. Jednostka podejmuje zachowania informacyjne, które pozwalają na tworzenie i wykorzystywanie informacji w danym kontekście społecznym, kulturowym, gdzie istnieje sieć uwarunkowań, rutynowych aktywności informacyjnych i praktyk społecznych, reakcji cielesnych i dyskursów, poprzez które człowiek lub kolektyw konstruuje rzeczywistość, kreuje wiedzę oraz społeczności epistemiczne (Tuominen, Savolainen, Talja, 2005). Jednostki komponują poprzez indywidualne lub kolektywne zachowania informacyjne epistemiczne zbiorowości, które posiadają wiedzę i szerokie spektrum aktywności, które są podejmowane na podstawie umiejętności nabywane poprzez doświadczenie informacyjne, kompetencje odnoszące się do korzystania z zasobów informacyjnych oraz przez zastosowanie własnych horyzontów informacyjnych. Istotna rola doświadczania w kreowaniu kultury informacyjnej pozwala na zwrócenie uwagi na rozwój umiejętności pozwalających na adaptację do określonego środowiska, przestrzeni informacyjnej, jak i wykorzystywanie transmutujących koncepcji progowych (ang. *threshold concepts*), które umożliwiają nowe sposoby rozumienia, interpretowania rzeczywistości poprzez właściwe dla danej dyscypliny koncepcje progowe, mogące również wpłynąć na nowatorski sposób doświadczania informacji kreujący nową wiedzę, a nawet światopogląd i konsekutywne rozumienie rzeczywistości (Cisek, 2018).

Takie doznawanie informacji pozwala na radzenie sobie w życiu codziennym, także w środowisku zawodowym, profesjonalnym. Kreowana kultura informacyjna, zarówno indywidualnie, jak i kolektywnie, jest podstawą do zrozumienia koncepcji doświadczenia informacyjnego, schematów angażowania się świadome zachowania informacyjne uzależnione od kontekstu, procesy uczenia się, zdobywanie wiedzy, osiągnięcia mądrości (Bruce, Partridge, 2011).

Zakończenie

Zrozumienie i wyjaśnienie procesów i zjawisk kształtujących oraz wpływających na doświadczanie informacji daje możliwość wnikliwego, wielopłaszczyznowego przyjrzenia się fundamentom zachowań informacyjnych, wszelkie jednostkowe uwarunkowania, mające wpływ na doznawanie, sensoryczne, kognitywno-afektywne, ucieleśnione i społeczne pozyskiwanie informacji, kreowanie wiedzy, kultury informacyjnej. W rozumieniu zachowań informacyjnych uzależnionych od specyfiki jednostki, kolektywu, a także kontekstu istotne jest rozpoznanie roli różnorodnych procesów, jak choćby zapamiętywania, zdobywania doświadczenia i praktykowania informacji w środowisku informacyjnym, np. w pracy, w życiu codziennym, podczas spędzania wolnego czasu (Hartel, 2014; Savolainen, 2020a; Lloyd, 2014). Dodatkowo intensywny rozwój społeczny, implementacja i doskonalenie nowych form komunikacji i informacji, upowszechnienia się mediów społecznościowych, jak i coraz bardziej ofensywne eksploatowanie inteligentnych technologii, w tym sztucznej inteligencji, wręcz immersja człowieka w cyberprzestrzeń, co generuje nowe sposoby doświadczania informacji, sprawiają, że fundamentalne staje się rozpoznanie uwarunkowań kształtujących aktywności informacyjne człowieka.

Stale poszukiwane są nowe sposoby, wykorzystywane kolejne badania, eksplorowane narzędzia do rozpoznawania przyczyn i uwarunkowań ludzkich zachowań, praktyk, aktywności i doświadczania informacji. Badania informatologiczne stają się związane z medycyną, psychologią, poznaniem (np. Gwizdka, Moshfeghi, Wilson, 2019), a także informatyką, biznesem, jak np. projektowanie doświadczenia informacyjnego (ang. *information experience design*, IXD) dotyczące procesów definiowania doznań, odczuć doświadczanych przez użytkownika podczas interakcji z informacją, organizacją, usługami, produktami. Projektowanie doświadczenia informacyjnego to forma kształtowania sposobu, w jaki ludzie korzystają z informacji, która staje się dla jednostki znacząca, aktualna i odpowiada na jego potrzeby informacyjne, jest właściwie opracowana, przygotowana i rozpowszechniona.

Niniejsza próba konceptualizacji doświadczania informacji jest wyłącznie zaczątkiem analiz, jakich wymaga omawiany obszar badań w subdyscyplinie zachowań informacyjnych. Stanowi ona przede wszystkim zrąb najważniejszych perspektyw, określeń

stosowanych w celu rozpoznania i zinterpretowania zjawiska doznawania informacji. Należy zatem przystąpić do zdefiniowania i ujednolicenia fenomenu doświadczania informacji, co może również wpływać na redefiniowanie zachowań informacyjnych, a przede wszystkim usytuowanie ich w kategoryzacji nadrzędnych i podrzędnych aktywności informacyjnych (Wilson 2020; Case, Given, 2016; Krakowska, 2022).

Bibliografia

Acampado, A. G. (2019). Understanding experience: Dewey's philosophy. *International Journal of Educational Research and Studies* 1(1), 1–6.

Afzal, W. (2018). Weaving an affective framework for information behaviour research: a consideration of 'trilogy of mind' and 'flow'. In: Proceedings of ISIC, The Information Behaviour Conference, Krakow, Poland, 9–11 October: Part 1. *Information Research* 23(4), isic1816. http://www.informationr.net/ir/23–4/isic2018/isic1816.html (odczyt: 27.09.2023).

Berding, J. W. (1997). Towards a flexible curriculum: John Dewey's theory of experience and learning. *Education and Culture* 14(1), 24–31. https://docs.lib.purdue.edu/cgi/viewcontent.cgi?article=1423&context=eandc (odczyt: 24.09.2023).

Bates, M. J. (2005). Information and knowledge: an evolutionary framework for information science. *Information Research* 10(4), paper 239. http://InformationR.net/ir/10-4/paper239.html (odczyt: 27.09.2023).

Bruce, C. S. et al. Eds. (2014). *Information Experience: Approaches to Theory and Practice*. Bingley: UK: Emerald Group Publishing Ltd.

Black, N. E. (2014). *The information seeking experiences of the post-secondary distance/online student* (dissertation). University of British Columbia. https://open.library.ubc.ca/collections/ubctheses/24/items/1.0135620 (odczyt: 27.09.2023).

Bruce, C. S.; Partridge; H. L. (2011). Identifying and delineating information experience as a research domain: A discussion paper. In: *Social Media and Information Practices Workshop*, 10–11 November 2011, Boras, Sweden. https://researchonline.jcu.edu.au/55449/1/JCU_55449_Bruce_and_Partridge_2011.pdf (odczyt: 24.09.2023).

Bruce, C. et al. (2014). Information Experience: Contemporary Perspectives. *Information Experience: Approaches to Theory and Practice*. Bingley: UK: Emerald Publishing, pp. 3–15. https://doi.org/10.1108/s1876-056220140000010001

Clark, S. (2014). Exploring the lived information-seeking experiences of mature students. *Journal of Information Literacy* 8(1), 58–84. https://www.semanticscholar.org/reader/93ec3562b22724279e0b84a4ca455dbba19ececd (odczyt: 27.09.2023).

Case, D. O.; Given, L. M. (2016). *Looking for Information. A Survey of Research on Information Seeking, Needs, and Behavior* (4th edition). Bingley: Emerald Group Publishing Limited.

Chan, R. (2023). Transformative Experience. In: E. N. Zalta, U. Nodelman Eds. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Summer 2023 Edition). https://plato.stanford.edu/archives/sum2023/entries/transformative-experience/ (odczyt: 23.09.2023).

Chatman, E. A. (2000). Framing social life in theory and research. *New Review of Information Behaviour Research*, 3–17, https://faculty.washington.edu/harryb/courses/INFO310/Chatman.pdf (odczyt: 24.09.2023).

Chirico, A. et al. (2022). Defining transformative experiences: a conceptual analysis. *Frontiers in Psychology. Section Emotion Science* 13. https://www.frontiersin.org/articles/10.3389/fpsyg.2022.790300/full (odczyt: 24.09.2023).

Cisek, S. (2018). Koncepcje progowe (*threshold concepts*) w kształceniu kompetencji informacyjnych w szkole wyższej. *Bibliotheca Nostra. Śląski Kwartalnik Naukowy* 2(52), 47–59.

Cisek, S.; Krakowska, M. (2019). The diary method and analysis of student's mental representations of information spaces as the research approach in information behaviour research. *Information Research* 24(4), colis1901. http://InformationR.net/ir/24-4/colis/colis1933.html (odczyt: 24.09.2023).

Cox, A.; Fulton, C. (2022). Geographies of information behaviour: A conceptual exploration. *Journal of Documentation* 78(4), 745–760. https://doi.org/10.1108/JD-05-2021-0105

Cox, A. et al. (2017). What every body knows: embodied information in serious leisure. *Journal of Documentation* 73(3), 386–406. https://doi.org/10.1108/JD-06-2016-0073.

Csíkszentmihályi, M. (2008). *Flow: The Psychology of Optimal Experience.* Harper Perennial Modern Classics; 1st edition (July 1, 2008)

Csíkszentmihályi, M. et al. (2018). Flow theory: Optimizing elite performance in the creative realm. In: S. I. Pfeiffer, E. Shaunessy-Dedrick, M. Foley-Nicpon Eds. *APA handbook of giftedness and talent.* American Psychological Association, pp. 215–229. https://doi.org/10.1037/0000038–014

Davis, S. N. et al. (2021). Correlates of Information Seeking Behaviors and Experiences Among Adult Cancer Survivors in the USA. *Journal of Cancer Education* 36(6), 1253–1260. https://doi.org/10.1007/s13187-020-01758-6

Doświadczanie (2023). W: *Słownik języka polskiego PWN*. https://sjp.pwn.pl/szukaj/do%C5%9Bwiadczanie.html (odczyt: 24.09.2023).

Duncan, M. (2021). Experience is knowledge. In: U. Kriegel Ed. *Oxford Studies in Philosophy of Mind* (Oxford, 2021; online ed., Oxford Academic, 18 Mar. 2021), pp. 106–129. https://philarchive.org/archive/DUNEIK (odczyt: 24.09.2023).

Dvir, N. (2020). Process of information engagement: Integrating information behavior and user engagement. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology* 57(1), e407. https://doi.org/10.1002/pra2.407

Experience (2023a). W: *Merriam-Webster Dictionary*. https://www.merriam-webster.com/dictionary/experience (odczyt: 24.09.2023).

Experience (2023b). W: *Merriam-Webster Thesaurus*. https://www.merriam-webster.com/thesaurus/experience (odczyt: 24.09.2023).
Experientia (2014). W: *eLexicon Mediae at Infimae Latinitatis*. Instytut Języka Polskiego PAN, 2014 https://elexicon.scriptores.pl/pl/lemma/EXPERIENTIA#haslo_pelny (odczyt: 24.09.2023).
Gallagher, S. (2023). Embodied and Enactive Approaches to Cognition. In: K. Frankish Ed. *Elements in Philosophy of Mind*. Cambridge: Cambridge University Press. https://doi.org/10.1017/9781009209793
Godbold, N. (2014). Experiential Brutality in Sense Making: Researching Dynamic Sense Making Processes in Online Discussions about Kidney Failure. In: Ch. Bruce, K. Davis, H. Hughes, H. Partridge, I. Stoodley Eds. *Information Experience: Approaches to Theory and Practice*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited, pp. 151–167. https://doi.org/10.1108/S1876–056220140000010008
Gorichanaz, T. (2015). Information on the run: Experiencing information during an ultramarathon. *Information Research* 20(4), paper 697, http://InformationR.net/ir/20-4/paper697.html (odczyt: 24.09.2023).
Gorichanaz, T. et al. (2018). Lifeworld as "unit of analysis". *Journal of Documentation* 74(4), 880–893. https://doi.org/10.1108/JD-12-2017-0174
Gorichanaz, T. (2019). Information experience in personally meaningful activities. *Journal of the Association for Information Science and Technology* 70(12), 1302–1310. https://asistdl.onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1002/asi.24142 (odczyt: 27.09.2023)
Gorichanaz, T. (2020). *Information Experience in Theory and Design*. Leeds: Emerald Publishing Limited.
Gorichanaz, T. (2023). On the two conceptualizations of information experience as an object of study: a response to Yu and Liu. *Journal of Documentation* 79(3), 635–640. https://doi.org/10.1108/JD-07-2022-0141
Gwizdka, J. et al. (2019). Introduction to the special issue on neuro-information science. *Journal of the Association for Information Science and Technology* 70(9), 911–916. https://doi.org/10.1002/asi.24263
Hartel, J. (2014). An interdisciplinary platform for information behaviour research in the liberal arts hobby. *Journal of Documentation* 70(5), 945–962.
Hartel, J. (2017). Information behaviour, visual research, and the information horizon interview: three ways. *Information Research* 22(1), colis1635, http://InformationR.net/ir/22–1/colis/colis1635.html (odczyt: 24.09.2023).
Hohr, H. (2013). The concept of experience by John Dewey revisited: conceiving, feeling and "enliving" Studies in Philosophy and Education. *An International Journal.Studies in Philosophy and Education* 32, 25–38. https://www.uio.no/studier/emner/uv/uv/UV9406/hohr-the-concept-of-experience-by-john-dewey-author-s-version.pdf (odczyt: 24.09.2023).

Hoyte, P. (2019). Implications of the embodied, enactive mind on theorizing about information experience. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology* 56(1), 413–416.

Huvila, I. et al. (2022). Information behavior and practices research informing information systems design. *Journal of the Association for Information Science and Technology* 73(7), 1043–1057.

Jantzen, C. (2013). Experiencing and experiences: A psychological framework. In: J. Sundbo; F. Sørensen Eds. *Handbook on the experience economy*. Cheltenham– Northampton MA: Edward Elgar Publishing, pp. 146–170. https://www.researchgate.net/profile/Christian-Jantzen-3/publication/322302480_Experiencing_and_experiences_A_psychological_framework/links/609262f1a6fdccaebd0960ef/Experiencing-and--experiences-A-psychological-framework.pdf (odczyt: 24.09.2023).

Kizhakkethil, P. (2021). Information as Meaningful Experience. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology* 58(1), 241–252.

Koutroubas, V.; Galanakis, M. (2022). Bandura's social learning theory and its importance in the organizational psychology context. *Psychology* 12(6), 315–322. https://doi.org/10.17265/2159-5542/2022.06.001

Krakowska, M. (2022). *Zachowania informacyjne człowieka w kontekście zjawiska epistemicznej bańki informacyjnej: propozycja nowej koncepcji*. Kraków: WUJ.

Leddy, T.; Puolakka, K. (2023). Dewey's Aesthetics. In: E. N. Zalta, U. Nodelman Eds. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2023 Edition). https://plato.stanford.edu/entries/dewey-aesthetics/ (odczyt: 24.09.2023).

LeDoux, J. E.; Brown, R. (2017). A higher-order theory of emotional consciousness. *Proceedings of the National Academy of Sciences* 114(10), E2016–E2025. https://www.pnas.org/doi/full/10.1073/pnas.1619316114 (odczyt: 24.09.2023).

Limberg, L. (1999). Experiencing information seeking and learning: a study of the interaction between two phenomena. *Information Research* 5(1). http://informationr.net/ir/5-1/paper68.html (odczyt: 24.09.2023).

Lloyd, A. (2014). Informed bodies: Does the corporeal experience matter to information literacy practice? In: C. Bruce; H. Partridge; K. Davis; H. Hughes; I. Stoodley Eds. *Information Experience: Approaches to theory and practice*. Leeds: Emerald Publishing Limited, pp. 85–99.

Lloyd, A. (2012). Information literacy as a socially enacted practice: Sensitising themes for an emerging people in practice perspective. *Journal of Documentation* 68(6), 772–223.

Lloyd, A. (2010). Framing information literacy as information practice: Site ontology and practice theory. *Journal of Documentation* 66(2), 245–258.

Lloyd, A.; Talja, S. (2010). *Practising information literacy: bringing theories of learning practice and information literacy together*. Wagga Wagga New South Wales: Charles Sturt University Centre for Information Studies.

Lloyd, A.; Wilkinson, J. (2019). Tapping into the information landscape: Refugee youth enactment of information literacy in everyday spaces. *Journal of Librarianship and Information Science* 5(1), 252–259.

Lloyd-Zantiotis, A. (2010). Corporeality and practice theory: exploring emerging research agendas for information literacy. *Information Research* 15(3), colis794. http://InformationR.net/ir/15-3/colis7/colis704.html (odczyt: 24.09.2023).

Lupton, M. (2014). Creating and Expressing: Information- As-It-Is-Experienced. In: Ch. Bruce; H. Partridge; K. Davis; H. Hughes; I. Stoodley Eds. *Information Experience: Approaches to theory and practice*. Bingley: Emerald Group Publishing Limited, pp. 69–84. https://doi.org/10.1108/S1876–056220140000010019

Materska, K. (2007). *Informacja w organizacjach społeczeństwa wiedzy*. Warszawa: Wydawnictwo SBP.

Maybee, C.; Abdi, E. S.; Davis, K.; Conrad, L. (2019). Information experience: A domain and object of study. *Proceedings of the Association for Information Science and Technology* 56(1), 550–553.

Montesi, M. (2023). Everyday information behavior during the "new normal" of the Covid-19 pandemic: approaching the notions of experiential and local knowledge. *Journal of Documentation* 79(1), 160–182. https://doi.org/10.1108/JD-03-2022-0056

Muir, T. et al. (2019). Chronicling engagement: students' experience of online learning over time. *Distance Education* 40(2), 262–277. https://www.tandfonline.com/doi/full/10.1080/01587919.2019.1600367 (odczyt: 23.09.2024).

Munro, K. et al. (2022). Exploring information behaviour and meaningful experience amongst hikers on the West Highland Way. In: Proceedings of ISIC: the information behaviour conference, Berlin, Germany, 26–29 September, 2022. *Information Research* 27 (special issue), isic2204. https://doi.org/10.47989/irisic2204

Nakamura, J.; Csíkszentmihályi, M. (2014). The concept of flow. In: M. Csíkszentmihályi ed. *Flow and the Foundations of Positive Psychology. The Collected Works of Mihaly Csíkszentmihályi*. Springer Netherlands: Springer Science+Business Media Dordrecht, pp. 239–263, https://doi.org/10.1007/978-94-017-9088-8_16

Nakashima, M. et al. (2012). Information-seeking experiences and decision-making roles of Japanese women with breast cancer. *Fukuoka igaku zasshi = Hukuoka acta medica* 103(6), 120–130.

O'Donovan, M. (2021). *An overview of Bruner and Piaget—Cognitive Constructivists*. Aarhus: The Danish School of Education Aarhus University. https://pure.au.dk/portal/files/219941388/An_Overview_of_Bruner_and_Piaget_Cognitive_Constructivists_19th_July_2021.pdf (odczyt: 24.09.2023).

Olsson, M..; Lloyd, A. (2017). Being in place: Embodied information practices. *Information Research* 22(1), paper 1601, http://InformationR.net/ir/22–1/colis/colis1601.html (odczyt: 24.09.2023).

Savolainen, R. (2020a). Elaborating the sensory and cognitive-affective aspects of information experience. *Journal of Librarianship and Information Science* 52(3), 671–684. https://doi.org/10.1177/0961000619871595

Savolainen, R. (2020b). Information landscapes as contexts of information practices. *Journal of Librarianship and Information Science* 53(4). https://journals.sagepub.com/doi/full/10.1177/0961000620982359 (odczyt: 24.09.2023).

Savolainen, R. (2008). *Everyday Information Practices: A Social Phenomenological Perspective*. Lanham, Maryland: The Scarecrow Press.

Shapiro, L.; Spaulding, S. (2021). Embodied Cognition. In: E. N. Zalta Ed. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter Edition 2021). https://plato.stanford.edu/archives/win2021/entries (odczyt: 24.09.2023).

Shavinina, L. V.; Kholodnaja, M. A. (1996). The Cognitive Experience as a Psychological Basis of Intellectual Giftedness. *Journal for the Education of the Gifted* 20(1), 3–35. https://doi.org/10.1177/016235329602000102

Silins, N. (2021). Perceptual Experience and Perceptual Justification. In: E. N. Zalta Ed. *The Stanford Encyclopedia of Philosophy* (Winter 2021 Edition). https://plato.stanford.edu/archives/win2021/entries/perception-justification/ (odczyt: 24.09.2023).

Sonnenwald, D. H. et al. (2001). A research method to investigate information seeking using the concept of Information Horizons: An example from a study of lower socio-economic students' information seeking behavior. *The New Review of Information Behavior Research* 2, 65–86.

Spink, A.; Currier, J. (2006). Towards an evolutionary perspective for human information behavior. *Journal of Documentation* 62(2), 171–193, https://doi.org/10.1108/00220410610653280

Spink, A. et al. (2009). Evolutionary approaches to information science research and information use. *Proceedings of the American Society for Information Science and Technology* 46(1), 1–5, https://doi.org/10.1002/meet.2009.145046011

Strawson, G. (2005). Intentionality and experience: terminological preliminaries. In: D. W. Smith; A. L. Thomasson Eds. *Phenomenology and philosophy of mind*. Oxford 2005. Online ed, Oxford Academic, 1 May 2010. https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780199272457.003.0003

Torrance, S. (2005). In: search of the enactive: Introduction to special issue on enactive experience. *Phenomenology and the Cognitive Sciences* 4, 357–368.

Tuominen, K. et al. (2005). Information Literacy as a Sociotechnical Practice. *The Library Quarterly: Information, Community, Policy* 75(3), 329–345.

Yu, L.; Liu, Y. (2022). Information experience as an object of LIS research: a definition based on concept analysis. *Journal of Documentation* 78(6), 1487–1508. https://doi.org/10.1108/JD-10–2021–0195

Zhong, H. et al. 2023). A systematic review of information practices research. *Journal of Documentation* 79(1), 245–267. https://doi.org/10.1108/JD-02-2022-0044.

Information experience as a category/genre of human information behaviour: An attempt at explication

Information behaviour, being a sub-discipline of the information sciences, requires constant and in-depth analysis and recognition of the diverse conditions characterising individual and collective activities in relation to information occurring in different contexts. The emergence and analysis of processes related to the complementary experience of information provides the basis for a holistic view of the human being and his or her information causality in different dimensions, cognitive, affective, conative, embodied as well as social. This article attempts to concretise the concept of information experiencing, which is concerned with a thorough and interdisciplinary understanding of human information behaviour in context and in different information spaces. The aim was to identify the most important ways of understanding this process in information science, from the perspective of both information activity, information sensing and a phenomenological approach to conscious cognition, as well as a constructivist one, based on information sensing shaped by experiencing it through action, information practice, information culture formation and knowledge creation, both by the individual and communities. Attention is given to the different dimensions of experiencing information, including the cognitive-affective, embodied and social aspects. A qualitative approach, as well as methods of literature analysis and critique and conceptual analysis were used. Qualitative content analysis looked at selected representative publications from 2003–2022. It is defined what the experience of information is and what are the conditions of experiencing empiricism and reacting to information in the context and in the different worlds, environments, information spaces in which people and communities' function. The relevance of researching this phenomenon in the field of information behaviour through interdisciplinary optics is highlighted.
Keywords: affective-cognitive dimension, experiencing information, human information behaviour, information experience, information literacy, practicing information, embodied cognition

MAGDALENA ZYCH
Wydział Zarządzania i Komunikacji Społecznej
Instytut Studiów Informacyjnych
Uniwersytet Jagielloński w Krakowie
magdalena.zych@uj.edu.pl
ORCID: 0000-0001-9770-3674

◆

User experience w kontekście sztucznej inteligencji

Sztuczna inteligencja (AI) oraz *user experience* (UX) znajdują się polu badawczych zainteresowań informatologii oraz nauki o komunikacji. W obliczu aktualnego wzrostu zainteresowania generatorami tekstu za zasadne uznano prześledzenie powiązań między UX i AI, które nie ograniczałyby się wyłącznie do ChatGPT. Głównym celem było opisanie powiązań między doświadczeniami użytkownika (UX) a sztuczną inteligencją (AI) w świetle najnowszego piśmiennictwa naukowego oraz branży UX w Polsce. Dodatkowe cele polegały na opracowaniu wykazu wyrażeń opisujących AI w odniesieniu do słownictwa UX oraz analizie opisów branży agencji interaktywnych w kontekście odwołań do AI. Zastosowano analizę i krytykę piśmiennictwa naukowego oraz *web scraping* wraz z analizą treści 1416 opisów agencji interaktywnych. Do opracowania wykazu wyrażeń opisujących AI użyto m.in. ekstrakcji terminów za pomocą Yake. W piśmiennictwie naukowym omawiane są obustronne zależności między UX i AI, a także wady i zalety AI, zaś poruszane zagadnienia koncentrują się wokół problematyki m.in. zaufania użytkownika do AI, koncepcji afordancji Gibsona, informatyki afektywnej, jakości doświadczeń i bezpieczeństwa użytkownika oraz niespełnionych potrzeb psychologicznych. W opisach agencji interaktywnych zidentyfikowano 10 bezpośrednich odwołań do AI, 19 możliwych oraz 3 odwołania do terminów kojarzonych z AI. Relewantne wyniki zwracały ciągi znaków „ai", „intelig", „machine" i „sztuczn". Powiązania między UX i AI są dynamicznie rozwijającym się zagadnieniem, które łączy m.in. wyjaśnialna sztuczna inteligencja (XAI). W celu monitorowania aktualnych trendów w branży UX i AI wskazana jest analiza zawartości grup i profili branżowych dostępnych w mediach społecznościowych.

Słowa kluczowe: agencja interaktywna, sztuczna inteligencja (AI), User Experience (UX), web scraping, wyjaśnialna sztuczna inteligencja (XAI), Yake, zaufanie

50 lat studiów informacyjno-bibliotekoznawczych na Uniwersytecie Jagiellońskim, red. Dorota Rak, Biblioteka Jagiellońska, Kraków 2023

Wprowadzenie

Sztuczna inteligencja (AI) oraz doświadczenia użytkownika (UX) znajdują się w obszarze zainteresowań informatologii oraz nauki o komunikacji społecznej i mediach, a także w zakresie działalności dydaktycznej Instytutu Studiów Informacyjnych UJ. Zagadnienia z zakresu AI poruszane są chociażby podczas zajęć z zakresu sztucznych sieci neuronowych, *big data*, środowiska informacyjnego oraz najnowszych technologii informacyjnych. Z kolei UX nauczane jest podczas różnych zajęć poświęconych projektowaniu i ocenie produktów oraz usług informacyjnych. Natomiast powiązania między UX i AI widoczne są w branżowych grupach społecznościowych (np. *Product & UX Design PL* w serwisie Facebook), gdzie poruszane są m.in. zagadnienia związane z korzyściami i ograniczeniami stosowania w projektach rozwiązań takich jak ChatGPT podczas tworzenia person, architektury informacji oraz historyjek użytkownika.

W tym tekście sztuczna inteligencja rozumiana jest jako: „nauka o tym, jak produkować maszyny wyposażone w niektóre cechy ludzkiego umysłu, takie jak umiejętność rozumienia języka, rozpoznawania obrazów, rozwiązywania problemów i uczenia się" (OPI, 2018). Jak podkreśla Joanna Szulc, sztuczna inteligencja bywała różnie definiowana na przestrzeni lat, zaś śledzenie tych zmian definicyjnych doprowadziło do wyróżnienia różnych podejść do AI (empirycznego i racjonalnego) oraz stanowisk dzielących AI na mocną sztuczną inteligencję (*strong AI*) oraz słabą sztuczną inteligencję (*weak AI*; Szulc, 2016, s. 387–390). Zasadniczo można jednak przyjąć, iż sztuczna inteligencja jest interdyscyplinarną nauką, która zajmuje się poznaniem ludzkiej inteligencji oraz wykorzystaniem tej wiedzy w projektowaniu programów i komputerów (Szulc, 2016, s. 412). Zastosowanie AI w kontekście informatologii prześledziła Magdalena Wójcik (2018, s. 8–10), wskazując .in..: na systemy ekspertowe, rozpoznawanie wzorców, tłumaczenie tekstów i tworzenie tekstów kultury.

Natomiast UX oznacza w tej pracy podejście badawcze i praktyczne, które łączy w sobie wartości pragmatyczne, np. funkcjonalności i użyteczność, oraz hedonistyczne, np. estetyka, reakcje afektywne towarzyszące interakcji z produktem (Zych, 2017, s. 147).

Głównym celem artykułu (C1) było opisanie powiązań między UX i AI w świetle najnowszego piśmiennictwa naukowego oraz branży UX w Polsce. Wyznaczono również dwa dodatkowe cele służące realizacji C1, tj. opracowanie wykazu wyrażeń opisujących AI w odniesieniu do branżowego słownictwa UX w języku polskim (C2) oraz analizę opisów branży agencji interaktywnych zarejestrowanych w serwisie Interaktywnie.com w kontekście odwołań do AI (C3). W związku z realizacją celów C1–C3 postawiono pytania badawcze P1–P3:

- P1. Jakie są powiązania między UX i AI w świetle piśmiennictwa naukowego?
  - P1.1. Jaki jest kierunek odwołań między AI i UX, tj. czy odwołania dotyczą zastosowań UX w obszarze AI (np. badania UX użytkowników chatbotów) lub zastosowania rozwiązań AI w podejściu UX (np. użycia sztucznych sieci neuronowych do analizy doświadczeń użytkowników serwisów internetowych).

- P1.2. Jakie aspekty UX omawiane są w analizowanym zbiorze publikacji (co jest przedmiotem zainteresowania UX, jaką procedurę badawczą stosuje się w ramach UX, jakie szczegółowe zagadnienia z zakresu UX są omawiane)?
- P1.3. Jakie rozwiązania z zakresu AI są przedstawiane w analizowanym zbiorze piśmiennictwa?
- P1.4. Jaka jest tematyka badań opisywanych w analizowanym zbiorze piśmiennictwa?
- P1.5. Jakie procedury badawcze były stosowane w analizowanym zbiorze piśmiennictwa?
- P1.6. Czy w analizowanych publikacjach omawiane są wady AI?
- P1.7. Czy w analizowanych publikacjach omawiane są zalety AI?

- P2. Jakie są podstawowe wyrażenia opisujące AI w języku polskim?
- P3. Czy w opisach agencji interaktywnych znajdują się odwołania do AI?
  - P3.1. Jeśli tak, to jakie wyrażenia z zakresu AI znajdują się w opisach agencji interaktywnych?
  - P3.2. Jeśli tak, to w jakim kontekście w opisach agencji interaktywnych występują odwołania do AI?

Procedura badawcza zastosowana w analizie powiązań między UX i AI

W badaniu połączono dwie ścieżki: (1) analizę i krytykę piśmiennictwa naukowego oraz (2) *web scraping* wraz z analizą treści pozyskanych z ogólnodostępnej bazy agencji interaktywnych w Polsce.

Wstępny przegląd piśmiennictwa, którego celem było ogólne rozeznanie problematyki oraz pozyskanie wyjściowej listy słów kluczowych, przeprowadzono w dniach 29.05.2023–1.06.2023 w następujących źródłach:

1. w bazie Library, Information Science and Technology Abstracts (LISTA), za pomocą instrukcji: ((UX or "user experience") AND (AI or "artificial intelligence" or "machine learning" or "chatgpt"));
2. w bazie Scopus, za pomocą instrukcji: (TITLE-ABS-KEY (UX OR "user experience") AND TITLE-ABS-KEY (ai OR "artificial intelligence" OR "machine learning" OR "chatgpt"));
3. w wyszukiwarce Semantic Scholar, za pomocą instrukcji: "explainable artificial intelligence".

Ten przegląd ujawnił dwie kwestie. Po pierwsze, publikacji dla obranej tematyki jest dużo, toteż postanowiono zawęzić zasięg chronologiczny. Po drugie, zauważono coraz większość popularność wyjaśnialności sztucznej inteligencji (XAI), będącej zagadnieniem łączącym UX i AI.

Kwerendy do właściwego przeglądu piśmiennictwa przeprowadzono w bazach LISTA i Scopus 19.06.2023. Pozyskano łącznie 3118 publikacji z okresu 2018–2023 (stan na

Tabela 1. Pytania i etykiety stosowane do opisu treści analizowanych publikacji

Lp. i pytanie		Etykieta	Objaśnienie etykiety
1	Jaki charakter ma publikacja?	*UXAI_1_teoria*	Praca ma charakter teoretyczny
		UXAI_1_empir	Praca zawiera wyniki badań empirycznych
		UXAI_1_pomiedzy	Praca zapowiada badania empiryczne (opis koncepcji badań) lub procedurę pozyskiwania danych empirycznych (np. data article)
2	Jaki jest kierunek odwołań między UX i AI?	*UXAI_2_UXwAI*	Praca dotyczy zastosowania podejścia UX w obszarze AI (np. badanie UX użytkowników chatbotów)
		UXAI_2_pobieznieUX	Praca, w której UX jest bardzo pobieżnie, akcesorycznie użyte w badania AI (np. bez wyjaśnienia, jak dokładnie autorzy rozumieją i badają UX)
		UXAI_2_AIwUX	Praca dotyczy zastosowania AI w podejściu UX
		UXAI_2_both	Publikacja przedstawia obustronne powiązania
3	Jakie aspekty UX omawiane są w publikacji?	*UXAI_3_prod_*	Produkt, w którego kontekście badane jest UX np. aplikacja
		UXAI_3_met	Procedura omawiana w ramach UX
		*UXAI_3_zag_*	Zagadnienia omawiane w ramach UX np. zaufanie użytkownika do systemu
4	Jakie aspekty AI omawiane są w publikacji?	*UXAI_4_rozw_*	Konkretne rozwiązanie AI np. sieć neuronowa
		UXAI_4_akcesor	AI przytoczona jest wyłącznie akcesorycznie
5	Jaka jest tematyka badań poruszanych w publikacji?	*UXAI_5_t_*	Tematyka badań
6	Jaka procedura badawcza została zastosowana w publikacji?	*UXAI_6_proc_*	Procedura badawcza, np. analiza i krytyka piśmiennictwa

Lp.	i pytanie	Etykieta	Objaśnienie etykiety
7	Czy w publikacji omawiane są wady AI?	*UXAI_7_wady_1*	W publikacji przedstawiono wady AI
		UXAI_7_wady_0	W publikacji nie przedstawiono wad AI
8	Czy w publikacji omawiane są zalety AI?	*UXAI_8_zalety_1*	W publikacji przedstawiono zalety AI
		UXAI_8_zalety_0	W publikacji nie przedstawiono zalet AI
9	Czy w publikacji jest mowa o eXplainable AI (XAI)?	*UXAI_9_exp_*	W publikacji poruszono zagadnienia z zakresu XAI
		UXAI_9_exp_wspomniane_NN	Wybrane elementy koncepcji XAI zostały w tekście wspomniane, ale bez nazwania koncepcji XAI

Źródło: opracowanie własne

19.06.2023). Wszystkie opisy bibliograficzne wgrano do menedżera bibliografii Zotero. Na podstawie tytułów i abstraktów wyodrębniono 29 publikacji do szczegółowej analizy pełnotekstowej. Treść publikacji opisywano za pomocą etykiet powiązanych z pytaniami badawczymi (zob. tabela 1). Lista pytań i większość etykiet powstała na bazie wstępnego przeglądu piśmiennictwa. Wybrane pola celowo uzupełniane były jednak w trakcie właściwej analizy i krytyki piśmiennictwa: taki zamysł był w przypadku etykiet *UXAI_3_*, *UXAI_4_rozw_*, *UXAI_5_t_*, *UXAI_6_poc_*, które wypełniano o konkretne informacje z treści analizowanych publikacji. Część etykiet dodano podczas przeglądu piśmiennictwa, aby dookreślić obraz problematyki uzupełniany w wyniku napływających z piśmiennictwa informacji, np. *UXAI_9_exp_wspomniane_NN*.

Natomiast *web scraping*, czyli technika zautomatyzowanego pobierania danych z Internetu (Zych, 2021, s. 108), został użyty do pozyskania opisów polskich agencji interaktywnych zarejestrowanych w bazie serwisu Interaktywnie.com. Serwis ten działa od 2006 r. i uważany jest za „najstarszy polski serwis o marketingu i biznesie internetowym" (Interaktywnie.com, 2009). Wśród zasobów serwisu, poza bazą agencji interaktywnych, znajdują się aktualności branżowe, studia przypadków wybranych kampanii marketingowych oraz raporty. Sama baza jest publicznie dostępna pod adresem: https://interaktywnie.com/wizytowki-firm.

W bazie widoczne są dwa tryby dostępu do zasobów, tj. przeglądanie agencji według kategorii (np. Agencje Software House lub Agencje SEO/SEM) oraz wyszukiwanie w trybie prostym. Z poziomu interfejsu użytkownika bazy brak informacji o łącznej liczbie zarejestrowanych agencji, natomiast wiadomo, iż zasoby podzielone są na 178 stron, zaś każda strona zawiera skrócone rekordy wraz z przekierowaniami do pełnych

```
#Tworzę plik csv
outfile = open("interaktywnie.csv", "w", encoding='utf-8')
writer = csv.writer(outfile)
df = pd.DataFrame(columns=['lp','link'])
i = 2
licznik = 1
urls = []
urls = ['https://interaktywnie.com/wizytowki-firm']
urls_details = []

while i < 179:
    urls.append('https://interaktywnie.com/wizytowki-firm/' + str(i))
    i = i+1
print(urls)

for url in urls:
    driver.get(url)
    time.sleep(2)
    soup = BeautifulSoup(driver.page_source, 'html.parser')
    #pobieram linki do pełnych rekordów
    for a in soup.find_all("a", {"class" : "text-extra-dark-gray margin-5px-bottom
alt-font text-extra-large font-weight-600 display-inline-block text-deep-pink"}):
        link = a['href']
        link_full = 'https://interaktywnie.com/'+link
        urls_details.append(link_full)
        print(link_full)
    for a in soup.find_all("a", {"class" : "text-extra-dark-gray margin-5px-bottom
alt-font text-extra-large font-weight-600 display-inline-block"}):
        link = a['href']
        link_full = 'https://interaktywnie.com/'+link
        urls_details.append(link_full)
        print(link_full)

df_pom = pd.DataFrame(urls_details)
df_pom.to_csv('aginterak_pom.csv', encoding='utf-8', index=False)
outfile.close()
```

Ilustracja 1. Fragment kodu służący pobraniu wszystkich adresów URL pełnych rekordów

opisów poszczególnych agencji. W serwisie brak informacji o udostępnianiu danych z bazy za pomocą API bądź w formie gotowego pliku (np. arkusza kalkulacyjnego), toteż po upewnieniu się, iż brak przeciwskazań prawnych, etycznych i technicznych, przystąpiono do pobrania wszystkich pełnych rekordów zarejestrowanych agencji za pomocą web scrapingu.

Web scraping przeprowadzono za pomocą kodu napisanego w języku Python, z użyciem następujących bibliotek i pakietów: Selenium, BeautifulSoup, requests, time, pandas, csv. Kod pisano i wykonywano za pomocą środowiska programistycznego Spyder. Algorytm polegał na pobraniu z kolejnych stron bazy wszystkich adresów pełnych rekordów (zob. ilustracja 1), a następnie na pozyskaniu z pełnych rekordów nazw i opisów agencji (zob. ilustracja 2). Pełne opisy wszystkich zarejestrowanych w bazie agencji interaktywnych pobrano 4.06.2023. Dane zawierające informacje o nazwie i opisie agencji, a także linku do pełnego rekordu zapisano do pliku wynikowego w formacie csv w celu późniejszej analizy treści pozyskanych opisów. W rezultacie otrzymano 1416 rekordów, z czego 97% (tj. 1379 rekordy) było kompletnych, czyli zawierało opisy.

```
import pandas as pd

data = pd.read_csv("C:/Users/48696/aginterak_pom.csv")
data

driver = webdriver.Chrome('C:/Users/48696/Desktop/webscraping/chromedriver.exe')


licznik = 1
df_all = pd.DataFrame(columns=['lp','link', 'nazwa_agencji', 'opis_agencji'])

for index, row in data.iterrows():
    adres = row['link_pelny']
    try:
        driver.get(adres)
        time.sleep(1)
        #teraz pobieram szczegółowe dane dla każdej agencji interaktywnej
        nazwa = driver.find_element(By.XPATH, '/html/body/div[2]/section[2]/div/
div/div[1]/h1').text
        opis = driver.find_element(By.XPATH, '/html/body/div[2]/section[2]/div/
div/div[2]').text
    except:

        nazwa = ''
        opis = ''

    df_all2=pd.DataFrame([[licznik, adres, nazwa, opis]],columns=['lp','link',
'nazwa_agencji', 'opis_agencji'])
    print(df_all2)
    df_all=df_all.append(df_all2,ignore_index=True)
    licznik = licznik + 1

df_all.to_csv('interaktywnie_all.csv', encoding='utf-8', index=False)
```

Ilustracja 2. Fragment kodu służący pobraniu szczegółowych informacji z pełnych rekordów

Analizę treści pozyskanych za pomocą web scrapingu prowadzono w środowisku Google Colab z zastosowaniem programu napisanego w Pythonie oraz bibliotekach służących przetwarzaniu języka naturalnego i wizualizacji danych: nltk, re, matplotlib, WordCloud. Analiza treści polegała na ekstrakcji terminów ze zgromadzonego korpusu tekstów oraz analizie kontekstu, w którym występują słowa kluczowe semantycznie związane z obszarem AI. Procedurę tę poprzedzało wstępne przetworzenie danych, polegające m.in. na czyszczeniu tekstu ze zbędnych znaków, transformacja całości na małe litery oraz tokenizacja. Zasadniczo procedury ekstrakcji terminów oraz analizy kontekstu występowania słów są standardowe i można je przeprowadzić za pomocą różnych narzędzi informatycznych, niemniej w opisywanym tu badaniu występowały dwa wyzwania, które urozmaicały analizę.

Przede wszystkim korpus analizowanych tekstów napisany był w języku polskim, ale w dyskursie branży marketingowej (tj. z zapożyczeniami i spolszczeniami z języka angielskiego), toteż za konieczne uznano opracowanie własnej stoplisty słów, dopasowanej do specyfiki analizowanych treści. W tym celu rozszerzono standardową stoplistę dla języka polskiego z biblioteki nltk o kolejne określenia, puste semantycznie

Ilustracja 3. Najczęściej występujące, pojedyncze słowa kluczowe pochodzące z korpusu tekstów opisujących AI

Źródło: opracowanie własne

z perspektywy planowanej analizy, np. „2007r", „bowiem", „have", „przynajmniej", „the", „your". Łącznie w rozszerzeniu stoplisty znalazło się 712 ciągów znaków.

Drugie wyzwanie stanowiło opracowanie wykazu wyrażeń w celu poszukiwania w zgromadzonym korpusie opisów określeń powiązanych z AI. Opracowywany słownik również musiał być dopasowany do języka branży interaktywnej w Polsce. Proces opracowania wykazu wyrażeń składał się z czterech etapów:

1) przygotowania wstępnej listy na bazie nazwy „sztuczna inteligencja", trzonów słów składowych tej nazwy oraz skrótu (SI) wraz z angielskimi odpowiednikami;
2) rozszerzenia listy o terminy pozyskane z korpusu specjalistycznej terminologii z zakresu AI – był to najbardziej rozbudowany etap, który wymagał dobrania korpusu tekstów, a następnie przetworzenia treści i pozyskania terminów za pomocą dwóch wariantów, tj. prostej ekstrakcji najczęstszych, pojedynczych słów kluczowych oraz ekstrakcji wyrażeń za pomocą Yet Another Keyword Extractor – Yake (Campos et al., 2020); za podstawowe źródła terminologii z zakresu AI uznano słownik z serwisu Sztuczna Inteligencja (Ośrodek Przetwarzania Informacji – Państwowy Instytut Badawczy, b.d.), definicje z Portalu sztucznej inteligencji (Portal sztucznej inteligencji/ Kancelaria Prezesa Rady Ministrów, b.d.), Platformy Przemysłu Przyszłości (Fundacja Platforma Przemysłu Przyszłości, b.d.) oraz serwisu Parlamentu Europejskiego (Parlament Europejski, 2023), hasła z Wikipedii (*Sztuczna inteligencja*, 2023), *Słownika języka polskiego* PWN (*Sztuczna inteligencja* – Słownik języka polskiego PWN, b.d.) oraz *Wielkiego słownika języka polskiego* PAN (*sztuczna inteligencja* – Wielki słownik języka polskiego PAN, b.d.),

```python
import yake
kw_extractor = yake.KeywordExtractor()
text = ' '.join(list(df_tresc['tresc_Clean'].values))
text = text.lower()
language = "pl"
max_ngram_size = 2
deduplication_threshold = 0.95
numOfKeywords = 500
df_kw_pom = pd.DataFrame()
df_kw = pd.DataFrame(columns=['keyword','score'])
custom_kw_extractor = yake.KeywordExtractor(lan=language, n=max_ngram_size,
                                            dedupLim=deduplication_threshold,
                                            top=numOfKeywords, features=None)
keywords = custom_kw_extractor.extract_keywords(text)
for kw in keywords:
  print(kw)
  df_kw_pom['keyword'] = [kw[0]]
  df_kw_pom['score'] = [kw[1]]
  df_kw = df_kw.append(df_kw_pom)
print("cała lista: ", df_kw)
```

Ilustracja 4. Fragment kodu służący pozyskaniu wyrażeń z korpusu tekstów za pomocą Yake
Źródło: opracowanie własne

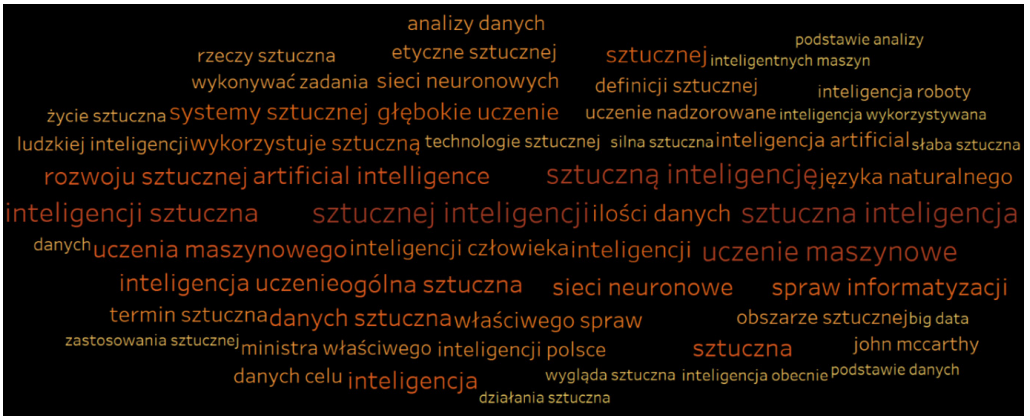

Ilustracja 5. Najlepsze wyrażenia z korpusu opisującego AI (tj. z najniższym wynikiem Yake)
Źródło: opracowanie własne

artykuły i raporty branżowe z portali Android.com (Nowak, 2022), Business Insider (Rowecka, 2019), Interaktywnie.com (Interaktywnie.com, 2023, 2019), a także wybrane opisy kierunków studiów z zakresu AI (UAM, 2023) oraz komercyjnych rozwiązań informatycznych (SAS, 2023); rezultat otrzymany za pomocą ekstrakcji pojedynczych słów kluczowych przedstawia ilustracja 3, z kolei fragment kodu przedstawiający użycie Yake znajduje się na ilustacji 4, zaś wizualizacja najczęstszych wyrażeń na ilustracji 5;

3) dodania terminów kojarzonych ze sztuczną inteligencją (np. smart);
4) uzupełnienia listy o terminy powiązane z AI, które nie zostały dotychczas uwzględnione w słowniku, a pochodzą z listy najczęściej występujących terminów wyekstraktowanych z analizowanego korpusu opisów agencji interaktywnych.

W efekcie analizy opisów agencji interaktywnych oraz korpusu tekstów z zakresu AI otrzymano: (1) listę 14094 jednowyrazowych terminów pozyskanych z opisów agencji oraz (2) słownik określeń powiązanych z AI, który składał się z 257 elementów, rozmieszczonych wewnątrz 40 grup wyróżnionych ze względu na ciągi znaków (zob. aneks 1.).

Wyniki przeglądu piśmiennictwa

Wyniki przeglądu piśmiennictwa podzielone są zasadniczo na dwie części wyróżnione na podstawie wyłonionych z analizowanych publikacji kierunków powiązań między AI i UX, czyli zastosowanie UX w AI oraz zastosowanie AI w UX. W części publikacji widoczne są równocześnie oba kierunki powiązań (np. Chew & Achananuparp, 2022; Konstan & Terveen, 2021; H. Wang et al., 2022). Niekiedy odonotywane jest także pobieżne podejście do UX (np. Feliciati, 2022; Kragelj & Kljajić Borštnar, 2021; Li et al., 2021; Pandey et al., 2022; Zhuang et al., 2022).

Niezależnie od kierunku powiązań między UX i AI wykazywane są zalety i wady sztucznej inteligencji. Wśród zalet stosowania AI wymieniane są m.in. odciążenie użytkownika z czasochłonnych i pracochłonnych czynności (M. Wang et al., 2021), personalizacja usług pod potrzeby użytkownika (Panda & Kaur, 2023), poprawa bezpieczeństwa na drogach (Bellet et al., 2021) za pomocą systemu wspomagania kierowców w unikaniu kolizji, poprawa wydajności i efektywności procesów np. w zakresie opieki medycznej (Chew & Achananuparp, 2022), potencjał w rozwiązywaniu problemów społecznych, w tym dotarciu ze spersonalizowaną informacją do grup wykluczonych społecznie (H. Wang et al., 2022), szybki rozwój i wpływ na kształtowanie nowych sposobów komunikacji (Renda et al., 2022), usprawnienie analizy danych (Generosi et al., 2022). Wady AI powiązane są m.in. z ryzykiem przeoczenia relewantnych wyników (M. Wang et al., 2021), ograniczeniem AI w zakresie rozpoznawania emocji (Generosi et al., 2022) oraz obawami o bezpieczeństwo, prywatność i zaufanie użytkowników i obywateli do odpowiedzi opartych na AI (Renda et al., 2022). Rozwiązaniem tej ostatniej kwestii ma być wyjaśnialność sztucznej inteligencji (XAI), która przedstawiona zostanie w kolejnej części tego tekstu.

Zastosowanie UX w AI

Różne aspekty zastosowania podejścia user experience w obszarze sztucznej inteligencji poruszane są w szeregu publikacji naukowych. Znajdują się wśród nich artykuły zawierające wyniki badań własnych (Bellet et al., 2021; Belmin et al., 2022; Li et al., 2021;

Tlili et al., 2023; H. Wang et al., 2022; M. Wang et al., 2021; Zhuang et al., 2022; Zou et al., 2023), a także prace teoretyczne (Afchar et al., 2022; Feliciati, 2022).

W ramach podejścia UX stosowanego w obszarze AI podejmowane są zagadnienia dotyczące m.in.:

- jakości doświadczeń (*quality of experience*; Renda et al., 2022);
- projektowania interfejsów użytkownika (M. Wang et al., 2021);
- zmęczenia badanych i badaczy podczas testów UX oraz sposobów unikania tego zmęczenia, np. dzielenie badania na sesje umawiane w różnych dniach (M. Wang et al., 2021);
- koncepcji afordancji Gibsona (*Gibson Theory of Affordances*; H. Wang et al., 2022)
- informatyki afektywnej (*affective computing*) oraz projektowania opartego o emocje (*emotional-design approach*; M. Wang et al., 2021);
- bezpieczeństwa (np. danych, ale także fizycznego; Renda et al., 2022);
- zaufania użytkownika do systemu, produktu, usługi (Afchar et al., 2022; Renda et al., 2022; M. Wang et al., 2021).

Kwestia zaufania stanowi szczególny element łączący podejście UX z obszarem AI w postaci *eXplainable Artificial Intelligence*, XAI (Afchar et al., 2022; Belmin et al., 2022; Hoffman et al., 2022; Renda et al., 2022; Ridley, 2022; Stepin et al., 2021). XAI bywa tłumaczone na język polski jako wyjaśnialna bądź interpretowalna sztuczna inteligencja. Według Davida Gunninga (2019) XAI uważane jest za podejście bądź zestaw reguł i polega na wyjaśnianiu tego, w jaki sposób AI przetwarza dane i skąd pochodzą określone wyniki, przy czym całość wyjaśniania powinna przebiegać w sposób dostosowany do zadań, umiejętności i oczekiwań użytkownika AI.

Wśród rodzajów wyjaśnień wymieniane są m.in. oparte o cechy (Afchar et al., 2022, s. 195–196; Arrieta et al., 2019, s. 29), odwołania do przykładów (Afchar et al., 2022, s. 195–196; Arrieta et al., 2019, s. 29), opinii (Afchar et al., 2022, s. 195–196) oraz sieci społecznej, w której funkcjonuje użytkownik (Afchar et al., 2022, s. 195–196), uproszczenia (Arrieta et al., 2019, s. 29), modyfikacje struktury modelu (Arrieta et al., 2019, s. 29) i wyjaśnienia lokalne (Arrieta et al., 2019, s. 29), zaś ze względu na formę wyróżnić można tekstowe i wizualne (Afchar et al., 2022, s. 195–196; Arrieta et al., 2019, s. 29). Dodatkowo wyróżnić można pewną grupę rozwiązań AI, które same z siebie uważane są za przejrzyste (*transparent models*), przez co miałyby nie wymagać dodatkowych wyjaśnień, np. modele regresji liniowej i logistycznej, drzewa decyzyjne, algorytm k-najbliższych sąsiadów, modele uczące się w oparciu o reguły, uogólnione modele liniowe, modele bayesowskie (Arrieta et al., 2019, s. 14)

Należy przy tym jednak zaznaczyć, iż sposoby wyjaśniania AI są aktualnie dynamicznie rozwijającym się zagadnieniem. Zapewnianie przejrzystości działania mechanizmów AI jest bowiem istotnym tematem, który ma ułatwić użytkownikom wykorzystywanie w praktyce wyników zwracanych przez algorytmy AI dzięki zwiększeniu wiarygodności systemów AI. Zdaniem zespołu Alejandra Barredy Arriety (Arrieta et al.,

2019, s. 7), powody zapewniania wyjaśnialności podzielić można ze względu na różne grupy interesariuszy: dla ekspertów dziedzinowych XAI ma służyć budowie zaufania do modelu AI i pozyskaniu wiedzy naukowej, z kolei użytkownicy, których bezpośrednio dotykają decyzje podjęte na podstawie modeli AI, mogą oczekiwać wyjaśnienia swojej sytuacji oraz weryfikacji słuszności podjętych decyzji; instytucje regulujące zainteresowane będą XAI ze względu na ocenę zgodności modelu z obowiązującym prawem i normami, podobnie kadra zarządzająca oceniać będzie zastosowanie modeli AI w kontekście własnych zasad i przydatności zastosowań AI; wreszcie dla analityków danych i deweloperów XAI ułatwia zapewnienie odpowiedniej skuteczności analiz oraz dodawanie nowych funkcjonalności do istniejących rozwiązań. Ponadto zdaniem części badaczy XAI nie jest wystarczające w zwiększeniu przejrzystości procesu podejmowania decyzji, dlatego rozwijane jest również podejście *Evaluative AI* (Miller, 2023),

W piśmiennictwie naukowym odnotowywane są przykłady predykcji i rankingów przedstawianych przez modele AI o wysokiej skuteczności, które nie zostały jednak uwzględnione przez użytkowników w procesach decyzyjnych ze względu na brak zaufania do technologii (Belmin et al., 2022; M. Wang et al., 2021). W analizowanym zbiorze piśmiennictwa wyróżniony został również przypadek wyjaśnialności w odniesieniu do systemów rekomendacji (*Explainable Recommender Systems*; Afchar et al., 2022). Niekiedy zagadnienia wyjaśnialności AI występują bez przywoływania wprost terminologii opisującej XAI (M. Wang et al., 2021). XAI powiązane jest również z zagadnieniami odpowiedzialnej (*responsible AI*) oraz godnej zaufania AI (*trustworthy AI*), których regulacją zajmuje się m.in. Komisja Europejska (Arrieta et al., 2019, s. 36–37).

Tematyka analizowanych publikacji była różnorodna i poświęcona m.in. medycynie (Belmin et al., 2022; H. Wang et al., 2022), *online learning to rank* (OLTR; Zhuang et al., 2022) oraz *reinforcement online learning to rank* (ROLTR; Zhuang et al., 2022), opisom bibliograficznym, bibliografii (Feliciati, 2022), pojazdom autonomicznym (Renda et al., 2022), systemom rekomendacji (Afchar et al., 2022), systemowi wynajmu rowerów (Li et al., 2021), tłumaczeniu danych komputerowych na język natualny (*natural language generation*, NLG; Zou et al., 2023), tworzeniu przeglądów piśmiennictwa, oprogramowaniu służącemu tworzeniu przeglądów piśmiennictwa oraz jego ocenie (M. Wang et al., 2021) oraz zarządzaniu danymi np. na wzór Wikidata (Feliciati, 2022).

Przedmiot badań UX stanowiły w większości znane w informatologii systemy i produkty informacyjne, takie jak m.in. aplikacje na urządzenia mobilne (H. Wang et al., 2022), opisy, np. opisy produktów w sklepach online wygenerowane za pomocą AI (Zou et al., 2023), oprogramowanie (M. Wang et al., 2021), sklepy internetowe (Zou et al., 2023), systemy rekomendacji (Zou et al., 2023) i systemy medyczne (Belmin et al., 2022). UX dotyczyć może jednak również innych przedmiotów, co znalazło odzwierciedlenie w zbiorze publikacji w postaci badań poświęconych doświadczeniom

związanym z interakcją z kontrolkami pojazdów i samym zachowaniom pojazdów (Bellet et al., 2021).

Natomiast rozwiązania z zakresu AI koncentrowały się m.in. na Colandrze, czyli narzędziu AI do tworzenia przeglądów piśmiennictwa (M. Wang et al., 2021), podejściu *Human-Centered AI* (HCAI) (Bellet et al., 2021), ogólnie chatbotach (H. Wang et al., 2022), w tym ChatGPT (Tlili et al., 2023), podejściu predykcyjnemu (*predictive approach*) np. w opiece medycznej (Belmin et al., 2022), przetwarzaniu języka naturalnego (ogólnie; H. Wang et al., 2022), sztucznych sieciach neuronowych (*artificial neural networks*; Feliciati, 2022; Li et al., 2021; Renda et al., 2022; Zou et al., 2023), text miningu (H. Wang et al., 2022; M. Wang et al., 2021), uczeniu maszynowym (*machine learning*, ML; Afchar et al., 2022; Belmin et al., 2022; Li et al., 2021; H. Wang et al., 2022; M. Wang et al., 2021; Zhuang et al., 2022) i jego rodzajach, w tym uczeniu federacyjnym (*federated learning*; Renda et al., 2022), uczeniu głębokim (*deep learning*; Li et al., 2021; Zou et al., 2023) oraz uczeniu przez wzmacnianie (*reinforcemenet learning*; Li et al., 2021; Zhuang et al., 2022).

Wśród stosowanych procedur badawczych wyróżnić można:

- badanie użyteczności (*usability study*; M. Wang et al., 2021) i zadania do testów użyteczności, testów funkcjonalnych itd. (Bellet et al., 2021; M. Wang et al., 2021; Zou et al., 2023);
- benchmarking (M. Wang et al., 2021);
- dyskusje mailowe, np. w celu zadania pytań uzupełniających (H. Wang et al., 2022);
- eksperyment (Bellet et al., 2021; Renda et al., 2022; M. Wang et al., 2021; Zhuang et al., 2022);
- *eye tracking* (M. Wang et al., 2021);
- kwestionariusze z podziałem na te ogólnie stosowane w badaniach UX (Bellet et al., 2021; Belmin et al., 2022, s.; M. Wang et al., 2021; Zou et al., 2023), w tym *System Usability Scale* (SUS; Bellet et al., 2021) oraz AttrakDiff do badania wartości pragmatycznych i hedonistycznych UX (Bellet et al., 2021) oraz inne kwestionariusze, które nie dotyczą UX, tylko np. samopoczucia pacjentów (Belmin et al., 2022, s.; Zou et al., 2023);
- niekontrolowaną próbę wielośrodkową (*uncontrolled multicenter trial*; Belmin et al., 2022);
- nową, autorskę procedurę badawczą (Belmin et al., 2022, s.; Zou et al., 2023);
- studium przypadku (Renda et al., 2022; H. Wang et al., 2022);
- symulator, symulacje, np. jazdy pojazdem (Bellet et al., 2021; Li et al., 2021);
- śledzenie zachowań użytkownika (*user behavior tracking*; H. Wang et al., 2022);
- wypracowanie koncepcji (Afchar et al., 2022; Feliciati, 2022; Li et al., 2021; Renda et al., 2022);
- wywiady (H. Wang et al., 2022; M. Wang et al., 2021);
- zdalne wywiady fokusowe (H. Wang et al., 2022).

Zastosowanie AI w UX

Sztuczna inteligencja bywa stosowana w podejściu UX, zarówno w tekstach empirycznych (np. Aqle et al., 2022; Generosi et al., 2022; Kragelj & Kljajić Borštnar, 2021; Massaro et al., 2021; H. Wang et al., 2022; Zhang et al., 2021), jak i teoretycznych (Herbert & Lawlor, 2019, s. np.; Panda & Kaur, 2023).

Ważny przykład, który naprowadza na kierunek potencjalnych zastosowań AI w obszarze podejścia UX, stanowią badania, które przeprowadzili Andrea Generosi, José Yuri Villafan, Luca Giraldi, Silvia Ceccacci oraz Maura Mengoni. Był to projekt, w którym zastosowano autorskie narzędzie wykorzystujące AI w testach i ocenie serwisów WWW. Narzędzie dostało nazwę Miora, zostało wyposażone w funkcjonalności z zakresu m.in. rozpoznawania mimiki i śledzenia spojrzeń użytkowników, zaś jego przeznaczeniem było wspomaganie pracy moderatorów podczas zdalnych testów użyteczności stron WWW. Autorzy dostrzegli, iż AI ma znaczące ograniczenia w zakresie rozpoznawania ludzkich emocji, niemniej uznali, iż narzędzie wyposażone w modele AI może usprawnić proces oceny użyteczności stron WWW, jeśli korzystają z niego doświadczeni badacze (Generosi et al., 2022). W przywołanej publikacji AI nie rozpatrywano w kategorii potencjalnego zagrożenia w postaci zastąpienia ludzi w jakiejś działalności, natomiast dostrzeżono możliwość usprawnienia pewnych procesów, jeśli konkretne rozwiązania AI zostaną oddane w ręce właściwych ludzi.

Także i w tym zbiorze publikacji wśród poruszanych zagadnień UX znalazły się koncepcja afordancji Gibsona (H. Wang et al., 2022) oraz informatyka afektywna (*affective computing*; Generosi et al., 2022; Razzaq et al., 2023). Natomiast z nowych kwestii pojawiło się podejście *Unsatisfying User Experiences* (Zhang et al., 2021), które wystąpiło w kontekście badania niespełnionych potrzeb psychologicznych graczy VR, analizowanych na podstawie nie tyle doświadczeń w trakcie gry, ile recenzji online danej gry.

Ponadto tematyka publikacji dotyczyła także m.in. klasyfikowania dokumentów w bibliotekach cyfrowych (Kragelj & Kljajić Borštnar, 2021) i usług bibliotecznych (Panda & Kaur, 2023), dostępności treści internetowych dla osób niewidomych lub niedowidzących (Aqle et al., 2022) oraz ogólnie ewaluacji stron WWW (Generosi et al., 2022; Massaro et al., 2021), layoutów stron WWW i sposobów ich oceny, typologizacji oraz projektowania (Massaro et al., 2021), ogólnego podejścia UX w projektowaniu stron (Massaro et al., 2021), zarządzania danymi badawczymi w powiązaniu z publikowaniem naukowym (Herbert & Lawlor, 2019). Odnotowano również prace dotyczące ogólnego zastosowanie AI w jakimś obszarze (Panda & Kaur, 2023), w tym w medycynie (H. Wang et al., 2022) oraz carpoolingu (Pandey et al., 2022).

Przedmiot badań UX stanowiły procesy i systemy informacyjne, takie jak m.in. aplikacje na urządzenia mobilne (H. Wang et al., 2022), biblioteki i usługi biblioteczne (Panda & Kaur, 2023), w tym biblioteki cyfrowe (Kragelj & Kljajić Borštnar, 2021), czytaki ekranu umożliwiające zapoznanie się z treścią stron WWW osobą niewidomym (Aqle et al., 2022), gry komputerowe (Zhang et al., 2021), recenzje (Zhang et al., 2021), sklepy

internetowe (Massaro et al., 2021) oraz strony/platformy internetowe (Generosi et al., 2022; Massaro et al., 2021). Dodatkowo badane były również doświadczenia związane z transportem po mieście (Pandey et al., 2022).

Wśród rozwiązań z zakresu AI ponownie wystąpiły sztuczne sieci neuronowe (Generosi et al., 2022; Massaro et al., 2021; Zhang et al., 2021), a także ogólnie uczenie maszynowe (Aqle et al., 2022; Kragelj & Kljajić Borštnar, 2021; H. Wang et al., 2022; Zhang et al., 2021), uczenie głębokie (Generosi et al., 2022; Zhang et al., 2021), uczenie przez wzmacnianie (Panda & Kaur, 2023), ogólnie przetwarzanie języka naturalnego (H. Wang et al., 2022), *text mining* (H. Wang et al., 2022; Zhang et al., 2021) oraz chatboty (H. Wang et al., 2022), również uszczegółowione o ChatGPT (Panda & Kaur, 2023). Z nowych procedur i narzędzi zidentyfikowano m.in. analizę skupień (*clustering analysis*; Aqle et al., 2022; Kragelj & Kljajić Borštnar, 2021), długoterminową pamięć krótkoterminowa (*Long Short-Term Memory*, LSTM; Massaro et al., 2021), formalną analizę konceptualną (*formal concept analysis*, FCA; Aqle et al., 2022), bibliotekę Keras (Massaro et al., 2021), lasy losowe (*random forest*; Pandey et al., 2022), lematyzację (*lemmatization*; Kragelj & Kljajić Borštnar, 2021), tokenizację (*tokenization*; Kragelj & Kljajić Borštnar, 2021; Massaro et al., 2021), ważenie częstością termów – odwrotną częstość w dokumentach (*term frequency-inversed document frequency*, TF-IDF; Kragelj & Kljajić Borštnar, 2021; Zhang et al., 2021), wektoryzację (*vectorization*; Kragelj & Kljajić Borštnar, 2021) oraz zestaw bibliotek Pythona do przetwarzania języka naturalnego Natural Language Toolkit (NLTK; Kragelj & Kljajić Borštnar, 2021).

Także i w tym zbiorze piśmiennictwa zidentyfikowano następujące procedury badawcze: badania użyteczności (*usability studies*; Aqle et al., 2022; Generosi et al., 2022; Massaro et al., 2021) oraz zadania do testów użyteczności, testów funkcjonalnych itd. (Aqle et al., 2022; Generosi et al., 2022; Massaro et al., 2021), dyskusje mailowe (H. Wang et al., 2022), eksperyment (Pandey et al., 2022), *eye tracking* (Generosi et al., 2022), kwestionariusze stosowane w badaniach UX (Aqle et al., 2022), nową, autorską procedurę w badaniu UX (Aqle et al., 2022; Generosi et al., 2022; Massaro et al., 2021; Razzaq et al., 2023), studium przypadku (H. Wang et al., 2022), śledzenie zachowań użytkownika (user behavior tracking) (H. Wang et al., 2022), wypracowanie koncepcji (Panda & Kaur, 2023), wywiady (H. Wang et al., 2022) oraz zdalne wywiady fokusowe (H. Wang et al., 2022).

Z kolei do nowych rozwiązań zaliczały się:

- analiza sentymentu stosowana do badania doświadczeń użytkowników (Zhang et al., 2021);
- badania na podstawie analizy zastanego zbioru danych (Pandey et al., 2022);
- *Design Science Research* (Kragelj & Kljajić Borštnar, 2021);
- LSTM (Massaro et al., 2021);
- *text mining* (H. Wang et al., 2022);
- *web scraping* (Massaro et al., 2021);

Ilustracja 6. 500 najczęściej występujących słów (po uwzględnieniu stoplisty) – chmura słów

Źródło: opracowanie własne

- zdalne testy użyteczności (*Remote Usability Testing*), wraz z użyciem narzędzia ułatwiającego takie testy (Generosi et al., 2022).

Wyniki analizy treści opisów agencji interaktywnych

Słowa najczęściej występujące w opisach agencji interaktywnych przedstawiono na ilustracji 6. Najpopularniejsze (powyżej 200 powtórzeń) są ogólne określenia niepochodzące z fachowej terminologii, ale nawiązujące do szeroko pojętego marketingu internetowego oraz rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej tj.: „internetowych" (515 powtórzeń), „klientów" (442), „stron" (425), „marketingu" (349), „agencja" (339), „www" (332), „jesteśmy" (301), „internetowe" (299), „strony" (287), „usługi" (262), „rozwiązania" (261), „media" (254), „firm" (246), „firmy" (244), „market" (242), „tworzymy" (241), „rynku" (214), „usług" (210), „internecie" (210), „kampanie" (206).

Specjalistyczne terminy związane z UX pojawiają się od ok. 200 miejsca i są to m.in. „użyteczności", „użyteczność" i „użytecznością" (kolejno 42, 6 i 2 powtórzenia), „ux" (37), „experience" (27), „360"„usability" i „webusability" (18 i 1), „ui" (14), „funkcjonalne", „funkcjonalnych", „funkcjonalność" i „funkcjonalności" (14, 11, 9 i 8), „interfejsów" i „interfejsy" (11 i 6), „przyjazne" (10), „benchmarking" (2). Dla porównania, pierwsze odnotowane słowa, które kojarzone są z AI, zaczynają się pojawiać dopiero od ok. 1100 miejsca w zestawieniu powtórzeń. Są to określenia typu: „smart" (9 wyników), „inteligentne" (4), „inteligencji" (3), „ai" (3), „algorytmów" (3), „machine" (2), „uczenia" (2), „chatbota" (1).

Odległe miejsca w rankingu terminów specjalistycznych nie są zaskakujące, gdyż analizowany korpus tekstów, czyli opisów agencji interaktywnych, nie jest kierowany wyłącznie do specjalistów, toteż teksty zawierają terminologię branżową, niemniej na pierwszy plan wychodzą określenia z języka ogólnego. Wyniki przeglądu najczęściej występujących w opisach agencji interaktywnych określeń specjalistycznych, które powiązane są z UX, służą przede wszystkim za punkt odniesienia w kontekście analogicznej analizy związanej z AI.

W przypadku obszaru sztucznej inteligencji właściwa analiza opisów branży agencji interaktywnych w kontekście odwołań do AI polegała jednak na przeszukaniu pełnych treści opisów pod kątem występowania wyrażeń z opracowanego wykazu ciągów znaków powiązanych z AI. Otrzymane wyniki ilościowe przedstawiono w tabeli 2. W wyniku przeszukania zbioru opisów okazało się, iż:

- terminologia specjalistyczna dotycząca AI nie zawsze zwracała wyniki (np. „deep" w kontekście *deep learning*; skrót SI od sztucznej inteligencji);
- specyficzne i przynoszące relewantne wyniki ciągi znaków to głównie: „ai", „intelig", „machine", „sztuczn";
- mniej specyficzne ciągi znaków (np. „automatycz", „automatyz" i „maszyn"), ale wciąż mogące wskazywać na luźne powiązania z AI, dostarczały więcej wyników, chociaż niekoniecznie relewantnych;
- określenie smart, które bywa kojarzone ze sztuczną inteligencją, pojawiało się w zbiorze jedynie w kontekście nazw własnych agencji oraz w odniesieniu do smartfonów;
- ciągi znaków pochodzące z terminów powszechnych (typu „analiz", „sieci", „informaty") zwracały dużo wyników, ale mało konkretnych i niemożliwych do jednoznacznego zakwalifikowania lub wykluczenia związku treści opisu z obszarem AI, np. rekord 448 o treści: „[...] zajmuje się dostarczaniem wysokiej klasy produktów – przede wszystkim specjalistycznego oprogramowania **informatycznego** dla firm. Dostarczane systemy wspomagają takie aspekty działania przedsiębiorstwa jak planowanie produkcji, zarządzanie personelem, prognozowanie, ewidencję produkcji. Tworzone są przez ekspertów, którzy w branży informatycznej pracują od lat. Doskonale wiedzą jak tworzyć systemy, aby były nie tylko pomocne, ale też łatwe w użytkowaniu".

Zidentyfikowane odwołania do AI podzielić można na trzy grupy: (1) bezpośrednie odwołania do AI, (2) odwołania do terminów kojarzonych z AI oraz (3) możliwe, ale niejednoznaczne odwołania do AI.

Najwięcej wyników jest dla tej ostatniej grupy. Możliwe, chociaż niejednoznaczne odwołania do AI zostały zidentyfikowany w przypadku 19 opisów agencji interaktywnych, niemniej stanowi to zaledwie 1,3% wszystkich opisów (n = 1416). Odwołania z tej grupy dotyczyły:

Tabela 2. Ilościowe zestawienie trafień dla poszczególnych ciągów znaków

Lp.	Ciąg znaków	Liczba trafień	
		relewantnych	wszystkich
1	<spacja>ai<spacja>	0	0
2	<spacja>ai-	0	0
3	<spacja>ai,	0	0
4	<spacja>ai.	1	1
5	<spacja>ai;	0	0
6	algorytm	3	7
7	analiz	-	101
8	artificial	0	0
9	automatycz	2	6
10	automatyz	13	13
11	autonom	0	2
12	blockchain	1	1
13	chat	1	4
14	człowiek	2	2
15	dane	-	23
16	danych	-	55
17	data	-	13
18	decyzj	-	10
19	deep	0	0
20	działania	-	185
21	gpt	0	0
22	informaty	-	86
23	intelig	7	8
24	intelligence	5	5
25	internet rzeczy	0	0
26	machine	1	2
27	maszyn	2	8
28	mccarty	0	0
29	model	-	28
30	mowy	-	168
31	neuron	0	1
32	problem	-	13
33	program	-	195
34	przetwarzani	4	4

Lp.	Ciąg znaków	Liczba trafień	
		relewantnych	wszystkich
35	rozpoznawani	1	2
36	<spacja>si <spacja>	0	0
37	sieci	-	116
38	smart	0	25
39	system	-	224
40	sztuczn	3	3
41	turing	0	0
42	uczeni	2	3
43	wiedz	-	154
44	wirtualni asystenci	0	0

Źródło: opracowanie własne

- automatycznego dostosowanie cechy systemu lub usługi (rekordy 946, 1168);
- automatyzacji procesów (282, 309, 349, 538, 806, 1031, 1052, 1186, 1238);
- automatyzacji produkcji i działań (455, 1075);
- autorskich algorytmów (1031);
- *Business Intelligence*, analityki biznesowej, analityki inteligentnej (755, 772, 876, 1031);
- przetwarzania i eksploracji danych (383, 451, 772, 946, 1168);
- inteligentnych rozwiązań, w tym inteligentnych budynków (1075) oraz inteligentnych systemów biznesowych i informatycznych (1365);
- zaawansowanych narzędzi informatycznych (349).

Druga grupa odwołań, czyli ciągów znaków kojarzonych z AI, zawierała najmniej wyników: zaledwie trzy opisy (0,2%). Dwa trafienia dotyczyły interakcji człowiek–komputer (rekordy 668, 1381), zaś jedno technologii *blockchain* (1287).

Wreszcie bezpośrednie odwołania do AI znalazły się w dziesięciu opisach agencji (0,7%, zob. aneks 2). Występują one w następujących kontekstach:

- ogólnych odwołań do AI w odniesieniu do marketingu (356, 762), systemów zarządzania relacjami z klientami (392);
- zastosowania uczenia maszynowego w odniesieniu marketingu (356, 234), systemów zarządzania relacjami z klientami (392) oraz systemów rekomendacji (1078);
- rozpoznawania wzorców oraz analizy danych (450);
- inteligentnych systemów (450);
- *data scienc*e (172, 206, 665);
- zastosowaniu technologii RTB (licytacji w czasie rzeczywistym *Real-Time Bidding* w reklamie (55).

W dwóch opisach (172, 762) znalazły się terminy zarówno z zakresu UX, jak i AI, niemniej bez podania szczegółów, w jaki sposób oba te obszary są powiązane. W przypadku opisu z rekordu 172 rozwiązania z zakresu AI możliwe są do odszukania w obszarze data science, w którym wykorzystywane są m.in. algorytmy z zakresu uczenia maszynowego.

> Jesteśmy zespołem ekspertów w dziedzinach: marketingu on-line, **modelowania user experience** oraz **sztucznej inteligencji**. Od lat tworzymy i wykorzystujemy narzędzia analityczne, marketing automation, social media oraz **inteligentne** serwisy web, nieprzerwanie poszukując nowych, skutecznych metod pozyskiwania klientów – rekord 762.
>
> [...] zajmuje się tworzeniem kompletnej komunikacji marketingowej dla marek. W oparciu o najnowsze trendy i technologie buduje projekty, które w twórczy i skuteczny sposób komunikują oferty klientów i stanowią podłoże do komunikacji biznesowej. Obszary, w których się specjalizuje to: kreacja, **UX & design**, strategia, innowacyjne rozwiązania technologiczne, **inteligentne platformy i data science**. Od ponad 20 lat istnienia, kampanie [nazwa agencji] zdobyły wiele prestiżowych, branżowych nagród, na najważniejszych polskich i międzynarodowych konkursach, m.in. Effie Awards (Grand Prix w 2016r.), Mixx Awards (m.in. agencja roku 2013), KTR, Innovation AD, Golden Arrow (m.in. Agencja 20-lecia), Kreatura czy Golden Drum – rekord 172.

Podsumowanie i wnioski

Przedmiotem artykułu były powiązania między UX i AI w świetle piśmiennictwa naukowego oraz branży UX w Polsce. Obrana procedura badawcza, polegająca na połączeniu analizy i krytyki piśmiennictwa naukowego z web scrapingiem i analizą treści opisów agencji interaktywnych pobranych z serwisu Interaktywnie.com, umożliwiła realizację głównego celu badawczego (C1). Wypracowany sposób pozyskiwania kluczowych terminów z korpusu tekstów umożliwił realizację celu C2, czyli opracowania wykazu wyrażeń opisujących AI w odniesieniu do słownictwa polskiej branży UX. Opracowany wykaz stanowił następnie niezbędny element podczas analizy odwołań do AI w treści opisów agencji interaktywnych (cel C3).

W piśmiennictwie naukowym omawiane są obustronne zależności między UX i AI, dodatkowo w części publikacji występują one łącznie. Niekiedy, zwłaszcza w przypadku publikacji poświęconych zastosowaniu podejścia UX w obszarze AI, doświadczenia użytkownika bywały traktowane pobieżnie. Szczególnym zagadnieniem łączącym oba obszary jest zaufanie użytkownika do systemów AI i wyników przez nie zwracanych.

Sposobem na m.in. zwiększenie tego zaufania jest XAI. Pozostałe wyróżniające się zagadnienia z zakresu UX to m.in. zastosowanie koncepcji afordancji Gibsona, informatyka afektywna, jakość doświadczeń i bezpieczeństwo użytkownika oraz *Unsatisfying User Experiences* w kontekście niespełnionych potrzeb psychologicznych.

W analizowanych publikacjach naukowych przedstawiane były zalety i wady AI. Wśród zalet wyróżniano m.in. odciążenie użytkownika z czasochłonnych i pracochłonnych czynności, personalizację usług pod potrzeby użytkownika, poprawę bezpieczeństwa, wydajności i efektywności, potencjał w rozwiązywaniu problemów społecznych, szybki rozwój i wpływ na kształtowanie nowych sposobów komunikacji, usprawnienie analizy danych. Z kolei do głównych wad zaliczano: ryzyko przeoczenia relewantnych wyników, ograniczenie w zakresie rozpoznawania emocji oraz obawy o bezpieczeństwo, prywatność i niskie zaufanie do rozwiązań AI.

Tematyka publikacji była zróżnicowana i obejmowała zarówno zagadnienia związane z projektowaniem i oceną produktów informacyjnych (np. stron WWW lub systemów do tworzenia przeglądów piśmiennictwa), jak i doświadczeń użytkowników związanych z różnymi aspektami życia społecznego. Zidentyfikowano również szereg procedur badawczych oraz stosowanych rozwiązań AI.

Pobrane opisy polskich agencji interaktywnych przeszukano za pomocą opracowanego wykazu wyrażeń, który składał się z 257 elementów rozmieszczonych wewnątrz 40 grup. Wykaz opracowano na podstawie procedury składającej się z czterech etapów: wstępnej listy słów kluczowych, terminów pozyskanych z korpusów tekstów z wykorzystaniem ekstrakcji za pomocą Yake, słów kluczowych kojarzonych z AI oraz uzupełnienia o najczęstsze, relewantne terminy pozyskane ze zbioru opisów agencji interaktywnych.

W treści opisów agencji interaktywnych zidentyfikowano trzy grupy odwołań do AI: (1) bezpośrednie odwołania (10 opisów = 0,7% zawartości bazy), (2) odwołania do terminów kojarzonych z AI (3 opisy = 0,2%) oraz (3) możliwe, chociaż niejednoznaczne odwołania do AI (19 opisów = 1,3%). Bezpośrednie nawiązania do sztucznej inteligencji występują w opisach agencji interaktywnych w kontekstach ogólnych odwołań do AI oraz zastosowania uczenia maszynowego w odniesieniu do marketingu, systemów zarządzania relacjami z klientami oraz systemów rekomendacji, rozpoznawania wzorców oraz analizy danych i data science, inteligentnych systemów i zastosowaniu technologii RTB w reklamie.

Stwierdzono również, że w opisach agencji interaktywnych specjalistyczne terminy nie są często używane. Relewantne wyniki zwracały ciągi znaków: „ai", „intelig", „machine", „sztuczn". Mniej specyficzne ciągi (np. „automatycz") zwracały więcej wyników, aczkolwiek niekoniecznie relewantnych, zaś ciągi pochodzące z terminów powszechnych (np. „informaty") zwracają dużo wyników, aczkolwiek zawierające je opisy zazwyczaj są zbyt ogólne, by jednoznacznie stwierdzić, czy dana agencja stosuje rozwiązania AI.

Baza opisów serwisu Interaktywnie.com została wybrana do badania ze względu na dużą liczbę rekordów tematycznie związanych z przedmiotem badania oraz powszechną dostępność do treści. Przyjęte rozwiązanie ma jednak ograniczenia. Po pierwsze, nacisk położony jest na UX, toteż przyszłe badania powinny uwzględnić również zestawienia podmiotów zajmujących się AI, aby prześledzić związki także w tym kierunku. Po drugie, w bazie brak informacji o dacie aktualizacji opisów. W celu uchwycenia aktualnych nowości konieczne byłoby prześledzenie np. postów zamieszczanych w branżowych grupach z zakresu UX i AI oraz profili agencji interaktywnych w mediach społecznościowych.

Niniejszy artykuł stanowi wstęp do badania dynamicznie rozwijającej się tematyki powiązań między obszarami UX i AI. Do możliwych przyszłych projektów należą m.in. badania ankietowe w branży UX oraz analiza zawartości branżowych grup z zakresu UX na temat zastosowania rozwiązań AI, a także przeszukanie korpusu tekstów z wykorzystaniem słowników branżowych, w tym angielsko-polskiego słownika autorstwa Jacka Tomaszczyka i Anny Matysek (2021).

Bibliografia

Afchar, D. et al. (2022). Explainability in music recommender systems. *AI Magazine* 43(2), 190–208. https://doi.org/10.1002/aaai.12056

Aqle, A. et al. (2022). Can search result summaries enhance the web search efficiency and experiences of the visually impaired users? *Universal Access in the Information Society* 21(1), 171–192. https://doi.org/10.1007/s10209-020-00777-w

Arrieta, A. B. et al. (2019). *Explainable Artificial Intelligence (XAI): Concepts, Taxonomies, Opportunities and Challenges toward Responsible AI* (arXiv:1910.10045). arXiv. https://doi.org/10.48550/arXiv.1910.10045

Bellet, T. et al. (2021). Human-Centered AI to Support an Adaptive Management of Human-Machine Transitions with Vehicle Automation. *Information*, 12(1), art. 13. https://doi.org/10.3390/info12010013

Belmin, J. et al. (2022). Real-world Implementation of an eHealth System Based on Artificial Intelligence Designed to Predict and Reduce Emergency Department Visits by Older Adults: Pragmatic Trial. *Journal of Medical Internet Research* 24(9). https://doi.org/10.2196/40387

Campos, R. et al. (2020). YAKE! Keyword extraction from single documents using multiple local features. *Information Sciences* 509, 257–289. https://doi.org/10.1016/j.ins.2019.09.013

Chew, H. S. J.; Achananuparp, P. (2022). Perceptions and Needs of Artificial Intelligence in Health Care to Increase Adoption: Scoping Review. *Journal of Medical Internet Research* 24(1). https://doi.org/10.2196/32939

Feliciati, P. (2022). Nomi, cose, città: Verso un'integrazione semantica sostenibile e usabile?: Names, things, places: towards a semantic, sustainable, usable integration? *JLIS.it: Italian Journal of Library, Archives Information Science* 13(3), 145–153. https://doi.org/10.36253/jlis.it-480

Fundacja Platforma Przemysłu Przyszłości. (b.d.). *AI – sztuczna inteligencja w zastosowaniach przemysłowych*. Platforma Przemysłu Przyszłości. https://przemysl-przyszlosci.gov.pl/tag/ai/

Generosi, A. et al. (2022). A Test Management System to Support Remote Usability Assessment of Web Applications. *Information* 13(10), 505. https://doi.org/10.3390/info13100505

Gunning, D. et al. (2019). XAI—Explainable artificial intelligence. *Science Robotics* 4(37), eaay7120. https://doi.org/10.1126/scirobotics.aay7120

Herbert, S.; Lawlor, B. (2019). The road to data maturity—Why publishing has to stay relevant in the digital age and why it needs to start now. *Information Services Use* 39(4), 297–302. https://doi.org/10.3233/ISU-190061

Hoffman, R. R. et al. (2022). Psychology and AI at a Crossroads: How Might Complex Systems Explain Themselves? *The American Journal of Psychology*, 135(4), 365–378. https://doi.org/10.5406/19398298.135.4.01

Interaktywnie.com. (2023). *Agencje marketingowe*. https://interaktywnie.com/public/upload/pliki/00/a9/ranking_agencji_marketingowych_2023.pdf

Interaktywnie.com. (2009). *O Interaktywnie.com*. interaktywnie.com. http://interaktywnie.com/o-nas

Interaktywnie.com. (2019). *Urządzenia z funkcją smart i sztuczną inteligencją. Jak je rozróżnić?* interaktywnie.com. http://interaktywnie.com/biznes/artykuly/biznes/urzadzenia-z-funkcja-smart-i-sztuczna-inteligencja-jak-je-rozroznic-259337

Konstan, J. A.; Terveen, L. G. (2021). Human-centered recommender systems: Origins, advances, challenges, and opportunities. *AI Magazine* 42(3), 31–42. https://doi.org/10.1609/aimag.v42i3.18142

Kragelj, M.; Kljajić Borštnar, M. (2021). Automatic classification of older electronic texts into the Universal Decimal Classification–UDC. *Journal of Documentation* 77(3), 755–776. https://doi.org/10.1108/JD-06-2020-0092

Li, G. et al. (2021). Towards Smart Transportation System: A Case Study on the Rebalancing Problem of Bike Sharing System Based on Reinforcement Learning. *Journal of Organizational End User Computing* 33(3), 1–15. https://doi.org/10.4018/JOEUC.20210501.oa3

Massaro, A. et al. (2021). An Innovative Approach for the Evaluation of the Web Page Impact Combining User Experience and Neural Network Score. *Future Internet* 13(6), 145–145. https://doi.org/10.3390/fi13060145

Miller, T. (2023). *Explainable AI is Dead, Long Live Explainable AI! Hypothesis-driven decision support* (arXiv:2302.12389). arXiv. https://doi.org/10.48550/arXiv.2302.12389

Nowak, M. (2022). *Sztuczna inteligencja (AI) –Wyjaśniamy, co to jest i jak działa.* https://android.com.pl/tech/511252-sztuczna-inteligencja-co-to-jest/
OPI. (2018). Sztuczna inteligencja. *Sztuczna Inteligencja.* https://www.sztucznainteligencja.org.pl/definicja/sztuczna-inteligencja/
Ośrodek Przetwarzania Informacji – Państwowy Instytut Badawczy. (b.d.). *Słownik.* Sztuczna Inteligencja. https://www.sztucznainteligencja.org.pl/slownik/ (odczyt: 10.07.2023).
Panda, S.; Kaur, N. (2023). Exploring the viability of ChatGPT as an alternative to traditional chatbot systems in library and information centers. *Library Hi Tech News* 40(3), 22–25. https://doi.org/10.1108/LHTN-02-2023-0032
Pandey, M. K. et al. (2022). Improved Carpooling Experience through Improved GPS Trajectory Classification Using Machine Learning Algorithms. *Information* 13(8), 369. https://doi.org/10.3390/info13080369
Parlament Europejski. (2023). *Sztuczna inteligencja: Co to jest i jakie ma zastosowania?* https://www.europarl.europa.eu/news/pl/headlines/society/20200827ST085804/sztuczna-inteligencja-co-to-jest-i-jakie-ma-zastosowania (odczyt: 10.07.2023).
Portal sztucznej inteligencji / Kancelaria Prezesa Rady Ministrów. (b.d.). *Czym jest sztuczna inteligencja—Portal sztucznej inteligencji—Portal Gov.pl.* Portal sztucznej inteligencji. https://www.gov.pl/web/ai/czym-jest-sztuczna-inteligencja2 (odczyt: 10.07.2023).
Razzaq, M. A. et al. (2023). A Hybrid Multimodal Emotion Recognition Framework for UX Evaluation Using Generalized Mixture Functions. *Sensors* 23(9), art. 9. https://doi.org/10.3390/s23094373
Renda, A. et al. (2022). Federated Learning of Explainable AI Models in 6G Systems: Towards Secure and Automated Vehicle Networking. *Information* 13(8), 395. https://doi.org/10.3390/info13080395
Ridley, M. (2022). Explainable Artificial Intelligence (XAI): Adoption and Advocacy. *Information Technology and Libraries* 41(2), art. 2. https://doi.org/10.6017/ital.v41i2.14683
Rowecka, K. (2019). *Człowiek ustępuje pola maszynom. Do 2040 roku mogą nam dorównać inteligencją.* Businessinsider. https://businessinsider.com.pl/technologie/czym-jest-sztuczna-inteligencja/qzgz0wt
SAS. (2023). *Sztuczna Inteligencja – Definicja i Znaczenie.* https://www.sas.com/pl_pl/insights/analytics/what-is-artificial-intelligence.html
Stepin, I. et al. (2021). A Survey of Contrastive and Counterfactual Explanation Generation Methods for Explainable Artificial Intelligence. *IEEE Access* 9, 11974–12001. https://doi.org/10.1109/ACCESS.2021.3051315
Sztuczna inteligencja. (2023). W: *Wikipedia, wolna encyklopedia.* https://pl.wikipedia.org/w/index.php?title=Sztuczna_inteligencja&oldid=70664844

Sztuczna inteligencja – Słownik języka polskiego PWN. (b.d.). W: *Słownik JęzykaPolskiego PWN*. Pobrano 10 lipiec 2023, z https://sjp.pwn.pl/sjp/sztuczna-inteligencja;2466532.html

Sztuczna inteligencja—Wielki słownik języka polskiego PAN. (b.d.). W *Wielki Słownik Języka Polskiego PAN*. wsjppan. Pobrano 10 lipiec 2023, z https://wsjp.pl/haslo/podglad/35471/sztuczna-inteligencja/5165633/nauka

Szulc, J. (2016). Sztuczna inteligencja w informacji naukowej. W: W. Babik red., *Nauka o informacji*. Warszawa: Wydaw. SBP, s. 387–427.

Tlili, A. et al. (2023). What if the devil is my guardian angel: ChatGPT as a case study of using chatbots in education. *Smart Learning Environments* 10(1), 15. https://doi.org/10.1186/s40561-023-00237-x

Tomaszczyk, J.; Matysek, A. (2021). *Angielsko-polski słownik IA, UX, UI SEO*. Katowice: Wyd. UŚ.

UAM. (2023). AI: Czy Sztuczna Inteligencja zmienia świat? *UAM*. https://blogkandydata.amu.edu.pl/oferta-ksztalcenia/al-czy-sztuczna-inteligencja-zmienia-swiat/

Wang, H. et al. (2022). An Artificial Intelligence Chatbot for Young People's Sexual and Reproductive Health in India (SnehAI): Instrumental Case Study. *Journal of Medical Internet Research* 24(1). https://doi.org/10.2196/29969

Wang, M. et al. (2021). A Mixed-Method Usability Study on User Experience with Systematic Review Software. *Proceedings of the Association for Information Science Technology* 58(1), 346–356. https://doi.org/10.1002/pra2.462

Wodecki, A. (2018). *Sztuczna inteligencja w kreowaniu wartości organizacji*. Edu-Libri.

Wójcik, M. (2018). Sztuczna inteligencja: Potencjał dla procesów zarządzania informacją. *Przegląd Biblioteczny* 86(1). https://ruj.uj.edu.pl/xmlui/handle/item/54242

Zhang, X. et al. (2021). Analysis of Unsatisfying User Experiences and Unmet Psychological Needs for Virtual Reality Exergames Using Deep Learning Approach. *Information* 12(11), 486. https://doi.org/10.3390/info12110486

Zhuang, S. et al. (2022). Reinforcement online learning to rank with unbiased reward shaping. *Information Retrieval Journal* 25(4), 386–413. https://doi.org/10.1007/s10791-022-09413-y

Zou, Y. et al. (2023). Automatic product copywriting for e-commerce. *AI Magazine* 44(1), 41–53. https://doi.org/10.1002/aaai.12084

Zych, M. (2017). Przekaz symboliczny i podejście User Experience na przykładzie serwisów internetowych teatrów krakowskich. *Zagadnienia Informacji Naukowej* 55(1), 146–158.

Zych, M. (2021). Web scraping w analityce danych i w badaniach mixed-method research. W: P. Korycińska red., *Horyzonty informacji*. T. 2. Kraków: Uniwersytet Jagielloński, Biblioteka Jagiellońska, s. 108–119.

Aneks 1. Wykaz wyrażeń (ciągów znaków) opisujących sztuczną inteligencję (AI)

ai
ai-
ai
ai,
ai.
ai;
algorytm
algorytm sztucznej
algorytmów
algorytmów sztucznej
algorytmy
algorytmy genetyczne
algorytmy sieci
algorytmy sztucznej
zbiór algorytmów
analiz
analizy
analizy danych
analizy obrazu
artificial
artificial intelligence
inteligencja artificial
automatycz
programy automatycznie
automatyz
autonom
autonomiczne drony
blockchain
chat
chatbota
człowiek
człowiek maszyna
godności człowieka
inteligencji człowieka
myślenia człowieka
udziału człowieka
dane
dane maszyn
dane maszynowe
dane wejściowe
nieprzetworzone dane
danych
braku danych
danych dużych
danych klientów
danych rozpoznawania
danych rozpoznawanie
danych sieć
danych wiedzy
eksploracja danych
eksploracji danych
nieustrukturyzowanych danych
zbiorów danych
zbiory danych
data
big data
data crunch
data science
decyzj
podejmować decyzje
deep
działania
działania człowieka
działania ludzkiego
ludzkiego umysłu
działania maszyny
działania sztucznej
działania technologii
gpt
informaty
informatyki
informatyzacji celu
spraw informatyzacji
intelig
form inteligencji
hipotetyczna inteligencja

inteligencja
inteligencja artificial
inteligencja cyfrowa
inteligencja mówi
inteligencja obcowania
inteligencja ogólna
inteligencja osi
inteligencja postrzegana
inteligencja prawa
inteligencja przedmiotem
inteligencja przypadku
inteligencja przyszłości
inteligencja realizowana
inteligencja silna
inteligencja słaba
inteligencja strong
inteligencja twórców
inteligencja wszechwiedząca
inteligencja wykazywana
inteligencja wykorzystywana
inteligencja związku
inteligencją
inteligencją sztuczną
inteligencję
inteligencji
inteligencji człowieka
inteligencji maszyn
inteligencji podstawy
inteligencji prawa
inteligencji procesów
inteligencji rozpoznawanie
inteligencji systemu
inteligencji sztuczna
inteligencji technologie
inteligencji transformacji
inteligencji typy
inteligencji wiedzy
inteligencji wyspecjalizowana
inteligencji zarys
inteligentną
inteligentne
inteligentne systemy
inteligentne urządzenia
inteligentny
inteligentnych
inteligentnych fabrykach
inteligentnych maszyn
inteligentnych programów
inteligentnych systemów
ludzkiej inteligencji
rodzaje inteligencji
test inteligencji
tworzenia inteligentnych
intelligence
internet rzeczy
machine
maszyn
działania maszyny
maszyna
maszynowe
maszynowe oprogramowanie
maszynowe przetwarzanie
maszynowe uczenie
maszynowego
maszyny
tłumaczenie maszynowe
uczenia maszyn
uczenia maszynowego
uczenie maszyn
uczenie maszynowe
widzenia maszynowego
widzenie maszynowe
zdolność maszyn
mccarthy
john mccarthy
johna mccarthy
mccarthy'ego
model

tworzenie modeli
mowy
mowy rozpoznawanie
mowy tekst
mowy twarzy
rozpoznawania mowy
rozpoznawanie mowy
neuron
sieci neuronowe
sieci neuronowych
sieć neuronowa
problem
rozwiązywania problemów
program
programów
programów inteligentnych
programów komputerowych
programy automatycznie
programy komputerowe
przetwarzani
przetwarzanie języka
języka naturalnego
przetwarzanie mowy
rozpoznawani
mowy rozpoznawanie
rozpoznawania
rozpoznawania mowy
rozpoznawania obrazów
rozpoznawanie
rozpoznawanie mowy
rozpoznawanie twarzy
rozpoznawanie wzorców
si
si-
si
si,
si.
si;
sieci
sieci neuronowe
sieci neuronowych
sztuczne sieci
smart
system
internetowe systemy
system sztucznej
systemami sztucznej
systemem sztucznej
systemów inteligentnych
systemu sztucznej
systemy eksperckie
systemy komputerowe
systemy rozpoznawania
wykorzystuje systemy
sztuczn
działania sztucznej
dziedzina sztucznej
dziedziną sztucznej
dziedziny sztucznej
filozofia sztucznej
gałąź sztucznej
inteligencją sztuczną
możliwości sztucznej
obrazów sztuczna
obrazu sztuczna
ogólna sztuczna
pojęcie sztucznej
polityki sztucznej
pośrednia sztuczna
potencjał sztucznej
prawdziwej sztucznej
prawo sztucznej
przemysłowa sztuczna
przyjaznej sztucznej
rodzaj sztucznej
rodzajami sztucznej
rodzaje sztucznej
rozwiązania sztucznej

rozwojem sztucznej
rozwoju sztucznej
silna sztuczna
silnej sztucznej
słaba sztuczna
słabą sztuczną
stosowana sztucznej
systemy sztucznej
szkolenia sztucznej
sztuczna
sztuczna inteligencja
sztuczna twórczość
sztuczną
sztuczną inteligencję
sztuczne sieci
sztucznej
sztucznej inteligencji
sztucznej inteligencjiaspekty
sztucznej inteligencjipodstawy
technologie sztucznej
termin sztuczna
terminu sztuczna
ucieleśniona sztuczna
ujęcia sztucznej
wąska sztuczna
wdrożeń sztucznej
wykorzystania sztucznej
wykorzystuje sztuczną
wykorzystywana sztuczna
wykorzystywane sztucznej
wyróżnikiem sztucznej
wyspecjalizowana sztuczna
zadania sztucznej
zastosowania sztucznej
zastosowań sztucznej
zaufania sztucznej
życia sztuczna
życia sztucznej
życie sztuczna

turing
test turinga

uczeni
metody uczenia
techniki uczenia
uczenia maszyn
uczenia maszynowego
uczenia nadzorowanego
uczenie
głębokie uczenie
uczenie głębokie
uczenie maszyn
uczenie maszynowe
uczenie nadzorowane
uczenie nienadzorowane
uczenie stosowane
uczenie wzmacnianie
uczenie wzmocnieniem

wiedz
stanie wiedzy

wirtualni asystenci

Aneks 2. Opisy agencji interaktywnych zawierających bezpośrednie odwołania do AI

1. „[nazwa agencji] jest pierwszą na rynku polskim, w pełni **zautomatyzowaną** siecią reklamową, która opiera się **na zaawansowanej technologii RTB** dostarczaną przez firmę [nazwa przedsiębiorstwa]. Naszym celem jest dostarczanie wysokiej jakości powierzchni reklamodawcom po najbardziej atrakcyjnych cenach. Skupiamy witryny o różnej tematyce oraz innych wydawców, dzięki czemu

oferujemy dotarcie do ponad 90% użytkowników polskiego Internetu. Nie tylko szeroki zasięg i nowoczesna technologia stanowi o przewadze naszej sieci. Oba te atuty łączymy z rozległym doświadczeniem naszych pracowników, które zdobywali na przestrzeni lat, pracując dla innowacyjnych firm lub tworząc zupełnie nowe projekty" – rekord 55.

2. „[...] zajmuje się tworzeniem kompletnej komunikacji marketingowej dla marek. W oparciu o najnowsze trendy i technologie buduje projekty, które w twórczy i skuteczny sposób komunikują oferty klientów i stanowią podłoże do komunikacji biznesowej. Obszary, w których się specjalizuje to: kreacja, **UX & design**, strategia, innowacyjne rozwiązania technologiczne, **inteligentne platformy i data science**. Od ponad 20 lat istnienia, kampanie [nazwa agencji] zdobyły wiele prestiżowych, branżowych nagród, na najważniejszych polskich i międzynarodowych konkursach, m.in. Effie Awards (Grand Prix w 2016r.), Mixx Awards (m.in. agencja roku 2013), KTR, Innovation AD, Golden Arrow (m.in. Agencja 20-lecia), Kreatura czy Golden Drum" – rekord 172.
3. „W [nazwa agencji] zebraliśmy miłośników ecommerce od kuchni. Bazując na swoim doświadczeniu w e-handlu zweryfikujemy Twoją strategię marketingową, a następnie wykonamy kompleksowe wdrożenie zgodne z najwyższymi standardami. Każdy z naszych projektów to dla nas powód do dumy. Obecnie skupiamy się na wdrożeniach środowisk Headless, używając Magento 2 CMS + ElasticSearch + vuestorefront.io. Tworzymy tez dedykowane aplikacje PWA we VUE i React. Posiadamy mocne kompetencje analityczne, poprzez od Data Archtectów, przez **Data Science**, po **Business Intelligence**. Często pomagamy dużym korporacjom we wdrożeniu zaawansowanej analityki webowej" – rekord 206.
4. „[nazwa agencji] to Software House w Warszawie. Zajmujemy się programowanie aplikacji webowych i natywnych aplikacji mobilnych, a także marketingiem internetowy i zagadnieniami **uczenia maszynowego**" – rekord 234.
5. „Zajmujemy się marketingiem efektywnościowym opartym o dane, które można wykorzystać w ramach adwords, FaceBookads oraz e-mail marketingu. W naszych zasobach posiadamy ponad 12 mln danych demograficznych konsumentów z Polski oraz 100 mln z zagranicy wraz z numerami telefonów. Prowadzimy usługi wzbogacania danych klientów, identyfikacji oraz weryfikacji jakości danych. Dzięki usłudze remarketingu e-mail na platformie sklepy e-commerce mogą zwiększyć sprzedaż i podnieść efektywność działań e-mail marketingu. Do naszych działań wykorzystujemy **machine** learining oraz **AI.** zapraszamy do inspirujących postów na blogu – [adres www]" – rekord 356.
6. „[nazwa agencji] to nowoczesna, intuicyjna platforma do automatyzacji marketingu i sprzedaży. Narzędzie wykorzystywane jest głównie do generowania leadów, tworzenia mailingów, newsletterów i kampanii SMS oraz **automatyzacji** komunikacji

z potencjalnymi Klientami. Użytkownicy mogą korzystać z ponad 8 mln biznesowych i 12 mln konsumenckich baz danych i za pomocą nieograniczonej liczby filtrów i tagów tworzyć grupy odbiorców swoich wysyłek. Zaawansowane funkcje oraz możliwość **automatyzacji** pozwalają na skuteczny marketing. Szczegółowe raporty pozwalają śledzić efekty kampanii oraz określić obszary do optymalizacji. Zespół [nazwa agencji] wspiera Klientów na każdym etapie korzystania z platformy za pośrednictwem **chatu**, telefonu i maila, a najwyższy pakiet obejmuje dedykowanego opiekuna. Obecnie w ramach NCBiR trwają prace nad projektem **Inteligentny system** do budowy i utrzymywania relacji z klientami – [nazwa agencji], który będzie bazował na **algorytmach sztucznej inteligencji** i mechanizmach **uczenia maszynowego**" – rekord 392.

7. „Tworzymy dedykowane **systemy informatyczne**, aplikacje internetowe oraz mobilne. Nasze kompetencje związane są także z tworzeniem **inteligentnych systemów** w oparciu o techniki **sztucznej inteligencji**, w szczególności **rozpoznawanie wzorców** (teksty, obrazy, video) oraz analizy danych (makretingowych, sprzedażowych). Posiadamy doświadczenie w skalowaniu aplikacji internetowych, z wykorzystaniem MongoDB, HaProxy, OpenStack oraz Docker" – rekord 450.
8. „[nazwa agencji] to jedyna na polskim rynku agencja SEO specjalizująca się w kobiecym e-commerce. Tworzym kampanie „szyte na miarę", bazując na wieloletnim doświadczeniu założycielek – [imiona i nazwiska], które za cel stawiają tworzenie przyjaznego i wiarygodnego w oczach kobiet e-commerce. Doradztwo strategiczne opierają na wnikliwej analizie danych rynkowych, poszukiwaniu schematów i ścieżek w zachowaniach zakupowych użytkowników oraz znajdowaniu uniwersalnych insightów konsumenckich. W 2021 r. Insightland przejęła spółkę Hexe Data, dostarczającą usługi **Business Intelligence,** Web Analytics i **Data Science**, rozszerzając tym samym portfolio usług o zaawansowane kompetencje analityczne. Firmsa pracuje dla Klientów na rynku polskim, w Europie oraz USA" – rekord 665.
9. „Jesteśmy zespołem ekspertów w dziedzinach: marketingu on-line, **modelowania user experience** oraz **sztucznej inteligencji.** Od lat tworzymy i wykorzystujemy narzędzia analityczne, marketing automation, social media oraz **inteligentne** serwisy web, nieprzerwanie poszukując nowych, skutecznych metod pozyskiwania klientów" – rekord 762.
10. „Rozwijamy system rekomendacji, który umożliwia zwiększenie sprzedaży o 5–10% pozwalając klientom sklepów szybciej i trafniej znajdować interesujące ich produkty. Umieszczenie rekomendacji jest możliwe w kilka minut bez udziału programistów, a ich skuteczność jest optymalizowana przez **algorytmy** AI/ML na podstawie rzeczywistego zachowania klientów" – rekord 1078.

Artificial Intelligence in the context of User Experience

Artificial Intelligence (AI) and User Experience (UX) are in the research fields of Informatology and Communication Science. In view of the current growth of interest in text generators, it was considered reasonable to trace the links between UX and AI, which would not be limited to Chat GPT. The main aim was to describe the relationship between user experience (UX) and artificial intelligence (AI) in light of recent academic literature and the UX industry in Poland. Additional aims were to develop a list of expressions describing AI in relation to UX vocabulary and to analyse descriptions of the interactive agency in the context of references to AI. Literature review and web scraping were used along with content analysis of 1416 descriptions of interactive agencies. Among others, term extraction using Yake was used to develop lists of descriptive AI terms. The research literature discusses the two-way relationship between UX and AI, as well as the advantages and disadvantages of AI. Also explored are issues in the areas of, among others: user trust in AI, Gibson's concept of affordances, affective computing, quality of user experience and safety, and unmet psychological needs. Descriptions of interactive agencies identified 10 direct references to AI, 19 possible references and three references to terms associated with AI. Relevant results returned the strings „ai", „intelig", „machine" and „sztuczn". The link between UX and AI is a dynamically developing topic, which is linked, among other things, by explainable artificial intelligence (XAI). In order to monitor actual trends in the UX and AI industry, it is advisable to analyse the content of groups and industry profiles available on social media.
Keywords: artificial intelligence (AI), explainable artificial intelligence (XAI), interactive agency, trust, User Experience (UX), web scraping, Yake

50 lat studiów informacyjno-bibliotekoznawczych na Uniwersytecie Jagiellońskim "to bardzo ważny materiał w obecnym dorobku publikacyjnym z zakresu bibliotekoznawstwa i informacji naukowej. Jest to udokumentowanie półwiekowej tradycji studiów informacyjno-bibliotekoznawczych prowadzonych w najważniejszej i najstarszej uczelni nie tylko w Polsce.

Zakład Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej utworzony 10 maja 1974 roku dał początek działalności zorganizowanej w zakresie kształcenia, wielu publikacjom afiliowanym do Zakładu, co należy podkreślić – publikacjom bardzo ważnym, będącym podstawami wielu kolejnych badań, cytowanym do chwili obecnej. Zakład Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej UJ (później Instytut Bibliotekoznawstwa i Informacji Naukowej działający w ramach utworzonego wówczas Wydziału Zarządzania i Komunikacji Społecznej, następnie Instytut Informacji Naukowej i Bibliotekoznawstwa, a od 1 czerwca 2019 r. jest znany jako Instytut Studiów Informacyjnych UJ) to przede wszystkim ludzie – pracownicy naukowi, dydaktycy, którzy wykształcili kolejne pokolenia pracowników nauki, którzy byli – i nadal są mentorami dla społeczności bibliotekarzy i pracowników informacji w aspekcie badawczym, naukowym, a także praktycznym."

fragment recenzji
dr hab. Renaty Frączek, prof. UKEN w Krakowie

ISBN: 978-83-67127-36-3